CELLA SERGHI
CARTEA MIRONEI
bpt

La o conferință de la Institutul Francez de pe bulevardul Dacia Mirona face cunoștință cu „un bărbat impunător, greoi, cu părul ca zăpada", care, când află că scrie literatură, o invită la cenaclu să citească ceva. „Maestrul" e, desigur, E. Lovinescu, surprins dintr-o singură trăsătură de condei, cu spiritul său curios și generozitatea față de începători, dar și cu mania – nevinovată – de a-i „boteza" cu pseudonime convingătoare: „Mirona? repetă maestrul mirat. E ingenios, dar prea căutat, neverosimil... Să vii să-mi citești ceva. Lasă că-ți găsesc eu un alt pseudonim. Și, potrivindu-și ochelarii, ca un profesor care nu se decide să-ți pună o notă de trecere: Vino duminică la cenaclu, domnișoară Mirona..."

La capătul lecturii acestui roman, scris cu vervă și cu sensibilitate feminină, cititorul va rămâne cu imaginea unei epoci istorice tulburate de mari prefaceri, în care o fată idealistă își caută drumul, crezând cu încăpățânare în destinul ei de scriitoare. Narator și personaj în același timp, ea trăiește deopotrivă în realitatea Bucureștiului și a Parisului din anii celui de-al Doilea Război Mondial, cât și în ficțiune, alături de fascinanta și misterioasa bunică Fana.

ELENA ZAHARIA-FILIPAȘ

Află mai mult pe:
www.jurnalul.ro
ISBN 978-973-675-620-7

JURNALUL NAȚIONAL
LITERA INTERNAȚIONAL

BIBLIOTECA
PENTRU
TOȚI

Colecţia „Biblioteca pentru toţi" le-a oferit cititorilor români vreme de o sută de ani capodoperele literaturii române şi universale, iar acum, în 2009, se relansează cu gândul de a reedita titlurile clasice ale literaturii române. Îi vom reciti pe autorii ale căror opere ne-au însoţit viaţa şi le vom lăsa de aici înainte moştenire celor dragi nouă, cărţile devenirii noastre şi ale devenirii lor. Un recurs cu care Jurnalul Naţional v-a obişnuit în ultimii ani de existenţă, recursul la România, care de acum va însemna un recurs la patrimoniul cultural naţional prin „Biblioteca pentru toţi", recurs ce va statua totodată răspândirea şi păstrarea acestuia.

Marius Tucă
Jurnalul Naţional

CELLA SERGHI

CARTEA MIRONEI

LIBERA
INTERNAȚIONAL

CELLA SERGHI

CARTEA MIRONEI

Prefață de Elena Zaharia-Filipaș

JURNALUL NAȚIONAL
București, 2009

Textul actualei ediții este reprodus după Cella Serghi,
Cartea Mironei. Editura pentru Literatură, București 1965

Tabel cronologic și referințe critice de Teodora Dumitru

Copyright text © COPYRO – Societate de Gestiune Colectivă
a Drepturilor de Autor

Fotografie din arhiva Muzeului Național al Literaturii Române

Copyright © 2009 Litera Internațional, pentru prezenta ediție

JURNALUL NAȚIONAL

Director general
Marius Tucă

Director executiv
Sorin Stoian

Director marketing
Marius Tudosiei

Piața Presei libere, nr. 1,
Corp D, etaj VIII, București, Sector 1,
tel.: 021-318 20 37, fax: 021-318 20 35
E-mail: editura.jurnalul@jurnalul.ro

LITERA INTERNAȚIONAL

O.P. 53, C.P. 212,
sector 4, București
tel/fax 021-319 63 90
E-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe:
www.litera.ro

Editor: Vidrașcu și fiii
Director general: Dan Vidrașcu
Redactor: Ioan Luca
Tehnoredactori: Bogdan Mitea, Olga Ciuntu
Corectori: Sergiu Ababi, Cristiana Miu
Prepress: Bogdan Mitea

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI:
www.jurnalul.ro; www.bibliotecapentrutoti.ro

Coordonator proiect: Ana-Maria Vulpescu

Design supracopertă:
GRIFFON & SWANS
www.griffon.ro

Tipărit la G Canale, București

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Serghi, Cella
Cartea Mironei / Cella Serghi ; pref: Elena Zaharia-Filipaș. –
București: Litera Internațional, 2009

ISBN 978-973-675-620-7

I. Zaharia-Filipaș, Elena (pref.)

821.135.1-31

CRONOLOGIE

1907

octombrie, 22 – Se naşte la Constanţa, dintr-o familie de vechi dobrogeni, Cella Marcoff – cunoscută sub pseudonimul Cella Serghi, după numele bunicului Serghi Marcoff, de origine bulgară.

1915-1919

Urmează clasele primare la Constanţa (1915-1916) şi Bucureşti (1916-1919), trăind şi experienţa refugiului în timpul Primului Război Mondial. Povesteşte scriitoarea:

• „M-am născut la Constanţa, într-o casă de pe strada Mării, şi prezenţa mării a avut o influenţă deosebit de puternică asupra copilăriei mele. Despărţirea de mare, din cauza refugiului, a fost un şoc care a lăsat urme adânci. M-a urmărit nostalgia mării, dorul de mare mi-a îndurerat copilăria. *Pânza de păianjen* – în mare măsură autobiografică – e plină de ecourile mării, de amărăciunea acelei despărţiri. Chiar mai târziu, în faţa ei, cântam marea copilăriei mele. Bunicul meu, ceasornicar, era pasionat de descoperirile care se făceau la Constanţa cu prilejul săpăturilor şi mi-a transmis dragostea lui pentru cioburi, ulcele, sticluţe, figurine şi tot felul de obiecte din antichitate, pe care le căuta şi le strângea. Tare aş fi vrut să mă joc cu ele, dar n-aveam voie decât să le mângâi sub privirea lui aspră."

Interviu de Michaela Bulgărea, apărut în „Tomis", anul II, nr. 6, iun. 1967, p. 11, reprodus în *Romanul românesc în interviuri. O istorie autobiografică*, antologie şi ediţie de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, Editura Minerva, Bucureşti, 1988, vol. III (R-S), partea II, pp. 409-410.

1919-1927

Urmează liceul, la Bucureşti. Îi cunoaşte pe Camil Petrescu şi pe Mihail Sebastian; împrejurările primei întâlniri cu Camil Petrescu au fost, nu o dată, devoalate cu nostalgie:

• „– Într-o vară, mă găseam la ştrandul Kisseleff, care atunci tocmai se deschisese. Astăzi, ştrandul Tineretului. Eram într-o cabină de sus. Mi-am scuturat o sandală de nisip, fără să-mi dau seama că aş putea deranja pe cineva care se afla dedesubt. M-am uitat să văd cine suferise de pe urma acestei mici neglijenţe şi am văzut nişte ochi albaştri care mă priveau. Era un bărbat abia trecut de treizeci de ani, însoţit de o recentă cunoştinţă a mea, regizorul A. Finţi. «Să ţi-l prezint pe scriitorul Camil Petrescu», mi-a zis.

Deşi în acel moment mă socoteam foarte instruită în materie de literatură, pregătindu-mă pentru un bacalaureat strălucit (aveam şaptesprezece ani, trecusem în clasa a VIII-a de liceu), nu auzisem de Camil Petrescu. Era prin 1924. L-am reîntâlnit după ce mi-am luat bacalaureatul, când eram în anul întâi la drept. Mărturisesc că, deşi făcusem eforturi ca să-i caut cărţile, nu izbutisem să le găsesc. «Camil Petrescu? îmi spuneau cei pe care îi întrebam. Nu există! Poate Cezar Petrescu!» Pentru orice eventualitate, citisem *Întunecare* şi tot ce mai scrisese celălalt Petrescu, cu care lui Camil nu-i plăcea câtuşi de puţin să fie confundat. «Ei, ce-ai mai făcut, m-a întrebat, ai intrat la Conservator?» (Finţi îi spusese că mă pregăteam pentru teatru). «Nu, i-am răspuns, o să fac teatru la Curtea cu Juri!». Ne-am împrietenit şi mult timp după aceea am alcătuit, împreună cu Mihail Sebastian, de care Camil Petrescu era foarte legat, un mic grup de prieteni."

Interviu de Boris Buzilă, apărut în „Magazin", anul XV, nr. 725, 28 aug. 1971, p. 4, reprodus în *ibidem*, pp. 411-413.

1927-1931

Urmează Facultatea de Drept. Va practica avocatura, în paralel cu preocupările literare.

1934

Debutează în „Gazeta" cu reportaje semnate Cella Marin. Despre preliminariile debutului său, prozatoarea îşi va aminti într-un interviu:

• „– La douăzeci şi ceva de ani i-am întâlnit pe Camil Petrescu, cu care am avut o mare prietenie, şi pe Sebastian. Luam masa în fiecare zi împreună. Ei erau scriitori, eu eram deşteaptă, să zicem şi povestitoare. Îmi plăcea să povestesc. Am făcut dreptul. Povesteam, când eram împreună, felurite întâmplări din tribunal. Aveam, se pare, foarte mult haz. Ei întâi se amuzau, dar până la urmă şi unul şi altul îmi spuneau: «Da' de ce nu scrii, de ce nu scrii?» Mai ales Camil m-a îndemnat. Pe el, la un moment dat, a început să-l enerveze faptul că sunt prea vioaie şi prea vorbăreaţă. Atunci mi-a spus: «Nu-i păcat să te risipeşti? Adună-te şi scrie!» «Ce să scriu?» «Uite, scrie un reportaj despre o piesă de teatru, despre un film.» Premierele de film aveau atunci un oarecare fast. Era vremea Gretei Garbo, a lui Valentino. [...] Şi-atunci m-am hotărât să scriu nişte reportaje. Primul pe care l-am scris a fost despre o excursie la munte. Se numea *Week-end în Bucegi, iarna*. A fost publicat în „Gazeta", al cărei director era Ion Pas, pe care Camil Petrescu mi l-a prezentat. A avut succes. Am scris şi un al doilea, cu şi mai mare succes. Se numea *Meci de fotbal*! Eram mare amatoare de sport şi de fotbal în special. – *Şi lui Camil Petrescu îi plăcea fotbalul.*

– Da, eram nelipsiți de la meciuri.
Am fost prezentă și la Balcaniada de fotbal din 1934-1935, cu echipa României, la Balcaniada de la Atena. Articolul meu *Meci de fotbal* a avut, de asemenea, succes, încât, după 23 August, a fost reprodus în „România liberă". Dar am scris atât de greu, că mi-am zis: nu vreau să scriu. Poate că lucrurile ar fi rămas aici. De altminteri, nu-mi dădeau satisfacție. Mi se păreau minore față de ceea ce tindeam eu. Aș fi scris sau o piesă de teatru, dar așa, ca *Nora* de Ibsen, să fie valabilă peste ani, sau o carte, o singură carte, dar în care să pun tot ce-am trăit [...]"

Interviu de Grigore Ilisei, apărut în „Convorbiri literare", nr. 9, sept. 1984, p. 3, reprodus în *ibidem*, pp. 436-437.

1938

Debutează editorial cu romanul *Pânza de păianjen*, cel mai bun roman al său, întâmpinat favorabil de Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Pompiliu Constantinescu, Felix Aderca ș. a. Romanul a fost reeditat, după 1944, cu revizuiri și adăugiri. Un aport decisiv în decantarea semnificațiilor romanului l-a avut, se pare, Liviu Rebreanu:

• „Mie, Liviu Rebreanu nu mi-a spus decât atât: «Pune-l în sertar și scoate-l după șase luni. Ai să mai ai pe urmă de lucru. Poate un an. N-am să-ți spun ce trebuie să scoți și ce trebuie să adaugi. Dacă ai scris cartea asta, ai să fii în stare să găsești ce-i lipsește. Ai talent, dar să știi că pe lângă asta trebuie muncă, răbdare».
Atunci am izbucnit în lacrimi... Peste un an i-am mulțumit însă cu gratitudine – *Pânza de păianjen* era gata pentru tipar."

Interviu de Boris Buzilă, apărut în „Magazin", anul XV, nr. 725, 28 aug. 1971, p. 4, reprodus în *ibidem*, pp. 411-413.

Portretul scriitoarei, de Magdalena Rădulescu
(Muzeul de Artă Constanța)

Prozatoarea a colaborat sporadic la publicațiile „Reporter", „Revista Fundațiilor Regale", „Universul", „Democrația", „Viața românească", „Femeia" ș.a.

1945

Devine secretara „Universității libere populare", angajându-se fără rezerve în procesul de aclimatizare a doctrinei comuniste în cultura și literatura postbelică. Reeditările înnoite ale romanelor sale exprimă urgența adaptării la contextul ideologic, dar și conștientizarea limitelor estetice pe care linia ideologică o imprimase volumelor sale. Accentul cade pe rolul femeii în construcția socialismului.

1950

Publică romanul *Cad zidurile*, reeditat în 1965 cu titlul *Cartea Mironei* și în 1972 cu titlul *Mirona*.

1950-1954

Publică romanele realist-socialiste *Cântecul uzinei* (1950), *Cantemiriștii* (1954) și prozele *S-a dumirit și Moș Ilie* (1950), *Surorile* (1951).

1958

Publică romanul *Fetele lui Barotă*, reeditat, în 1974, cu titlul *Iubiri paralele*.

1970

Publică romanul *Gențiane*.

1971

Publică volumul de memorialistică *Pe firul de păianjen al memoriei*, cuprinzând efigii ale marilor autori Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, E. Lovinescu, Mihail Sebastian – mediate de perspectiva subiectivă a memorialistei.

1980

Îi apare povestirea pentru copii *În căutarea somnului uriaș*.

1983

Publică romanul *Această dulce vară, tinerețea*.

• A tradus din Françoise Sagan (în colaborare), Françoise Mallet-Joris, Andrée Chedid.

1992

Pe 19 noiembrie, prozatoarea încetează din viață, la București.

• „N-am avut un dascăl, nu-mi recunosc un maestru [se confesa scriitoarea într-un interviu]. Ceea ce mă caracterizează cred că este sinceritatea, curajul de a fi eu însămi."

PREFAȚĂ

Cella Serghi aparține promoției de tinere scriitoare afirmate după 1935, când, sub influența unor modele apusene, dar și sub prestigiul lui Camil Petrescu, se manifestă la noi o orientare spre proza „autenticității" și „experienței": Ioana Postelnicu, Lucia Demetrius, Anișoara Odeanu, Sorana Gurianu. Atașate mai mult sau mai puțin cercului de la „Sburătorul", acestea răspundeau deziderateloor modernismului lovinescian, adică promovării citadinismului și psihologismului.

O fată din provincie, frumoasă și cu capul plin de vise, vine la București ca să studieze Dreptul și are norocul să intre în anturajul unor scriitori de valoare, precum Camil Petrescu și Mihail Sebastian, care o îndeamnă să scrie. Așa se naște scriitoarea Cella Serghi, care și-a făcut o intrare spectaculoasă în literatură, cu romanul *Pânza de păianjen* (1938), recomandată nu numai de talentul ei, ci și de prestigiul unor maeștri. Romanul s-a bucurat de o bună primire din partea criticii și totodată din partea cititorilor obișnuiți (mai cu seamă a cititoarelor), pentru că zugrăvea cu autenticitate și prospețime un destin feminin neproblematic, în datele sociale și psihologice împrumutate chiar din biografia autoarei.

„Nu țineam să fiu o scriitoare. Voiam să scriu o singură carte, cu o singură viață, a mea. Eram convinsă că voi muri tânără. Voiam să trăiesc în paginile acestui roman" – se confesează scriitoarea într-o pagină din volumul de memorii intitulat, în umbra romanului de debut, *Pe firul de păianjen al memoriei.* Dar nimic din declarația ei nu s-a adeverit: a trăit peste 85 de ani, a scris numeroase cărți și a traversat cu seninătate întreaga perioadă comunistă, adaptându-se dezastrului societății românești.

Prin *Pânza de păianjen* Cella Serghi a instituit un model al scriiturii feminine în literatura noastră – centrată pe un personaj feminin, subiectivă și narcisistă, pledând pentru dreptul femeii la fericire. De altfel, ea gândește ca o militantă feministă: „Da. Cred într-un specific al literaturii feminine. E altă voce, altă sensibilitate, e celălalt care vorbește și vrea să fie auzit. Femeia are altceva de apărat. Libertatea de a se cultiva, de a se mișca, libertatea de a fi fericită și chiar libertatea de a fi un partener egal și demn al bărbatului. Pentru toate aceste drepturi, atât de firești, ea a trebuit să lupte, să pledeze și această pledoarie se resimte în literatura ei."

Cartea Mironei, cel de-al doilea roman în ordine cronologică, a avut o elaborare lungă și greoaie. Prima versiune, cu titlul *Cad zidurile,* care a văzut lumina tiparului în 1950, a fost refăcută destul de substanțial în deceniile următoare, devenind *Cartea Mironei* (1965) și *Mirona* (1972), ultimele două cu minime deosebiri între ele.

Până la un punct, eroina cărții, Mirona Runcu, reeditează tiparul feminin al Dianei Slavu din romanul de debut: o fată înzestrată cu toate calitățile – frumusețe, inteligență, sensibilitate –, având același spirit de independență și emancipare, îndrăgostită de un bărbat matur, inaccesibil. Dar Mirona aparține unei familii înstărite, ceea ce îi permite să plece la Paris ca să studieze Dreptul. În plus, Mirona vrea să devină scriitoare.

Primele două teme, evocarea copilăriei și dragostea, promit o deschidere spre un portret psihologic feminin original, construit cu mijloacele artistice ale prozei de atmosferă. Sunt foarte bune paginile care rememorează copilăria Mironei în atmosfera otrăvită a casei părintești, apăsată de tirania teribilei străbunici, bătrâna Catrina Cațian, personaj memorabil, ca întregul episod. O casă bântuită de taine bine ascunse, în care copila nu cunoaște decât afecțiunea slugilor. Dincolo de păienjenișul de spaime și bănuieli, Mirona deslușește imaginea bunicii Fana, căsătorită cu de-a sila, superba și răzvrătita bunică Fana care a îndrăznit să părăsească citadela familiei chiar în ziua nunții fiicei ei, fugind cu un grec frumos și bogat. Între ea și această nesupusă bunică, stigmatizată în familie prin calificative ca „monstrul" ori „balaurul", Mirona

țese o legătură de suflet, până la identificare, mândrindu-se când familia o compară cu Fana.

Se poate spune că eroina își caută identitatea prin raportare la modelul acestei bunici necunoscute, cu care simte că seamănă, iar plecarea ei din atmosfera sufocantă a familiei vrea să reediteze gestul Fanei. Poate că în geneza personajului-model s-a infiltrat un ecou din literatura scriitorului – prieten și idol – Camil Petrescu, care, în piesa *Suflete tari,* a imaginat o relație feminină asemănătoare: Ioana Boiu trăiește sub fascinația unei strămoașe care și-a șocat familia de rang înalt luând de bărbat un haiduc cutezător.

Mirona poartă cu sine obsesia Fanei și după ce pleacă în străinătate, întreținându-și iluzia că o întâlnește într-o sosie, o doamnă plină de vitalitate, cu un trecut enigmatic, care se numește Fanny. Dar autoarea nu întreține această intrigă detectivistică și misterul rămâne nedezlegat.

Însă romanul a fost scris în anii când paradigma literară a fost radical schimbată la noi, sub presiunea ideologiei proletcultiste și a realismului socialist. O carte despre viața unei familii burgheze, așa cum se contura la început, n-ar fi putut fi publicată, așa încât Cella Serghi s-a văzut constrânsă să facă compromisuri cu ideologia puterii – mai puțin stridente deocamdată, față de alte scrieri ulterioare, total ratate. Așadar, la Paris, Mirona intră de la început în anturajul grupărilor socialiste care erau angajate în acțiuni de sprijinire a luptei republicanilor din Spania. Acești prieteni cunoscuți la Paris – Octav, Jacquot, Gian, Lisandra – sunt toți personaje superpozitive, oameni drepți, generoși, gata de dăruire și sacrificiu, lângă care Mirona se simte împlinită. Se vede clar că autoarea pare nemulțumită de eroina ei, care, pe fundalul amenințării războiului, se preocupă de vizitele la croitoreasă sau de romanul ei, așa că își propune să-i canalizeze narcisismul și bovarismul spre un idealism naiv, tot mai apropiat de ideologia comunistă.

După întoarcerea Mironei în țară și izbucnirea războiului, tema socială a romanului devine pregnantă. Sunt introduse câteva capitole, ingenios legate de viziunea eroinei și zguduitoare prin detaliile realiste, despre ravagiile războiului, tragedia mutilaților

din spitalele Crucii Roșii, ororile din lagărele de exterminare naziste. Finalul lasă să se înțeleagă că în conștiința Mironei se produc schimbări, mai ales după moartea prietenei ei, luptătoarea comunistă Lisandra, și că eroina este pregătită să se angajeze în slujba idealurilor acesteia – adică un final în consonanță cu așteptările oficiale.

Cât privește tema dragostei, trebuie observat că Cella Serghi n-a găsit resurse de imaginație să construiască un personaj feminin care să iasă din tiparul primului ei roman. Ca și Diana Slavu, Mirona e același tip de femeie imatură și ezitantă, care-și proiectează dragostea în idealitate. Legătura cu Ștefan, un bărbat cu douăzeci de ani mai în vârstă, inteligent și fermecător, dar însurat, se întemeiază pe vocația ei bovarică de a dori o iubire plină de superbie și primejdie. Când, după ani de așteptări zadarnice și umilințe, realizează că Ștefan nu se putea desprinde de Madeleine, tiranica lui soție, ea îl taxează cu cruzime: „...convențional, infatuat și găunos, un leu de circ, dresat, ascultător ca un cățel".

Am lăsat la sfârșit un nivel special al *Cărții Mironei,* acela de jurnal de creație sau de roman al romanului. Din atmosfera literară a anilor '30 sau chiar din lectura directă a lui André Gide, pe care îl admira, Cella Serghi a receptat formula „autenticității", precum și procedeul gidian al punerii-în-abis (*mise-en-abîme*). Inițial a fost, probabil, un mod de a ieși din impas în momentele de lipsă a inspirației, refugiindu-se în... descrierea impasului însuși, cum mărturisește la un moment dat Mirona, apoi procedeul a prins-o și a decis să facă din eroină o scriitoare, devotată travaliului scrisului. Titlul acestei versiuni, *Cartea Mironei,* indică clar intenția metaromanului, suprapunând povestea propriu-zisă a Mironei unei ficțiuni literare, într-un joc de oglinzi care complică și dislocă funcțiile narațiunii.

Din perspectiva cititorului obișnuit, declarația obsesivă a eroinei că „scrie un roman", reluată pe tonalități diferite de toți cei din anturajul ei, este repede acoperită de epicul poveștii. Mirona pare că se străduiește să convingă pe toată lumea că are

o preocupare serioasă și dificilă, care o absoarbe, iar cei din jur – și cititorul însuși! – par a o asculta cu politețe. Însă, la o lectură mai atentă și mai avizată, însemnările despre roman inserate între episoade dobândesc sensul de a explica distorsiunile temporale și tehnica fragmentarismului narațiunii. Cella Serghi nu și-a propus acea reduplicare a pespectivei care dă adâncime sau, după caz, relief unei scene, dar a încercat uneori un procedeu al autoreflectării specific modernismului. De pildă, Mirona citește fragmente din romanul ei unor prieteni, iar aceștia – intelectuali socialiști – o sfătuiesc să-și clarifice concepțiile și să elimine intimismul.

Mai interesante, în biografia de scriitoare a Mironei, sunt acele episoade inspirate din viața Cellei Serghi unde se recunosc câteva siluete reale. La o conferință de la Institutul Francez de pe bulevardul Dacia, Mirona face cunoștință cu „un bărbat impunător, greoi, cu părul ca zăpada", care, când află că scrie literatură, o invită la cenaclu să citească ceva. „Maestrul" e, desigur, E. Lovinescu, surprins dintr-o singură trăsătură de condei, cu spiritul său curios și generozitatea față de începători, dar și cu mania – nevinovată – de a-i „boteza" cu pseudonime convingătoare: „Mirona? repetă maestrul mirat. E ingenios, dar prea căutat, neverosimil... Să vii să-mi citești ceva. Lasă că-ți găsesc eu un alt pseudonim. Și, potrivindu-și ochelarii, ca un profesor care nu se decide să-ți pună o notă de trecere: Vino duminică la cenaclu, domnișoară Mirona..." Remarcabil e mai ales personajul Martei, pictorița boemă, noncoformistă în artă ca și în viață, inspirat de prietena scriitoarei, Magdalena Rădulescu.

La capătul lecturii acestui roman, scris cu vervă și cu sensibilitate feminină, cititorul va rămâne cu imaginea unei epoci istorice tulburate de mari prefaceri, în care o fată idealistă își caută drumul, crezând cu încăpățânare în destinul ei de scriitoare. Narator și personaj în același timp, ea trăiește deopotrivă în realitatea Bucureștiului și a Parisului din anii celui de-al Doilea Război Mondial, cât și în ficțiune, alături de fascinanta și misterioasa bunică Fana.

Elena ZAHARIA-FILIPAȘ

CARTEA MIRONEI

(ROMAN)

Toţi îşi găsesc liniştea
Când se aşterne umbra...
Numai pe mine noaptea
Mă ţine îndurerat şi treaz.

Michelangelo

Înecate în fumul dimineții, casele se leagănă amețite de somn. Cerul, livid, obosit ca după o noapte de veghe, e brăzdat de limbi de foc și de ape verzi, luminoase. Neașteptat, ca și când aș privi de pe un vapor care se apropie de țărm, apare în cadrul ferestrei, ieșind din ceață, orașul. O clipă, mi se pare că sunt la Paris. Tot așa se iveau acoperișurile și zidurile suprapuse, inconsistente, în fereastra mansardei din 13, rue Jules Simon. Și acolo scriam toată noaptea, și acolo mă trezea, de îndată ce ațipeam, sirena unei fabrici.

Era în 1936. Războiul din Spania. Primii voluntari ai brigăzilor internaționale intrau în foc. Primii români cădeau eroic la Puente de los Franceses, la Casa de Campo. Lisandra trecuse Pirineii, poate numai de dragul lui Octav, dar căra în spate răniți, le spăla rănile, înfrunta moartea ca un soldat. Lumea discuta aprins despre intervenție și neintervenție. Eu scotoceam cărțile anticarilor pe cheiurile Senei și așteptam să treacă orele ca să admir Notre Dame-ul în apusul soarelui, Sacre-Coeur-ul în lumina lunii. Mă pasionau surâsul Giocondei și întrecerile vaporașelor de hârtie care alunecau pe lac în grădina Luxemburg. Noaptea scriam. Voiam să scriu un roman. Ce a devenit acel roman? Ce-a devenit Mirona, fata cu fruntea plecată peste foile albe, la masa de scris?

Cum să încep?

Am răsfoit zeci de caiete în căutarea firului care leagă destinele eroilor mei, am refăcut drumurile pe care am umblat pe urmele lor, în căutarea mea. Și nu știu cum se vor întâlni toate aceste povești răsfirate, cum se vor reflecta pe fundalul de cenușă și plumb al unei nopți care a durat zece ani, cum voi izbuti să încheg din tot ce s-a adunat, un climat, o viață, o carte.

I

Casa e îmbrăcată în iederă toată. Perdelele dese, draperiile afumate de timp, odăile umede, întunecoase. Mai ales cea de la subsol, unde trăieşte bunicul, unde moare bunicul, unde bunicul şopteşte: „Mirona, fetiţa mea, te-am aşteptat toată ziua. Pe unde ai umblat?" Se agaţă de mine ca un copil de fustele mamei. „Vino mai aproape. Să nu-ţi fie frică, tu ştii că nu sunt nebun. Caută o rochie neagră cu brâu roşu de catifea... Acolo am găsit scrisoarea... şi am cusut-o la loc. Desfă binişor brâul roşu, citeşte scrisoarea, şi rochiile apucă de le ia tu, rochiile Fanei. Bătrânul Miron i-a spus tot... acolo în scrisoare. Trebuie să ştii şi tu adevărul... caută... caută..."

Mi se părea că-l aud îngânând poveşti ca pe vremuri: „Un tată pe moarte lasă fiilor lui o comoară, ascunsă undeva în pământ. Răscoliţi, săpaţi, căutaţi..." Nu voi uita niciodată ochii decoloraţi, tulburi, ai bunicului meu, dorinţa lui de a-mi lăsa ca moştenire cheia tainelor casei.

Bunica mea se numea Fana. Însuşi faptul că bunica avea un nume mi se părea tulburător, neaşteptat. Şi apoi, Fana! Era frumos? Urât? Nu ştiu. Venea de departe. Aducea parfumul unor vremi pe care mintea mea neliniştită se străduia să le înţeleagă, timpuri în care am fost şi nu am fost, în care, nelămurit, doream să mă întorc.

De ziua mea, şase lumânările pâlpâiau pe tortul înzăpezit de frişcă. Într-un capăt al mesei stătea tata, într-altul, ca o umbră cu ochelari, ca o sperietoare cu nasul de carton lipit de pieliţa scorojită – un fel de pergament mototolit care fusese cândva obraz omenesc – cu un neg mare pe frunte şi albeaţă pe un ochi, străbunica mea, teribila Catrina Caţian. Copiii de pe stradă,

fiindcă nu știau cine a fost, îndrăzneau să râdă când o vedeau și îi strigau Mumia. În casă domnea și acum, când avea optzeci de ani, auzea orice șoaptă, vedea fiecare mișcare, împletea intrigile, întreținea misterul.

În zilele de sărbătoare lua masa cu noi și bunicul. Unii îi spuneau și acum dom' Jorj, alții Nebunul. Niciodată n-am înțeles de ce nu era el bărbatul bătrânei Cațian. Era ginerele ei și tatăl celor trei fete care stăteau în jurul mesei: mama mea, tanti Marie și Nencea.

Mereu bolnav de gălbinare, încovoiat, cu un aer veșnic vinovat de ceva, ținea ochii în jos, tăcea. De altminteri, la masă fiecăruia îi era parcă frică de propria lui voce, fiecare se ferea să nu-i afle celălalt gândul. Dar de ziua mea socoteam că-mi este îngăduit orice, chiar și această întrebare, care nu știu cum îmi țâșnise în minte și nu-mi dădea pace:

– Cum o chema pe bunica?

Furculițele mătușilor mele rămaseseră în aer, gata să împungă. Privirile, toate, mărite, înțepenite, goale. Îmi bătea inima, îmi zvâcneau tâmplele, îmi tremurau mâinile, dar nu mai puteam da înapoi. Încăpățânată, am repetat întrebarea. Bunicul a ridicat ochii din farfurie. Niciodată nu mi s-au părut atât de sfioși, de obosiți și de galbeni.

– Fana, mi-a răspuns vocea lui.

Cred că n-o mai auzisem de mult.

– Fana?

În jurul mesei, chipurile stăteau împietrite, pâlpâiau triste lumânărelele în tort, capetele celor trei surori nu se mai deosebeau între ele. Bunicul meu repetă, cu vădită plăcere:

– Fana!

În clipa aceea, ceva se prăvăli. Mi se păru că aud un zgomot de cioburi împrăștiate. Căzuse de pe scaun Catrina Cațian.

S-a aflat mai târziu că Lavinia îi pusese în locul scaunului ei unul la fel, dar scos din uz, cu picioarele rupte.

În copilăria mea, apăsată de spaime și bănuieli, iată câteva zile de libertate, de încântare și vis. Îmi plăcea să răscolesc podul.

Acolo îl întâlneam, în închipuire bineînțeles, pe „micul lord", logodnicul meu. Când băteam de trei ori în poarta castelului, Cedric îmi deschidea. Îmi săruta mâna. „Bine ai venit, *my lady*. Azi citim din abecedar, te învăț aritmetică? Vrei să facem o plimbare cu bicicleta sau pornim călare?"... Bicicleta avea numai o roată din două. Cei doi poney: unul cu coada ruptă, celălalt fără cap. Și mai aveam doi cai de plumb cu soldații lor; garda lui Cedric. Pe bereta lui, aproape albă de praf, scria: Marine. Pe abecedar, într-un colț, rămăsese alt nume: Andrei. Pe cartea *Micul lord* scria caligrafic: „Lui Dody, mămica..." Îl chema deci și Marin, și Cedric, și Andrei, și Dody, și Lord Fauntleroy. Era erou de roman, purta haină de catifea cu guler de horbotă și-și părăsea bunicul din Anglia, încruntatul conte bolnav de podagră, ca să se întâlnească cu mine când îl chemam. Îmi plăcea să scotocesc cu răbdare dulapul masiv, cafeniu, fără oglindă, fără sertare. Erau îndesate acolo zeci de umbrele – de iarnă, de vară, în toate culorile, și între ele, una minunată, ușoară, pictată, de formă japoneză, cu scheletul din trestie. Eram sigură că aparținuse bunicii mele cândva. După mai multe zile de scotociri, am descoperit în colțul cel mai întunecos al podului, acolo unde se aflau claie peste grămadă șoșoni desperecheați și tot felul de borcane goale, un sertar răsturnat. Dedesubt – un pantof de lac și unul poleit, un fier de frezat, peruca blondă a unei păpuși și coada albă a unui cal, cutii goale de bomboane, hârtii scrise mărunt, neciteț și o mulțime de fotografii aproape șterse de vreme. Dintre ele, am ales numai trei: o fată frumoasă cu cozile pe spate, cu trei fetițe alături, așezate după mărime; aceeași fată, cu bucle pe umeri, lângă un câine lup și – desigur tot Fana – cu talia subțire și fusta până la pământ, în formă de clopot, cu fața spre fereastră, cu părul adunat în creștet, cu două crizanteme înfipte în coc.

Micul Lord îmi șoptește: „Da, da, ea este: Fana..."

Am dat fuga la spălătorie și am întrebat-o pe Floarea, arătându-i pozele:

– E bunica mea? Hai, spune, da?

– E dumneaei, zău, chiar dumneaei...

În jurul Floarei se ridica totdeauna un fum înecăcios şi gros. Amesteca mereu rufele în cazanul de aramă, şi falca i se mişca odată cu braţul, de parcă o ajuta la învârtitul rufelor. Bănuiam că Floarea îşi descântă acolo, în aburii aceia, că citeşte în ei, ca mătuşile mele în cărţi sau în zaţul cafelei.

– O cheamă Fana, i-am spus ca s-o încredinţez că ştiu şi eu multe.

– Da, zău, chiar aşa. Coniţa Fana, aşa o chema...

– Dar cum se poate, Floareo, să fie o bunică tânără şi frumoasă?

– Că doar n-o fi fost bunică de când s-a născut, păcatele mele! A fost şi dumneaei copil, ca matale, pe urmă s-a făcut şi dumneaei mare...

– Atunci, poate că nu-i adevărat că a fost balaur, cum spune tanti Marie...

Floarea a râs să se prăpădească. Avea numai doi dinţi în faţă, care parcă stăteau să cadă şi ei. M-am gândit să-i cumpăr dinţi de aur şi pantofi mari, călduroşi, de pâslă, ca să-i intre mai bine picioarele umflate, şi o rochie de mătase, care să fâşâie, şi s-o poftesc la masă în sufragerie când o să fiu stăpâna casei.

Pe Micul Lord l-am părăsit de îndată ce-a apărut Marta. La noi acasă i se spunea fata lui Drăgan. Avea zece ani, când eu aveam numai cinci. Era înaltă, şuie, cu părul pe umeri, greu şi negru ca smoala, şi avea obiceiul să deseneze, cu cărbune, cu cretă, pe pereţii din pod, pe cimentul din curte, în timp ce tatăl ei spinteca butucii sau ne spoia bucătăria. Dar într-o zi, străbunica s-a supărat foc pe Drăgan, care a dispărut împreună cu Marta. Necăjită, stăteam mai mult pe la spălătorie şi adunam cu migală, din aburii care se ridicau din cazan, frânturi de fraze, nume şi şoapte, şi, căznindu-mă să le lipesc ca peticile rupte ale unei cărţi cu poze, repetam: „Fana..."

De când avea un nume şi ştiam că a fost frumoasă, nu-mi mai era frică de ea. A fost odată copil şi bunica, a fost fetiţă, a fost domnişoară. Mama, tanti Marie şi Neneea nici nu existau pe atunci. Dar eu? Era atât de greu de înţeles, atât de tulburător

gândul că a fost o vreme când n-am existat! Era totuşi pe acelaşi loc casa asta. Şi aceiaşi copaci, doar mai tineri. Aceleaşi ferestre. La una din ele, mereu la aceeaşi, apărea o fată zveltă, cu bucle negre pe spate sau cu părul împletit în cozi grele sau adunat meşteşugit pe creştet, prins în piepteni cu pietre, ace de os şi crizanteme. Mi-o închipuiam palidă, cu gura roşie, cu buzele vii, visătoare. Fereastra încadra aceleaşi stele. Era desigur aceeaşi fereastră şi totuşi alţi oameni, alte bunici, alte mame...

Curtea era mare, cât putea cuprinde privirea. Casa, plină de zvonuri, de şoapte nelămurite, de taine cuibărite prin colţurile odăilor, de amurguri grele de întrebări. Unii spuneau că bătrâna Caţian nu era mama adevărată a Fanei. Că pe acea poartă de fier, cum nu mai era pe atunci alta, dantelată şi înaltă, intra uneori o doamnă cernită, cu văluri subţiri peste o faţă albă, cu ochii mari, plânşi. Venea totdeauna încărcată de cutii cu daruri pentru micuţa Fana. Dar când, unde a dispărut această deosebită şi tristă doamnă? Când, cum a crescut Fana? Toate astea nu se mai ştiu, nu se mai pot afla.

Dar se ştie că frumoasa Fana, cu cozi groase, negre, pe spate, s-a măritat prea curând. Că nunta a fost cu alai bogat, dar şi cu lacrimi multe pe obrajii de copil ai miresei. Se mai spune că odaia mirilor a fost orânduită de bătrâna Caţian alături de a ei, şi ani de zile uşa a fost lăsată deschisă între cele două odăi de culcare, pentru ca tinerii să se sfiască, să fie stingheriţi de moarte, şi mama Catrina să ştie tot ce se petrece acolo noapte şi zi... Tânăra căsătorită n-avea voie, la început, să se plimbe altfel decât în cupeul cu perdeluţe trase şi n-avea voie să se depărteze de preajma faimoasei curţi.

Cu uşile mereu deschise între dormitoare, cu frâurile proaspetei căsnicii ţinute strâns, dibaci, de bătrână, Fana a avut totuşi trei fete, a devenit mamă, a devenit rea...

Se pare că nu le iubea pe copile fiindcă nu-l suferea pe bărbat, omul de cârpă în mâna soacrei, care îl dăscălea mereu şi îl întărâta împotriva libertăţii şi a tinereţii ei. Bătrâna şi le apropiase în schimb pe fetiţe, le ademenise cu ceas de aur, cu păpuşi, cu cercuri, cu „diabolo", cu farmece poate. Mi-o închipuiam

pe această stranie bunică, singură, mereu dreaptă, subțire, înaltă, la aceeași fereastră, înfrângându-și ciuda și pregătindu-și evadarea cu răbdare de ocnaș. Fetițele, solidare între ele, o urau, deși a fost poate și o vreme când au iubit-o. Uneori, când porneau s-o caute toate trei, o găseau în salcâmul din curte, alteori pitită sub scara de ciment din dosul casei. Acolo își avea un culcuș cu scoarțe și perne și stătea ceasuri întregi, legănată, cu genunchii în brațe. Mai des se ascundea în pod, unde tot așa își așternea scoarțe și perne și tot așa își legăna, visătoare, genunchii în brațe. Nu ținea niciodată în mână acul sau cartea. Fetelor le vorbea rareori, și atunci numai ca să râdă de ele. Îi plăcea să le tragă de păr. Când le strângea în brațe, le durea și mai tare. Alteori, însă, le privea în adâncul ochilor, unde căuta cu pasiune ceva, ca o mamă care își caută printre străini copiii și nu-i găsește. Iubea copiii străini, iubea pisicile, câinii. Cu fetele ei era nepăsătoare și rea. Lumea ajunsese să spună că nu sunt ale ei, ci ale bătrânei Cațian.

Dar ce nu se zvonea în jurul acestei case, acestei curți, cu trei ronduri cuminți de pansele în față?! Străbunicului i se spunea Franz Josef – fiindcă semăna într-adevăr cu împăratul sau fiindcă purta favoriți și părul tăiat după moda veche? Se spune că era tot timpul plecat. Vara se ducea la băi la Karlsbad, iarna la Viena, să asculte concerte. Acasă, nu ieșea din odaia lui, dar nici din vorba Catrinei. Îi era parcă frică de nevastă, de fată, de nepoțele. O singură dorință știa să-și impună: plecarea. Își iubea poate numai geamantanele și câinele lup, pe care-l lua în toate călătoriile lui.

Stăpânul casei ajunsese ginerele său, soțul Fanei. Bătrâna Cațian îl îndemna să-și spioneze nevasta, ațâțându-i cu meșteșug gelozia. Îi plăcea să-l vadă nenorocit ca să și-l apropie cât mai mult sau numai ca să-i facă mizerii Fanei? Cine poate să știe?... Le scormonea zi de zi viața, le surpa toate punțile de apropiere. Iar el, din lașitate, pentru bani sau, după cum credeau unii, din viciu, era cu totul sclavul bătrânei. Unii necunoscând situația, alții din rea-credință, în bătaie de joc, în loc de dom' Jorj sau ginerele coniței sau Negru, cum îl chema, îi spuneau domnu Cațian. Intimii, mai toți, în spate, în derâdere – Prințul consort. Prințesa era, pentru toată lumea, Catrina Cațian.

Fetele nu i-au văzut niciodată pe tatăl şi pe mama lor împreună, liniştiţi, într-o plimbare sau de vorbă în casă. Nu i-au văzut, ci... i-au surprins. Cea mai mică, Neneca, i-a găsit sărutându-se. O căutase pe mama ei în toată după-amiaza aceea. Către seară abia a zărit-o, cocoţată în salcâmul din grădină. În aceeaşi clipă l-a descoperit şi pe tatăl ei, care se pitulase binişor într-o umbră mai deasă. Neneca îşi văzu mama sărind din copac, uşoară ca o pisică, iar pe tatăl ei luând-o în braţe şi sărutând-o.

Ca din pământ, apăru şi bunica. Era, se vede, de mult la pândă, prin apropiere...

– Nu vă e ruşine de copii? a strigat tremurând de ciudă, ţinând fetiţa de umeri.

E drept că Neneca ţipase ca muşcată de şarpe în clipa sărutului, fără să vrea şi fără să ştie de ce. Vinovatul ţinea ochii în pământ. Vinovata avea privirea îndreptată nepăsătoare spre singura stea care răsărise. Fetiţei îi bătea inima. Bătrânei îi tremurau mâinile pe umerii fetiţei.

A doua zi, Neneca îşi găsi păpuşa cu ochii scoşi, cu părul smuls şi plânse până se îmbolnăvi, peste buclele blonde.

Fana râdea.

Odată, când se jucau în pod de-a v-aţi ascunselea toate trei: Tanţi, Marie şi Neneca, au apărut părinţii. Tata îi spunea mamei că o iubeşte. Ea îi răspundea prin cuvinte de neînţeles pentru ele: „Eşti un laş, te disprețuiesc..." Şi totuşi, îl lăsa să-i sărute mâinile, braţele, gâtul. Fetele ar fi vrut să ţipe. De ce nu apărea mama Catrina? Ea n-ar fi dat voie... Surorile se ţineau de mână, îşi ţineau răsuflarea. Le venea să plângă, să strige, dar nu făceau nicio mişcare, privind nesăţioase să vadă tot, să ştie, să afle... Tata a trântit-o pe mama pe un cufăr. Iat-o cu gâtul întins, cu capul căzut, cu părul albăstrui împrăştiat pe podea. Tata o săruta repezit – pe păr, pe gâtul palid. Era roşu la faţă. Fana – albă, liniştită, parcă moartă... Ba nu, se ridică deodată, elastică, vie, îşi priveşte bărbatul în faţă şi izbucneşte într-un râs de se clatină podul. El o privea înlemnit. Ea spunea liniştită: „Eşti un caraghios!..." Apoi dispăru uşoară ca fumul.

Fetiţele povestiră bunicii lor întâmplarea.

Bătrâna le amenința că dacă nu-i spun totul, vorbesc noaptea în somn, că ei nu i se poate ascunde nimic. Și apoi, ea era stăpâna borcanelor cu dulceață, a sertarelor pline cu petice colorate, și din vitrinele magazinelor le putea cumpăra tot ce-și doreau. Dar nu căpătau nimic degeaba. Și dacă Fana a strivit ceasul lui Tanți, dacă a lovit în el cu călcâiul până l-a făcut praf, e fiindcă a vrut s-o pedepsească pentru multe iscodiri și trădări... Dar ele nu se simțeau vinovate și ajunseseră s-o urască de moarte.

Zilele treceau încet, dar anii au trecut repede. Fana împlinea treizeci și cinci de ani, în ziua nunții mamei mele, cea mai mare dintre fetele ei. Se spune că ar fi furat rochia miresei și că, în ascuns, ar fi brodat pe ea bucheţele de flori. Zadarnic s-a căutat rochia albă, spumoasă, zadarnic a făcut spume la gură bătrâna Cațian. În ultima clipă, au găsit pe pat (adusă probabil de Fana) o rochie sărăcăcioasă, bățoasă, de pichet alb de bumbac, și Tanți a fost nevoită s-o îmbrace. Frumoasă, somptuoasă în rochia de mătase înfoiată, bogată, cu crizanteme în păr, a apărut, în murmurul de admirație al lumii, mama miresei, fiica bătrânei Cațian.

Aceasta a fost Fana, bunica mea, care a fugit în noaptea aceleiași nunți cu un grec frumos și bogat. E o poveste pe care nimeni n-a uitat-o. O rușine pe care nimeni n-a iertat-o, care a apăsat asupra familiei, asupra leagănului unde mai târziu dormitam între vise nedeslușite eu, un nou pumn de viață, nepoata acelei destrăbălate femei... Fana a dispărut, a devenit „bunica", un balaur, un monstru, care putea ieși de sub pat, pe întuneric, dacă nu eram cuminte...

Și nu eram cuminte... Semănam cu bunica.

– La culcare, Mirona, ai stat afară destul! glasul ascuțit al lui tanti Marie.

– Vara am voie să stau mai târziu.

– Mai e până la vară, două luni cel puțin.

– A fost o zi de vară azi, se auzea vocea bunicului, îndepărtată, blajină.

Mama și surorile ei parcă se certau. Tanti Marie susținea că a plouat cu găleata. Mama se mira:

– Cum poți să spui că a plouat? La șapte fix mă uitam la ceasul de deasupra hotelului Bulevard. Cerul era senin.

Ca să le fac în ciudă mătușilor mele, îi țineam mamei isonul:

– N-a plouat niciun pic... n-a plouat...

– Ce te amesteci când vorbesc oamenii mari? mă repezi Neneca.

– O fi fost o rupere de nori, interveni tata împăciuitor.

Tușa Lavinia strângea masa. Era numai de câteva zile în casă la noi și nu pricepeam cum ne înrudim. Dar grozav mi-ar fi plăcut să mă cheme Lavinia! De ce erau atât de mici în seara aceea, sub bolta înstelată, tanti Marie, Neneea și mama? Poate fiindcă mă îndepărtasem prea mult. De aci, de lângă poartă, fața de masă părea cât o batistă. De ce se așezase tata în așa fel ca să nu-l pot vedea? Unde era bătrâna Cațian? De ce era cerul mai înstelat ca de obicei și strada mai lungă? Ce-nseamnă o rupere de nori? Dacă aș sta până dimineața cu ochii pironiți pe cer, aș vedea cum se rupe un nor?

– Hai, Mirona, că doar n-o să te faci astronom! De câte ori să ți se spună: la culcare?

Când glasul ascuțit al lui tanti Marie se îngroșa, nu mai era nicio scăpare. Dar nu-mi era somn deloc, și seara aceea ascundea puzderie de taine. M-am hotărât să intru în casă și să ies afară numaidecât după plecarea celor mari. Ca să nu-mi ghicească cineva gândul, am întrebat nevinovat:

– Ce-i aia astronom?

Și am început să alerg pe pietriș, zgomotos. Cozile cu funde mari mă loveau prietenos pe umeri...

În casă, prin fereastra deschisă, pe întuneric, împungea iar vocea lui tanti Marie. Ca de obicei când plecau la plimbare, era vorba de legătura de chei, de cheia din dos, de cea de la poarta din față... O scurtă ceartă între părinți și intervenția obișnuită a mătușilor: „Mai încet, ne aud vecinii! O să spună că suntem neam prost..." Aș fi vrut să întreb ce înseamnă „neam prost". Și de ce e Marta „neam prost". De ce e Trude „neam prost"...

În liniștea la început desăvârșită, am început să deslușesc zgomotele tulburătoare ale străzii: pași grăbiți, pași greoi,

paşi mai sprinteni, mărunţi. Un câine lătra departe, o trăsură cu cai se apropia. Toate aveau pe asfalt acelaşi răsunet de vară, acelaşi ecou călduţ...

Fără să-mi mai pun întrebări, am ieşit iar în curte. Cozile mă loveau pe umeri ca mai înainte, dar curtea mi se părea altfel. Parcă o regăseam, după multă vreme, străină. Liliacul de lângă chioşc părea mai departe, într-o umbră mai deasă. Salcâmul, la fel. Mă izbea un miros de iarbă tânără, de pământ reavăn, de muşeţel. Mirosea gardul de lemn-cânesc de alături şi poate chiar păpădia de pe maidanul de peste drum.

Maidanul de peste drum părea un lac întunecat, înconjurat de sălcii. În dimineaţa aceea îngropasem miez de pâine, în secret. Floarea, spălătoreasa, se jura că dacă pui miez de pâine albă în pământ şi dacă stropeşti în toate zilele, ies ciuperci mari, cărnoase. Dar câtă apă intră într-o stropitoare şi câtă într-o ploaie ca aceea de azi? Dacă au ieşit dintr-odată? Doar există o vorbă: Au ieşit ca ciupercile după ploaie... De ce spunea mama că n-a plouat?

Strada nu era lată şi nu era întuneric ca în grădină. Frică? „Nu sunt fricoasă!" Totuşi, nu mă aşteptam să scârţâie poarta aşa de tare... Ce căutam pe stradă la ceasul când copiii dormeau?

– Eşti un monstru! se înfuriase odată tanti Marie, semeni cu bunica ta.

– Ce-nseamnă monstru? am întrebat.

– Cineva care nu e ca toată lumea. Înnădeşti aici toate haimanalele...

Era vorba de Trude, pe care o iubeam mai mult ca pe oricine pe lume. Dar tanti Marie nu trebuia să ştie. Poate că are dreptate, poate că nu sunt ca toată lumea, poate că semăn cu bunica mea Fana... O răzvrătită, un balaur, un zmeu. Dar dacă nu vreau să ies pe poartă? Atunci, nu ies... şi nu mai semăn cu bunica mea Fana. Aş fi vrut să semăn cu Trude. Aş fi vrut să am zece ani, şi mama să mă trimită după cumpărături. Dar eu aveam cinci ani şi eram „o răzvrătită, un balaur, un zmeu"...

Trebuia s-o întreb pe Floarea de ce era bunica o răzvrătită... De ce nu mai aveam voie să mă joc cu Marta, fata lui Drăgan? Floarea ştia tot. Dar până mai venea la spălat era o cale şi-o vale, şi eu trebuia să mă duc la culcare. De ce trebuia? Şi cum

s-a întâmplat că am zbughit-o pe poartă și m-am pomenit peste drum, pe maidan?

Pe locul unde îngropasem pâinea, făcusem un semn cu o piatră. Dar pământul era acum altfel. Mai întins și mai negru. Și pietre erau peste tot, o mulțime, și fiecare petic de pământ semăna cu alt petic. Căutam febril, cu spatele încovoiat, cu genunchii îndoiți, cu brațele atârnate, cu fruntea aproape atingând pământul jilav. Dacă mințise Floarea? Nu, asta nu se putea. Floarea jurase. Dar în întuneric era greu să găsești o biată ciupercă. Sau poate nu ajunge o singură ploaie ca să răsară? Voi veni în fiecare dimineață cu stropitoarea și chiar seara, de câte ori vor pleca cei mari de-acasă...

Și iată: tocmai când încercam să mă resemnez, neașteptat, ca printr-o minune, vârfurile degetelor mele atinseră o ciupercă. Era mică și catifelată și mi se părea că palpită, că-i vie, ca un pui de vrabie. Sufletul mi s-a umplut deodată de o bunătate necunoscută până atunci, de o duioșie aproape prea mare ca s-o pot îndura. În jurul meu simțeam un freamăt. Pământul parcă răsufla, parcă voia să-mi vorbească. Mireasma acelei seri de vară se strânsese acolo, în jurul meu, toată. Era poate ora când coborau stelele ca să ocrotească plantele și gâzele părăsite? Adierea aceea catifelată și sigură ca ciuperca pe care o țineam în palmă era poate răsuflarea cu care voiau să le acopere, să le ferească de răcoarea nopții. Sau poate o stea coborâse pentru mine anume, ca să-mi arate ciuperca sau să mă ferească de răufăcători, fiindcă era întuneric? Sau poate – cine știe? – venise ca să-mi predea maidanul și să mă prefacă în zână! Pe umeri, prin păr, pe rotunjimea obrajilor am simțit o tremurare de aer mângâietoare, am auzit șoapte: „Te numești Fana, prințesă de Ringhi-Ring, și vei stăpâni peste domeniul din Blemstod". Niciodată mai târziu nu mi-am putut lămuri de unde scornisem aceste cuvinte, aceste nume absurde: Ringhi-Ring, Blemstod?! Din ce reminiscențe de filme sau cărți de aventuri comentate prin casă veneau? Prințesă de Ringhi-Ring?... De câte ori îmi aduc aminte și oricât de necăjită aș fi, îmi vine să râd.

Dar în seara aceea cuvintele erau vătuite, fără răsunet, fără ecou și totuși grave, clare, de parcă ar fi fost scrise. Printre buruieni

se iviră o mulțime de puncte strălucitoare. S-ar fi spus că cerul și stelele se oglindesc pe pământ, ca într-o apă. Erau licurici, erau firimituri ca de sidef, diamante sau numai bucățele de sticlă, sau poate stelele care cădeau se prefăceau în licurici și în pietre scumpe? Șopteau gâzele între ele, sau foșneau frunzele? Oare așa era zumzetul, viața, taina pământului noaptea? M-am gândit că poate această destrămare dulce, această încătușare plăcută, până la durere, aceste aripi care îmi creșteau trebuie să fie ceea ce oamenii mari înțeleg prin cuvântul „iubire", și o clipă mi s-a părut că viața e numai mângâiere, cântec, iubire...

Dar acea deplinătate se risipi deodată, fiindcă în același timp, ca și când cu o mână aș fi atins un cărbune aprins, iar cu cealaltă o bucată de gheață, am auzit, ca o detunătură, un hohot de râs și m-am pomenit ridicată la o înălțime amețitoare. Cineva râdea spart, altcineva spunea: „Hai, destul, lasă gluma!"

Cerul coborâse parcă, negru și cu sclipiri nefirești. Brațele care m-au ridicat s-au îndoit. Eram acum la nivelul unei priviri crucișe, al unei respirații grele de tutun și de vin. Înnebunită de spaimă, simțind pe coapse degete multe și reci, am văzut totuși ochii celuilalt, luminoși, limpezi. Nu mi-am dat seama dacă erau albaștri, sau verzi... Erau deschiși, limpezi. „Lasă fata", stăruia, și mâinile lui puternice voiau să mă ajute. Cu toată zăpăceala, cu toată groaza acelei secunde, am simțit aerul dimprejur parfumat. Mă zbăteam, mă smuceam, dădeam din picioare. Nu știu cum am scăpat, cum am traversat strada și curtea. Urcam scările de piatră, treceam prin săli și sălițe, ușile se deschideau ca prin farmec, sau poate treceam prin ele ca o nălucă. Nu respiram, ca să nu pierd timp. Alergam.

În odaia mea, am răsucit cheia de două ori și am aprins lumina. Am rotit privirea împrejur și am răsuflat. Scăpasem. Am dat fuga la oglindă. Nicio schimbare: fundele mari, albe, la capătul cozilor întunecate, săltau nepăsătoare la fiecare mișcare; fusta albastră, scurtă, plisată avea bretelele încrucișate cuminte pe spate peste flanela roșie. Am ridicat-o să văd dacă nu au rămas urmele degetelor aspre sau vânătăi. Nu, nicio urmă. Dar nici când te lovești vânătăile nu apar numaidecât. Poate că mâine o să apară și o să vadă toată lumea...

Năduşită de spaimă, am cotrobăit într-un sertar să caut batiste, să-mi pun comprese. Mâinile îmi tremurau. În faţa casei se auzeau voci cunoscute. Într-o clipă, am stins lumina, m-am dezbrăcat, m-am strecurat în aşternut.

Cineva râdea tare. Acelaşi râs îngrozitor... Şi totuşi, vocea tatălui meu... Doamne, cum e cu putinţă să râdă tata ca un străin, ca un bărbat? Tatăl meu era şi el bărbat, era în stare să râdă ca orice bărbat? Tata era un bărbat?

Tanti Marie bătea cu pumnii în uşă. Apoi, năpustindu-se înăuntru:

– Ce s-a întâmplat? Au fost hoţii?

– Nu ştiu nimic. Am dormit...

Învălmăşeală de voci, exclamaţii. Tata m-a luat în braţe.

– Bine că nu te-ai speriat, Mironel!

Mama mă privea împietrită (fusese la institutul de frumuseţe în ziua aceea şi nu voia să facă riduri). Neneea mă privea cu ochi de bufniţă. Tanti Marie, cu faţa lungită, cu sprâncenele veşnic mirate.

– Ce somn de buştean...

S-au făcut cercetări toată noaptea. Uşile fuseseră găsite vraişte. Totuşi, în casă nu lipsea nimic. Răvăşite erau batistele şi sufletul unui copil. Dar asta n-a băgat nimeni de seamă...

II

Discuțiile în jurul plecării mele au început în preajma bacalaureatului. Mama susținea dorința mea de a pleca la Paris cu condiția să urmez Conservatorul. Nu știu de ce credea că aș putea să ajung o mare pianistă. Tata voia să-mi iau licența în Drept.

– Cui am să las biblioteca juridică, clientela, biroul? Peste trei ani o trimit să-și ia doctoratul la Paris. Dar deocamdată să se înscrie la Universitate, aici.

– La Universitate? protesta cu oroare tanti Marie. Și după cursuri să umble hai-hui cu studenții în cafenele și cârciumi, să discute despre războiul din Abisinia? Nu vezi că a înnebunit tineretul?

– La Paris nu sunt cafenele și cârciumi? întreba tata.

– Acolo e altceva... nu te știe nimeni...

– Treaba ei. Cum o să-și așternă, așa o să doarmă, îi ținea isonul Neneca.

Dar mama, solemnă:

– Acum așa e moda. Văd că și alte fete de familie bună...

Urma o înșirare de nume răsunătoare, cu care de altfel n-aveam relații, dar se vede că surorile se simțeau îndreptățite să aibă și credeau că imitându-le se apropie întrucâtva de ele.

Ultimul cuvânt l-a avut, ca de obicei, bătrâna Cațian.

– Îi dau eu bani să dea cu nasul prin străinătățile alea și să se potolească. Să plece repede și să se întoarcă degrabă, că vreau s-o mărit...

Itinerariul meu până la Paris, prin Italia, fusese notat în cele mai mici amănunte. Aveam însemnată până și clipa când trebuia să privesc pe fereastră ca să văd un peisaj care îi plăcuse mamei în călătoria de nuntă sau tatei când era însurat cu Lavinia, lui tanti Marie, care a călătorit și ea până în Elveția, unde trebuia să aibă loc o întâlnire cu un doctor dentist, „o vedere". (Până a ajuns

acolo, dentistul s-a logodit cu alta, iar tanti Marie, jignită, nu s-a mai măritat.)

Acest itinerariu, tocmai fiindcă era atât de amănunţit indicat, mă scotea din sărite. De o parte şi de alta a drumului mi se părea că văd gratiile vieţii mele şi nu ştiam cum aş face să ajung la Viena, să rămân măcar câteva zile, s-o văd pe Trude. Dar ultima dată când batista mamei a fâlfâit, albă, în zare, am înţeles că nu-i un semn de pace, ci tot o ameninţare: „Bagă de seamă... ştii că n-ai voie..."

Trenul alerga grăbit, vrând parcă să pună o distanţă din ce în ce mai mare între mine şi casa bătrânei Caţian. Câmpul galben şi neliniştit de apropierea furtunii părea o pânză de Van Gogh. Pe geam, lângă mâinile mele, am văzut nişte mâini enorme, cum sunt acele mănuşi, ghete sau creioane de reclamă. Curioasă, am ridicat capul să văd cui aparţin. Era neobişnuit de înalt bărbatul care privea pe fereastră. Mi-am apropiat mâinile de ale lui, ca să văd dacă sunt de două ori mai mari decât ale mele.

– Sunt exact de două ori mai mari!

O voce guturală, cunoscută, caldă. Ştefan...

Mi se părea că ne cunoaştem de mult, că am dreptul să-i spun pe nume, că am toate drepturile... Era prima dată că-i vedeam ochii de aproape, şi totuşi, parcă aş fi fost de când lumea îndrăgostită de privirea aceea albastră, rece şi stranie, de vocea lui puţin răguşită, dar caldă. M-a întrebat unde plec.

– La Paris, am răspuns cu un fel de mândrie, care l-a făcut să zâmbească.

– Adevărat?

Părea mirat.

– Singură?

Mi-am îndreptat umerii, ca să par mai înaltă.

– Tata vrea să fac Dreptul, mama – Conservatorul...

– Şi dumneata?

– Eu vreau să scriu un roman.

– Adevărat?

Gura i s-a strâns, ca şi când ar fi vorbit unui copil. Mi se părea că mă măsoară puţin zeflemitor, la fel ca în ziua când Marta, prezentându-ne, spusese despre mine: „O viitoare romancieră".

– Şi câţi ani aveţi, domnişoară?
– Aproape douăzeci...
– Nu se poate!
– De ce? Par mai mică?
– O să mai creşteţi.
– Nu mai sunt şanse...
– S-au mai văzut totuşi cazuri...
– Sunteţi medic, pe câte ştiu.
– Da.
– De copii?
– Nu, de femei.
Am roşit, şi la gândul că roşesc am roşit şi mai tare.
Mai târziu, în vagonul-restaurant, mi-a spus că nu se poate împăca cu gândul că plec singură în străinătate.
– Mi-ar plăcea să te întorci acasă. Să te ştiu lângă mama...
– Dacă aţi cunoaşte-o pe mama!...
A zâmbit amuzat. Apoi, după un pahar de vin:
– Parcă ai fi un cărbune sub care mocneşte focul. Uite, obrajii au început să se încingă. Spune, când erai mică aveai părul blond? Numai o dată, în Suedia, am văzut nuanţa asta închisă, cenuşie. Ştii că gura nu se potriveşte cu părul şi cu ochii? Ai un ten de creolă şi o gură de fetiţă blondă; parcă ar fi două petale roz, dezorientate. Îmi place că nu te fardezi.
În ameţeala vinului, în atingerea dintre privirea lui şi a mea, am simţit cum mă dezleg de acea veche tortură care-mi înţepenise voia bună timp de zece ani.
Aveam nouă ani când, în Cişmigiu, lângă un mic restaurant în formă de trunchi de copac, despre care îmi plăcea să cred că fusese cândva copac adevărat şi că se adăposteau în scorbura lui familii de pitici, s-au oprit două doamne, care au întrebat-o pe *Fräulein* dacă sunt fetiţa doamnei Runcu. Apoi le-am auzit: *Elle est presque laide, la petite. Oui, c'est dommage, elle ressemble a son pere...*[1] Şi s-au îndepărtat liniştite. Una răsucea pe umăr o umbreluţă albastră, cealaltă trăgea după dânsa un câine pekinez. În urma lor a rămas o dâră de parfum. Eu am rămas fără încredere în mine.

[1] *E mai curând urâţică, mititica. Da, păcat, seamănă cu tatăl ei...* (fr.)

– De ce ai plecat de acasă, micuța mea Mirona?

Duceam mereu la gură paharul cu vin, ca să-l pot privi în ochi fără sfială. Îi auzeam vocea guturală, caldă: „Micuța mea Mirona..." Trenul fugea. Ștefan îmi punea o mie de întrebări despre familia mea.

Ce curios mi se părea că n-auzise nici de avocatul Runcu, nici de Catrina Cațian! Credeam că toată lumea îi cunoaște.

– De ce am plecat? Dar n-am plecat, am fugit... De cine? De casa bătrânei... E o casă îmbrăcată toată în iederă, ferestrele sunt înguste, înăuntru miroase a naftalină și a mucegai. În sufragerie, între fotoliul de catifea roșie și godinul cu uși de nichel și mânere de porțelan, se află o ladă. În lada asta, căutând o scrisoare, am găsit o fotografie decolorată: o fată, în costum de țigancă și salbă la gât. Are o talie de viespe. Fotografia poartă o dată care nu se mai deslușește...

– Semeni cu fata din fotografie, sunt sigur.

– Da... se zice că semăn cu bunica mea, Fana...

– Și ce-ai mai găsit în ladă?

– O întreagă viață de care nu știam nimic. Tot felul de oameni – se pare oameni de vază – îi scriau bunicului, începând cu „Dragă Jorj". De când a murit, mama și mătușile mele au început să-și umfle nările și să privească miop printre gene: „*Papa* a fost cineva", „*Papa* dădea dejunuri la Capșa", „*Papa*..."

Nu i-am spus lui Ștefan că acasă se numărau cartofii, se cântărea zarzavatul, și după ce se trăgeau câteva farfurii pentru „sufragerie" se înmulțea restul cu apă pentru slugi. Și nu i-am vorbit de Lavinia, prima nevastă a tatălui meu, nici de Mitzi, secretara cu care trăia.

– Halatul lui tanti Marie atârna în fața patului meu. Era legat în talie cu un șnur, și mânecile largi parcă se bălăbăneau; noaptea căpăta cap de mort, pălărie cu boruri enorme și orbite fără ochi, buze groase, căscate, care rânjeau. Neneea, sora cea mai mică a mamei, încearcă noaptea ușile ca să se încredințeze că sunt încuiate. Când clanța se mișca, mă speriam grozav, fiindcă soțul mătușii Neneea e internat într-o casă de nebuni și ne era frică să nu fugă și să ne pomenim cu el. Mama iubește șoarecii. Le pregătește

seara un lighean cu apă în mijlocul odăii, „să aibă ce să bea dacă s-ar întâmpia să le fie sete, săracii..."

Ştefan asculta atent.

– Parcă te văd în atelierul Martei. Când mi-a spus: „o viitoare romancieră", mi-am amintit prima poezie pe care am învăţat-o când eram la grădiniţă: *Ich bin der kleine Gerngross, / Vier Jahre alt und ein halbes bloss.*[1] E vorba de un băieţel care ia pălăria tatălui şi se crede domn. Acum, te văd cu alţi ochi. Şi totuşi... e greu să începi de-a dreptul cu un roman.

– Mi se pare că dacă aş avea o încăpere pe care să pot s-o încui, un pat şi o masă, pereţi albi fără fotografii de familie, fără tablouri proaste, aş putea să scriu. Când am să fiu singură, am să pot să-mi împrăştii peste tot caietele, hârtiile, în loc să le ascund. Dacă am să pot să deschid ferestrele când vreau, să respir aer curat... să respir... Acasă totul miroase a mucegai şi a naftalină. Şi pendula, la fiecare sfert de oră spune cucu, pitpalac...

Ştefan asculta cu interes crescând. Şi când râdea, întinerea nespus de mult. Eu mă gândeam cu groază că va trebui să ne despărţim, fără să ştiu când am mai trăit în acelaşi climat, când am mai avut aceeaşi certitudine că fericirea există. Dar parcă şi el voia să se asigure că nu visează, că n-am picat din lună, că exist cu adevărat. Din când în când, îmi lua mâna.

– Ai mult umor, Mirona. Şi ştii să povesteşti. Apoi, detaşat, monden: În dimineaţa aceea erai la cenaclu când am telefonat să mă scuz că nu pot veni?

Aş fi vrut să-i răspund: „Da, eram acolo, şi tu, ca un mare meşter pescar, ai aruncat de departe undiţa şi mi-ai prins inima. De atunci sunt îndrăgostită de tine, şi tu habar n-ai. Sau poate dinainte..."

Am să introduc aici acele pagini în care am povestit întâlnirea mea cu Marta.

N-o mai văzusem de ani de zile. Ştiam că trăieşte în Italia şi că s-a măritat cu pictorul Lena, „tâlharul" care o jefuise pe bătrâna

[1] *Eu sunt omuleţul care vrea să fie bărbat, / Am patru ani şi încă o jumătate în curând.* (germ.)

Caţian luându-i 500 de galbeni pentru un portret. „A avut o expoziţie la Milano, comenta într-o zi tanti Marie. Ţii minte când o aducea Drăgan de mână? O ţigăncuşă. Astea au noroc!"

Când ne-am reîntâlnit, Marta purta o rochie neagră în stil de amazoană şi avea braţele pline cu brăţări orientale. Pletele negre, lucioase, îi cădeau pe umeri la fel ca pe vremea copilăriei noastre şi avea aceeaşi ţinută mândră, acelaşi mers de prinţesă hindusă.

– Marta! am strigat tulburată.

Nu m-a recunoscut.

– Eu sunt, Mirona.

– Mirona?! Şi amintindu-şi: Da, da, Mirona... Ce frumoasă te-ai făcut! Să vii să-mi vezi tablourile. Tocmai pregătesc o expoziţie. Am o surpriză pentru tine... Mai trăieşte bătrâna?

În atelierul Martei, un panou cât peretele reprezenta o horă cu fete despletite, cu fustele umflate de vânt. Altul, o scenă la coafor: cucoane cu figuri idiotizate, cu frunţi sterpe, cu ochi goliţi de orice expresie îmi aminteau de mama şi de mătuşile mele. Erau apoi scene de circ: un clovn în picioare pe un cal, dansând cu o umbrelă deschisă; un Pierrot cântând la chitară tot pe un cal; un înger dormind pe o coamă de cal, şi peste tot – păpuşi dezaxate, păpuşi care visează, peste tot bărci plutind pe nori în loc să alunece pe apă, fete proptite în vele, în atitudini de graţie şi dans, cavaleri medievali, feţi-frumoşi orientali. Pe pereţi, printre tablouri, atârnau o funie de usturoi, un şir mare de ardei uscaţi, o cobză. În loc de pat, Marta avea pe jos o saltea, acoperită cu o pătură miţoasă de lână albă. Prin uşile laterale, de sticlă, ale unui dulap se vedeau rufe de-a valma cu cojoace, cu basmale colorate. Pe rafturile care legau uşile erau îngrămădiţi cai de plumb, binocluri, scoici, pietre, ochelari de soare cu sticle sparte, brăţări, mărgele şi o mulţime de alte lucruri care ar fi trebuit să fie aruncate. Printre toate astea, câteva cărţi fără scoarţe şi alte câteva legate în piele.

– Vrei să-ţi fac portretul? îmi propuse fără altă introducere. Uite, aşa cum eşti acum, şcolăriţă... Sau să-ţi ridic părul şi să-ţi pun pe umăr un şal? Şalul roşu de colo. Am lumină foarte bună. Îmi place să lucrez noaptea. Dar mai întâi o cafea? Lip-Lip, adă ce trebuie pentru cafele.

Abia atunci am descoperit pe jos o ţigăncuşă cu basma albastră.

– E negustoreasa de floricele. Mi-a pozat până adineauri. E fermecătoare, nu găseşti? Un copil necăjit.

Mi se părea că moţăie, că abia ţine ochii deschişi. Lângă ea, coşul plin cu floricele.

– E măritată a treia oară.

– Măritată? Dar câţi ani are? Pare de doisprezece...

– Are cincisprezece... Stai să-ţi arăt portretul bărbatului ei. La două nunţi am fost şi eu.

Marta se urcă pe un scaun şi, luând de pe dulap mai multe pânze făcute sul:

– Ai picat foarte bine! Uite ce voiam să-ţi arăt. O să te amuze.

Sări de pe scaun şi desfăcu o pânză în faţa mea. Era bătrâna Caţian. Portretul despre care auzisem vorbindu-se în casă atât de mult. Costase cinci sute de galbeni, „o avere". Aveam să mă încredinţez că viaţa nu-i depăşită de imaginaţia niciunui scriitor, că meandrele ei, ocolurile ei, ruperea atâtor căpătâie şi reîntâlnirea lor, înnodarea lor peste ani întrec orice poveste.

Marta şedea pe un scăunel şi făcea cafeaua pe o maşină de spirt. Lip-Lip şedea pe saltea ca un mic Buda şi asculta.

– Într-o seară, începu Marta, nişte prieteni cheflii l-au dus pe pictorul Lena la o cârciumă cu fripturi renumite, undeva pe lângă Obor. Acolo l-a cunoscut pe tata... Îl ţii minte pe Drăgan? Avea un chip de mongol, cu căciula de astrahan trasă pe ochi – ochi mici, vioi, prea mici şi prea vioi pentru faţa lui mare, pătrată, cu bărbia puternică... Cum îţi place cafeaua? Amară?

– Nu, dulce.

– Atunci, pentru mine una amară... Lena i-a făcut portretul. Drăgan era în culmea fericirii. Mai ales când a văzut tabloul la expoziţie. Ca să audă ce zice lumea când trece prin faţa lui, adică prin faţa portretului, stătea toată ziua acolo. Veneau grupuri-grupuri prietenii, vecinii. Şi, care cum îl recunoştea, îşi făcea cruce şi spunea: „Ptiu, bată-te Dumnezeu, Drăgane! Noi nu te-am crezut. Uite, mânca-l-ar ciorile! E chiar el, Drăgan al nostru!"

Într-o zi a venit și măcelarul. Recunoscându-l, a făcut „ptiu!" și, fără să vrea, a scuipat portretul. Drăgan i-a tras două palme de-a răsunat sala. Au sărit și ceilalți, s-a încins o bătaie. Lucrurile nu s-au potolit decât atunci când s-a apropiat pictorul. „O să-i pui geam, se scuza tata. O să-i pui geam, ca să nu-l mai scuipe nimeni, că ăștia nu știe ce-i pictura, e porci!"

Marta desfăcu altă pânză.

– Îl ții minte? Și-a pierdut dinții odată, după alegeri, când adversarii l-au legat de coada unui cal și l-au lăsat să fie târât pe nu știu ce distanță...

Eram nerăbdătoare să aflu cum a ajuns la ea portretul bătrânei Cațian.

– Într-o zi s-a dus la Lena cu căciula și mai trasă pe ochi. Dar când l-a văzut, și-a scos-o, respectuos. Lena își închipuia că are nevoie de bani. Dar mardeiașul n-avea niciodată nevoie de bani. În sfârșit, frământându-și căciula în mână, îndrăzni să-i vorbească: „Are și Drăgan casă, are și Drăgan nevastă, are și Drăgan masă... să poftiți la masă la Drăgan..." Ce-ar fi, Mirona, în timpul ăsta să-ți fac o schiță?! Șezi colo... În ziua întâi de Crăciun, o trăsură cu cai albi s-a dus să-l aducă pe Lena. Pe capră – Drăgan. În fața casei noastre așteptau lăutarii. Când au văzut trăsura, au început să cânte un marș. În curte la noi, alt taraf de lăutari. N-ai fost niciodată la noi... Uite casa, tabloul de colo.

– Credeam că-i o căruță.

– O căruță? Nu, o cocioabă, gata să se dărâme. Dar înăuntru, ce masă! Uite pânza asta, aici...

Cu toată bunăvoința, nu înțelegeam nimic.

– Ce reprezintă?

– Masa... La mijloc, purcelul fript, un purceluș de vreo trei luni cu o portocală în gură, cu crenvurști în urechi. Aici, în cele patru colțuri, patru purcei mici de tot, nenumărate torturi, fiecare cu altă glazură, de altă culoare. Prăjituri nenumărate. Ăștia sunt cozonaci... Aici, mama... Stătea „drepți", cum o învățase Drăgan. Nu clipea, nu vorbea. Uite-o! Brunetă, grăsună, cu floare roz de leandru în păr. La gât cu salbă. Stă aici, așa cum i-a poruncit tata. Parcă-l aud: „Tu nu te miști!"

Niciodată n-aș fi deslușit între petele acelea de culori violente toate câte le înșira Marta. Dar îmi plăcea cum povestea:

– Lena a trimis cu oamenii lui Drăgan – că toată mahalaua îi știa de frică – bileţele pe la pictori, pe la actori. Au venit treizeci de oameni. Drăgan nu s-a așezat la masă. „Eu n-am cinstea", se scuza. Mama a dansat toată noaptea, săraca. Cheful a ţinut până a doua zi. Drăgan a spart vreo cincizeci de pahare. Mereu veneau alţii și alţii, care aflau că Drăgan a făcut un chef în cinstea „lu domnu pictor".

Marta îmi arătă un desen în culori, care pretindea că-l reprezintă pe Drăgan spărgând pahare. Lip-Lip asculta cu ochi somnoroși. Se uita și ea, mă uitam și eu, fără să înţelegem că liniile acelea, imaginând tot felul de cuburi, triunghiuri pătrate, lame care se întretaie, îl arătau pe Drăgan spărgând pahare. Marta mototoli foaia pe care desenase.

– Știi că ești greu de prins? N-aș fi crezut. Cu aerul tău de mâţă blândă, cred că știi foarte bine ce vrei... Am să încerc din profil.

– Cum a ajuns aici portretul bătrânei?

– Auzise despre bătaia din expoziţie și despre chef și a vrut să-l cunoască pe Lena. Drăgan i l-a adus. Când l-a văzut, bătrâna l-a măsurat din cap până-n picioare și l-a întrebat: „Tu ești pictorul? Știi să pictezi așa de bine cum scrie la gazetă, sau ţi-ai făcut singur reclamă?" Lena se întreba cum ar putea să fixeze pe pânză o astfel de sfârlează. O clipă nu stătea locului. Fără să mai pui la socoteală cât era de pocită. Nu te superi, Mirona?

– Cred că nu-i semăn...

– Deloc!

– Și i-a pozat bătrâna?

– I-a dat o fotografie de când avea douăzeci de ani. „Să vezi ce frumoasă am fost, i-a spus. Uite, așa să mă faci." Dar când să ajungă la preţ, a sărit ca arsă. Lena îi ceruse cinci sute de franci.

Căutam să mi-o imaginez pe Catrina Caţian în faţa acestei propuneri.

– „Știi tu ce-i asta, bre, cinci sute de franci aur?!" l-a întrebat bătrâna. „Știu cum va fi portretul", a răspuns Lena, fericit că bătrâna nu se învoiește. Dar se înșela. „Hai, du-te și începe degrabă, s-a răstit la el. Îi știu eu pe artiști. Puturoși!" Și cât ai clipi,

a dispărut și s-a întors. „Uite două sute de franci. Să-i păstrezi. E aur, nu glumă! Să ai și tu un ban pus deoparte." Drăgan îl aștepta afară. Pictorul a ieșit cu fotografia în mână, posomorât, plouat. „Facem, domnu pictor, cum zice baba. Cinci sute de franci e bani!" îl consola Drăgan.

Două săptămâni mai târziu, Lena s-a dus cu tabloul. Bătrâna și-a dat seama că pictorul citise în ea ca într-o carte. Urâțenia ei venea dinăuntru. Și fiindcă nu știa ce să spună, a început să țipe: „Unde e trandafirul? Uite, aici în piept am un trandafir. N-ai văzut?" Într-adevăr, bătrâna purta o floare de mătase boțită, un fel de violet decolorat. „Vezi, mai schimbă, uite, aici la nas și... la gură. Să vedem, ai să te pricepi? Ai să știi unde să-mi pui trandafirul?" Lena a vrut să-i arate pe pânză unde-l va pune, dar bătrâna i-a dat peste mână. „Mai sus! Uite aici!" A scos un creion chimic, ascuns în păr, după ureche, și a însemnat locul, pe umăr. Pictorul ar fi dat bir cu fugiții, dar se gândea la vorbele lui Drăgan: „Cinci sute de franci de aur e bani, domnu pictor! Mai răbdați nițel, și luați și restul."

Marta povestea pe un ton scăzut, egal; parcă spunea povești unui copil, ca distrându-l să-l ție pe loc liniștit.

– Peste câteva zile, când Lena se ducea să-i ducă tabloul, din care nu mai lipsea nici trandafirul, bătrâna zăcea în pat, cu oasele rupte. „Lăsați, că aranjez eu chestiunea", l-a liniștit Drăgan, dar fața îi era posomorâtă, și căciula – mai înfundată pe ochi ca de obicei. În aceeași zi, Lena s-a pomenit cu Drăgan și cu un ceasornicar, omul de încredere al bătrânei. „L-am adus – îl anunță Drăgan, de parcă l-ar fi adus de guler, cu forța. Domnu pictor are de luat trei sute de franci. Eu mi-am pus obrazu, cum rămâne cu chestia? Banii! Domnu pictor pleacă în străinătate și are nevoie de bani." „Dar ce sunt eu de vină?" se văicărea ceasornicarul. „Dumneata, de douăzeci de ani, trăiești de pe urma babei, îl amenință Drăgan. Ai pus bani la chimir! Și ține la dumneata mai mult decât la nepoate. Dumneata meriți să ai poza asta. Dai trei sute și ai o amintire. Am auzit că bătrâna a căzut după scaun și și-a rupt oasele. S-o spânzuri de perete și să te rogi pentru ea. Te-a făcut om..."

Ceasornicarul căsca ochii mari, fiindcă nu știa dacă trebuie să spânzure tabloul, sau pe bătrâna Cațian. „Dă-i lu domnu pictor trei sute și ia-ți baba..." Drăgan era mulțumit de el însuși, împăcat, ca Solomon când împărțea dreptatea. Ceasornicarul amuțise. Lui Drăgan îi mergea faima că un singur pumn de-al lui ajunge ca să te trimită pe altă lume. Omul i-a adus trei sute de franci peste un ceas, și și-a luat portretul. „O să viu să văd unde l-ai atârnat!" a strigat Drăgan după el. Lena a vrut să împartă banii cu Drăgan, dar el n-a primit. Era mulțumit că a putut, în sfârșit, să-și arate recunoștința.

Marta se mira grozav că bătrâna trăiește.

– Trebuie să aibă aproape o sută de ani.

Mai târziu, stinse lumina din mijlocul atelierului; globul cel mare. Încăperea rămase luminată de o lampă în forma unui cal, cu un călăreț, în goană. Era în metal sau în carton vopsit fumuriu, cu marginile roșii, portocalii, cu becul în spate. Lumina cădea pe o pânză cât un perete, întinsă pentru un panou. Pe acest fond se profilau umbrele mânecilor largi și ale pletelor Martei.

– Mă duc la bucătărie să văd ce face Lip-Lip. Rămâi să iei un ceai, Mirona. Aștept un gazetar... A scris reportaje interesante despre războiul din Abisinia.

Nu îndrăzneam s-o întreb când s-a măritat cu Lena și de ce s-au despărțit...

– Spune, Marta, cum a ajuns aici portretul bătrânei?

– L-am găsit la un anticar, într-una din prăvăliile de pe Sfânta Vineri, într-un gang, între gramofoane vechi și discuri sparte. Căutam niște sfeșnice și am găsit comoda asta, dulapul ăsta fără sertare și fără uși, dar care e cam ceea ce-mi trebuie mie. Portretul l-am recunoscut după trandafirul lipit pe umăr, de care-mi vorbise Lena. Am găsit semnul făcut cu creion chimic de bătrâna Cațian, ca nu cumva Lena să-i pună trandafirul mai sus sau mai jos. Dar pictorul avea umor: trandafirul a rămas în aer, cu riscul să-i dea în cap, cu riscul să nu-i plătească.

– Noi avem în hol un portret aproape identic, dar de alte proporții și nesemnat.

– Da, când Lena a aflat că bătrâna mai trăieşte, i-a făcut portretul, în mărime naturală, aşa cum a crezut el de cuviinţă, şi i l-a trimis. Am auzit că, de furioasă ce era, a bătut slugile la rând.

– E adevărat! Totuşi, a atârnat tabloul în hol. Prea costase mult; cinci sute de galbeni nu era glumă!

Îmi aminteam cu amănunte discuţiile care avuseseră loc în casa noastră în jurul acestui portret şi ce furtună au stârnit cuvintele mele când, privindu-l, am suspinat fericită: „Ce bine îmi pare că semăn cu bunica mea Fana!" Câţi ani au trecut şi câte au trebuit să se întâmple ca strănepoata bătrânei Caţian să ia cafeaua cu fata lui Drăgan!

Lip-Lip apăru şi îşi luă coşul cu floricele, gata să plece.

– Lasă-le aici, o sfătui Marta. Tot nu le mai vinzi acum, seara. Vino mâine dimineaţă să-mi pozezi. Îţi cumpăr tot coşul cu floricele. Uite, Mirona, dacă vii mâine, Lip-Lip o să-ţi ghicească în ghioc. Nu vrei să-ţi cunoşti viitorul?

Atunci, am auzit soneria. Lip-Lip s-a repezit să deschidă. Marta a urmat-o. Eu mă grăbeam să plec, când, iată, pe uşă intră un bărbat înalt, cu tâmple cărunte, cu faţa suptă sub pomeţii uşor proeminenţi, palizi. Purta haine cenuşii, lavalieră.

Marta făcu prezentările. Mă întrebam unde mai văzusem ochii aceştia albaştri, reci, când am auzit vocea Martei, şoptită, egală:

– O viitoare romancieră, cu toate că mai poartă uniforma de şcoliriţă... Scrie un roman.

Am simţit că obrajii îmi iau foc.

– *La valeur n'attend pas le nombre des annees*[1], spuse musafirul sărutându-mi mâna.

Nu ştiu ce am bolborosit, cum am fugit.

Pe scară, pe stradă, mirosea a lavandă...

Trecuse o lună de la moartea bunicului, când Marta mi-a telefonat să mă invite la o conferinţă.

– Pe bulevardul Dacia, numărul... Chiar azi la cinci... Institutul Francez...

[1] *Valoarea nu ţine seama de numărul anilor* (fr.) – replică din *Cidul* lui Corneille.

Aş fi vrut să întreb cine este conferenţiarul şi despre ce va vorbi, dar, fiindcă mătuşile mele tocmai intrau, am închis telefonul.

Deşi obosite de a se fi ţinut atâţia ani pas cu pas după mine, tanti Marie şi Neneea aveau oroare să mă vadă ieşind singură.

– Când ai să fii departe, te priveşte. O să spunem: fata noastră e la Paris, şi cu asta, basta! Dar aici ne ştie toată lumea. Vrei să ne faci neamul de râs?

În asemenea împrejurări, plutea în atmosferă isprava Fanei şi ruşinea abătută asupra familiei în urmă cu ani.

Ca de obicei, am aşteptat un moment potrivit să mă strecor pe culoare şi apoi pe poarta cea mare de fier.

Habar n-aveam cine e conferenţiarul, nici despre ce va vorbi. Dar mă ispitea s-o întâlnesc pe Marta şi, pe ocolite, să aflu ceva despre *El*. Ştefan era *El*... Mătuşilor mele le-ar fi plăcut desigur un nume ca Raoul, Sever, Gaston. Mie mi se părea că nume mai frumos ca Ştefan nu există...

La numărul indicat, pe bulevardul Dacia, o casă cufundată în beznă. Probabil că Marta, distrată, îmi dăduse o adresă greşită. Pe vremuri, mătuşile mele mă duceau la *Maison de Français,* unde se ţineau conferinţe.

– Nu, mi s-a răspuns când am ajuns acolo, conferinţa e la Institutul Francez, pe bulevardul Dacia.

M-am înapoiat hotărâtă să dezleg enigma. Şi într-adevăr, alături de casa unde mă oprisem întâia dată era acum luminaţie *a giorno.* Dar se făcuse târziu. Conferinţa începuse.

– Curaj, făcu portarul văzând că şovăi, intraţi!

Conferenţiarul era *El.* Am încremenit lângă uşă. Ştefan s-a oprit la jumătatea unei fraze. S-a înclinat. Mi-a zâmbit, invitându-mă parcă să iau loc undeva. Întreaga sală aştepta. Zăpăcită sau poate ca să mă încredinţez că nu mă înşel, că în adevăr este *El,* am înaintat spre rândurile din faţă, unde, în margine, era o strapontină liberă.

Îmi zvâcnea inima. Mi se părea că fiecare observă că vorbeşte pentru mine, că vrea cu orice preţ să ma facă să înţeleg importanţa lui Victor Hugo... „Cine-l mai citeşte azi?" murmura cineva

în spatele meu. Aşa aş fi spus şi eu cu câteva minute înainte. Acum îi eram recunoscătoare. Înţelegeam în sfârşit de ce e atât de mare, cel mai mare... Dar conferenţiarul voia parcă să-l şi iubesc pe autorul lui *Hernani*. Hotărât, vorbea pentru mine. Mă vedeam la şcoală, la ora de franceză: *J'ai mis un bonnet rouge au vieux dictionnaire*[1].

Pe Marta am găsit-o în hol, la ieşire, unde unii şi alţii schimbau impresii despre conferinţă, despre conferenţiar.

– Interesant bărbat!

– Însurat...

– Ce importanţă are?

– Are, replică Marta, zâmbind misterios.

Cum de n-am deslușit sunetul de oracol al răspunsului ei, înţelesul acelui zâmbet?!

Cu un cap mai înalt decât lumea dimprejur, conferenţiarul părea că ne caută, că ne aşteaptă...

– Sunt dezolat că am vorbit aşa de prost, se scuză.

– Dimpotrivă, am şoptit.

– Nu, nu. Am vorbit prost. Eram nu numai obosit – am venit după un drum lung, de la gară, direct –, dar şi emoţionat. Cred că aţi băgat de seamă că am vorbit numai pentru dumnea-voastră...

Descumpănită de faptul că Marta nu era lângă mine, n-am ştiut ce să răspund, când un bărbat impunător, greoi, cu părul ca zăpada, se apropie. Ştefan mi-l prezentă şi rostind numele meu adăugă cu accent uşor ironic:

– O viitoare romancieră...

– Mirona? repetă maestrul mirat. E ingenios, dar prea căutat, neverosimil... Să vii să-mi citeşti ceva. Lasă, că-ţi găsesc eu alt pseudonim. Şi, potrivindu-şi ochelarii, ca un profesor care nu se decide să-ţi pună o notă de trecere: Vino duminică la cenaclu, domnişoară *Mirona*.

Cenaclu! Ce simplu şi firesc rostise acest cuvânt, care pentru mine însemna „Sesam, deschide-te!"

---

[1] *I-am pus o bonetă roşie vechiului dicţionar* (fr.)

Nu mi-aș fi putut închipui că nu-l voi găsi pe Ștefan la cenaclu, că nu va veni. Luându-și rămas bun, se uitase atât de adânc în ochii mei și-mi șoptise atât de cald:

– Atunci, duminică... Să nu întârziați... Vă rog...

Ce greu am scăpat de acasă în duminica aceea, și cât de tulburată am intrat în casa maestrului! În ajun îi lăsasem în plic o schiță de câteva pagini. Iar acum mă înnebunea gândul că va trebui să citesc. Nu știam că lectura se anunța ca un spectacol de teatru, cu mult înainte, nici că începe la oră fixă, dar eram sigură că-l voi vedea pe Ștefan.

Maestrul s-a uitat la mine pe sub sprâncenele groase, cu o clătinare a capului, ca o dojană: „De ce-ai întârziat?" Apoi, zâmbind, îmi arătă un scaun, chiar lângă biroul lui. Nu știam că asta însemna că îmi citise schița, și nota era bună.

Mai emoționată ca în fața comisiei de bacalaureat, privirile mele îl căutau pe Ștefan. Eram sigură că e foarte aproape și-mi urmărește fiecare mișcare, că-mi citește gândurile și-mi aude până și bătăile inimii. Când în cele din urmă m-am încredințat că n-a venit, am simțit o ușurare. Apoi, nu știu cum, m-a invadat suferința. Era de neîndurat. Ca să mă apăr, căutam să-mi amintesc invectivele mătușilor mele, veșnic pornite împotriva bărbaților: „Niște egoiști, niște șarlatani, niște mincinoși! Hoți de cai! Când nu-ți iau averea, îți strică sufletul, ți-l calcă în picioare!"

În liniștea încăperii a zbârnâit o soneric. Speriată, am întors capul spre ușă. Dar maestrul făcea semn unui tânăr, care a înțeles că sună telefonul și trebuie să răspundă. Doamna care citea își întrerupse lectura. Lumea avea privirile îndreptate spre locul unde suna telefonul. Tânărul se grăbi într-acolo, și când se întoarse, în tăcerea încordată rosti aceste cuvinte:

– Doctorul Ștefan... Vă roagă să-l iertați, a trebuit să plece cu trenul de șase în provincie, nu poate veni și se scuză...

Maestrul părea uluit.

– Ciudat, foarte ciudat... Umerii se ridicară, brațele se desfăcură în semn de uimire. Ei, asta-i bună! Dar nici nu-l așteptam. Nu l-am poftit. La mine vine cine vrea. Prima dată, mai înțeleg,

spuse privindu-mă cu simpatie. Altminteri, nimeni nu-i poftit şi n-are de ce să se scuze. Nu pricep nimic... Ce om ciudat!

Umerii i se ridicară din nou, şi maestrul îşi potrivi iar ochelarii, nedumerit.

Am înţeles într-o frântură de clipă că telefonul fusese pentru mine. Că între riscul de a trece drept nebun faţă de gazda care nu-l poftise şi acela de a nu mă dezamăgi, alesese pe cel din urmă. În inima mea se răsucea ca un sfredel o durere amară şi dulce. Mintea mi se aburea, ca ameţită de o băutură tare. Eram vrăjită, îndrăgostită...

Zile întregi am umblat pe străzi, ca duşii de pe lume, năucă, beată, absurd fericită în nădejdea de a-l întâlni. Ştiam că trăieşte în alt oraş sau undeva la ţară, dar credeam în minuni.

Acasă se discuta pe toate feţele plecarea mea. Tata căuta să reziste, aducând argumente, cu ziarul în mână:

– În Marocul spaniol şi în Insulele Canare a izbucnit o rebeliune fascistă.

– Ce-are fata noastră cu Marocul spaniol? se enerva bătrâna. Abia am terminat cu Abisinia.

– Când aud „fascist", „antifascist", se încrâncenează carnea pe mine, se strâmba tanti Marie.

– Mi se strepezesc dinţii! o aproba Neneca.

Mama compunea o scrisoare pentru *madame* Janine, fostă guvernantă, apoi profesoară de franceză în familie. Mai rămânea să trimită o telegramă cu ziua şi ora exactă când trebuia să sosesc la Paris.

Îmi dau seama, recitind în diferite versiuni capitolul *Veneţia*, că am şovăit mult între persoana întâi sau a treia: *Mirona* sau *eu*.

Pe apa aceea largă, verzuie, palatele plutesc într-o boare de argint. Ştefan şi Mirona se urcă în gondolă, cu multe valize, ca într-o birjă. Trăsăturile lui Ştefan sunt nelămurite. Umărul lui Ştefan, singura realitate pe lume. Mirona ar fi gata să-l urmeze până la capătul pământului. Mintea ei, obişnuită să dilate sau să reducă totul la proporţii de basm, e în sfârşit liniştită. Nu mai ştie

ce e frica. Se simte tămăduită, scăpată de ea ca de o boală chinuitoare şi lungă. Alunecă pe străzi lichide, se întoarce pe cotituri de apă, înecate în ceaţă, şi nu-şi pune întrebări. Gondola se opreşte în faţa unei cetăţui plutitoare, care s-a ivit ca prin farmec. Ştefan o ajută să coboare din gondolă şi să urce pe prispa îngustă care s-a desprins neaşteptat din fumul amurgului. Trage de o frânghie şi se deschide o poartă. Doi oameni în livrea iau tăcuţi valizele. Totul se petrece în tăcere, totul e nebulos şi straniu, ca pe vremea când la Veneţia se purtau măşti.

După atâtea ceasuri de drum, în care privirile străinilor i-au stânjenit şi gândul despărţirii a chinuit-o, iată-i singuri într-o cameră, scăldată, ca într-o pulbere de aur, în lumina galbenă a candelabrului, în strălucirea oglinzilor cu rame fastuoase de bronz.

Veneţia era dincolo de ferestrele acoperite cu falduri grele de mătase purpurie peste perdele de dantelă, îngălbenite de timp. Din viaţa palatelor înşirate pe Canale Grande, din serenada cântată pe undeva, pe unul din acele misterioase canalete, din limpezimea oglinzilor în care se găteau iubitele dogilor, pătrundea un ecou, o armonie, care îi amintea Mironei ceva ce mai trăise parcă într-o altă viaţă. Da, era ceva în preaplinul clipei, dar şi în fragilitatea ei, în impresia aceea de catifelat şi cald, ceva ce mai simţise cu siguranţă, fără să-şi poată aminti unde şi când...

De undeva, din depărtări neştiute, venea ecoul unui cor de catedrală. Mirona ar fi vrut să atingă lucrurile dimprejur, să prindă legătură cu ele. Să se încredinţeze că fericirea există, ca o prezenţă vie, că o poţi prinde în palmă.

În clipa aceea, Ştefan deschise o valiză şi scoase o cutie de bomboane. O fotografie mică, în ramă ovală, era deasupra.

– Madeleine... zâmbi Ştefan, e convinsă că-mi poartă noroc.

– Madeleine?...

– Mirona, ce s-a întâmplat? Nu ştiai ca sunt însurat? Dar draga mea, ce importanţă are?! Madeleine nu e o rivală...

Puse pe măsuţă, lângă radio, fotografia în rama ovală.

– Mirona, dragule, ochii tăi îmi amintesc povestea acelei căprioare pe care vânătorul, după ce a împuşcat-o, n-a mai putut s-o uite şi s-a lăsat de vânat. Desigur că nu era numai tristă privirea

căprioarei, ci așa cum este a ta, micuța mea Mirona, cu toate nedumeririle din lume... Dar eu nu ți-am făcut niciun rău, nu-i așa? Spune! De ce ești supărată? Dac-ai ști...

– Aș vrea să știu tot...

– Îmi place când te uiți în ochii mei, fiindcă întinzi gâtul atât de mult, încât buza de jos n-o mai atinge pe cealaltă, și dinții, cei doi din mijloc, ies la iveală pe neașteptate, poznași...

Înconjurându-mi spatele cu brațul drept, mă strânse lângă el, toată.

– Ei hai, spune, de unde să încep?

– De la început.

– E drumul prea lung.

– Atunci, la întâmplare, de unde vrei... Dar să ieșim pe terasă, te rog.

Simțeam că mă sufoc.

– Uite, Mirona, turlele bisericii San Marco...

Pe canal luneca o gondolă ca într-o carte poștală banală. Luna nu lipsea din decor. Ștefan a luat brațul de pe umărul meu. Cu mâinile proptite pe balustrada terasei, părea că se pregătește să vorbească la bară. Umerii ridicați îl făceau și mai înalt. Stătea față în față cu noaptea, mare, liniștit și sigur de el, ca și ea. Hainele aveau nuanța argintie a părului și a dârelor lăptoase de pe cer. Eu devenisem parcă mai mică, mai sfioasă, acolo lângă el.

– Bine, uite... Eram student la Paris. Madeleine mă tot cicălea să luăm un apartament, cât de mic. Se plictisise de odăi mobilate, și i-am făcut pe plac. Am găsit o casă, am plătit chiria, dar bani pentru mobilă nu ne-au rămas. Parcă văd odaia goală în care am pus într-un colț câteva geamantane și într-altul umbrela de ploaie deschisă. Ședeam pe valiză și ne uitam la umbrelă. Totuși, nu ne-am putut hotărî să dormim pe parchet și ne-am dus la hotel. A doua zi am descoperit peste drum de casa noastră un negustor, care furniza unui teatru din cartier decoruri. Omul, înduioșat de tinerețea noastră, s-a învoit să ne împrumute mobilele de care el n-avea nevoie decât treptat, în măsura necesităților teatrului. Și așa se întâmpla să plec dimineața de acasă lăsând mansarda sărăcăcioasă din Rața sălbatică, și seara când mă înapoiam să

mă pomenesc cu dormitorul Măriei Antoaneta, numai gobelin, oglinzi şi bronzuri. Într-o noapte dormeam în *Azilul de noapte* al lui Gorki, într-alta în patul somptuos al lui Lady Macbeth. Visam mâini însângerate şi-mi era frică să nu mă trezesc într-o zi pe masa de operaţie a doctorului Knock...

Ştefan se plimba acum pe terasă, întinerit, vesel. Obrazul îi râdea, ochii îi luceau, şi, oprindu-se în faţa mea, ca între bărbaţi:

– Bine de tot am dormit în actul doi din *Veninul* lui Bernstein... Ştii, mobila principală e patul. Înţelegi că binefăcătorul nostru de câte ori avea nevoie de un decor îl ridica fără sfială chiar în lipsa noastră, luând cheia de la portar, şi aducea altul care nu-i trebuia.

Cu gesturi largi, nespus de amuzat, declamatoriu:

– În felul ăsta, săream clasele sociale, aşa, de la o zi la alta, în sus şi-n jos, de nu mai ştiam, când mergeam pe stradă, din ce lume fac parte, în ce epocă trăiesc...

Mi-era inima strânsă. Zeci de întrebări îmi apăreau împleticite, grăbite să capete răspuns. El nu vedea nimic. Parcă nici nu eram acolo, atât de senin zâmbea trecutului, şi, fără să stărui, şi-a urmat povestirea, plimbându-se cu paşi mari.

– Odată am fost poftit de un prieten la Château Thierry. Când m-am întors, am găsit în mijlocul odăii goale, în plină noapte, un coşciug. La căpătâi ardeau lumânări. Alături sforăia, cu capul ascuns în piept, o femeie bătrână.

Ştefan se opreşte în faţa mea şi, cu vocea scăzută, misterioasă, vrând să-mi capteze toată atenţia:

– Închipuie-ţi, în toiul nopţii, o cameră goală, în care ard lumânări, lângă un sicriu... Am crezut că am greşit casa, şi mai ales am vrut să cred. Am ieşit, m-am uitat la numărul din poartă şi am intrat din nou; am recunoscut vestibulul, umbrela şi pălăria mea pe cuier. M-am uitat înăuntru. Erau iniţialele mele. Înnebunit, am intrat în odaie. Acelaşi tablou halucinant. Un sicriu în mijlocul odăii şi lumânări la căpătâi...

Ştefan e încredinţat că mă emoţionează întâmplarea. Dar eu aud: „Înduioşat de tinereţea noastră..." şi ajung la aceeaşi oribilă concluzie: Madeleine există şi e soţia lui. Ştefan îşi aprinde liniştit o ţigară şi se aşază în fotoliul de paie.

– Dezlegarea enigmei: În lipsa mea, portarul i-a spus nevestei mele că proprietăreasa dorește să-i vorbească personal. Și când proprietăreasa voia să vorbească personal cu chiriașii nu era bine deloc. Chiria era de trei luni neplătită. O, nu ți-am spus că părinții Madeleinei nu ne-au dat la început niciun ban. În sfârșit, asta e altă poveste... Madeleine se aștepta ca proprietăreasa să tune și să fulgere. Când colo, a poftit-o să șadă și i-a vorbit cât se poate de amabil. „Știu, e greu cu chiria, i-a spus, dar nu-i nimic, totul se aranjează când există bunăvoință. Și tocmai despre bunăvoință e vorba. Uite ce v-aș ruga: să faceți o pomană. S-a prăpădit la spital chiriașa mea de la etajul trei. Și trebuie s-o aducem acasă. Să-i facem slujba. Și e greu s-o urcăm până la etajul trei. Ne-am gândit s-o ducem la dumneavoastră, la parter. Femeia a lăsat cu limbă de moarte să i se facă slujbă acasă."

Ștefan căuta să redea cât mai firesc monologul proprietăresei.

– Lucrurile s-au petrecut întocmai, numai că eu m-am înapoiat cu o zi mai devreme. Madeleine dormea la o prietenă, iar în casa noastră, în puterea nopții, am găsit o femeie moartă în sicriu, lumânări aprinse și o babă care sforăia...

Ștefan era iar lângă mine și, amuzat, îmi mângâia părul și mă întreba ca pe un copil:

– Ei, ți-a plăcut povestea? Am vrut s-o public într-un volum de amintiri. Da, am vrut și eu să scriu. Pe urmă m-a prins gazetăria, reportajul... Nu-mi place deloc ce se petrece în Spania. Eu sunt un democrat convins. Un om de stânga. Vreau să mă duc la fața locului, să văd cum stau lucrurile. Eram foarte grăbit să ajung acolo. Și totuși... mi-am întrerupt călătoria. Înțelegi, Mirona?

Tot ce înțelegeam era drumul lung și întortocheat pe care l-a parcurs fără mine. Și acel lanț de amintiri din care fiecare verigă era o părticică din viața lui. Să cunosc toate verigile îmi apărea la fel de imposibil cum ar fi să desfaci un râu în apele pâraielor întâlnite în drum. Mă simțeam plutind, cu inima strânsă, între adevăr și basm, iar Ștefan abia acum devenea pentru mine un străin.

Când am ridicat ochii spre el, nu mai era lângă mine. În fața mea se profila pe cerul luminos biserica San Marco și parcă nu eu plecasem luată de gânduri, ci ea dispăruse, și se întorcea să-mi spună că n-am visat.

– Uite, Mirona, am cerut să ni se aducă masa, spuse Ştefan, şi luându-mă de mână mă trase înăuntru. Am pregătit un whisky... Sau poate vrei o vişinată? Auzi, jazz la Savoy la Londra, îţi place? Sau poate vrei mai întâi să te schimbi? Cum de nu m-am gândit?! Valizele tale sunt în odaia de alături. Iartă-mă că nu te-am condus să-ţi arăt baia. Nu m-am îndurat să mă despart de tine, iubita mea.

Mi se părea ciudat acel „tu" şi parcă fiecare cuvânt suna fals. Şi cât de stridentă era jazzul şi cât de prezentă Madeleine!

– Mulţumesc, am să nimeresc singură. Sunt obosită... Aş vrea să rămân în camera mea.

– Mirona, ce e cu tine? Ce înseamnă „camera mea"? Şi privindu-mă rece, sever: Spune, de ce ai venit cu mine? Acum eşti a mea, înţelegi? A mea!

Şi, pătimaş, m-a luat în braţe.

– Nu! Nu! am strigat îngrozită.

Mi se părea că mă ridică mereu mai sus, că râde în hohote. Nu ştiam cum să mă eliberez din strânsoarea mâinilor lui. Nu ştiu cum m-am smucit, cum am ajuns la uşă, cu mâna pe clanţă.

În mijlocul încăperii, Ştefan părea împietrit. Cineva suflase ca într-o candelă în lumina ochilor lui. Şi o voce străină sparse tăcerea:

– Camera dumneavoastră este alături...

Îmi reamintesc acea cameră de alături, unde, prizonieră, cu simţământul că plutesc, fără nicio legătură cu lumea, pe un canal al Veneţiei, nu mai vedeam decât grilajul casei bătrânei Caţian, strada lungă a copilăriei, poarta înaltă... O fetiţă cu cozi pe umeri vrea să iasă în stradă, să ajungă la maidanul de peste drum...

„Nu eşti cuminte, Mirona!"

„Ba sunt dacă vreau... Dacă vreau."

Un far puternic luminează întâmplări vechi, uitate... Într-o clasă, eleve cu guleraşe albe se înghesuie în recreaţie lângă fereastră şi vorbesc despre dragoste şi despre *El*. Se amestecă voci tinere, înfiorate. Fiecare are un ideal. „Mie îmi place... mie mi-ar plăcea..." „Şi ţie, ţie, Mirona...?" Tăcerea e încordată. „Eu aş vrea să fie parfumat..."

Râd, chicotesc gulerașele albe... Și peste râsul lor – un hohot de râs...

Continuarea la capitolul *Veneția* am găsit-o într-un alt caiet, târziu.

Un soare difuz se joacă parcă în ceața luminoasă, subțire, ca o pojghiță de gheață. Gondolierul vâslește în picioare și arată un *palazzo* în dreapta, un *palazzo* în stânga. Pretinde că i-a plimbat deseori pe Eleonora Duse și pe D'Annunzio... „Ce mult l-a iubit! Și el, bineînțeles, dar bărbații sunt nestatornici." Pe Lida Borelly, artista de cinema, o plimbă și acum. „Locuiește în *palazzo*, acolo... Nu, acolo locuia un grec bogat, îndrăgostit de o italiancă. Alături, un miliardar american, care a răpit în țara lui o fată... E un om însurat. Dar nevasta e departe, iubita aici..." Râdea cu înțeles. „Acolo e casa Desdemonei, pe care a sugrumat-o Maurul. O poveste adevărată..."

Ștefan parcă ar vrea să spună ceva. Mirona îi urmărește mișcările buzelor, simte arsura sărutării din tren. Cine și-ar fi putut închipui că vor petrece noaptea fiecare în altă odaie, și a doua zi se vor plimba în gondolă ca doi străini?! Plimbarea asta e poate ultima politețe a unui om binecrescut. Ștefan e lângă ea, acolo, cu tâmplele cenușii, cu fruntea misterios obosită, cu pleoapele grele peste o privire care ar fi putut să-i lumineze viața întreagă. Unde mai văzuse ochii aceia albaștri? De ce a fugit din brațele lui? De ce? Găsise totuși acolo, în mâinile lui, care miroseau a lavandă, în hainele lui parfumate, ceva ce pierduse parcă, odată, demult. Buzele lui se pregăteau poate s-o întrebe: „Ce s-a întâmplat aseară, Mirona? De ce-ai fugit?"

Ea îi va povesti întâmplarea de pe maidan. Ar vrea să înceapă, dar Ștefan o oprește:

– Nu-i nevoie să-mi explici... E mai bine că s-a întâmplat așa. Am înțeles... Am înțeles că ești o fată cuminte, Mirona! Nu-i așa? Nu-i așa că ai vrut să rămâi o fată cuminte? Când ai acceptat să cobori cu mine din tren, am fost fericit, măgulit. Totuși, n-aveam conștiința împăcată. Ca să mă liniștesc, îmi spuneam: „Nu-i prima ei aventură", și eram gelos. Am fost gelos și atunci,

la conferință, când ai întrebat pe cineva cât e ceasul. M-am gândit: „Are o întâlnire". Sunt un temperament gelos, ce vrei?... Dar panica în care ai intrat aseară când te-am luat în brațe, ura sălbatică din privirea ta când ai pus mâna pe clanță m-au dezmeticit. Acum știu că e mai bine așa. Într-o zi va trebui să te măriți. Ești o fată de familie bună.

Mirona recunoștea uluită vocabularul mătușilor ei.

„Ce înseamnă familie bună?" ar vrea să întrebe, și ar vrea să râdă, să se prăpădească de râs... „Familie bună!"

– Eu nu te-aș putea lua de nevastă. Madeleine...

„Madeleine", repetam în gând, răvășită. Ștefan spunea o sumedenie de lucruri pe care tot așa de bine ar fi putut să le înșire bătrâna Cațian, tanti Marie și Nencea.

Gondolierul era și el vorbăreț. Fiecare *palazzo* ascundea, după spusele lui, o mare pasiune, fiecare din treptele de marmoră care coborau largi în apă, fiecare din grădinile din fund, ascunse cu gelozie, evocau o poveste de dragoste pentru care cineva și-a dat viața.

Țin minte că atunci când am pus tocul jos, lumina palidă a zilei intra pe fereastră. „Sunt la Paris", îmi spuneam, fără bucurie și fără vlagă. Odaia mea era o sufragerie; o canapea Récamier, un bufet masiv și o vitrină șubredă, pereții acoperiți de gobelinuri înrămate și fotografii de familie. Am locuit numai câteva zile la *madame* Janine, pe *rue* La Boëtie, colț cu Place St. Augustin, cel mai zgomotos colț din Paris (și după unele statistici, cel mai zgomotos colț din lume). *Madame* Janine a fost fericită când a auzit că vreau să mă mut. Bărbatul ei, un pensionar ursuz, nu putea să-mi ierte că nu sosisem în gară în ziua și la ora anunțată și nici că țin toată noaptea lumina aprinsă. El mi-a găsit camera din 13, *rue* Jules Simon. O cameră la mansardă, proaspăt spoită, spațioasă și cu spălătoria alături, „unde vă puteți bălăci cât doriți". Am înțeles că-l supăra și consumul prea mare de apă. *Madame* Janine mi-a împrumutat canapeaua Récamier și două taburete. Eu mi-am cumpărat o masă de brad, un scaun cu rezemătoare și niște rafturi pentru cărți.

În caiet am notat: 15 august 1936. Nu pot să înțeleg de ce întâmplarea de la Veneția pare inventată. Despărțirea noastră, convențională. Frazele rostite de Ștefan au iz de naftalină, ca toate lucrurile din casa bătrânei Cațian. Nu știu de ce am coborât cu Ștefan la Veneția. Eram sigură, până în ultima clipă, că n-am să-l urmez. Dacă nu vreau...

La Ventimiglia, când treceam granița din Italia spre Franța, am găsit în buzunarul jachetei această hârtie împăturită:

Mirona, nu ți-am spus nimic din câte aș fi vrut. Suntem, hotărât, mai prejos decât hazardul și nu destul de tari pentru a fi demni. Aș vrea să nu-ți amintești decât ceea ce e providențial în asemenea întâlnire, deasupra vieții zilnice și obiceiurilor. Aș vrea să-ți fi dat ceva, așa cum tu mi-ai dat mie. Ceva ce nu are nume, desigur, ceva asemănător unei confesiuni, dar mai tare și mai adâncă în sine; certitudinea că suntem în stare să iubim și să fim iubiți, așa dintr-odată, că există între tine și alte ființe omenești o măsură comună, un punct de întâlnire, un punct slab unde te poți atinge – foarte slab și totuși dătător de mari forțe. Nu știu de ce ai acceptat să cobori la Veneția cu mine, nici de ce ai fugit din brațele mele, de ce n-ai vrut să fii a mea. Dar știu că, mai presus de frumusețea și inteligența ta, ai o rară sensibilitate și nu ești naivă și suferi din pricina lucrurilor și ascunzi totul mai bine decât un bărbat. Păstrez toate astea în adâncul meu, ca și gândurile tale și tot ce am simțit din ceea ce ești tu... Ștefan.

Ceva se răsucește în mine dureros și totodată nespus de plăcut. Sufletul mi se contractă parcă, și mă simt toată afundată într-o deplinătate caldă și bună, de câte ori îmi vin în minte cuvintele astea: „ai o rară sensibilitate și suferi din pricina lucrurilor și ascunzi totul mai bine ca un bărbat"! Ce coarde anume a atins arcușul făcut din împreunarea asta de vorbe, pentru ca toată sensibilitatea, toată feminitatea mea să fie tulburată?! De ce celelalte cuvinte, din aceeași scrisoare, nu-mi dau această scurtă și precisă durere fizică pe care-mi vine s-o numesc fericire?

III

Şi-apoi?

Când eram mică şi, rar de tot, bunicul meu – sărmanul omuleţ cu voce stinsă şi ochi galbeni, vinovaţi – îmi spunea câte-o poveste, eu întrebam:

– Şi-apoi?

– E târziu, îmi răspundea bunicul, şi mâinile cu pielita mototolită se răsuceau una într-alta, se cuibăreau ca să se încălzească.

E târziu, îmi spun şi eu, şi mă pomenesc frecându-mi palmele la fel ca bunicul meu. Dar pe foaia albă văd umbra alungită a tocului. Cineva mă întreabă: „Şi-apoi?"

E târziu. E ora când încep să simt ca o prezenţă rece spaimele copilăriei, când mi se pare că cineva se află în spatele meu, când parchetul scârţâie din când în când sub apăsarea stranie a unor paşi... Dar fluturarea rece dispare. Ridic ochii şi regăsesc umbrele cunoscute. Sunt pereţii pe care i-am vegheat să se usuce, sunt umbrele care cunosc strădania nopţilor mele. E ora când mi-e dor de Ştefan... E ora când încep s-o caut pe Fana... Când vin nechemaţi Giulia şi Gian... Când văd trecând ca o flacără o fată care se numeşte Lisandra... E ora când sunt blestemată să scriu.

Parcă-l aud pe Jacquot:

„Scrisul nu trebuie să fie un blestem, ci o bucurie, Mirona! E un blestem numai când eşti obligat să exprimi ideologia clasei care te exploatează, să-i justifici mârşăviile."

„Eu nu fac politică. Vreau să scriu un roman."

„Romanul va servi uneia sau alteia dintre cele două lumi care se înfruntă."

„Atunci, orice carte trebuie să fie politică?"

„Orice carte poate să frâneze sau să ajute progresul."

Jacquot mă lua în serios. Mă simţeam măgulită, dar nu puteam să-mi închipui că aş putea frâna sau ajuta progresul.

„Mirona nu trăiește nicio realitate, intervenea Gian, văzându-mă descumpănită. Trăiește în nori, nu vezi?"

„Această trăire în nori nu e deloc nevinovată..."

13, *rue* Jules Simon era o casă ca o cazarmă. Deseori întâlneam în ascensor, la portar, unde lăsam cheia, sau în curtea mare, pătrată, cu peluza proaspătă, rară, un tânăr brun, cu părul foarte lustruit și silueta șuie, cu ochi verzui, înguști și tenul palid. Tot felul de prieteni îl căutau și îl strigau: „Gian! Gian!"

Acest nume la început mă irita.

– De ce nu Jean, dacă e francez?

Portarul, singurul meu prieten pe atunci la Paris, căuta să-mi explice:

– Când locuia aici și sora lui, Giulia, vorbeau spaniola. Tatăl lor e francez. Mama, italiancă, dar copiii s-au născut în Argentina. Părinții au divorțat. Italianca s-a măritat cu un german și trăiește la Berlin. Franțuzul, cu o grecoaică...

Eram năucită. Dar era greu să-l oprești pe portarul Jules când se pornea.

– Cum schimonosesc străinii cele mai frumoase nume! În fond, Giulia înseamnă Julie. Așa cum mă cheamă pe mine Jules... Oh! Nu sunt rudă cu Jules Simon. Eu n-am ambiția să ajung „o stradă"... Sunt Jules *tout court*[1]. Nume frumos, cinstit. Fata noastră se va numi Juliette, deși nevasta mea ține morțiș s-o cheme Hermione, ca pe ea. Nu e banal deloc: Hermione! Trebuie să recunosc. Dar când te numești Hermione, începi să ai pretenții și te măriți mai greu. Dacă ați ști câte discuții se iscă între noi din cauza asta!

– Veți avea un copil, după câte înțeleg.

– Din an în an sunt mai puține speranțe. Totuși, noi facem sacrificii destule. Soția mea pleacă vara la băi, consultă reviste și pune în aplicare tot ce se recomandă. Cheltuim ultimul ban. Altfel, Juliette ar avea zestre, vă închipuiți! Că doar pentru ea strângem. Dar așa, risipim toate economiile, tot pentru ea... Ca să vie pe lume. E ceea ce se numește un cerc vicios.

[1] *Pe scurt.* (fr.)

...Şi aşa făceam zilnic un pas mai departe în intimitatea lui Gian şi a portarului Jules, vieţi a căror singură legătură era curiozitatea mea nesăţioasă.

Într-o zi, în grădina Luxemburg, urmăream pe lac vaporaşele de hârtie pe care le lansau copiii râzând zgomotos, când l-am recunoscut, de departe, pe Gian. Are desigur o întâlnire, m-am gândit, şi, lăsându-l să treacă, m-am îndreptat după câteva clipe pe aceeaşi alee, în urma lui. Între arbuşti, pe o bancă, o fată şedea ghemuită, cu capul plecat pe genunchii ridicaţi până la gură. Fusta largă, albastră îi acoperea ca un clopot picioarele. Nu i se vedea decât părul strălucind ca arama şi umerii fragili într-o jachetă de lână de un cenuşiu decolorat. Gian s-a aşezat lângă ea. Fata a ridicat capul şi l-a privit cu ochi rotunzi, castanii, care, deşi umezi, de parcă ar fi plâns cu puţin înainte, izbuteau totuşi să fie vioi, ba chiar veseli.

– De ce eşti necăjită?

– Fiindcă sunt un copil abandonat.

– Ei drăcie!

– Crezi că numai copiii în faşă pot fi abandonaţi?

– Şi cine te-a abandonat?

– Mai întâi tata, pe urmă mama, şi acum un băiat.

– Mizerabilul!

– Nu e mizerabil, e un băiat care nu mă iubeşte.

– E un prost...

– E unul din cele câteva milioane de proşti care nu mă iubesc.

Au râs amândoi.

– Şi unde locuieşti?

– Deocamdată aici.

– Pe urmă?

– Nu ştiu.

– N-ai casă?

– Nu! Tocmai asta îmi lipseşte, un pic de casă şi un pic de masă.

– Şi ce ai de gând să faci?

– Am de gând să stau aşa, să văd ce se întâmplă. În romane totdeauna se întâmplă ceva...

– În romane... Firește!

– Viața e mai tare ca orice roman.

– Ai dreptate. Atunci, să așteptăm, spuse Gian.

– Nu, dumneata trebuie să pleci neapărat.

– De ce?

– Dacă stai lângă mine nu se mai vede că sunt un copil abandonat și nu mă mai ridică nimeni de-aici.

Gian dădu să plece, dar după ce schiță primul pas se opri.

– Uite, îți las adresa mea. Dacă nu trece până diseară un domn bogat cu suflet bun, ca în romane, vino să-ți dau patul meu. Eu am să dorm la un prieten.

– Îți mulțumesc. Pregătește și un corn... pentru orice eventualitate.

Desigur, nu-mi închipuiam că se va duce. Era prea spirituală fata ca să cred că într-adevăr nu avea un pic de casă și un pic de masă. Dar a doua zi i-am văzut ieșind împreună. Indignată (cum ar fi fost mătușile mele) și printr-o ciudată dedublare, uitând-o pe Mirona, care a coborât cu Ștefan la Veneția, mi-a venit să exclam: „Fetele de azi!"

Lis nu putea trece nebăgată în seamă. Nasul cam mare, dar în vânt, spiritual, cu nări care adulmecau, întrebau, voiau să aspire, să afle, să știe, îi dădea un aer inteligent, sprințar. Părul, o claie invăpăiată, îi lăsa în stânga cărării urechea descoperită și cădea, bogat, pe dreapta, pe obraz și pe gât. Talia, neverosimil de subțire, ii dădea atâta grație, încât nu te mai supărau picioarele cu glezne nervoase, subțiri, și gambe prea groase; purta de altminteri o fustă creață, care se înfoia la fiecare mișcare, anume croită, poate, ca să-i lase descoperite picioarele numai spre glezne. Talia de viespe, jocul răsfățat al umerilor, părul de foc, nasul acela nesățios – un nas care întreabă – și ochii spirituali, iscoditori, sub franjurile genelor, totul în ființa ei stârnea curiozitatea. Și parcă avea totdeauna o nedumerire, și întreba mereu ceva, dar din învălmășeala cuvintelor, singurul care ieșea la iveală cu un relief curios era: Gian... Îi credeam fericiți și o pizmuiam puțin. Gândul că mă aflu într-un oraș în care tinerii sunt atât de curajoși, de liberi,

şi fericirea se poate ivi atât de simplu, la colţ de stradă, mă entuziasma, îmi înaripa fantezia.

O săptămână mai târziu, cel mult zece zile (am prostul obicei să nu notez data), am scris în caiet:

Azi, coborând scara, m-am oprit în faţa uşii lui Gian. Rămăsese întredeschisă şi se auzea fiecare cuvânt.

– Vasăzică umbli cu alţii! striga Gian scos din minţi.

– Cu unul singur! suna ca un clopoţel glasul Lisandrei.

– Cu cine, spune, cu cine?!

– Cu băiatul cel prost... care nu-i prost deloc. Cu Octav...

– Octav? Cine e acest Octav? Ce-ai căutat acolo sau ce cauţi aici?...

Ruşinată că ascult la uşi, ca toţi cei din casa bătrânei Caţian şi ca *madame* Hermione, portăreasa, am fugit pe scară, în vârful picioarelor, ca o pisică.

În aceeaşi zi, am mai notat:

L-am văzut pe Gian venind acasă singur. Când intra să-şi ia cheia, ca de obicei fără să mă bage în seamă, portarul i-a dat o scrisoare, surâzând cu o ironie care mă face să cred că-i cunoştea conţinutul.

Gian a luat plicul şi l-a rupt, palid, nervos.

Ţinea plicul într-o mână, hârtia în cealaltă şi avea faţa albă ca varul.

– A plecat de mult? l-a întrebat pe portar.

– Înainte de masă.

– Şi n-a spus nimic?

– A rugat-o pe *madame* Hermione să vă fiarbă laptele în fiecare dimineaţă şi să vă ia cornuri proaspete. I-a dăruit un cordon. Numai că talia nevestei mele şi a lui *mademoiselle* Lis!... I-a lăsat şi colierul acesta de scoici... Şi cheia...

Gian nu-şi desprindea ochii de pe scrisoare. Era atât de lungă, sau o tot recitea? Când în cele din urmă îl privi pe portar, mişcă buzele ca şi când ar fi vrut să spună ceva. Scena aceea mută se prelungea, tăcerea devenea încordată, apăsătoare. Atunci, portarul exclamă cu un imens dispreţ:

– Femeile! Şi, încântat că a găsit cuvântul potrivit, repetă: *Les femmes!...*

Dar Gian nu părea că aude. Privea atent colierul de scoici, ca şi când ceea ce-l interesa acum era să ştie de unde îl avea, când îl purtase Lis?

– Dacă-l vreţi... întrebă portarul ironic.

– Da, l-aş vrea, şopti Gian.

Seară după seară, în faţa hârtiilor albe, căutam să dibui misterul acestei poveşti, să completez cu fantezia golurile care se iveau, fără a izbuti să fac un pas înainte. Nici Jules, portarul, nu-mi putea fi de mare folos. Dar asta nu mă împiedica să-l trag de limbă.

– Lis e un nume ciudat, nu găseşti, domnule Jules?

– O cheamă Lisandra... O fată de la ţară, spuse cu un uşor dispreţ. Nu prea ştiu cum a ajuns la Paris. Mi se pare că a însoţit un bolnav care s-a operat aici. Pe urmă a rămas fără o leţcaie şi a lucrat într-o fabrică de bomboane. Şi măcar de-ar fi fost de bomboane! Dar nu era decât o fabrică de cutii de bomboane. Pe urmă, la un ziar. Făcea cafele, ducea scrisori... Văd că e la toartă cu Jacquot şi nu m-aş mira să plece în Spania. E o modă să pleci să ajuţi Spania republicană. Nu se vorbeşte decât despre asta. Mitinguri peste mitinguri, conferinţe populare. M-am dus şi eu o dată. Chiar domnişoara Lis m-a luat. Aţi fost la *Maison de Culture?* E întotdeauna fum, se vede ca prin ceaţă şi, sub pretextul unor conferinţe, se discută politică. Intervenţie... neintervenţie... Chiar şi femeile vor să se înroleze. A înnebunit tineretul. Nu vă supăraţi, dar eu susţin că femeile care fac politică nu sunt femei.

Fraze de felul acestora îmi sunau familiar. Portarul Jules avea un fel de a gândi şi un vocabular aidoma celor din casa bătrânei Caţian. Dar poate că nici curiozitatea mea nu se deosebea prea mult de a mătuşilor mele, a lui *madame* Janine şi a portăresei.

– După accent, parcă n-ar fi franţuzoaică, căutam să-l trag de limbă pe Jules, ca să revin la Lisandra.

– Oh! Franţuzoaică?! Nu vedeţi cum rulează r-ul? E românca vadea. De altminteri, ne-au năpădit o mulţime de români... Nu vă supăraţi. E vorba de cei care vor să lupte în Spania. La urma

urmei, şi eu sunt democrat. Am votat pentru Frontul Popular, dar de aici până la ajutor cu oameni şi arme e o diferenţă. E drept că începutul l-au făcut italienii şi boşii. Îi ajută pe generalii rebeli, e clar. Dar asta nu înseamnă că noi trebuie să ne amestecăm. Îl cunoaşteţi pe Jacquot? E un băiat simpatic, isteţ. Mecanic la Uzinele Caudron. A urmat şi şcoala de piloţi. Păcat că se ocupă de politică!

Pe mine mă interesa Lisandra, dar portarul îşi descărca sacul.

– Credeţi că degeaba e prieten cu studenţii din cartierul Vaugirard?... Face propagandă. A luat o bicicletă de la domnul Gian, pe motiv că-i fier vechi, numai că el se pricepe ca din fier vechi să facă biciclete, motociclete şi camioane noi pentru Spania. Nu ştiu dacă trebuie să lăsăm lucrurile aşa. Treaba lui dacă vrea să ajute Spania, dar de ce să-i zăpăcească pe studenţii noştri? N-are decât să se ocupe de emigranţi. Sunt destui... Şi mulţi români. Nu vă supăraţi, dumneavoastră sunteţi cu totul altceva. Soţia mea vă apreciază foarte mult. O fată la locul ei. *Très comme il faut*[1]. Şi în privinţa asta suntem de acord. De fapt în toate privinţele ne înţelegem. Numai că prea se bagă în toate. A început să aibă idei şi în politică. La urma urmei, şi eu am făcut politică, am vrut Frontul Popular, ca orice francez democrat. Mi-am spus cuvântul şi mi-am dat votul, la fel ca alde Jacquot. Cine a fost cu gura mai mare ca el?! Cine m-a convins că n-are importanţă că-l cheamă Blum?! Cine a strigat cât l-a ţinut gura: „Vrem Frontul Popular!"? Şi acum, deodată, tună şi fulgeră. De ce? Că nu vrem să ne amestecăm în Spania? Ei bine, i-am spus domnului Jacquot, *mes quatre verites*[2]. Dar el ştie una şi bună: dreptatea e de partea republicii spaniole. Asta aşa-i. *Ça crève les yeux*[3]. Spania are un regim constituit pe bază de alegeri. Ei au avut Front Popular înaintea noastră, trebuie sa recunoaştem. Regim legal. Perfect, sunt pentru legalitate. Atacul generalilor contra unui regim legal constituit e inadmisibil. Ordinea trebuie să fie restabilită, *ma foi*[4]! Dar asta acolo, la ei. Cum s-ar zice, dincolo de Pirinei! Să se frece

[1] *Foarte corectă.* (fr.)
[2] *Pe şleau.* (fr.)
[3] *Îţi sare în ochi.* (fr.)
[4] *Pe legea mea!* (fr.)

pe cap între ei şi să-şi restabilească dreptatea. Îi priveşte. Dar să le trimitem noi arme? Asta nu! Sunt contra intervenţiei!

Căutam să revin la Lisandra, dar nu era uşor, mai ales că *madame* Hermione, portăreasa, apărea ca din pământ oriunde te-ai fi aflat şi îi ţinea isonul, vorbind tare şi gesticulând cu mătura.

– Noi nu ne amestecăm şi nu intervenim.

– Până una-alta, nu te amesteca dumneata, *madame* Hermione, o repezea portarul, şi mătura las-o din mână, că nu e baghetă şi nu eşti dirijor.

– Nu mă amestec, dar de ce i-a dat lui Jacquot bicicleta? Mai bine ţi-o dădea ţie, sau domnişoarei Lis... Şi coborând tonul, roti ochii împrejur, să nu audă cumva cineva. Domnişoara Lis pretindea, într-o discuţie cu domnul Gian, că guvernul Republicii Spaniole are depuneri la Banca Franţei şi că noi, adică noi francezii, am fi blocat banii ca să împiedicăm înarmarea...

– Vasăzică, asculţi la uşi, *madame* Hermione, se supără portarul. Deşi ţi-am interzis. Noi suntem portari din tată-n fiu. Avem o tradiţie...

– Dar n-am ascultat la uşă, n-am obiceiul, Doamne fereşte! Am vrut numai să văd, adică am vrut să ştiu ce se întâmplă acolo. Sau dacă se întâmplă... Mă înţelegi. De obicei, înainte de zece seara, domnul Gian o lăsa şi pleca. Dormea la un prieten, sus la mansardă, dar în seara cu pricina nu l-am văzut plecând, şi atunci m-am dus să văd, fiindcă, vedeţi, domnişoară Mirona, acum, între noi fie vorba, nu era normal să stea împreună şi să doarmă separat, ea în camera lui, el pe unde nimerea. Bietul băiat! Ce, asta e normal?! Şi când odată a rămas mai târziu, în loc să facă dragoste, au făcut politică. Nici asta nu e normal.

– Şi dumneata ce cusur ai, *madame* Hermione? se oţărî portarul. Aţi ajuns ca la piaţă, la măcelărie şi noaptea cu bărbatul în pat să trăncăniţi despre Spania. Şi vă mai miraţi că nu rămâneţi însărcinate!

În sfârşit, l-am cunoscut. Scotocea cărţile la unul din anticarii de pe malul Senei. Fără să mă bage în seamă, a întrebat:

– Aveţi *Wuthering Heights*[1]?

[1] *La răscruce de vânturi* (engl.) – romanul lui Emily Brontë.

Ca să-i atrag atenţia, am cerut cu glas tare *Cuore*.

Gian s-a uitat la mine, ca un om care se trezeşte din somn. Parcă mă întreba: De unde-ai răsărit? Unde te-am mai văzut? Anticarul i-a adus cartea. Iar către mine:

– Regret, domnişoară, nu am *Cuore*.

– Aţi citit *Wuthering Heights?* mi s-a adresat Gian.

– Da, i-am răspuns cât se poate de sec.

– Dar filmul l-aţi văzut?

– Nu.

– Eu l-am văzut de trei ori. Dar aş fi în stare să-l mai văd o dată... N-aţi vrea să mergem împreună?

„Nu-şi pierde vremea tânărul Gian", m-am gândit. Şi, agresivă, l-am întrebat dacă la cinema stă în fundul sălii, sau în faţă. Puţin nedumerit, a răspuns:

– În fund...

– Eu stau în faţă. Asta înseamnă că nu vom putea merge niciodată împreună.

– De ce? Nimic nu ne împiedică să mergem împreună şi să stăm separat.

– Mai rămâne ca dumitale să-ţi placă filmul şi mie nu.

Gian a rămas o clipă încurcat.

– Totuşi, cred că v-a plăcut romanul, e cartea mea preferată.

Ca să-l fac să vorbească mai mult, am spus strâmbând din nas:

– Am citit-o într-o traducere proastă. Şi apoi, prea suflă vântul tot timpul, cu furie, în landa aceea, la răscruce de vânturi. Prea sunt oamenii încruntaţi. Au vorba aspră, crudă. Atmosfera e prea deprimantă.

– Cred că a fost deprimantă traducerea. Ar trebui să vedeţi filmul. Neapărat. Semănaţi foarte bine cu actriţa care joacă în rolul Catherinei.

– Nu-mi place numele Catherina!

– Cum se poate? se supără Gian. Cât despre Merle Oberon, am o mare slăbiciune, a adăugat, cu gândul în altă parte.

Eram sigură că se gândeşte la Lisandra. Şi, n-aş putea spune de ce, mi-era ciudă.

– Ceea ce nu v-ar împiedica, dacă aţi locui în aceeaşi casă cu Merle Oberon, să n-o băgaţi în seamă...

– De ce credeți asta? Oricât aș fi de absorbit... Și încruntând sprâncenele: Pe unde locuiți?

– În cartierul Vaugirard.

– Atunci, totul se explică. Sunt sigur că ne-am mai întâlnit.

– În toate zilele.

– E posibil?

– E așa.

– Dar pe ce stradă?

– 13, *rue* Jules Simon...

Gian s-a oprit din mers și s-a uitat bine la mine.

– Adevărat?

– Îngrozitor de adevărat.

A surâs. Era uneori ceva atât de greu, atât de amar și de dureros în colțul gurii lui, acolo unde zâmbetul se stingea treptat, unde parcă murea...

– Iertați-mă...

– De ce? Vecinii nu sunt obligați să se cunoască.

– Totuși... Aș vrea să știu dacă ați mai purtat taiorul acesta alb.

– Nu. Asta într-adevăr nu. Azi l-am pus pentru întâia oară.

– Atunci, totul se explică. Sunt sigur că nu vă stă bine decât în alb.

– Sunt sigură că nu vă plac decât rochiile albastre, largi și bine strânse în talie, am spus, făcând aluzie la Lisandra.

De astă dată, zâmbetul lui s-a ivit acolo unde se pierduse înainte, în colțul amar.

– Da, încep să cred că locuim în același bloc... Sunt confuz. Sunt un zăpăcit.

– O să treacă.

– Ce o să treacă?

– Zăpăceala...

A zâmbit surprins, amuzat și totuși trist.

– Nădăjduiesc...

– Dimpotrivă, ar fi bine să nu vă treacă...

– De ce?

– Fiindcă-mi închipui că abia atunci începe să fie trist cu adevărat, când trece.

M-am gândit la Ştefan, la ziua când voi spune „A trecut"...
Aşa a început prietenia mea cu Gian.

– Ştii, i-am spus într-o zi, eram în grădina Luxemburg când ai întâlnit-o pe Lis. Eram la doi paşi... Mi-a plăcut dialogul.
– Ai fost acolo? Atât de aproape?
– Da. Şi a doua zi v-am văzut împreună.
– O, să nu vă închipuiţi, nu, nu, aparenţele, sigur, au fost împotriva mea. Sau mai bine zis împotriva Lisandrei. După ce am întâlnit-o acolo pe bancă, am plecat convins că nu o voi mai vedea niciodată. Când colo, târziu, după miezul nopţii, zbârnâie soneria. Când am deschis uşa, era ea. Mi s-a părut mai mică şi cu părul mai încâlcit. Se vedea că face o sforţare să nu plângă. Parcă nu putea vorbi. Totuşi, a reuşit să glumească:
– Mi-ai pregătit cornul?
– Firește, am spus, arătându-i un pachet în care aveam trei cornuri.
Le-a aşezat pe masă, la rând, şi a zâmbit ironic.
– Felul unu, felul doi, felul trei. Mă răsfeţi!
I-am explicat că am luat cornurile într-o doară, pentru orice eventualitate, şi i-am oferit un pahar de vin şi mere. Pe urmă am spus:
– Îţi dau patul şi plec...
– Nu, a protestat Lisandra. Asta ar fi prea mult, şi apoi, de ce te uiţi aşa? m-a întrebat. E adevărat, sunt murdară, dar, ce vrei, am hoinărit toată ziua. O, dacă mi-ai da voie să mă spăl aş fi fericită, ador apa. Poate că într-o altă existenţă am fost raţă...
– Poate lebădă... am căutat să glumesc.
– Nu! a spus Lisandra serioasă. Lebedele sunt ridicole, îngâmfate şi preţioase. Prefer raţele. Mă întreb ce-ar fi fost dacă în loc de trei cornuri aş fi avut acum o splendidă porţie de raţă pe varză.
I-am promis pentru a doua zi o splendidă porţie. Dar n-a părut încântată.
– Mâine... E uşor de spus.
– Şi ce e greu? am întrebat-o.
– E greu că astă-seară nu am unde să dorm.

Şi privindu-mă drept în ochi m-a rugat s-o las să doarmă într-un fotoliu, eventual cu două scaune sub picioare. I-am explicat că nu pot să dorm eu în pat, şi pe ea s-o las în fotoliu.

– În tren, mi-a replicat, când ai atâta spaţiu e un adevărat noroc, şi nu sforăi, nu vorbesc în somn, nu sunt lunatică, ai să fii foarte mulţumit.

– Nu sunt obişnuit să dorm cu o femeie în aceeaşi odaie: sau cu ea în pat, sau deloc...

Lis a înţeles punctul meu de vedere şi m-a lăsat să plec.

Când, cum s-a îndrăgostit de Lisandra, Gian nu-şi dădea seama. Într-o dimineaţă, când i-a adus cornuri, a găsit uşa deschisă. Lisandra dormea. Uitase să încuie uşa. Soarele cădea pe umerii ei dezgoliţi, pielea lucea ca sideful, un sidef roz, nefiresc. I-a cuprins umărul în palmă. Era cald de somn, cald de soare, cald de toată feminitatea adunată în rotunjimea aceea. Dar fruntea Lisandrei căpătă o cută. Figura i se umbri ca de un vis urât. Gian îşi retrase mâna. Lisandra se trezi şi-şi acoperi umerii cu palmele, ca şi când i-ar fi fost frig.

– E aşa de târziu? l-a întrebat. Soarele mi-a luat-o înainte. Dar cum ai intrat? Se vede că am uitat să încui uşa...

De obicei, ea era aceea care se scula mai devreme. Se ducea să cumpere laptele, îl fierbea. Pe la nouă, luau împreună cafeaua cu lapte. Stăteau de vorbă, râdeau. Gian era îndrăgostit, o dorea exasperat, suferea. Lisandra iubea pe altcineva, dar avea nevoie de un pic de casă şi de un pic de masă. Acum i se pare şi lui neverosimilă această întâmplare. Totuşi, dacă ar fi s-o ia de la început, n-ar proceda altfel. Voia ca Lis să fie a lui cu tot sufletul, cu toate gândurile ei. Să profite de faptul că n-avea ce mânca, unde dormi?... Asta nu! Femei putea să aibă oricâte. Lis trebuia să-l iubească.

Dar într-o zi, când a venit acasă, a găsit la portar o scrisoare...

– Nu-i nimic de făcut! Îl iubeşte pe Octav, spuse Gian, cu un surâs amar, resemnat.

– Octav?

– Octav Olt, e român. Bun prieten cu Jacquot. S-au cunoscut în '32, la un congres, la Amsterdam.

– Ce căuta acolo?

– Se formase atunci la București un comitet antirăzboinic, care a intrat în legătură cu comitetul antirăzboinic de aici. La congresul de la Amsterdam și apoi la sala Pleyel, la noi, delegatul României era Octav Olt, delegatul Franței – Jacquot. Pe urmă au colaborat câtva timp la buletinul pe care-l scotea comitetul mondial de luptă împotriva războiului.

– Ce complicate mi se par toate astea!

– Fiindcă nu citești ziarele.

– La noi în casă, când se deschide gazeta se caută anunțurile de logodnă, de căsătorii, de botezuri și înmormântări. Cronicile mondene, despre baluri, bazaruri de binefacere, premierele de teatru, de operă... Nu ajunge?

Credeam că Gian își va descreți fruntea, dar fața lui deveni și mai întunecată.

– Cred că Jacquot a intervenit să-i împace. Mie ce crezi că mi-a spus? „Sărmanul meu Gian, tu n-o iubești pe Lisandra. Tu te iubești pe tine, numai pe tine. Concepția ta despre iubire e mic-burgheză, egoistă..." Înțelegi cât mă scoate din sărite când amestecă politica și iubirea, politica și literatura?

– Și totuși, ții la el.

– Fiindcă știe ce vrea și încotro merge și pentru ce trăiește. Nu cunosc pe nimeni care să iubească atât de mult viața ca el, și totuși ar fi în stare să și-o dea pentru o cauză dreaptă. Are 32 de ani, cu 22, și el e tânăr, eu sunt bătrân. M-am născut bătrân, Mirona. Și nu numai eu. Am să-ți arăt o fotografie, unde suntem cinci prieteni, după bacalaureat. Trei nu mai sunt... Și altă fotografie, cu alți trei colegi, studenți, la Science Po[1], în primul an. Am rămas doi...

– Și ceilalți?

– S-au sinucis...

Nu-mi venea să cred.

– Eram sigură că tinerii care reușesc să ajungă la Paris, să studieze și să trăiască departe de prejudecățile și tirania familiei se simt fericiți, liberi.

---

[1] De la *Sciences Politiques* – *Științe politice* (prescurtare)

– Liberi? Nu, Mirona, venim din toate părţile lumii, dar cu aceeaşi cocoaşă: prejudecăţile, obiceiurile, idealurile false, meschine, burgheze, atmosfera otrăvită în care am crescut. Apoi, încruntat ca un om care caută să se adune, să-şi amintească ceva sau să înţeleagă un lucru prea încâlcit dar risipit sau mai curând pornit pe linia altor gânduri, îşi scoase portvizitul din haină. Uite, Mirona, scrisoarea...

Era un bileţel, o hârtie împăturită, care parcă nu semăna cu aceea care tremurase, cu o lună înainte, în mâna lui. Am şovăit. Atât de aprigă fusese dorinţa mea de a cunoaşte conţinutul acestei scrisori, încât uşurinţa cu care se împlinea acum parcă mă dezamăgea. Aş fi vrut să întârzii, s-o mai ţin în mână aşa împăturită, s-o desfac încet, treptat, dar rândurile se şi aflau în faţa mea, vioaie, săltăreţe, aşa cum erau mersul, vorba, mişcările, toată fiinţa vie a Lisandrei.

Eram sigură că n-am s-o mai văd pe Lisandra. Că n-am s-o cunosc. Şi iată, azi, la *Maison de Culture*... (Oare nu mă dusese Gian acolo în nădejdea de a o întâlni?)

Era lume multă, fum gros de ţigări şi niciun loc. Am rămas lângă uşă, în picioare. Se vorbea despre un poet: Maiakovski. Era un nume pe care îl auzeam pentru întâia oară. Totuşi, ce forţă! Versurile pe care le cita conferenţiarul parcă rupeau zăgazuri, parcă dădeau zidurile în lături. Eram tot aşa de tulburată de noutatea lor ca în copilărie, când l-am auzit întâia dată pe Wagner. Nu ştiu prin ce dibăcie reuşea conferenţiarul să strecoare în atmosfera aceea dinamizată anumite veşti în legătură cu Spania:

„Insula Majorca e invadată de italieni. S-a ocupat Irunul lângă frontiera franceză. San Sebastian a căzut în mâinile fasciştilor. Războiul civil se transformă în război de invazie străină, sprijinit de marii capitalişti. Se strigă neintervenţie. Guvernele care se pretind democrate ne cer să încrucişăm braţele şi ne refuză armele. Dar din cincizeci şi trei de ţări sosesc voluntari, gata să-şi dea viaţa pentru cauza republicii..."

Mă întrebam dacă nu cumva Lis a şi trecut Pirineii. *A fost minciună şi înşelăciune libertatea popoarelor...* cita conferenţiarul

din versurile poetului. Aplauzele nu conteneau. Crezând că Gian e alături, am spus:

– Ce imagini puternice, ce forță de expresie, ce elan!

– Elanul e specific acestor copii ai revoluției, se auzi o voce groasă.

Era Jacquot.

Îl văzusem o singură dată în fața porții din 13, Jules Simon, discutând cu Gian destul de aprins: „Iată-l pe faimosul Jacquot, îmi suflase în ureche *madame* Hermione. Dacă află că aveți o mașină de călcat, v-o cere pentru Spania republicană!" „Dacă are nevoie, i-o dau..." am spus destul de tare. Portăreasa a rotit ochii, speriată. Jacquot – o fi auzit, sau nu? – a întors capul și mi-a surâs cu simpatie. Gian ne-a prezentat, iar el mi-a strâns mâna cu atâta putere, încât, din pricina inelului pe care-l purtam în deget, m-am strâmbat de durere. Și iată-l acum strângându-mi mâna cu grijă, zâmbindu-mi prietenos:

– Să vă mutați inelul pe stânga, să poată să vă dea omul bună ziua așa cum se cuvine.

Eram măgulită că băgase de seamă și că ținuse minte. În clipa aceea, apăru Lisandra.

– Am fost vecine, îmi spuse în românește, întinzându-mi mâna cu un surâs fermecător.

– Da, am răspuns, fâstâcindu-mă fără să știu de ce.

Gian se apropie de grupul nostru. Sângele îi pierise cu totul din obraz, dar Lisandra, peste umărul lui, se adresă altcuiva, în chipul cel mai firesc:

– Octav, uite, el e Gian... Era timpul să vă cunoașteți.

Apoi, tot grupul începu să discute, iar Lisandra, dându-și seama că mă uitasc – deci era totuși emoționată –, a încercat să se scuze că nu mi l-a prezentat pe Octav.

Am pornit cu toții împreună. Era o zi în care totul părea de aur vechi și aramă lustruită, ca părul Lisandrei. Suprafața Senei părea ruginită. Octav era cu totul altfel decât mi l-aș fi închipuit pe rivalul lui Gian. Și totuși, am înțeles într-o clipă de ce îl iubește Lisandra. Ochii lunguieți, cu pernițe dedesubt, se închideau puțin, de parcă îl supăra soarele. Gura avea colțurile buzelor ridicate

într-o mișcare veselă, atrăgătoare. Părul aspru, ca o bidinea, părea prăfuit, zburlit; scurta încinsă în talie părea umflată de vânt.

– Trebuie să recunosc, spuse Gian tulburat ca un elev la examen, trebuie să recunosc că Maiakovski e genial.

– Ce curios că n-am auzit de el până azi! am mărturisit cu sinceritate.

– E totuși tradus în toate limbile, în gazete și reviste apare foarte des, spuse Octav.

– Gazetele și revistele de stânga, precizează Gian. În școli nu se pomenește niciun cuvânt despre Maiakovski.

– Le e frică burghezilor să nu sară școala în aer, râse Jacquot.

Mă întrebam ce-ar spune mătușile mele dacă ar citi versurile lui Maiakovski sau dacă m-ar vedea între doi comuniști.

– Mirona trăiește în nori, încercă Gian să mă apere.

Dar Jacquot se încruntă.

– Această trăire în nori nu e deloc nevinovată, fiindcă face jocul acelei clase care are interes ca oamenii să nu vadă că se pregătește un nou război mondial. Da, da... dacă nu oprim fascismul în Spania, se întinde ca lepra. A trăi în nori înseamnă a nu-i arăta cu degetul pe vinovați, a fi complicele domnilor care la adăpostul formulei „neintervenție" se înarmează și îi înarmează pe rebelii din Spania.

– Eu am venit să studiez, am spus cu un fel de mândrie prostească.

Iar Gian, ca să mă puie în valoare:

– Mirona scrie un roman.

Octav mă privi grav.

– Nu-i treabă ușoară. Maiakovski spune: *Trebuie să mănânci un pud de sare, / multe sute de țigări să transformi în nori de fum, / pentru a deslușI acel cuvânt de preț / care țâșnește ca o fântână arteziană din străfundul inimii.*

– Aș vrea să pun versurile astea ca *motto* la cartea mea, am spus cu entuziasm.

– Numai să merite cartea un asemenea *motto*... surâse Jacquot.

– Mi-a citit primul capitol, continuă Gian să mă laude. Mirona are talent.

– Poate ne citeşti şi nouă, mi se adresă Lisandra. Tocmai voiam să trec într-o zi...

– Treci la atac! o întrerupse Jacquot.

Iar Octav, explicând potolit:

– Lisandra lucrează la un centru unde se expediază colete în Spania.

– Ne e necesară şi o farfurie, şi o lingură, şi o linguriţă. În Spania voluntarii se folosesc câte trei de aceeaşi ceaşcă, de aceeaşi furculiţă, sună vibrant glasul Lisandrei.

– Apropo, i se adresă Gian lui Jacquot, ţi-am găsit o maşină de scris. Roger Dolin a şterpelit-o din birourile lui taică-său.

– Dacă e Dolin acela care micşorează mereu cutiile de conserve şi le măreşte preţul, poate să-i mai şterpelească una.

– Am şi eu un aparat fotografic, e de la străbunicul, am spus. Un obiect de muzeu.

– Îi redau eu valoarea de circulaţie, n-avea nicio grijă, făcu Jacquot.

Lisandra a venit azi, numaidecât după dejun. La început a stăruit să lucrez la acel centru unde se expediază colete cu medicamente, pansamente şi tot felul de materiale pentru Spania republicană.

Am încercat să-i explic că n-am timp.

– Nu m-am putut încă decide între Drept şi Litere şi urmez cursurile la ambele facultăţi. După-amiezile le petrec în muzee, seara ici-colo un spectacol, noaptea scriu.

– Dar tocmai fiindcă scrii ar trebui să vii să vezi ce se petrece acolo.

– Nu mai ştiu cum să mă rup de ecourile zilei ca să pot să scriu noaptea. Lucruri pot să-ţi dau. Ia ce vrei. Mi se pare că totul îmi prisoseşte, afară de caiete.

– Şi de stilou, surâse dulce Lisandra.

– Am două: unul pentru mine, celălalt pentru republicanii din Spania. Mi-ar place să ştiu că un soldat îi scrie iubitei lui o scrisoare de dragoste cu stiloul meu...

– Asta înseamnă că eşti îndrăgostită. (Desigur că Lisandra se gândea la Gian.)

– Gian te iubeşte pe dumneata... numai pe dumneata, am repetat.

– I se pare. Gian se iubeşte pe el, numai pe el. Altfel nu se explică de ce e trist, de ce se plictiseşte, ba chiar, culmea stupidităţii, se gândeşte la sinucidere.

– Fiindcă te iubeşte. E nefericit, îndrăgostit.

– *Sunt zile când te-ndrăgosteşti şi de-o capră cu basma*[1], zâmbi Lisandra.

– Ai citit *Colas Breugnon?* E o carte pe care o ador.

– Nu. A citit-o Octav. Tare aş vrea să citesc şi eu! şi suspinând îşi trecu degetul peste cărţile din raft, ca un copil sărac peste clapele pianului pe care îl vede pentru prima dată.

În câteva cuvinte, Lisandra îmi povesti viaţa ei.

Era fata unor oameni necăjiţi. Tatăl ei, invalid de război, căpătase pentru câtva timp concesiunea unui restaurant într-o gară, nod de cale ferată în Moldova. Maică-sa era chelneriţă acolo. Într-o zi l-a părăsit, fiindcă era beţiv, o bătea. A murit alcoolic. Ea, Lisandra, la paisprezece ani a intrat infirmieră într-un spital, declarând că are optsprezece. După un an, când totuşi a trebuit să aducă actul de naştere, a fost dată afară.

– Şi cum ai ajuns la Paris?

Cu gândul la Octav, Lisandra mi-a răspuns:

– O, foarte greu... Ba agăţat de planşeul vagonului, ba ascuns în cabina de cărbuni... poţi să-ţi închipui?! Din frontieră în frontieră a fost arestat.

– Nu, eu te-am întrebat cum ai ajuns dumneata la Paris.

– La spital am îngrijit un bolnav care s-a ataşat de mine. Pe urmă l-am îngrijit acasă. Suferea de morbul lui Pott. L-am însoţit la Berck, o localitate la Marea Nordului, e cel mai vestit sanatoriu pentru tuberculoză osoasă. A murit în timpul operaţiei.

– Pe urmă?

– Am venit aici, să caut de lucru. Şi, tot căutând, mi-am cheltuit puţinii bani pe care-i aveam. Într-o zi, când gazda mi-a închis uşa şi mi-a reţinut valiza, când nu mai ştiam încotro să mă îndrept, l-am întâlnit pe Octav. Îl cunoscusem înainte de a pleca din ţară,

[1] Formulare preluată din *Colas Breugnon*, de Romain Rolland.

era prieten cu pacientul meu. Venise anume de la București la Iași să-l vadă. Ne-a spus că se pregătește să plece în Spania și a vorbit atât de înflăcărat despre ceea ce socotea că e datoria lui, încât m-am îndrăgostit de el, fără să-mi dau seama. Da, cred că a fost o imensă admirație, la început.

– Și dacă într-o zi vei admira pe altcineva, Lis?

– Când o admirație este atât de puternică încât se transformă în iubire, atunci te leagă zdravăn.

– Sau te amețește, am spus cu gândul la Ștefan.

– Eu sunt lucidă.

– Și fericită, Lis?

– Da, fericită.

– Și Octav?

– Vezi, pentru el fericirea trebuie să aparțină lumii întregi ca să aibă și el dreptul la o părticică. Jacquot e din aceeași plămadă.

– Prea altruiști.

– De ce? Se simt răspunzători pentru tot ce e nedreptate. Ne-am învățat cu egoismul societății în care trăim. Acum știu că în toate neînțelegerile dintre mine și Octav el avea dreptate, nu eu.

– Și cum v-ați întâlnit în orașul ăsta imens?

– La o gazetă, o fițuică a emigranților. Speram să găsesc ceva de lucru acolo. Lui Octav i-am spus că n-am nevoie de bani, că familia prietenului lui, bolnavul pe care l-am îngrijit, m-a răsplătit generos, dar că aș vrea să fac practică la mașina de scris. Bineînțeles, nu trebuia să știe că n-am unde să dorm, nici ce să mănânc. În seara aceea am rămas ultima la gazetă. În cele următoare, la fel. După ce plecau toți, îmi spălam la cuvetă lucrurile de pe mine, le puneam la uscat pe calorifer, mă culcam pe un birou, cu capul pe un vraf de ziare, și mă înveleam cu haina.

– Și ce mâncai?

– Pe la zece le aduceam băieților cornuri sau pateuri de la bistroul din apropiere, și atunci, bineînțeles, mâncam cu ei. Tot eu le făceam cafeaua pe mașina de spirt. Și așa, cu un pateu, cu un corn, cu o cafea, am rezistat zece zile. Într-o seară, Octav, care-și uitase niște note, s-a întors la gazetă și a înțeles totul dintr-o privire.

– Ei, cum te aperi? m-a întrebat.

– Mi-e foame! a fost tot ce am putut să răspund.

M-a dus în hale, mi-a dat *une soupe à l'oignon gratinée*[1] şi am rămas împreună... Nu ştiu ce mi-a venit a doua zi să-l întreb dacă mă iubeşte. Nu mi-a răspuns. În zilele următoare, la fel: eu îl întrebam, şi el tăcea. Avea oroare de întrebarea asta, şi eu nu-mi dădeam seama. Până când picătura a depăşit paharul. Părul i s-a zburlit ca la arici, şi ochii i-au devenit fosforescenţi ca la pisici noaptea.

– Ce sunt eu, margaretă? a strigat. Vrei să-mi smulgi petalele, „mult, puţin, cu pasiune, deloc"... Trăim momente când n-avem voie să fim superficiali. Eşti o femeiuşcă, un moft, un moft apodictic...

Cât farmec şi haz avea Lisandra imitându-l pe Octav!

– Tot ce am înţeles, Mirona, e că nu mă iubeşte. Eram sigură că oamenii ăştia nici nu ştiu să iubească. Furioasă, nefericită, hotărâtă să nu-l mai văd niciodată, am fugit. Credeam că o să vie după mine. Întorceam capul, sigură că am să-l văd. Da de unde?! Am mers şi am tot mers, până am ajuns în grădina Luxemburg. Acolo m-a găsit Gian. Şi deodată, amintindu-şi parcă de ceva foarte important: Spune, Mirona, ce înseamnă „apodictic"?

Cum să descriu ochii rotunzi, lucioşi ai Lisandrei, pupilele, care se dilatau, se întindeau, ca nişte pete de cerneală, şi nasul prea mare, cu nările în vânt, şi cei câţiva pistrui care întrebau ce-nseamnă apodictic?

Încercam să-i explic, când au intrat Jacquot, Octav şi Gian.

– Am venit cu un camion, glumi Jacquot, binedispus. Ce încărcăm?

– Tot, afară de hârţoagele astea, am spus arătând masa plină de hârtii şi caiete.

– Şi despre ce scrii? mă întrebă Octav.

– E un roman de dragoste, răspunse Gian în locul meu, cam agresiv.

– Oh, romanele astea de dragoste... Ce narcotic pentru adormirea conştiinţelor, turnul de fildeş, ce mijloc savant pentru a neutraliza forţele combative ale scriitorilor!

---

[1] *O supă de ceapă prăjită.* (fr.)

– Şi atunci, orice roman trebuie să fie politic? am întrebat cu ironie.

– Orice roman poate să ajute sau să frâneze progresul, spuse Jacquot.

– Dar o carte confesională?

– Depinde de pe ce poziţii se face confesiunea, veni prompt răspunsul.

Iar Octav adăugă:

– O carte implică o concepţie.

– Cred că nu există o singură concepţie, interveni Gian.

– Tocmai că există numai una, îl contrazise Octav. Numai una singură adevărată. După cum nu pot exista două morale şi amândouă valabile. Oricât ar fi cineva de cinic sau snob, nu poate să ia un copil de ceafă şi să-l arunce de la etaj pe caldarâm. Şi totuşi, în Germania se întâmplă astfel de orori. În numele unei concepţii rasiste, a unei „morale", hitleriştii atentează la demnitatea umană. Fac crime de neconceput. Ce crezi dumneata, care e starea sufletească a scriitorului care asistă la ororile lor fără să ia atitudine? Nu e, conştient sau inconştient, ros de îndoială, de singurătate, nu ajunge un disperat?

Lisandra îl asculta atentă. Faţa ei se transfigura, se deschidea ca o floare peste care cade lumina. Frumuseţea ei venea dinăuntru şi creştea necontenit.

Deodată, am simţit o mână pe umăr. Mâna unui prieten. Mâna lui Jacquot.

– Hai, Mirona, citeşte-ne ceva. Dă-i drumul. Hai, fără mofturi!

Le-am citit capitolul *Fana*.

A urmat o clipă de tăcere.

– Ai talent, Mirona, şi deocamdată asta e important, spuse Jacquot. Totul e să ştii să arăţi ce a devenit această bunică, sau nepoata care a pornit s-o caute.

– Înţeleg, interveni Octav, că fuga Fanei în ziua nunţii celei mai mari dintre fetele ei e un gest de protest. E palma pe care o dă nu numai familiei, dar şi lumii din care face parte. A doua rotiţă care se va desprinde, a doua breşă, o va face probabil nepoata...

Apoi, Octav, Jacquot, Lisandra mi-au pus o mulțime de întrebări: cine era mama adevărată a Fanei, cum de ajunsese bătrânul Miron, fiu de țăran sărac, să studieze ingineria în Germania, de unde avea averea Catrina Cațian...

– Bunicul mi-a vorbit de o scrisoare care ar răspunde, poate, la multe întrebări.

– Viața îți va răspunde la orice întrebare. Numai dacă ai s-o iei în piept, așa cum trebuie, cinstit și cu încredere în forțele tale, spuse Octav privindu-mă cald.

– Și crezi că Fana mai trăiește? întrebă Gian, ca trezit din somn.

– Nu asta e important. Important este ca nepoata să fie o fată a zilelor noastre. Nu e o eroină a lui Turgheniev, replică Jacquot spre surprinderea mea.

– Le cunoști pe eroinele lui Turgheniev?

– Închipuie-ți, Mirona, că le cunosc. Când eram mic mama era spălătoreasă în casa unui popă, și popa avea două fete interne la un pension. Într-o vacanță de Paște, cea mică s-a sinucis. În învălmășeala din casă, am găsit lângă pat, pe jos, o carte: *Cuib de nobili*. Înăuntru – un bilețel; sinucigașa i se adresa eroinei lui Turgheniev: „Liza, ce bine te înțeleg! Tu ai nouăsprezece ani, eu numai șaisprezece, dar și eu iubesc un om însurat. Nici mie viața nu mai are ce să-mi ofere. Tu ai luat drumul rugăciunii, eu sunt sătulă de rugăciuni, fiindcă tata e preot. Prefer moartea, Liza, *la mort carrement*[1]".

Jacquot dădea ochii peste cap, cu atâta haz, încât pe Octav și Lisandra îi pufni râsul. Eu mă gândeam, cu sufletul strâns, la Ștefan.

– Și cum trebuie să fie o eroină a timpurilor noastre? întrebă Gian.

– Ca Nilovna din romanul lui Gorki, răspunse Jacquot prompt.

– Atunci erau puține, spuse Octav. Dar acum... Gândiți-vă la eroismul femeilor spaniole.

---

[1] *Moartea, pur și simplu.* (fr.)

Lisandra sorbea cuvintele lui Octav ca o şcolăriţa îndrăgostită de profesorul ei şi din când în când parcă întreba: „Ei, ce ziceţi? N-am dreptate să-l iubesc?" Iar eu mă simţeam mai apropiată de Gian ca oricând şi căutam să ghicesc ce se întâmplă în sufletul lui sau cum m-aş simţi eu dacă ar trebui să mă aflu în prezenţa lui Ştefan şi a unei alte femei... Era de ajuns să-mi amintesc fotografia Madeleinei în rama mică, ovală, ca să mă întunec.

– Spune, Jacquot, întrebă Gian, crezi că e momentul acum ca muncitorii să facă greve? Chiar la voi la Caudron...

– Dar cum? Ce nu înţelegi? E o stare de lucruri pe care n-o mai putem îndura. Avioanele pe care le construim noi nu sunt trimise în Spania. În schimb, Germania şi Italia trimit masiv arme generalilor rebeli. Cărţile s-au dat pe faţă. Războiul din Spania e războiul democraţiei contra dictaturii fasciste. Toată lumea îşi dă seama că naziştii pregătesc un al doilea război mondial. Totuşi, mai sunt demagogi, chiar în guvernul de la Madrid, care se plimbă în salopetă şi pretind că spaniolii trebuie să lupte *a pecho descubierto*. Ce demagogie! Unii cu pieptul gol, ceilalţi înarmaţi până-n dinţi.

Pe vremea aceea, studenţii – la facultate, în cafenele, în tramvaie şi în metrou – nu vorbeau decât de războiul din Spania.

– De la Renauld şi Cytroen au plecat foarte mulţi muncitori, care acum instalează ateliere de reparaţii de maşini în Spania, mă informă Gian. La Caudron e grevă iar.

Nu puteam să-mi închipui că aceste lucruri îl pot nelinişti într-atât, încât să fie trist, abătut. Totul era desigur în legătură cu Lis, care-l urmase pe Octav peste Pirinei.

– Ştii, Mirona, mă obsedează capitolul pe care ni l-ai citit atunci. Climatul acela mi-e familiar. Şi mai ales Fana. Pe mama mea vitregă o cheamă Fany.

– Câţi ani are?

– O, despre ea nimic nu se ştie precis, şi mai ales vârsta.

Pe atunci, titlul cel mai potrivit pentru romanul meu mi se părea *Coincidenţe*. Lui Gian îi plăcea cum sună şi repeta încântat: *Coïncidences*.

Jacquot îl găsea stupid.

– Ce înseamnă „coincidențe"? La noi la uzină sunt două muncitoare pe care le cheamă Apriliane. Mai sunt Paule, Paula, Pauline, Paulette... Jacques suntem cinci, Jean șase. Ce vreți, există mai mulți oameni pe pământ decât sfinți în calendar...

Și când vedea că întorc ceașca de cafea și caut să descifrez hieroglifele din zaț se înfuria.

– Legile istoriei nu încap în fundul unei ceșcuțe, micuța mea Mirona.

– Tata e fiul unui librar din Meaux, un mic orășel de lângă Paris. Așa a început Gian să-și depene povestea. Mama e catolică, tata protestant. Părinții lor au fost împotriva acestei căsătorii. Îndrăgostiții s-au cununat romantic, pe vapor, în drum spre Argentina. Tata avea la Buenos-Aires un unchi bogat, antreprenor, care l-a angajat pe șantierele lui. Când unchiul a murit, eu aveam patru ani. Giulia cinci. Atunci ne-am mutat în casa unei doamne care avea un apartament de închiriat. O doamnă în doliu. Tata s-a oprit în prag când a văzut-o și n-a mai putut să scoată un cuvânt.

– Era așa de frumoasă?

– Nu și-a dat seama dacă era frumoasă. O neliniște vie s-a răspândit în toată ființa lui, sentimentul că soarta i se hotărăște atunci, peste voia lui, că destinul i-a purtat pașii, i-a deschis ușa... Cel puțin așa pretinde...

– Era tânără?

– Se pare că nu chiar în prima tinerețe și totuși o înfățișare zveltă, de fată, ochi verzi, de pisică. Îi murise bărbatul. Dar despre el, despre ea însăși nu-i plăcea să vorbească. N-avea pe nimeni, nu se ducea nicăieri, și totuși nu se plictisea niciodată. Fluiera uimitor de frumos și povestea întâmplări dintr-o țară îndepărtată. Parcă citea dintr-o carte, și basmul nu se sfârșea; era colorat și din frânturi care se legau între ele. La urmă spunea: „Sunt născocirile mele". Când tata o întreba de ce nu le așterne pe hârtie, râdea. „Cred că nici nu mai știu să scriu. E atâta vreme de când n-am scris, că am uitat. N-am mai scris de când eram mică." Uneori se încăpățâna să tacă, dar prezența ei era catifelată, vie, ca a unei pisici.

– Şi cum se numea ţara aceea îndepărtată?

– Tocmai aici se încurca, şi se încurcă şi astăzi. S-a născut undeva în Munţii Pindului, a trăit câţiva ani la Constantinopole, apoi în Bulgaria, Serbia, Italia. De altminteri, are oroare de precizări. Sau râde de se prăpădeşte, sau tace când nu-i convine să răspundă.

– Ce limbă vorbeşte?

– Multe, şi toate cu accent străin. Dar n-aş putea preciza ce fel de accent. În tot cazul, are fantezie şi haz. Tata a fost parcă vrăjit, dar şi mama la început. Despre acest început îmi amintesc foarte vag. Ţiu minte că amândouă îl aşteptau pe tata cu aceeaşi nerăbdare. Fany conducea mica pensiune – mai avea doi chiriaşi – şi lua masa cu noi. Mama era bosumflată şi n-avea poftă de mâncare, pe când ea ciugulea cu plăcere din toate bucatele şi se minuna de fiecare în parte. Era, şi aşa a rămas, o femeie fără astâmpăr. Are o voce de alto, cântă bucăţi pe care nu le poate repeta. Ştie să realizeze ploaia, furtuna, o dimineaţă însorită, un amurg liniştit, se acompaniază la pian singură, fără să fi luat lecţii de pian. Cel puţin aşa spune.

– Cum a ajuns în Argentina?

– Soţul ei făcea comerţ cu fructe exotice. Călătorea mult. A murit subit, în Argentina.

– Fără să-i lase nimic?

– Ba da. Dar a băgat banii în tot felul de combinaţii nereuşite. I-a rămas numai casa. Mama şi-a dat seama într-o bună zi de legătura dintre Fany şi tata. Dar era obosită, n-avea destulă energie să lupte şi era prea singură în oraşul acela prea mare. Fany era îndemânatică, ieşea din toate încurcăturile casnice cu abilitatea unui scamator. Mama nu se putea lipsi de ajutorul ei. Avea grijă de mine, mă adora. Giulia era pentru ea o jucărie. Pe când mama, bolnavă mereu, cel puţin aşa se credea, se descurca greu. Din această epocă mi-l amintesc pe tata nervos, încruntat, sau jucând şah cu mine, pe covorul gros, cu pătrate albe şi negre...

Despre toate câte mi le-a povestit Gian, despre casa din Buenos-Aires şi despre sora lui, Giulia, aş mai avea multe pagini de scris, dar sunt obosită. Aş vrea să las tocul, dar casa noastră,

casa bătrânei Caţian, vine spre mine, perete cu perete, ungher cu ungher, cu lumina ei filtrată, cu mirosul ei vag de naftalină. Aud paşii bătrânei Caţian, zăngănitul cheilor ei, fâşâitul rochiilor mătuşilor mele, văd strecurându-se umbra Fanei şi caut să imaginez conţinutul scrisorii de care mi-a vorbit bunicul. Mai ales Fana, legendara Fana, apare aşa cum mi-am închipuit-o mereu: în rochia de mireasă a mamei, rochia pe care a furat-o şi a brodat pe ea bucheţele de flori. Se pare că ceasul sunase nepăsător: cucu, cucu, de douăsprezece ori, pitpalac, de trei ori. Era miezul nopţii când a dispărut Fana... De câte ori în copilăria mea n-am urmărit în închipuire goana trenului, şinele fără capăt, noaptea aceea care nu se sfârşea?!

– Şi trăiesc tot timpul pe Coasta de Azur, la Monaco? Sunt fericiţi?

– Ce poţi să ştii? Se ceartă, deci se iubesc, zâmbi Gian ironic, amar.

februarie, 1937

Cred că în dorinţa de a o uita pe Lisandra sau de a mă ajuta să-l uit pe Ştefan, Gian mă plimba peste tot, şi nu mi-aş fi dat seama cum a trecut vremea dacă într-o scrisoare pe care a primit-o de la sora lui din Elveţia n-aş fi citit aceste cuvinte: „...În toate scrisorile îmi vorbeşti de Mirona. Pe Ile Saint Louis te-ai plimbat cu Mirona. I-ai arătat Mironei Notre Dame-ul în apusul soarelui, Sacré-Coeur-ul în lumina lunii. La Lapin Agil ai fost cu Mirona, la Cabane Cubaine ai dansat cu Mirona, expoziţia ai văzut-o de cinci ori cu Mirona. Şi nu mai mănânci decât la restaurantul românesc, bineînţeles cu Mirona."

Desigur că nici Giulia, acolo unde se afla, în Elveţia, în sanatoriu la Davos, nici lumea care ne întâlnea nu-şi puteau închipui că Gian e îndrăgostit de Lis. Bănuiam că şi interesul cu care urmărea evenimentele din Spania era tot în legătură cu ea.

– Ştii, Mirona, am auzit la radio că grupul român de artilerie a distrus o baterie inamică, a aruncat în aer un depozit de muniţii, a distrus cuiburi de mitralieră, a respins atacul fascist...

Limbajul lui Gian semăna din zi în zi mai mult cu al lui Jacquot: „Generalii, cu toate şcolile şi galoanele lor, înarmaţi până-n dinţi, sunt bătuţi de comandanţii ieşiţi din popor, muncitori, ţărani şi intelectuali care n-au pus în viaţa lor mâna pe armă".

Azi, la expoziţia pictoriţei Suzanne Valadon, am întâlnit-o, spre surprinderea şi bucuria mea, pe Marta. Părea foarte schimbată. Avea acum un cap de băieţandru sau mai curând de dansator mexican, cum întâlneşti des în localurile de noapte. Părul, tuns băieţeşte, lipit şi lustruit cu *gomina-argentine,* contrasta ciudat cu cerceii imenşi, ca nişte roţi aurite, şi cu taiorul negru bărbătesc. La gât purta un colier, ca o zgardă de mops, cu fire de păr ţepos şi ţinte argintii bătute în piele. Jacheta descheiată lăsa să se vadă o bluză, roşu-aprins, de mătase lucioasă. În talie era încinsă cu faimosul ei brâu lat, ţintat, şi în jurul mâinii răsunau aceleaşi brăţări orientale, pe care le ştiam. Tinerii care o însoţeau vorbeau româneşte, zgomotos, despre Suzanne Valadon.

– Dacă nu-şi rupea piciorul, rămânea dansatoare de circ.

– La treisprezece ani a avut un copil din flori.

– Maurice Utrillo e fiul ei, ştiai, Mirona? mi se adresă Marta, în sfârşit.

Eram nespus de tulburată la gândul că mi-ar putea da veşti despre Ştefan, că poate l-a văzut de curând. Poate că mi-a trimis un cuvânt prin ea...

– De când eşti la Paris, Marta?

– De-o veşnicie. Şi cu aceeaşi indiferenţă, preocupată de altceva: Cum îţi place expoziţia?

– O găsesc prea decorativă.

– Dimpotrivă, a luat prea mult de la clasici, e prea echilibrată, prea sinceră.

– Ce înseamnă prea sinceră?

Dar Marta îşi oprise privirea asupra lui Gian, care tocmai se apropia.

– Frumos băiat!

I l-am prezentat.

– Toți banii expoziției sunt pentru Spania, pentru republicani, îmi spuse Gian încântat. Franța e democrată prin tradiție...

– Și burgheză tot prin tradiție, surâse Marta sceptic. Apoi, prinsă în discuția cu prietenii ei, se grăbi să-mi ceară adresa.

– Am să trec să te văd...

De teamă că aș putea s-o pierd în imensul oraș, am întrebat-o la rândul meu unde locuiește.

– Într-o peșteră. Vino, Mirona, să vezi ultimele locuințe lacustre...

Un cartier de case dărăpănate, copii desculți, slabi și murdari. Soarele cădea necruțător peste mizeria străzilor. Pe Marta am găsit-o în fața unui șevalet în pragul casei. În jurul ei, o droaie de copii din vecini căscau gura.

– O, Mirona, ce curaj să ajungi aici! Înăuntru n-am pic de lumină, ai să vezi. Casa asta trebuie dărâmată pentru insalubritate. Dar proprietarul profită să mai ciupească ceva. Chiria e într-adevăr foarte mică. Nu sunt mulți nebuni care să stea în condițiile astea, ce zici? Și asta n-ar fi nimic, dar mă hrănesc cu stridii stricate.

– De ce stricate?

– E un negustor pe aici care nu se îndură să le arunce și le vinde pe mai nimic, dar „mai nimic" înseamnă că totuși mai scoate ceva.

– După câte știu, ai avut o expoziție la București, am spus uluită de înfățișarea pe care o lua mizeria în „orașul luminii".

– Da, a fost un succes, adică s-au găsit câțiva snobi care să pretindă că înțeleg ceva. Dar știi, sala, ramele, publicitatea, datoriile vechi... și „succesul" a fost mâncat cât ai zice pește. La noi nu se poate trăi din pictură, Mirona, ce să mai discutăm?!

– Dar aici?

– Aceeași junglă. Cu legi mai aspre.

Când am intrat înăuntru, am rămas înmărmurită.

– Uite, tavanul e găurit. Noaptea, când plouă, picăturile mă trezesc din somn. Ziua, dacă n-aș lăsa ușa deschisă, ar fi întuneric beznă. Ferestrele sunt bătute în scânduri, după cum vezi.

Era un aspect al Parisului pe care nu-l bănuisem.

– Şi nu găseşti altceva?

– Deocamdată, umblu prin cafenele şi fac schiţe, caricaturi. Aşa i-am cunoscut pe băieţii pe care ţi i-am prezentat la expoziţie. N-ai văzut ce atentă eram cu ei? M-au invitat la masă la Prunier. În sfârşit, am mâncat pe săturate. Păcat că pleacă în Spania.

– În Spania?

– Sunt „gardişti". Guvernul român, bineînţeles neoficial, în surdină, stipendiază Garda de Fier. O mişcare fascistă.

– Şi se duc pentru bani?

– Tâmpiţi. De obicei, când ţi se cere punga sau viaţa, dai punga... Ştii ce mi-au spus? „Dacă nu faci un compromis, unul serios, eşti obligat să trăieşti din nenumărate găinării toată viaţa."

– Sper că nu te-au convins.

– Eu nu fac politică, Mirona, eu fac portrete. Apropo, înainte de plecare mi-a pozat Ştefan. Mi-a spus că te-a întâlnit în tren...

Am simţit că-mi ard obrajii şi mă temeam să nu-mi tremure vocea.

– A scris reportaje despre războiul din Spania, cu material cules în Italia... zâmbi Marta ironic.

– E totuşi un om de stânga, pe cât am putut să-mi dau seama.

– Da, dar nevasta lui are o moşioară, care-l trage un pic spre dreapta... Ce-i, Mirona, ţi-e frig?

– S-a înnourat.

– Hai să mergem undeva, într-o cafenea, să ne încălzim. Aici, cu lampa asta de gaz, e lugubru. Şi când începe, vântul bate în tabla acoperişului ca într-o tobă uriaşă. Am să-ţi arăt un autoportret. Eu, cu o tobă gigantică în cap şi zeci de mâini, bătând cu beţele în tobă. Ce-i de neînţeles într-un astfel de tablou? Uită-te şi tu la încăperea asta! Cum e: realistă, sau suprarealistă?

– Nu mi-aş fi putut închipui că există la Paris locuinţe fără lumină electrică.

– De toate există la Paris, Mirona.

Se apropie vacanţa de vară.

Veştile de acasă, sumbre. Mama internată într-un sanatoriu, bolnavă de nervi. Orice femeie intră pe uşă, i se pare că e Fana şi o înfurie sau, dimpotrivă, în aşteptarea ei, cere mereu oglinda,

roşul de buze, şi se pregăteşte s-o înfrunte. Pe medici îi confundă cu tata, şi asta o irită peste măsură. Confidenta ei e Mitzi, aşa-zisa secretară a tatei. De altminteri, singura care niciodată n-a crezut în această legătură a fost mama, sau poate închidea ochii dinadins. „Biata Mitzi, avea obiceiul să spună, tare-i urâţică, lungă ca o zi de post şi chioară." Uneori se amuza să-i ascundă ochelarii, ca să le arate surorilor ce rău îi stă lui Mitzi fără ochelari, cum bâjbâie şi cât e de ridicolă. „Parcă n-ar fi femeie..." Ele nu-i deschideau ochii, „ca să nu se amărască, mititica". Şi apoi mai era riscul, după părerea lor, să izbucnească un scandal, şi tata s-o urmeze pe Mitzi, să se însoare cu Mitzi. N-o lăsase cândva pe Lavinia ca s-o ia pe Tanţi? *Qui a bu, boira*[1], şi iată-le acum pe toate laolaltă, ultimele rămăşiţe ale haremului dăinuind în casa bătrânei Caţian. Nu ştiu cum să găsesc foarfecă miraculoasă, să tai firele încâlcite care mă leagă de familie. Cum să găsesc mijlocul de a rămâne la Paris? Mi-am luat toate examenele, la Drept; la Litere am renunţat. Dar bătrâna ţine neapărat să mă întorc. Tata insistă să viu în vacanţă şi îmi promite că mă va trimite înapoi. Dar eu n-am încredere în tata.

Gian o aşteaptă pe sora lui din Elveţia, ca să plecăm cu toţii la Monaco, *à la maison des tourterelles*[2], cum are obiceiul să spună, dar eu nu mai am astâmpăr, trebuie s-o cunosc pe Fany, care în imaginaţia mea ia din zi în zi mai mult locul Fanei.

– Nu aş avea curajul să trăiesc în condiţiile Martei, i-am spus lui Gian. Dacă nu mi se vor mai trimite bani de acasă, va trebui să mă întorc în ţară.

– Nu, Mirona, şi luându-mi mâna: nu te mai las să pleci. Deocamdată nu-ţi spun mai mult.

– Deocamdată, nu cred nici atât... şi, uşor, mi-am retras mâna.

– Am vorbit cu nişte prieteni de-ai mei, vor să ia lecţii de pian. Giulia le-a dat lecţii de limba spaniolă.

– Îţi mulţumesc că te-ai gândit la mine.

– Mă gândesc foarte mult la tine...

Era în timbrul vocii lui o tristeţe, o nostalgie, care mă făcea să cred că se gândeşte totuşi mai mult la Lisandra.

---

[1] *Cine a băut, va mai bea.* (fr.)

[2] *La casa turturelelor.* (fr.)

– Prietenii mei locuiesc pe *rue* La Boëtie, în blocul Revillon, chiar *vis-à-vis* de Sale Pleyel.

Mă gândeam că n-am trecut de mult pe la *madame* Janine, unde primeam și acum corespondența.

– Aș fi preferat să nu-i cunoști, Mirona, dar n-am găsit altă soluție. Și, într-un fel, n-aș putea spune că nu sunt interesanți. Mai ales pentru tine.

– De ce „mai ales"?

– Fiindcă un scriitor are nevoie de oameni, ca o albină de flori... Dolinii sunt foarte bogați, foarte stricați, foarte excentrici. Ți-am vorbit de Violine și Roger Dolin. Dar bagă de seamă, tatăl lor e seducător la propriu și la figurat. Se pare că nici Violine nu i-a rezistat.

– Nu înțeleg, nu-i fiica lui?

– Ba da. Dar se pare că tocmai asta îl atrage. De altfel, și ea e suspect de geloasă. Nu-i vorbă, Violine e geloasă așa cum sunt unii zgârciți sau băutori... Zice că din cauza ta nu mai dau pe acolo.

– Și cine a indus-o în eroare? Cum a aflat că exist?

– Se pare că-ți pomenesc numele apropo de orice. Pretinde că dacă numără în gând până la douăzeci, eu spun „Mirona". Ai observat că atunci când cineva ți-e drag îți face plăcere să-i pronunți numele, să-l auzi?

M-am gândit la Lisandra.

– Ești nestatornic, Gian, și asta nu-mi place.

– Ești prea statornică, Mirona, și asta nu-mi place.

Gian mi-a luat mâna. Eu i-am lăsat-o.

În sfârșit, i-am cunoscut pe tinerii Dolin. Mai întâi am zăbovit prin galeriile de tablouri din *rue* La Boëtie. Mi se părea că am timp să mă răzgândesc. Dar iată-mă în fața blocului Révillon. În ascensor am dat peste o pereche. Se sărutau cu atâta foc, încât nu și-au dat seama de prezența mea, sau poate nu s-au sinchisit. Neîndrăznind să-i întreb la ce etaj se opresc, am apăsat pe ultimul buton și am ieșit din lift, lăsându-i exact în aceeași situație.

Când am intrat în hol mi s-a părut că am greșit, că nu poate fi a unei case particulare sala aceea imensă cu dale de marmoră

verde, lustruite ca oglinda. Un pian pierdut într-un colţ, tablouri puţine, sculpturi de proporţii mari, un candelabru gigantic, din cristale care îţi luau ochii. Valetul, auster şi rigid, aşa cum scrie la carte, m-a poftit să aştept.

Grozav simţeam nevoia să plec, când apăru un tânăr, un fel de fătălău scund, bălai, cu ochelari în ramă de baga.

– Prietena lui Gian? m-a întrebat impertinent.

– Profesoara de pian, am răspuns rece, sec.

Părea de vreo şaisprezece-şaptesprezece ani. Faţă rotundă, gură de copil, dar prin lentilele groase, ochii cafenii mă priveau cu o matură intensitate.

– Deci, dumneata eşti Mirona...

– Dumneata, intendentul acestui muzeu?

– Muzeu, de ce? Aţi văzut aici vreun obiect de artă? M-aş mira... Aici s-ar putea face cel mult o hală de carne, de păsări, de peşte. Un ring de box sau o sală de scrimă.

Avea un zâmbet crispat şi nimic de copil în expresia obrazului acela rotund şi bălai.

– Sau un ospiciu, a adăugat. Un mic şi elegant sanatoriu de boli nervoase. Primii pacienţi am fi noi. Familia Dolin. Ne veţi cunoaşte pe rând. Ştiţi, noi între noi ne plictisim. Ar fi mai amuzant să venim în contact cu alţi nebuni. De ce zâmbiţi cu acest aer de superioritate? Primul simptom al nebuniei e să te crezi normal.

Acest *enfant terrible* era Roger. Prima dată îi auzisem numele în legătură cu o maşină de scris pe care i-o procurase lui Gian, pentru Jacquot. Trecuse un an de atunci, şi războiul continua în Spania. Gian îl urmărea, febril, în ziare, pe hartă, pe undele de radio. Şi eu uneori, alături de el, dar cu gândul în altă parte. Totuşi, noaptea, când în faţa hârtiilor mele căutam să continui povestea Fanei, auzeam: „Dacă fasciştii străpung o linie, apăraţi-o până la ultimul zid, până la ultima piatră". Acum, în faţa lui Roger, mă gândeam la Lisandra şi căutam să fac socoteala timpului care a trecut, când apăru, într-o rochie de catifea violet, o fată cu părul vopsit acaju, împletit într-o diademă în jurul capului, şi care se prezentă cu o exagerată trufie:

– Violine Dolin.

Ar fi putut fi frumoasă cu ochii aceia violeţi şi foarte mari dacă genele n-ar fi fost grele de prea mult rimel, faţa obosită de fard, gura veştedă, zâmbetul crispat – zâmbetul lui Roger.

– Ne-a venit peste noapte ideea asta năstruşnică: să luăm lecţii de pian. Am mai învăţat când eram mici... Roger e de acord s-o luăm de la început. Iar eu sunt de părere că orişice poate fi luat de la început la orişice vârstă, afară de balet. Gian vă admiră foarte mult. Spune că scrieţi o carte şi că aveţi talent. Scrieţi în româneşte? Cum e în România?

– Peste tot e la fel, am răspuns scurt.

– Cum „la fel"? se miră Roger.

Nu ştiu de ce, felul în care îmi vorbea, sau purtarea celor din ascensor, sau poate sărăcia în care trăia Marta, sau gândul la Lisandra m-au făcut să răspund agresiv:

– Peste tot sunt unii prea bogaţi şi alţii prea săraci.

– Şi peste tot cei bogaţi sunt impertinenţi, asta aţi vrut să spuneţi, domnişoară?

– Nu e politicos să spui tot ce gândeşti, am replicat.

– *Attrape ça,*[1] Roger! râse Violine zgomotos, şi-mi declară că s-a răzgândit; nu mai ia lecţii.

– Eu, dimpotrivă, încep chiar acum, hotărî Roger.

În jurnal am notat:

Lui Roger îi place să uluiască şi să scandalizeze prin tot ce spune, prin tot ce face. Nu pot să-mi dau seama când minte şi când nu.

Marea pasiune a trăit-o la cincisprezece ani. Femeia pe care a iubit-o, o americană foarte frumoasă, avea de două ori vârsta lui. A murit muşcată de un câine turbat.

– A murit sub ochii mei, mi-a spus Roger. E o grozăvie pe care n-o pot uita. Ca să uit, beau, trişez la cărţi şi şterpelesc... O, nu te speria, fur numai de la tata...

Ştiam de la Gian că Roger, pe căi ocolite, îşi ajută colegii săraci. Dar ţine cu tot dinadinsul să pară lipsit de suflet, cinic, şi nimic nu-l înfurie mai mult decât să încerci să-i dovedeşti contrariul.

[1] *Încaseaz-o!...* (fr.)

În schimb Violine, sub aspecte catifelate, feline, e rece, rea și crede că totul i se cuvine. De la Roger am aflat că sora lui a vrut să se mărite cu Gian, adică a vrut să-l cumpere.

– Cred că a fost prima jucărie pe care a dorit-o și viața i-a refuzat-o. De ciudă, a încercat să se sinucidă. Pe urmă a plecat în convalescență la Davos, în Elveția. Ca să pară generoasă, a luat-o și pe Giulia. Dar fiindcă e meschină, capricioasă și rea, n-a pierdut niciun prilej s-o umilească. Poate că altfel Giulia nu se mărita cu directorul sanatoriului.

– Crezi că nu-i fericită?

– Cuvântul ăsta ar trebui să fie scos din circulație, e ridicol. Totul e să știi să alegi între două rele. Și decât bătrânul rechin, adică tata, mai bine criminalul.

– Criminal?

– Soțul Giulici, pașnicul elvețian, e vizigot și-l cheamă Moerder[1]. În orice caz, Giulia o poate privi pe Violine de sus, de pe *Montagne Magique,* și asta-mi place...

Recitesc caietele în care e vorba de familia Dolin. Neinteresante. Am cunoscut în casa lor literați, artiști, critici de artă, pictori, poeți, oameni ale căror nume mă tulburau. Am notat spectacolele pe care le vedeam, restaurantele, barurile unde dansam. Recepțiile la care eram invitată mă amețeau, îmi plăceau... Totuși, într-o zi n-am știut cum să fug. În schimb, Marta, pe care am introdus-o în acest mediu, se simțea la ea acasă.

– Mi-ai deschis porți de aur, Mirona, îmi spunea încântată.

– Porțile sunt de aur, Marta, dar prin ele intri direct în iad.

– Foarte bine! Vreau să pictez iadul.

iulie, 1937

Aseară la Rotonde îl așteptam pe Gian. Marta, ținând blocnotesul pe genunchi, desena. Roger voia să ne uluiască debitând aforisme:

– Nu știu ce e conștiința unei canalii, dar o cunosc pe a omului cinstit; e teribilă.

[1] *Moerder – criminal* (germ.)

– Asta e din capul tău? întrebă Marta.

– Din capul lui *papa* Josephe... Josephe de Maistre. Şi când o doamnă l-a întrebat: „Unde aţi găsit acest noroi?", dumnealui i-a răspuns: „În mine, doamnă". În concluzie, dragă Mirona, dumneavoastră mă adresez, numai în tenebre poţi găsi personaje interesante.

– Mulţumesc. Unde o fi Gian?

– S-a dus să se arunce în Sena...

– Cum era Lis? întrebă Marta. Crezi c-a iubit-o atât de mult?

– Nu cred într-o iubire care-ţi interzice orice avânt total absolut, orice sentiment al infinitului, declară Roger cu patos.

– N-am înţeles nimic, făcu Marta cu sinceritate.

– Ce înseamnă „avânt total absolut"? am întrebat. Şi după tine ce trebuia să facă Gian?

– S-o sechestreze sau s-o ucidă.

– Spune, Mirona, ce fel de om e Octav? mi se adresă Marta.

– Un om care merită să fie iubit.

– În Spania s-au adunat oameni din toate continentele, se aud toate limbile, spuse Roger.

Iar Marta, întrerupându-l:

– Păcat că nu luptă fiecare în costum naţional. Îţi dai seama ce pictural ar fi?

Mă stânjeneau din zi în zi mai mult indiferenţa Martei, şi, mai ales, cinismul lui Roger.

– Am citit un maldăr de gazete de stânga şi de dreapta, ca să pot să discut în contradictoriu cu Gian. Te rog, Marta, să arbitrezi, spuse Roger.

– Cu alte cuvinte, între înger şi măgar, eu sunt piatră de hotar...

Roger desfăcu o gazetă.

– Paul Robeson e în Spania. Şi Hemingway. În brigăzile internaţionale, bineînţeles... Şi, plictisit, făcu semn chelnerului: *Garçon,* mi-ai găsit linguriţa? Cum? Te faci că nu înţelegi? Am luat de aici unsprezece linguriţe, una câte una, toate la fel. Şi când s-o iau pe a douăsprezecea, s-a schimbat serviciul. Te rog să faci ce ştii şi să-mi găseşti din vechiul model încă una. Să-mi completez duzina.

– Înţeleg, trebuie să fie foarte neplăcut să n-ai douăsprezece linguriţe la fel. Dar noi am schimbat serviciul tocmai fiindcă a fost descompletat. Era un model care avea „succes"... Totuşi, mă duc să caut.

În tavanul rotund, de oglindă, printre imaginile răsturnate ale perechilor care dansau, apăru silueta deşelată a lui Gian. Mai puţin palid ca de obicei, mai animat, ne-a strigat de departe:

– A sosit Giulia.

– Giulia? Unde e? am întrebat emoţionată.

Roger părea şi el tulburat.

– Când a sosit?

– A venit de la gară pe jos, n-a avut nici bani de autobuz.

– Cum? Ce s-a întâmplat?

– Nimic deosebit. Trebuia să scoată nişte fotografii de la developat şi s-a gândit: „Cu banii ăştia, mai bine mă duc la Paris să-mi văd prietenii". Şefului i-a lăsat un bileţel: „Plec la Paris pentru o zi. Mi-e dor de Paris, de Gian, de prieteni." Şi a iscălit: „Giulia". Acum aţi aflat totul. E de prisos să vă spun că n-are nicio valiză cu ea, nici pijama, nici periuţă de dinţi.

Eu mă gândeam: „Cât de mult trebuie s-o iubească bărbatul ei şi câtă încredere trebuie să aibă în ea! Deci fericirea există. Dovadă Giulia. Şi, desigur, în altă parte Trude. Slavă Domnului, nu te sufoci peste tot ca în casa bătrânei Caţian şi nici nu-i război peste tot!

Roger era în picioare.

– Unde e Giulia? Mă duc s-o aduc...

– Abia aştept s-o cunosc, făcu Marta.

Eu repetam cuvintele pe care Giulia le-a lăsat soţului ei. Acel bileţel mi se părea că dezvăluie climatul căsniciei lor. Câtă libertate! Ce oameni fericiţi! Ce lume!

– Îi cumpăr eu o periuţă de dinţi, îl asigură Roger pe Gian.

– N-o să-i lipsească nimic, am spus entuziasmată, îi dau eu tot ce-i trebuie.

IV

M-am gândit mult în noaptea asta dacă să renunț sau nu la capitolul Giulia, care e atât de lung. Dar altfel, cum aș putea arăta că, pe căi cu totul diferite, am ajuns să înțeleg că Jacquot și Octav aveau dreptate, că atmosfera irespirabilă din casa bătrânei Cațian o voi găsi oriunde m-aș duce, oricât aș fugi, că rămânând în cercul aceleiași lumi voi da de același noroi?

Era o zi invadată de soare. Rămăsesem în urmă cu Gian. Fiecare cu gândurile lui. Roger, binedispus, declama:

– *Car j'ai vécu de vous attendre et mon coeur n'était que vos pas...*[1]

Îmi aminteam de conferința lui Ștefan despre Victor Hugo. Probabil că Gian se gândea la Lisandra.

– S-a întrunit la Valencia Congresul internațional al scriitorilor antifasciști ca să aducă Spaniei republicane adeziunea lor. Romain Rolland a trimis congresului un mesaj.

– Cât o să mai mărșăluim așa? Întrebă Marta, care când nu ținea blocnotesul pe genunchi se plictisea.

Giulia era hotărâtă să se înapoieze la Davos, chiar în după-amiaza aceea. Mi se părea mult mai frumoasă decât în fotografiile care împodobeau pereții din odaia lui Gian. Curajoasă, independentă, părea că știe foarte bine ce vrea. Și grozav mi-ar fi plăcut să semăn cu ea!

– Dacă pleci, Giulia, ne pierdem iar pofta de mâncare și – ceea ce e mai grav – simțul umorului, spuse Roger. Parisul va deveni mărunt, apăsător, insuportabil. Și în loc să declamăm versuri din *papa* Hugo, vom discuta despre intervenție și neintervenție! Draci!

---

[1] *Căci am trăit numai ca să te aștept și în inima mea băteau pașii tăi...*, vers din Victor Hugo.

Gian îmi arătă hotelul ducelui de Guise, cu grădina suspendată.

– Se mai vede anul: 1670.

– Ce timpuri! oftă Roger.

– Ce timpuri? îl repezi Gian. Gândeşte-te că dacă ai fi trăit atunci, ai fi avut eczemă din cauza murdăriei, ai fi avut păduchi sub perucă...

– M-aş fi scărpinat toată ziua cu andrele de aur şi nu m-aş fi plictisit.

– Asta dacă ai fi avut norocul să faci parte din Curtea lui Ludovic al XIV-lea, dacă ai fi avut, cu alte cuvinte, cinstea să-i aduci dimineaţa sticla cu apă de colonie, şi seara să-i pregăteşti oala de noapte.

– Eşti trivial, Gian.

Şi scoţându-şi din buzunarul de sus al hainei batista de olandă, albă, scrobită, gest care devenise un tic, Roger îşi şterse ochelarii.

– Dar ai fi putut să fii un meseriaş amărât sau un ţăran iobag, continuă Gian.

– Mai rămâne să-mi ţii un discurs despre exploatarea din epoca feudală ca să ajungi la exploatarea capitalistă. Jacquot n-a pierdut vremea cu tine...

Giulia se opri în loc şi, cu vădită emoţie:

– Ce mai face Jacquot? M-am gândit mult la el în ultima vreme. Şi schimbând vorba: Despre ce scrii, Mirona?

– Deocamdată încercări.

– E modestă, spuse Gian, şi muncitoare, perseverentă. Tu eşti ca artificiile de pe pomul de Crăciun, Giulia. Cum le dai un chibrit, se aprind, strălucesc o clipă şi se sting.

– De ce simţi nevoia să mă pui în inferioritate, Gian? Când eram mică n-auzeam decât drăgălăşenii de astea: gât de barză, labe de gâscă...

– Toţi fraţii sunt geloşi pe surorile lor, făcu Roger, competent.

– Mai lasă psihanaliza, Roger.

– Îmi băgaseşi în cap că am mâinile prea mari şi o gură cât o şură...

– Când ai venit de la Berlin n-aveai niciun chichirez.

– Eram timidă.

– Nu se poate spune că nu ţi-a trecut timiditatea, o necăji Gian.

– Şi că nu vă aveţi ca fraţii, surâse Marta.

– Cum arătai când erai mică? mă întrebă Giulia.

– Mi se spunea tătăroaica şi mă credeam pocită.

Giulia mă privi cu interes.

– Şi acum ce crezi?

– M-am învăţat cu mine.

– Să schimbăm subiectul şi să facem un program, propuse Marta.

– Eu plec la Davos. La 6,40 trebuie să fiu în gară, declară Giulia.

– Asta în niciun caz, protestarăm în cor.

– Dacă e vorba numai de o periuţă de dinţi, n-avea grijă, ţi-am pregătit eu peria de parchet, nou-nouţă, neîntrebuinţată, o tachină Gian.

Râdeam acum, binedispuşi. În soare sclipeau dinţii, într-adevăr prea mari, dar lucioşi şi expresivi ai Giuliei. Nu ştiu de ce mă gândeam la Fana. Deşi totul în chipul Giuliei era prea bine conturat, prea teluric, pe când Fana, aşa cum era în fotografiile descoperite în pod, plutea romantic între incertitudini. Şi – uitând o clipă că Fany nu era mama adevărată a Giuliei – căutam asemănări şi mă întrebam cum să ajung la Monaco.

– La ce te gândeşti, Mirona? mă întrebă Gian.

– Iată un titlu de roman: „La ce se gândeşte Mirona", zâmbi Giulia.

– La un program distractiv, făcu Marta plictisită. Am auzit că soldaţii obosiţi ajung să doarmă mărşăluind, dar eu nu pot să desenez mergând. Aşa că hotărâţi-vă.

– Eu o să aduc un TSF, spuse Gian.

– Un aparat de radio? Ar fi grozav, dar de unde? am întrebat.

– Mi-l aduce acasă proprietarul magazinului de radio, domnul Jupien. Mi-a propus chiar el să mi-l dea de încercare pentru o săptămână. Ei bine, voi accepta „să-l încerc".

Eram cu toţii încântaţi.

– Jupien? Unde am mai auzit numele ăsta? întrebă Giulia.

– Proust se duce să-şi facă serviciul militar şi îl întâlneşte pe Charlus, care e foarte preocupat de Jupien, vizitiul, îi răspunse Roger.

– O lume de perverşi, snobi şi parveniţi, făcu Gian.

– Cine mai bine decât Proust a descris înalta societate franceză?

– De acord. Dar un scriitor de măsura lui Proust trebuia să arate şi partea adevărată, sănătoasă a Franţei. Cum adică, Franţa e *Le Côte de Guermantes*[1], Franţa sunt Verdurenii? Numai atât? Totuşi, romanul are şaisprezece volume...

Iar Roger, ieşindu-şi din fire:

– Ascultă, Gian, atâta vreme cât erai un socialist moderat erai suportabil, dar văd că ai luat-o razna.

– Încep să cred că nu mai e timpul să fim moderaţi...

– Te priveşte. Azi o sărbătorim pe Giulia, şi atât ajunge. Unde am rămas şi încotro pornim?

– La *monsieur* Jupien, cel cu aparatul de radio, Trecem pe acolo şi-i spun să mi-l trimită pe cel mai bun. Să vedeţi cum vine să mi-l instaleze, cum ni-l lasă două săptămâni „de probă".

– Excelentă idee, bravo, Gian! se bucură Marta. Vom dansa două săptămâni, dacă rămâne Giulia.

– Imposibil.

– *Impossible n'est pas français...*[2]

După-amiaza izbuti peste toate aşteptările. *Monsieur* Jupien veni personal să instaleze radioul. Roger şterpeli fursecurile primite de Tudor din ţară şi ni le aduse într-o pungă pe care scria „Rumpelmayer". Tudor, student la Medicină, poreclit *Le Grand eunuc* (făcând figuraţie în diferite filme, căpătase în sfârşit un neînsemnat rol, de Mare-eunuc), trecea drept zgârcit; de fapt era foarte sărac şi-i era veşnic foame. Mai avea ici-colo câte-un client, căruia îi făcea o injecţie sau îi plimba câinele. Gian şi cu mine intervenisem pe lângă *madame* Hermione să-l lase

[1] În sens figurat – *nobilimea*

[2] *Imposibil nu-i un cuvânt franţuzesc...* (fr.)

să doarmă în spălătorie, călcătorie sau uscătorie, seara după zece, contra unei chirii foarte mici. Deseori rămânea noaptea la logodnica lui, una din cele două surori gemene, sosite de curând din insulele Réunion.

Ceaiul era gata. Giulia ni-l servi într-un pahar de apă, într-unul de coniac, într-o ceşcuţă de cafea. Toate cu numele cafenelelor de unde erau „luate". Pe linguriţă, singura de care ne serveam toţi, era gravat: „Wikings". Urmară cafelele – turnate într-un ouar de la Capoulade, într-un pahar de lichior de la Rotonde, într-o farfurioară de la Coupole. Până şi lampa era un felinar şterpelit. Marta îi povestea Giuliei cum ceruse Roger unui chelner o linguriţă, sub motiv că schimbându-se serviciul n-a mai „găsit" a douăsprezecea la fel. Ei bine, chelnerul i-a adus-o!

– Oh, minunat Paris! oftă Giulia. În toată Elveţia nu găseşti un pic de umor...

– Cred că în special studenţii români abuzează de umorul francezilor, am spus. Mă întreb dacă nu-şi fac iarna foc cu furculiţele de la restaurantul chinezesc.

Într-o dezordine greu de descris, Giulia, care zărise calapoadele în papucii lui Gian, începu să-şi bată joc de el:

– Ce maniac! Ce tipicar! Ia priviţi, calapoade în papuci! Nu, asta-i prea mult!

Gian se jura pe toţi sfinţii că nu i-a pus el, fără să-şi dea seama că în ameţitoarea dezordine a odăii jurămintele lui erau de prisos.

Marele-eunuc lua fursecurile unul câte unul, fără să bage de seamă că sunt ale lui.

– Îmi plac grozav, spunea plescăind.

– Nu-ţi amintesc copilăria?

– Ba da. Aşa le făcea mama... cu gust de anason. Şi mai lua, cu mari scrupule, câte unul, în timp ce noi mâncam pe nerăsuflate şi ne umflam de râs.

Marta îmi şoptea:

– Grăbeşte-te, Mirona, până ce nu descoperă că sunt ale lui, că le ia şi fuge cu ele.

Tudor simţea că i se face o farsă şi nu era în stare s-o dibuie. Dansam toţi, cu gura plină, după radioul luat „de încercare", când

ne-am pomenit cu gemenele, zise şi „Fecioarele din Réunion" şi „Logodnicele". Semănau atât de mult, că nimeni nu ştia care-i logodnica lui Tudor.

– Ce mult seamănă Giulia cu Mirona! exclamară.

Tudor încercă să le scuze.

– Simt nevoia şi ele să spună altora că seamănă, prea aud asta toată ziua.

– Şi totuşi, seamănă, susţinură gemenele.

- Aceeaşi croială a ochilor.

– Aceiaşi pometi...

– Cu totul altă gură, protestă Marta.

– Închisă, ermetică, bosumflată a Mironei, observă Roger.

– Mare şi rânjită a Giuliei, completă Gian.

Mirona e o versiune europeană de japoneză, spuse Marta.

- Cum vine asta „versiune europeană"?

– Când europenele se costumează în japoneze sau chinezoaice, cred că-i destul să-şi tragă ochii în sus, cu o linie neagră de cărbune, să umble cu paşi mici şi să-şi pună o crizantemă în păr...

În fotografiile găsite în pod, Fana purta crizanteme în păr. În tren, Ştefan îmi spusese: „Parcă ai fi o mică gheişă". Am închis ochii, încercând să-mi stăpânesc dorul care uneori mă năpădea dureros. Mai târziu, când cheful s-a încins, am reuşit să mă strecor pe uşă, fără ca ceilalţi să bage de seamă. Giulia mă urmă.

Din camera mea, vederea deasupra cartierului Vaugirard era impresionantă noaptea.

– Nu ţi se pare tristă viaţa, Mirona? Absurdă?

– Tristă? Da, Giulia. Absurdă nu. Mi se pare că asist la mai multe piese de teatru care se joacă în acelaşi timp, că decorurile se schimbă deodată şi încerc să prind câte ceva din fiecare. Sau să citesc mai multe cărţi concomitent. Aş vrea să le urmăresc pe toate. Şi să le înţeleg.

- Pe care din ei îl iubeşti?

- Cine sunt „ei"?

- De care din băieţii ăştia eşti îndrăgostită?

- Dar, de niciunul, Giulia!

- Ai totuşi aerul unei fete îndrăgostite.

– Mai există şi alţi bărbaţi pe lume.

– *Les absents ont toujours tort!*[1]

– Dimpotrivă, mi se pare că numai absenţii au dreptate.

– Şi de ce e absent? mă întrebă Giulia.

– Cine ştie?!

– Ai o ţigară, Mirona?

– Gian a lăsat aici nişte Gauloise. Uite-le, dar n-am chibrituri...

– Mulţumesc, am o brichetă.

Giulia stătea în picioare în faţa ferestrei.

– La Berlin locuiam într-un bloc de unde vedeam, tot aşa, numai ziduri şi acoperişuri de case. Pe atunci îmi era dor de grădina noastră din Buenos-Aires.

– Şi de covorul cu pătrate albe şi negre, unde Gian juca şah cu tata.

– Ţi-a povestit?

Vocea Giuliei mi se părea înecată. Parcă abia îşi ţinea lacrimile. Poate băuse prea mult...

– Sunt foarte nefericită, Mirona, spuse deodată.

Nu-mi venea să cred. Giulia nefericită! Poate că n-auzisem bine.

– Dar te-ai măritat din dragoste!

– Dacă ai şti, Mirona! Dacă ai şti cu cine trăiesc!

Îmi treceam mâna pe frunte, voiam să mă dezmeticesc, să înţeleg. Giulia, care era atât de strălucitoare, atât de veselă! Giulia, despre care credeam că a nimerit numărul câştigător la loteria vieţii.

– De ce te-ai măritat, Giulia?

– Ca să rezolv problema banilor, a casei, a familiei, să am o stare socială, un rost... Dacă Gian ţi-a povestit copilăria noastră, atunci ştii.

– Într-o măsură.

– Făceam mereu naveta între Buenos-Aires, unde trăia tata, reînsurat, şi Berlin, unde s-a stabilit mama, remăritându-se.

– Şi şcoala?

---

[1] *Absenţii sunt întotdeauna vinovaţi!* (fr.)

– Am fost internă la călugăriţe. Internatele de maici nu se deosebesc în nicio parte a lumii. Toate metodele sunt folosite ca să te facă să renunţi la o viaţă normală. Tot ce era în noi iubire de oameni trebuia să se sublimeze în iubire pentru Fecioara. Toate pornirile noastre firești se întorceau în practici perverse, şi dacă nu acceptai aceste două formule: iubirea sublimă pentru Maica Precistă şi cea echivocă pentru o maică sau o colegă, începea dispreţul sau persecuţia. În vacanţă mă duceam la mama, care e măritată cu un inginer, director la A.E.G. Inginerul venise în Argentina pentru nişte lucrări de electrificare. Tata trăia de mult cu Fany, când mama a acceptat, *par dépit,* să plece în Germania.

– Ştii, Giulia, bunica mea a fugit cu un grec bogat, înainte de a fi venit eu pe lume. Toată copilăria mea am visat să plec în căutarea ei. O chema Fana. E o asemănare de nume, care mă tulbură...

Giulia ar fi vrut să spună ceva, dar Gian dădu buzna:

– De ce staţi pe întuneric? Roger şi Marta s-au îmbătat. Marele-eunuc nu mai ştie care dintre gemene e logodnica lui. Şi când le-a întrebat cu care din ele a dormit noaptea trecută, amândouă au răspuns „cu mine".

Gian se aştepta să facem haz.

– Mi se pare că vă deranjez...

– Stăm de vorbă, Gian.

– Nu vreţi să vă aduc ceva de băut?

– Dacă ai putea să ne faci câte-o citronadă, ar fi grozav, spuse Giulia.

– Poate că Mirona vrea altceva. Am găsit o nouă formulă de cocktail.

– Ba tocmai o citronadă aş bea.

– Să vedem dacă am lămâie. Dacă nu, mă duc la restaurantul din Vaugirard; tot am nevoie de aer – mă doare capul.

Când am rămas singure, am lăsat-o pe Giulia să reia firul.

– Când am împlinit cincisprezece ani, îndemnat de Fany, tata m-a trimis la Berlin, de data asta *pour de bon.* Casa mamei mele era tristă; odăile mari, reci. Pe fereastră nu vedeam decât îngrămădiri de acoperişuri. Sora mea, fiica lui *Herr Direktor,* e o mică nemţoaică înfumurată, perfidă. Grete, guvernanta ei,

era amanta lui *Herr Direktor.* Mama, care simţea că duşmanul este pe undeva prin apropiere, adulmeca.

O ascultam pe Giulia înfiorată. Atmosfera pe care o evoca mi-era cunoscută.

– Masa era locul unde toate personajele dramei se întâlneau laolaltă, continuă Giulia, spre uluirea mea. Grete o ajuta pe mama, cu discreţie şi bunăvoinţă. Îi ghicea şi-i exprima gândul, îi spunea că rochia cea nouă e superbă, că a fost căutată la telefon. Mama nu întreba cine a căutat-o, ca să stârnească gelozia soţului ei. Grete o ajuta în aceste jocuri, punând-o într-o situaţie ridicolă, tocmai în faţa omului pe care mama se temea să nu-l piardă şi care, dacă n-o mai iubea, ar fi trebuit cel puţin s-o stimeze. Era, sărmana, ca un jucător care, fără să-şi dea seama, ţine cărţile cu faţa spre partenerii lui. Mi-era milă de ea, o milă cumplită. Iar *Herr Direktor,* pentru a-mi cuceri complicitatea – şi-a dat seama că ştiu tot –, era de o exagerată amabilitate cu mine. Purtarea lui i se părea mamei ciudată. Simţea că mocneşte ceva acolo, în apropierea ei, dar, cum nu o putea bănui pe Grete, ochii i-au căzut asupra mea.

Gian intră în odaie, aducând o lămâie.

– Despre ce tot sporovăieşti, Giulia? Despre viaţa ta la Davos? Ştii ce-a spus Jacquot despre tine? „O orhidee putredă a capitalismului degringolant." Nu e formidabil?

Giulia zâmbi cu amărăciune.

– Mi-e dor de Jacquot.

– L-ai dezamăgit, să ştii. Am căutat să te apăr. *Le coup de foudre,* marea pasiune.

Giulia se opri în faţa lui Gian, cu ochii scăpărând de ură.

– Marea pasiune? Dacă ai şti, Gian... Dacă l-ai cunoaşte pe bărbatul meu, l-ai ucide. E un monstru... Gian, sunt în pragul sinuciderii, înţelegi?

Gian rămase împietrit, apoi, revenindu-şi:

– Atunci, scrisorile, fotografiile şi toată apariţia ta triumfătoare?... Eşti o mare actriţă.

– Toţi suntem mari actori. Numai că jucăm ca pe vremuri, cu măşti.

– Poate ai dreptate. Dar în seara asta nu sunt în stare să te văd fără mască. Mă duc să beau. Hai, vino, Mirona! Vino cu mine!

– Nu-mi place să beau.

– Nu bem de plăcere.

– Îmi pare rău că din pricina mea...

– Nu din pricina ta, Giulia. Nu trebuie să te crezi buricul pământului.

Şi Gian părăsi camera fără alt cuvânt.

Giulia a rămas câteva clipe tăcută. Apoi şi-a reluat confesiunea.

– Înţelegi, Mirona, c-a trebuit să fug, să mă întorc la tata, în Argentina. Fany făcea bagajele. Plecau în Europa. Tata era angajat la o bancă în Marsilia. M-a lăsat internă la călugăriţe. În primul an a trimis taxele şcolare. Pe urmă n-am mai primit niciun ban. O ducea greu. Ziua avea slujbă, noaptea învăţa. Voia să dea examene, să intre în diplomaţie. Maicile m-au ţinut de milă, adică am curăţat zarzavaturi la bucătărie, am spălat vase şi le-am încălţat pe elevele mici, le-am făcut lecţiile celor mari, le-am scris scrisorile de dragoste, le-am dus la adresele cuvenite, am aşteptat răspunsurile. Şi aşa, din bacşişuri şi umilinţe, am strâns bani şi am ajuns la Paris. Jacquot m-a ajutat să intru la Uzinele Caudron. Era prieten cu Gian.

– Prietenia lor e atât de veche?

Încercam să mi-i amintesc aşa cum îi văzusem prima dată împreună, fiindcă numai în acest contrast îmi apărea cu toată stridenţa figura de o transparenţă verzuie, silueta deşirată, eleganţa firească, privirea întunecată, melancolică, atât de atrăgătoare a lui Gian.

– Nu ştii? Gian, pe bicicletă, l-a lovit pe Jacquot. Amândoi erau cu capul în nori. Şi-au recunoscut reciproc vina, şi-au strâns mâinile şi au început să discute politică. Era în '935... Războiul din Abisinia... Gian, cu pretenţii de intelectual, rămânea fără replică în faţa lui Jacquot. Eu îl ascultam pe Jacquot fascinată. Aşa trebuie să fie un bărbat, mă gândeam. Cunoşti biografia lui?

– Nu.

– La treisprezece ani lucra într-o mină. La şaisprezece, a ieşit de acolo, şi trei ani a tăiat lemne în pădure. Pe urmă a învăţat tâmplăria şi s-a angajat tâmplar pe un vas comercial. A călătorit câţiva ani, în care timp a învăţat, de la un mecanic pe acelaşi vas, meseria de mecanic. Cum a ajuns la Uzinele Caudron, nu mai ştiu, dar datorită lui am fost angajată acolo, la o secţie unde se lucrau paraşute. Din nenorocire, într-o zi, citind în ziar că se caută o profesoară de limba spaniolă, am nimerit la faimoşii Dolin. Şi aşa am dezertat din lumea lui Jacquot în lumea lui Dolin.

– Despre ei nu-i nevoie să-mi vorbeşti, îi cunosc, Giulia!

– Şi ai scăpat întreagă?

– Se pare că Dolin, bătrânul rechin, cum îi spune Roger, a descifrat într-o zi „misterul" Mironei. „N-o interesează nici rochiile, nici blănurile, nici bijuteriile, într-un cuvânt: n-o interesează banii. N-o interesează nici femeile, nici bărbaţii. Cu alte cuvinte, e frigidă. Ba chiar mai rău: e fecioară." Îl enervau, deopotrivă, tăcerile şi replicile mele. Iar pe Violine, când îmi cerea s-o însoţesc la blănari şi croitorese, o refuzam sub diferite pretexte.

– Eu devenisem camerista ei. Aşa am ajuns la Davos în Elveţia. Îţi închipui ce consternată a fost când directorul sanatoriului, fără prea multe fraze, m-a cerut de nevastă. Aveam pentru el o repulsie fizică. Dar într-o clipă am revăzut trecutul, drumurile triste între Buenos-Aires şi Berlin, cele două familii care mă azvârleau ca pe-o minge, umilinţele din internat. Mi-era groază de zilele searbede care mă aşteptau în sărăcie. Pe Violine n-o mai puteam suporta. De altfel, îşi apăra tatăl ca o leoaică, poate de aceea m-a şi îndepărtat. Nu ştiu dacă ai înţeles, Mirona, de ce m-am măritat! Apoi, cu un accent de revoltă cum nu mai auzisem, cuprinzându-şi obrajii în mâini, a şoptit: Nu mai pot îndura. Te invidiez. Odăiţa asta curată, cărţile pentru care ai scotocit anticariatele, trandafirul din paharul cu apă, liniştea asta... Îţi invidiez visurile, Mirona! Să nu renunţi la ele. Nu ştiu de ce-ţi vorbesc aşa. Nu ştiu cum am îndrăznit să te ţin până la ora asta. Poate fiindcă la început am simţit nevoia să te împung. Nu mai ştiu ce răutăţi am spus – am ajuns rea şi pizmuitoare ca Violine –, dar tu mi-ai zâmbit

dulce, atât de dulce, că mi-ai amintit de *mère* Hortance, o maică bătrână, oarbă, singura de treabă între toate şi care avea obiceiul să spună: „Lasă, Giulia, o să treacă". Dar *mère* Hortance avea nouăzeci de ani.

M-am apropiat de Giulia, i-am mângâiat părul mătăsos.

– Eu am o sută de ani, Giulia, sunt mai bătrână ca *mère* Hortance. Dacă ai şti cât seamănă biografiile noastre! Povara lor e cumplită! Ani de zile am aşteptat să pot pleca de acasă. Ei bine, seara, când mă închid aici, dispare paharul cu nelipsitul trandafir galben, cărţile astea, şi pe hârtia albă, care mă aşteaptă, apare familia: străbunica, mătuşile mele, toată casa plină de compromisuri, de superstiţii şi de manii. Casa din care am fugit se reface din bucăţele, o simt în spinare ca o cocoaşă. Lisandra pretindea că viaţa e un miracol şi voia neapărat să se măsoare cu el. Nu ştiu cum a avut curajul să plece în Spania. Poate tocmai ca să se măsoare cu acest miracol. De când i-am cunoscut pe Octav, pe Jacquot, pe Lisandra, mi-am dat seama că există şi altfel de oameni, Giulia, şi alt fel de a privi viaţa. Deşi folosesc acelaşi vocabular, cuvintele au pentru ei alt conţinut. Libertate, iubire şi fericire înseamnă altceva. Nu înţeleg încă bine ce, dar îmi dau seama că fericirea pentru ei nu e rezultanta unui şir de plăceri. Greşeala pe care o face fiecare dintre noi – cel puţin aşa au căutat să-mi explice – este că se gândeşte prea mult la micile lui înfrângeri, la dorinţele lui personale şi prea puţin la acest miracol care e viaţa, la obligaţia pe care o avem faţă de ea, obligaţia de a o face mai frumoasă, mai bună... Fiecare trebuie să poată răspunde: Iată pentru ce am trăit! fără să roşească. În ce mă priveşte, când apune soarele mă gândesc: A mai trecut o zi. Încă o zi în care n-am făcut nimic. Iar când răsare soarele, nu ştiu încotro să apuc, pe ce drum trebuie să merg, unde vreau să ajung. Eram sigură că fericirea există undeva, dincolo de zidurile casei noastre. Că într-o zi voi pune mâna pe ea, aşa cum pui mâna pe o ceaşcă sau pe scoarţa unui copac. Că dragostea este supremul miracol...

– Vorbe, Mirona, vorbe! Când ţi-e frig, ţi-e frig, şi când ţi-e foame, puţin îţi pasă de acest miracol care e viaţa. Îţi vine să înjuri, să scuipi şi să te spânzuri.

Giuliei îi curgeau pe obraji lacrimi mari, grele, ca nişte pietricele de sticlă. Dar faţa îi rămânea senină, luminoasă.

– Spune, Giulia, de ce e bărbatul tău „un monstru"? Nu există nicio punte, nicio posibilitate de înţelegere între voi?

– O, dac-ai şti, Mirona, dac-ai şti... Tocmai aici am vrut să ajung. Tot ce ţi-am povestit a fost o introducere, ca să înţelegi mai bine... Şi aprinzându-şi o ţigară: După celebrarea cununiei, în cerc foarte restrâns, soţul meu şi-a luat rămas bun de la mine şi, foarte politicos, mi-a spus: „Pe mâine, draga mea". Mărturisesc, am fost puţin dezamăgită. Dar, cu obiceiul pe care-l avem să literaturizăm, m-am gândit că vrea să mă cucerească mai întâi, să mă atragă sufleteşte, să mă facă să viu într-o zi spre el, de bunăvoie. Şi asta m-a emoţionat. În zilele următoare, aproape că nu l-am văzut. Era mereu foarte ocupat. Apoi am primit o cutie de la o casă de mode; din Paris. Nu dintre cele cunoscute. Înăuntru, două perechi de ciorapi negri, nu prea subţiri şi foarte lucioşi, pantofi de antilopă cu funde şi tocuri excesiv de înalte, o pălărie mică cu voaletă deasă, o vulpe neagră şi o rochie neagră de *crêpe-satin* lucios, lenjerie de dantelă neagră cu trandafiraşi roz, o cutie de pudră cu un miros strident, o sticluţă de parfum vulgar, un vaporizator. Tot acest negru şi calitatea proastă m-au impresionat neplăcut. Totuşi, mi-am spus: „Nu se pricepe, şi nu sunt obligată să le folosesc. E prea ocupat ca să-şi dea seama cum mă îmbrac..." Dar când i-am mulţumit, ochii i-au scăpărat şi mi-a spus că i-ar face plăcere să vin la el în birou îmbrăcată cu tot ce am găsit în cutie, că m-aşteaptă la ora cinci. Mă privea atât de insinuant, încât am încercat un sentiment de teamă, şi ca să-mi dau curaj mi-am spus: „Dacă a comandat cutia aceea, dacă a dat bani, vrea să mă vadă gătită, e natural". Deodată, mi-a luat mâna, mi-a strâns-o, şi, cu ochii înfipţi într-ai mei, m-a întrebat în şoaptă: „Ţi-a plăcut vaporizatorul? Te rog să te parfumezi... Neapărat... Te aştept în birou."

Mă întrebam dacă nu cumva băuse prea mult, dacă n-ar fi mai bine să nu mă duc. Prea îi sticleau ochii. Totuşi, am început să mă gătesc cu tot ce era în cutie. Când m-am privit în oglindă, mi-a venit să râd; parcă eram deghizată. Ciorapii îmi produceau mâncărime. Prea erau negri, prea lucioşi. Şi nu eram obişnuită

să port tocuri atât de înalte. Rău nu-mi stătea nici pălăria cu voaletă, nici rochia. Dar nu mai eram eu, ci o femeie fatală, din filmele demodate. Ieşind pe uşă, mi-am adus aminte de vaporizator şi m-am întors, m-am parfumat. Când am intrat în birou, soţul meu a venit spre mine grăbit, emoţionat şi mi-a zâmbit curtenitor. „Ai întârziat, mi-a spus, eşti o cochetă. Ştii că-mi placi?" Mi-a sărutat mâna, mi-a reţinut-o şi mi-a arătat fotoliul din faţa biroului. Apoi, răzgândindu-se, m-a rugat să trec pe canapea. El a rămas în picioare şi a început să mă examineze şi să-mi dea sfaturi: „Pune picior peste picior. De ce-ţi tragi rochia? Ai genunchi frumoşi. Genunchi rotunzi, plinuţi..."

Nu înţelegeam de ce-mi dă Giulia toate amănuntele astea dezgustătoare. Mi-era silă. Abia scăpasem de confidenţele familiei Dolin.

– Mirona, adu-ţi aminte de scenele din filmele americane, în care directori de varieteu angajează actriţe. Ei bine, aşa mă măsura, mă cântărea soţul meu, potrivindu-şi ochelarii, umezindu-şi buzele, mângâindu-şi mustaţa. Apoi a venit lângă mine şi a început să-mi umble cu degetele pe picioare. „Îmi plac ciorapii, mi-a spus, îţi strâng bine gambele." Şi, spre uluirea mea, m-a întrebat: „Cum te cheamă?" Îmi pierise graiul, dar el dădea ochii peste cap, visător. „O să-ţi spun Dolly, îţi place?" Am vrut să strig, dar, ca într-un coşmar, simţeam că niciun sunet nu-mi va ieşi din gâtlej, că am amuţit. Am vrut să mă ridic, dar el, cu o energie, cu o insistenţă neaşteptată, m-a ţinut pe loc. Cu o mână îmi strângea braţul, îi simţeam verigheta rece, cu cealaltă îmi mângâia picioarele. „Ce vrei să-ţi cumpăr? mă întreba. O să capeţi un cadou ori de câte ori ai să vii îmbrăcată aşa. Şi mai multă pudră, Dolly, ne-am înţeles? Şi mai parfumată! O să-ţi iau o voaletă mai deasă. Să-ţi văd numai gura. Picioarele şi gura. Îţi plac banii, Dolly? Îţi plac, nu-i aşa? Aşa sunteţi toate... Vă plac banii. O să-ţi dau bani de câte ori ai să vii la mine, aici, o să te cumpăr, oricât de scumpă ai să fii."

– Giulia, taci! Te rog, taci!

Fără să ştiu de ce, m-am repezit să deschid fereastra, care era deschisă... Fumul care se ridica dintr-un muc de ţigară zvârlit în

scrumieră era singura realitate de care mă legam ca să mă încredinţez că nu visez. Ce legătură aveau toate astea cu tenebrele casei bătrânei Caţian? De ce mă gândeam la scrisoarea străbunicului Miron către Fana şi de ce mi se părea că acum aş putea s-o reconstitui... Voiam să ies în stradă, să umblu mult, să mă dezmeticesc, aerul curat să mă împrospăteze, şi totuşi o curiozitate bolnavă mă ţintuia pe loc şi mă îndemna să ascult mai departe.

– Mi-am dat seama că sunt în mâinile lui, continuă Giulia vorbind mai rar. Nu ştiu dacă ţi l-am descris. Capul mare, picioarele scurte şi mici, pielea lăptoasă, ochii ca oţelul de reci şi de vineţi, tuns chilug, aşa că nu mai ştii dacă e chel sau tuns, blond sau alb. Nasul lung, subţire, o mustaţă mică, buze subţiri, mâini mici, foarte albe, transparente. De o extremă eleganţă, o ridicolă eleganţă. O voce hotărâtă, care ordonă, care impune. Nu mă lua în braţe decât în birou, îmbrăcată, pe canapea... Ceea ce mă îngrozea şi mă exaspera erau nişte umbre care se mişcau la fereastră. Exista o scară din dos, care avea o fereastră spre curtea de lumină şi spre birou. Crispată, îmi concentram privirea într-acolo, iar el îmi şoptea: „Dacă ne-ar vedea cineva, ce-ar fi? *Ça nous conte si peu, et ça leur fait tant de plaisir!*[1] N-ai vreo prietenă care ar vrea să vină aici cu tine? Îi voi face un cadou. O brăţară, o broşă..."

– Taci, Giulia, te rog! Isprăveşte!

– Totuşi, vrei să fii scriitoare, Mirona... De ce ţi-e frică de viaţă?...

– Asta nu e viaţă, Giulia, astea sunt canalele prin care se scurg lăturile ei.

– Poate. Dar noi în lăturile astea trăim. Nu-ţi cunosc viaţa. Iartă-mă. Nu ştiu cum e la voi, dar aici totul se cumpără şi totul se vinde. Bărbatul meu îmi dădea bani numai când veneam la el în birou, îmbrăcată în negru, şi atunci sume mici, ca să am nevoie să-l vizitez mai des. La Davos se face sport; aveam nevoie de un costum de schi, de bocanci, de un pulover. Bărbatul meu îmi cumpăra numai voalete, ciorapi, pantofi cu tocuri înalte. În loc de schiuri, un lănţişor de aur, să-l port la gleznă. Face mici chefuri intime cu vizitatorii în trecere prin sanatoriu. Mă îndeamnă

[1] *Ne costă atât de puţin, şi lor le face atâta plăcere!* (fr.)

să beau şi-i place să urmărească pe chipurile bărbaţilor dorinţa pe care o suscit. Atunci mă cheamă la el în birou...

– Nu înţeleg, Giulia, de ce înduri toate astea? De ce nu fugi? În sfârşit, cum poţi să te întorci acolo? Nu trebuie...

– Tocmai asta am vrut să aud. Îmi dau seama de cruzimea fiecărui cuvânt, de mocirla pe care am îndrăznit să ţi-o arăt, dar n-aveam cui să-i vorbesc şi nu mai puteam să tac. E mai bine de un an de când tac. Trebuie să înţelegi personajul cu care trăiesc, ca să poţi să-mi dai un sfat. Am minţit destul, nu mai pot. Chiar şi aici, de când am venit, mint întruna. Adevărul e că am fugit de acolo şi nu mai vreau să mă întorc. Şi Giulia izbucni într-un hohot de plâns. Iată mirajul după care am alergat, iată castelul fermecat pe care l-am căutat. Era din cărţi de joc...

Cărţile erau acum la pământ.

– Totuşi, Giulia, trebuie să existe un colţ de lume în care viaţa e frumoasă. Fericirea trebuie să existe. Sau poate e nevoie de un potop, de un cutremur, de nişte mâini uriaşe care să zgâlţâie globul, şi totul să înceapă din nou...

Mi se părea că am găsit sfârşitul romanului.

Le vedeam pe bătrâna Caţian, pe mama şi mătuşile mele, pe sărmana Lavinia fugind care-ncotro, căutând să salveze ce se mai poate, dar luând, ca de obicei când oamenii îşi pierd capul, tot ce e mai nefolositor: instrumentul de înfundat sticle de bulion, fierul de frezat, cuţitele de peşte, un binoclu, roşul de buze. Singura care deschide ferestrele larg şi ochii mari ca să privească prăpădul e Mirona. Numai ea va dori să culeagă şi ultimele aspecte de viaţă în speranţa că, cine ştie, dacă nu se năruie lumea, va putea să le folosească în cartea ei.

– Giulia, acum văd, acum ştiu cum se va termina romanul meu. Un cutremur, Giulia. Pământul va pârâi din încheieturi...

În clipa aceea ne-am pomenit cu Jacquot. Cum de nu-i auzisem paşii?

– Credeam că Gian e aici, începu cu totul firesc. În camera lui se vede că a fost mare zaiafet. Unul sforăie, altul varsă. El, nicăieri! Dar mai întâi bună dimineaţa! Am găsit uşa deschisă. Şi acolo, şi aici. De obicei o uitaţi descuiată numai când plecaţi de acasă.

– Ce faci, Jacquot? Jacquot! repetă Giulia, cu vocea înecată, şi-l sărută pe amândoi obrajii.

– Sunt neras, făcu Jacquot strângându-ne mâinile. Mi se pare că am picat la timp ca să împiedic un cataclism. Un cutremur.

– Pentru sfârşitul romanului meu văd acum foarte bine un fenomen cosmic, Jacquot, un cutremur...

– De ce nu o revoluţie, Mirona? O simplă revoluţie.

Ochii lui albaştri parcă aduceau zorii zilei în casă.

– Şi Revoluţia Franceză ce a schimbat? întrebă Giulia.

– A fost o revoluţie burgheză. N-a mers până la fund. S-a oprit la mijlocul drumului, a acceptat compromisul. Şi aşezându-se pe marginea mesei: Nu întâmplător... Degeaba surâzi, Mirona, de câte ori auzi „nu întâmplător". Ei bine, nu întâmplător te gândeşti că-i nevoie de un cutremur. Îţi dai seama că trebuie să se schimbe ceva radical, şi asta e bine. Aşa nu se mai poate. Munca a milioane de oameni nu poate fi culeasă şi stoarsă de câteva mâini hrăpăreţe. Muncitorii de azi nu mai sunt cei care au ridicat piramide pentru faraoni şi au tras la galere, ci oameni conştienţi de forţa lor, solidari prin efortul lor comun, prin truda lor, care e socială, prin nevoile şi aspiraţiile lor, care sunt aceleaşi.

Jacquot se plimba prin odaie şi privea peste capetele noastre de parcă vorbea la un miting.

– De ce tocmai muncitorii, Jacquot?

– Fiindcă nu cărăm după noi nicio ciozvârtă din viţelul de aur. Nu avem de aruncat peste bord decât sărăcia. Nu moştenim nimic şi n-avem altă avere decât braţele noastre. Dacă le încrucişăm, nu mai mişcă niciun tren, nu se mai aprinde lumina, nu mai curge apa, se opresc în drum scrisorile de amor...

– Jacquot, de ce nu mă ici la uzină la Caudron?

– Vrei să-i vezi pe muncitori de aproape, Mirona?

Şi Jacquot râse, zgomotos, sănătos, cum avea obiceiul.

– Crezi că sunt expuşi acolo ca manechinele în Muzeul Grevin? Dacă vrei să-i vezi, uită-te la mine. Dacă vrei cu adevărat să-i cunoşti, îţi găsesc poate o îndeletnicire. Cum i-am găsit şi Giuliei altădată... Numai să nu dai bir cu fugiţii. Ia spune, Giulia, unde ai zburat şi cum e în colivie? Ce ţi-a venit să te închizi într-un

sanatoriu? Aş fi înţeles dacă ai fi fost medic, soră de caritate sau dacă ai fi avut nevoie să culegi material de roman, ca Mirona, dar aşa, numai ca să devii „doamna doctor"... Vezi, că dacă divorţezi îţi pierzi „doctoratul".

Nu ştiam cum să-l opresc. Giulia avea pleoapele roşii, ochii uscaţi, era palidă, obosită, ca după o noapte albă.

– Dar ce-i cu voi, n-aţi dormit? Totuşi, n-aveţi aerul să fi luat parte la sindrofia de alături. V-aţi făcut confidenţe? Mirona e ca un fluture: strânge polenul de pe orişice floare. Şi tu, Giulia, trebuie să fii un caz interesant, o floare rară. Dar şi eu sunt curios... Când am auzit că ai rămas acolo, mi s-a părut original. Oamenii intră în spitale, în sanatorii, ca să se vindece, şi sunt bucuroşi să scape, să plece, să reintre în viaţa normală. Tu ai intrat sănătoasă şi, cum s-ar zice, te-ai legat la cap fără să te doară. Înţeleg să-ţi iei o traistă în spinare, să pui înăuntru un codru de pâine şi să te caţări pe munţi. O pată albă într-o poiană însorită, un sanatoriu, hai până acolo, îl vizităm şi plecăm mai departe. Dar să rămânem?... Ce perversitate!... Nicio pasăre nu intră de bunăvoie în colivie, niciun animal nu intră de bunăvoie în cuşcă, dar încă un om să-şi caute singur gratiile! E contra naturii...

Simţeam nevoia s-o apăr pe Giulia.

– Jacquot, eşti într-o vervă demnă de un mare miting. Viaţa e mai complexă totuşi...

– Jacquot are dreptate, suspină Giulia, aprinzând de la mucul ţigării altă ţigară.

– Resemnarea e şi ea specific burgheză. Lisandra era făcută din alt aluat.

– De când am venit, aud mereu Lisandra. La urma urmei, dacă nu era îndrăgostită de Octav, crezi că pleca? întrebă Giulia.

– Nu ştiu dacă a înţeles de la început că apărând Spania împotriva fasciştilor îşi apără propria ei ţară, propriul ei cămin. Dar, odată acolo, ce extraordinară şcoală a patriotismului şi a eticii, ce lecţie a solidarităţii!

– Şi dacă aş vrea să plec şi eu?

Giulia rosti atât de repede şi de firesc aceste cuvinte, încât Jacquot se opri din mers şi o privi drept în faţă.

– Spune, Jacquot, m-ai ajuta? Am auzit că e nevoie de şoferi, eu conduc bine maşina. Ai spus singur că n-are importanţă din ce motive pleci... Voi fi utilă, asta ajunge, pe cât înţeleg. Vrei să mă ajuţi? Am auzit că ai ajutat şi pe alţii.

Jacquot rămase descumpănit o clipă. Voia parcă să câştige timp înainte de a răspunde.

– Înseamnă că lucrurile nu prea merg în colivie, Giulia.

– Acolo nu mă mai întorc, Jacquot, e tot ce pot să-ţi spun, fără alte explicaţii.

– Şi romanciera ţi-a dat această soluţie romantică? Văd că e inspirată. Pentru sfârşitul romanului a născocit un cutremur.

Şi, poate pentru a ocoli răspunsul pe care-l aştepta Giulia, mi se adresă mie:

– A fost un cutremur celebru la San Francisco, micuţa mea Mirona, şi cred că-ţi dai seama că n-a folosit la nimic. Dar a fost un alt cutremur, în octombrie 1917, care a zguduit lumea. Oamenii, cu mâinile lor, au zguduit pământul. L-au răscolit până în temelie, pentru pace şi pâine, pentru dreptate. Dar nu ca să vă spun toate astea am venit aici la cinci dimineaţa. Vă cer iertare, clasicul *cinq à sept* e după amiază, ştiu. Dar eu am pornit cu altele. Am nevoie de o maşină de scris, de două, trei dacă se poate. Chiar vechituri; le pun eu la punct. Am organizat un important serviciu de poştă. Voluntarii trebuie să indice o adresă unde să poată primi corespondenţa. Altminteri, numai faptul că rudele expediază scrisori în Spania şi primesc scrisori de acolo e destul ca să fie persecutate şi chiar arestate în aşa-zisele „ţări democrate". Voi sunteţi prieteni cu Roger Dolin. Pentru el nu-i mare lucru să mai facă rost de o maşină de scris şi chiar de mai multe. Giulia, tu cunoşti câteva limbi şi ne-ai putea fi de folos, dacă vrei.

– La sanatoriu la Davos am învăţat să fac injecţii, pansamente... Şi să conduc maşina. Ştiu că e nevoie de şoferi. Am auzit la radio: *Los choferes, los choferes,* şi m-am gândit: E nevoie de şoferi, de brancardieri. Nu ţin la viaţă, Jacquot.

– Mulţi au vorbit ca tine. Dar azi, când îi transportă pe răniţi printre măslini, prin pădurici, printre gloanţe, când îi poartă în spate şi se luptă cu moartea ca să salveze viaţa, înţeleg ce preţ are viaţa.

Puțin după plecarea lui Jacquot, Gian apăru cu o telegramă în mână și i-o întinse Giuliei.

– Citește!

– *Tatăl vostru a înnebunit. Vrea să divorțeze. Vino urgent. Fany.* Ei, ce ziceți, douăzeci de ani! Nu sunt adorabili, porumbeii?!

– De unde știe că Giulia e aici?

– Habar n-are. Dar, fie că mi se adresează mie, fie Giuliei, întrebuințează pluralul: tatăl *vostru,* din cauza *voastră,* nerecunoștința *voastră, voi* sunteți de vină. Totuși, vezi, mă cheamă numai pe mine: „Vino urgent".

Giulia nu părea tulburată de conținutul telegramei.

– Nu-i prima dată că se ceartă...

– Unde ai fost, Gian? Te-a căutat Jacquot.

– Le-am condus pe gemene până acasă. Locuiesc la dracu-n praznic. Pe Marele-eunuc nu l-am putut urni. Doarme și acum. Pictorița a băut până a apucat-o o criză de ficat. Nu-i prieșe băutura. Roger s-a dat la mine și l-am plesnit. Ce voia Jacquot?

– Are nevoie de o mașină de scris. Dacă îi putem procura două, trei, cu atât mai bine.

– Pentru Roger e un fleac, spuse Giulia. Totuși, dacă citește *Action française*[1], înțeleg în ce ape se scaldă.

– Se scaldă în toate apele, și, ca să-i facă o figură bătrânului rechin, e în stare de orice. Dar ce-i, Giulia, ce-i cu voi? Nu arătați prea strălucit. Credeam că o să vă amuze telegrama. Nu știu dacă-ți dai seama, Mirona, de hazul acestui text: „Tatăl vostru a înnebunit. Vrea să divorțeze."

– Câți ani are Fany? am întrebat, nu pentru întâia dată.

– Mulți, dar nu-i poartă pe toți deodată...

Giulia și Gian au plecat la Monaco.

– Să-i spui lui Jacquot, m-a rugat Giulia cu o emoție care o împiedica să vorbească, să-i spui că în câteva zile mă întorc. Apoi, când trenul se puse în mișcare: Să știi că Gian te iubește.

Nu pot să uit strângerea de mână, intensitatea privirii lui Gian, o privire care ar fi putut să clatine munții, tremurul ușor al buzelor, așteptând o încurajare.

[1] Ziar de dreapta

În liniștea nopților, aud ca un ecou îndepărtat: „Să știi că Gian te iubește..."

Și totuși, nu pot să cred că am luat într-un timp atât de scurt locul Lisandrei, și undeva în străfunduri mai stăruie nădejdea absurdă că firul rupt la Veneția se mai poate înnoda...

În sfârșit, după multă așteptare, o scrisoare:

Acasă, după cum era de așteptat, atmosfera e irespirabilă. De divorț nu se mai vorbește, dar ghearele sunt tot timpul afară din teacă. „Tinerii" miaună, mârâie; la bază, tot gelozia. Poți să-ți închipui, la vârsta lor!... Căci dacă nu știu câți ani are Fany, tata va împlini 50 în curând.

Dacă am zăbovit atât e fiindcă am vrut să mă adun pentru o lungă scrisoare. Dar prefer să-ți vorbesc de vive voix[1]*. Îmi lipsești, Mirona. N-ai vrea să faci o săritură până aici? Prezența ta ar fi poate o destindere pentru toți, iar mie mi-e necesară ca aerul și apa. Ce zici, te lasă Ștefan?*

Era o glumă obișnuită între noi. De câte ori venea să mă ia la un spectacol sau la o plimbare, Gian mă tachina: „Ce e, Mirona, de ce șovăi, nu te lasă Ștefan?" Iar eu răspundeam: „Cred că Ștefan îmi dă voie, dar ce facem cu Lis?"

Azi după ce mi-am luat niște solduri de la Lanvin – o țesătură de in în culoare naturală, lucrată cu arabescuri bleu-pal și negru, și un *jersey* de lână pe același fond de nisip cu romburi corai – l-am întâlnit pe Jacquot. Nu mi-aș fi închipuit niciodată că tocmai el îmi va da adresa unei croitorese. Ba chiar va accepta să mă conducă. E o refugiată din Germania.

– Să stai de vorbă cu ea, Mirona, să pipăi o rană adevărată. Și sunt azi milioane de răni...

Plouase. Cerul curat era împodobit de un curcubeu imens.

Pe o stradelă îngustă, murdară, o femeie, în fața unei barăci de legume și fructe, cu obrazul congestionat, striga:

[1] *Prin viu grai, direct.* (fr.)

– Ei, *madame,* ai uitat să mă întrebi dacă m-am culcat cu bărbatul meu în noaptea asta! Apoi către noi, arătând-o cu degetul: O vedeţi, aia măruntă, plinuţă, cu tocuri înalte, aia cu pălăria cu pană, care îşi leagănă şoldurile? M-a întrebat cât costă kilogramul de cireşe, de sparanghel, salata, şi după ce i-am răspuns frumos la toate întrebările, m-a întrebat de o croitoreasă şi a plecat fără să cumpere nimic. *Sales bourgeois!*[1] Mai rămânea să mă întrebe dacă m-am culcat cu bărbatul meu...

– Şi de fapt, cum a fost? zâmbi Jacquot.

– Perfect.

– Las', c-o ajungem din urmă şi-i spunem noi, o linişti Jacquot.

– *Sales bourgeois...* mârâi femeia.

După alţi câţiva paşi, am intrat într-un bistrou din colţul străzii şi am trecut printr-o sală unde jucau biliard doi tineri fără haină, cu mânecile suflecate. O fată brună, cu bluză galbenă şi fustă strâmtă, neagră, cu părul tuns băieţeşte, foarte fardată, căsca urmărind loviturile. Am trecut printr-o uşă şi am dat de o scară cu miros de pivniţă şi mucegai. De acolo am ieşit într-o curte mizeră, cu lăzi de gunoi în descompunere. Mi-am pus batista la gură, mi-am astupat nasul. Pe o sală îngustă, cu o maşină de gătit, o femeie însărcinată stătea de vorbă cu o fetiţă de vreo şase ani, care, deşi foarte slabă, ţinea în braţe un copil.

– Băiatul e al meu, spuse femeia, cu adâncă tristeţe. Nu ştiu ce să-i mai fac să-i treacă eczema. La început i-a ieşit o bubă cât un bob de mazăre. Nu ştiu cum de s-a întins, că i-a căzut părul. Fetiţa e a unei vecine...

– Mama e dansatoare, şi arătându-ne picioarele slabe ca nişte beţe: şi eu ştiu să dansez.

Spre mirarea mea, în uşa care se deschise apăru pana pălăriei pe care ne-o arătase precupeaţa de fructe. Cucoana aceea plinuţă, cu spatele la noi, vorbea ascuţit:

– Auzi, nu mai ai voie nici să întrebi cât costă un kilogram de mere. Doar n-o să mă car tocmai de aici cu zarzavaturi şi fructe. Am vrut numai să văd dacă-i mai ieftin ca în centru. La revedere, *madame* Hölden! Ce păcat că n-ai telefon! La revedere!

---

[1] *Burghezi infecţi!* (fr.)

Camera în care am intrat avea un luminator. Uşa, cu oglindă, a unui dulap era astfel aşezată, ca lumina să cadă pe ea. O canapea cu un picior rupt şi droturi umflate rămânea, ca şi garderobul căruia îi lipsea uşa, în umbră. Mai erau vreo două scaune de lemn, din acelea de bucătărie, şi un fotoliu din care ieşeau paiele. Mi-era inima strânsă şi-mi era ruşine de pachetul pe care scria ca un fel de indecenţă „Lanvin".

Doamna Hölden îmi surâdea blând. Parcă voia să-mi dea curaj. Avea o figură osoasă. Adânciturile sub pomeţi făcuseră poate altădată farmecul acestui chip; acum scobitura din dreapta şi cea din stânga voiau parcă să se întâlnească. Fruntea excesiv de largă, tăietura ochilor căprui o făceau să semene cu o fotografie a celebrei Marie Curie.

– Aveţi nevoie de rochii chiar săptămâna asta? m-a întrebat.

Era atât de trist glasul ei, încât am spus stânjenită:

– Numai dacă se poate. Nici nu ştiu dacă plec. Nu sunt hotărâtă.

– Totul depinde de reuşita acestor rochii, de forţa lor de seducţie, zâmbi Jacquot ironic.

Şi îmi explică de unde să iau la plecare metroul.

– Vi le croiesc chiar acum, spuse doamna Hölden, cred că ştiu ce vi se potriveşte. Am să vă arăt câteva schiţe. Numai dacă vreţi să rămâneţi aici până vi le croiesc şi vă fac prima probă.

Jacquot îşi luă rămas bun...

N-am mai plecat la Monaco. Banii pe care îi aşteptam de acasă nu mi-au sosit. Scrisorile lui Gian continuau să fie pline de reticenţe. Părea copleşit de necazuri. „Soţul Giuliei a trimis un ultimatum: sau se întoarce imediat sau divorţează. Colac peste pupăză, tata are ceva la inimă. Nimic grav deocamdată, dar medicii i-au interzis să fumeze şi e foarte nervos..."

Într-o altă scrisoare, Gian mă anunţa că Giulia, care se împrietenise cu un grup de tineri fugiţi din Italia fascistă, a plecat într-o plimbare mai lungă pe mare cu un iaht. „Probabil că vor încerca să ajungă în Spania. Tata e supărat cum nu l-am văzut niciodată. Fany pregăteşte valizele. Convingerea ei e că în orice împrejurare

(nu numai în dragoste) cea mai bună soluție e fuga. Avem o cabană în munți, unde ne ducem de obicei vara. Tatei i-ar face bine să plecăm, și nu pot să-l las. Altfel, m-aș întoarce numaidecât. Mi-e dor de tine, *horriblement* «dor»."

septembrie, 1937

Veşti de acasă. Scrisoarea e de la Mitzi. În sfârşit, s-a spart buba. Mătuşile mele au aflat că nu locuiesc la *madame* Janine, ci „într-o mansardă nenorocită", şi că îmi fac de cap cu nişte „haimanale": fata lui Drăgan (Marta), un dansator mexican (Gian seamănă destul de bine cu un astfel de personaj), nişte nespălaţi care fac politică (despre asta oricine poate fi bănuit, şi mai ales Jacquot), nişte dansatoare negrese (gemenele din Réunion sunt la fel de oacheşe şi nostime ca Joséphine Backer). Mama e supărată că nu am luat lecţii de pian, iar bătrâna mă ameninţă că mă dezmoşteneşte dacă nu mă întorc până la Anul nou.

Singurul refugiu sunt caietele mele. Dar pereţii devin parcă din zi în zi mai subţiri. Tudor – Marele-eunuc – şi prietenii lui ascultă toată noaptea posturile de radio. Aş vrea să scriu despre flori, despre stele, despre vacanţele petrecute la Râşnov, rătăcirile mele pe potecile munţilor când eram copil, la Sinaia, şi aş vrea să reiau capitolul Fana. Dar în liniştea nopţii aud: „Brigada XI a respins, între Quijorna şi Brunete, opt atacuri". În zorii zilei aud: „Fasciştii reocupă Brunete..." Mi se pare că văd miriştile arzând, pleoapele îmi ard, exploziile mă asurzesc...

Drama Heddei Hölden nu mă lasă să dorm. Refugiată din Germania. Soţul ei a fost ridicat într-o noapte şi dus într-un lagăr. Apoi au fost închişi ea şi băieţelul lor, Kurt, fiindcă au încercat să-i trimită o valiză cu lucruri de schimb. Acolo au luat legătura cu un grup care se pregătea să evadeze. „Moartea lui Kurt a fost un ghinion." Copilul a alunecat de pe frânghie de la o înălţime mică şi s-a lovit la frunte. O lovitură nenorocită. Când l-a ridicat în braţe, nu şi-a dat seama. E adevărat că i s-a părut foarte greu, dar poate fiindcă ea era foarte slăbită. Şi apoi, băieţelul era mare pentru cei nouă ani ai lui. Era fericită că n-a ţipat când a căzut

şi că luna se ascunsese în nori. A început să fugă cu copilul în braţe, luna îi urmărea printre nori, se ţinea după ei, parcă voia să-i prindă. Mai târziu şi-a dat seama că nu bătea inima copilului, ci a ei, numai a ei... Despre clipa când a descoperit că băiatul era mort nu vorbeşte. Şase luni a stat internată într-un sanatoriu în Belgia.

Pe prima pagină a unui caiet din '38 găsesc foarte sumar descris revelionul.

Picnicul era organizat în atelierul Martei, în mansarda casei Dolin. Un panou reprezenta *Târgul de fete de pe Muntele Găina.* Altul: *Căluşei la târgul Moşilor.* Marele succes al serii au fost sarmalele Martei şi o mămăligă răsturnată pe o masă rotundă şi scundă. Eu n-am reuşit să pregătesc decât nişte ochiuri româneşti. Gian, italian după mamă, a adus macaroane într-un cazan şi pretindea că poate să le prepare în treizeci de feluri. Era un picnic internaţional, şi costumele trebuiau să sugereze colţul de lume de unde venea fiecare. Locurile în jurul mesei au fost trase la sorţi şi bănuiesc că Violine a măsluit biletele ca să-l aibă pe Gian lângă ea. Se apropia miezul nopţii şi mă plictiseam lângă un frumos turban de maharajah, când Gian, cu ochii pe tavan, strigă:

– Cutremur!

Cât ai clipi, maharajahul dispăru, şi Gian se afla lângă mine. Violine, care înţelesese farsa, îşi aruncă boneta frigiană, vrând să-l lovească pe Gian, dar nimeri în tortul de frişcă, pe care tocmai îl aducea un tânăr american, costumat în Charlot. Aşa începu Anul Nou.

V

august, 1938

Traversam Franţa în compartimentul de a treia. Alături de mine – o învăţătoare cu soţul ei, tot din învăţământ, pensionar.

– Căldura nisipului îi face bine... Din cauza reumatismelor căpătate în tranşee... are nevoie de soare şi plajă.

Capul bărbatului moţăia pe umărul ei. Îl mângâia: *Mon petit...* „Copilul meu"... Apoi îl întreba cu vocea alintată, arătându-i o salcie:

– Ce-i asta?

El tăcea. Moţăia.

– *Mais allons répond, mon chou. C'est une saule, n'est-ce pas, saule-parasol. Allons, répète: saule-parasol*[1]. Iar către mine: E încăpăţânat, e tăcut. De când s-a întors din război, e rău.

Vorbea aşa ca şi când războiul ar fi fost ieri, şi nu cu douăzeci de ani în urmă. Apoi, neaşteptat:

– Dumneata crezi într-un al doilea război? Eu nu cred. Cine-şi va mai lăsa copilul să plece?... Bărbatul e şi el un copil. Cine mai poate dori un război?

Femeia mângâia capul încărunţit al soţului ei, fruntea lui zbârcită. Omul moţăia. Şi răsfăţându-l mereu cu o tandreţe maternă:

– Eu pe al meu nu-l mai las, nu-l mai las, nu-l mai las...

Mă gândeam la Hedda Hölden, care spera să-şi regăsească bărbatul. S-au iubit douăzeci de ani, dar au fost căsătoriţi numai zece, fiindcă Georg era pe atunci violonist, iar tatăl ei, mare avocat şi om cu principii, pretindea că asta nu e o meserie serioasă.

---

[1] *Ei hai, răspunde, puişor. Aceasta este o salcie, o salcie-umbrelă. Atunci, repetă: salcie-umbrelă.* (fr.)

Pentru ca să se poată căsători, Georg, care adora vioara, dar urmase și Dreptul, a intrat în magistratură.

Mama lui Georg era o cunoscută pianistă. Dădea concerte. Într-o bună zi, fără nicio explicație, s-a retras. Totuși, în urma unor mari stăruințe, a acceptat să cânte la o serbare cu scop filantropic. Pe scenă a fost huiduită. Se aflase că nu e ariană. Curând, prin legăturile ce le avea, a reușit să plece în Elveția. Câteva luni mai târziu, a urmat-o soțul ei. Georg, Hedda și micul Kurt au rămas la Berlin. Într-o zi l-au dat afară din școală pe Kurt. Băiatul a venit acasă, cu năsucul roșu. Tremura tot. „Mamă, e adevărat că am o optime de sânge nearian? Ce înseamnă «sânge nearian»?"

Hedda Hölden povestea croind materialul, însăilând rochia, fără o lacrimă.

De ce îmi aminteam, după un an, cum stăteam cocoțată acolo pe masă, cu rochia aceea care se desfăcea pe coapse, ca niște evantaie alăturate, ca niște cozi de păun, și mă învârteam în fața oglinzii prostește, ca o păpușă cu arcul întors? „E poate neobișnuit procedeul, spunea Hedda Hölden. Îl am de la croitoreasa mea din Bonn. I se părea umilitor să stea în genunchi, să potrivească lungimea. Clientele ei se urcau pe masă. Mie nu mi se pare umilitor și cred că-i un sistem foarte bun ca să iasă tivul egal."

Trenul fugea, gonea, gâfâia. Eu mă vedeam și acum în oglindă, singură în mijlocul acelei mizerii, cocoțată pe masă, cu brațele goale, îndepărtate, cu rochia umflată ca un abajur. O uitasem pe învățătoare.

– Nu e numai reumatismul, a fost și gazat. A avut un șoc nervos. Dar alții n-au mai venit deloc. Eu am avut noroc. Al meu e aici... Spune-mi, te rog, cine mai vrea război? Și de ce? Cine are interes? Uite ce măcel e în Spania... Dumneata ce crezi despre neintervenție?

Niciodată nu m-am simțit atât de departe de Ștefan ca în lungul acestei călătorii. Dar și pe Gian îl uitasem. Învățătoarea își purta pe umăr, ca o greutate dragă, epava trecutului război. Hedda Hölden, croitoreasa, avea forța de a trăi fără Kurt, încredințată că-și va găsi bărbatul și va trebui să-l mângâie de pierderea copilului lor. De ce mă întrebam după atâta vreme despre ce vorbeau

atunci, ca două bătrâne, spălătoreasa și fetița vecinei?! Culoarul acela întunecos se prelungea parcă în acest compartiment de tren, și întrebări care mocneau de mult cereau deodată răspuns. Cum iubeau aceste femei – învățătoarea, Hedda Hölden, Lisandra – și cum iubeam eu? De ce încurajasem iubirea lui Gian? De când, cum îl iubeam? Și de ce acum, când în fața mea strălucea Mediterana topită într-o boare de argint și în scânteierile albe ale soarelui, și iahturile albe îți luau ochii, de ce tocmai acum vedeam un șorțuleț roz agățat într-un cui, o lebădă fără picioare, cioburile unor globuri colorate, o fetiță cu genunchii osoși, un copil cu eczemă pe cap, și iar fața suptă a Heddei Hölden?!... Poate fiindcă învățătoarea avea aceiași ochi triști. Aceeași față uscată.

– Dacă nemții au anexat Austria, înseamnă că vor un al doilea război...

„Această perfidă neintervenție, spunea Jacquot, ne duce la un al doilea război." Și iată, nemții au anexat Austria. Trude va avea de suferit la fel ca Hedda Hölden? Nu... Nu...

– Iar război? mă întreabă învățătoarea în șoaptă, zvonurile astea îi fac rău, îl enervează.

Și privirea i se așterne ocrotitoare asupra bărbatului ei.

Coasta de Azur, marea, ca un imens smarald, cu lumina ei argintie, sonoră, trece o clipă prin fața mea și dispare. În locul a tot ce mă înconjoară apare strada copilăriei mele și casa dărăpănată din colț, unde, în subsol, locuiește Trude, unde îmi iau rămas bun de la Trude. Și iar stradela sordidă, cu dugheana cu fructe, și câțiva pași mai încolo bistroul, o curte soioasă, scări șubrede, cu rampa ruptă. Coasta și marea se luau la întrecere în risipa lor de albastru și verde, în lumina lor de aur, argint și smarald. Iahturile, ca niște imense lebede, apăreau somptuoase, sugerând o viață de lux fabulos, și se îmbinau curios în mintea mea cu imaginea sărăciei în care o găsisem pe Marta, a mizeriei cartierului în care locuia Hedda Hölden, a nemulțumirii care mocnea în lume. Ochii obosiți, de un calm tomnatic, ai Heddei Hölden, și privirea neagră, agitată, a învățătoarei parcă îmi cereau socoteală, parcă mă întrebau: „Încotro? Unde te duci?" Și mă împiedicau să fixez culori, sunete, vibrații, să culeg acele schițe

care m-ar fi putut ajuta să reconstitui mai târziu, în tihnă, frumusețea unor clipe de care nu mă puteam bucura.

Învățătoarea, obosită, aţipise, soţul ei avea ochii deschişi. Fiecare dintre ei a văzut din această călătorie alte frânturi de peisaj. Fiecare, pe rând, s-a odihnit. Numai eu eram blestemată parcă să stau la pândă ca o santinelă în misiunea severă de a vedea tot ce se întâmplă dincolo de fereastră şi pe chipul celor dimprejur, în sufletul meu, veşnic nemulţumită.

Mă încăpăţânam să ţiu ochii mereu deschişi, să nu pierd nimic din tot ce se depăna în faţa mea şi, cu o sete absurdă, încercam să captez ceea ce se desfăşura aproape la fel de mii de ani, fără să înţeleg ceea ce se întâmplă dincolo de privelişte, undeva mai departe şi mai adânc. Curioasă să ştiu ceea ce se schimbă în fiecare clipă, nu eram în stare să prind viaţa în ceea ce e esenţial, în raportul dintre întâmplări, în întrepătrunderea dintre evenimente, în ciocnirea dintre ele, în contradicţiile, în evoluţia şi dramatismul lor.

Din când în când, învăţătoarea mă oprea din goana gândurilor:

– Aţi fost la Grasse? Nepotul nostru s-a însurat la Grasse cu nepoata unui fabricant de parfumuri. E rea şi zgârcită, dar ce să-i faci?! Au casă la Nisa. Honoré are nevoie de soare. Apoi, apropiindu-se, îmi suflă în ureche: Brodez pentru ea un an întreg, toată noaptea brodez, tot anul, ca să ne ţină o lună gratis la mare. Honoré are nevoie de aer. Şi arătându-mi un iaht de neobişnuite proporţii: Cum fac unii să fie aşa de bogaţi? Din muncă, oricâtă economie ai face, n-ajungi să ai un iaht, nu-i aşa? Noi facem atâtea economii! Meaux e un orăşel liniştit.

– Meaux?... „Tatăl meu este fiul unui librar din Meaux." Parcă aşa începuse Gian.

– Meaux este o mică localitate lângă Paris, precizează învăţătoarea.

De acolo au plecat părinţii lui Gian ca să ajungă tocmai în Argentina, la Buenos-Aires, în casa ciudatei Fany. Îmi imaginam o casă învăluită în iederă şi o curte cu grilajul înalt... Fany era văduvă... A trăit la Constantinopole, în Grecia, Italia... Fana,

bunica mea, a fugit în lume cu un grec frumos şi bogat şi nu se ştie pe unde a umblat, ce a devenit... Şi dacă ar fi una şi aceeaşi, pe lume ce s-ar schimba? Aproape că-mi venea să strig: „Şi dacă ar fi una şi aceeaşi, ce importanţă ar avea?!"

– Cine se bucură de toată frumuseţea asta? suspină învăţătoarea. Eu nu fac politică, dar asta nu mă împiedică să mă întreb. Când soţul meu zăcea în tranşee, alţii se plimbau pe Coasta de Azur... Câştigau bani, aveau iahturi...

Aş fi vrut să fiu singură în compartiment, singură cu gândurile mele, şi totuşi nu puteam să nu mă întreb cine erau învăţătoarea şi soţul ei, *ce brave Honoré,* cum îl numea, mângâindu-l ca pe-un copil. „Mic-burghezi, ar răspunde Jacquot, mic-burghezi, ca şi tine, Mirona. Vă puneţi din când în când întrebări, sunteţi în stare chiar de revolte, în discuţiile voastre din tren. Grozav vă place să discutaţi în tren... Mic-burghez, Mirona, e cineva care duce o viaţă fără orizont, fără revolte, fără pasiuni, fără ură, fără aspiraţii, fără luptă... Revoltele voastre nu se transformă în faptă, în luptă, ci în văicăreli, nostalgii..."

Pe măsură ce călătoria se apropia de sfârşit, nemulţumirile mă prindeau ca într-o plasă. Îmi dădeam seama că din cele două Fane alcătuisem un al treilea personaj, singurul pentru mine autentic şi atât de împodobit cu tot ce făcea farmecul straniu al modelelor mele, încât oricare din ele nu mi-ar mai putea apărea decât despuiat, golit, ca o casă după ce a fost jefuită. Şi apoi, acest al treilea personaj pe cine ar mai interesa dacă focul din Spania s-ar răspândi în lume? Dar de ce să mă gândesc la un al doilea război, când e atâta soare, atâta lumină pe cer şi pe mare, când Mediterana îmi desfată ochii, mă cheamă?! Nu văzusem niciodată marea în ţară la noi. N-o văzusem decât în filme, în cărţi poştale ilustrate, în expoziţiile de pictură. N-o auzisem decât în poemul simfonic al lui Debussy. Şi iat-o acum aşternută ca un covor fermecat la picioarele mele. Simţeam boarea ei răcoroasă, sărată şi dulce, fierbinte şi rece. Palmierii apăreau ireali, ca în poze. Aş fi vrut să pun mâna pe scoarţa lor ca să mă încredinţez că nu sunt zugrăviţi. Aş fi vrut să-mi afund obrazul în imensitatea aceea

albastră şi verde, să mă îmbăt de bucuria contopirii mele cu mirosul şi vibraţiile, cu sunetul şi iradierile ei. Mă simţeam deodată îndrăgostită de mare, îndrăgostită de Gian şi de viaţă şi voiam să uit că după o săptămână voi fi iar între zidurile casei bătrâneí Caţian şi poate că nu voi revedea niciodată meleagurile astea albastre. Dar poate că Gian se pregăteşte să-mi spună: „Nu te mai las să pleci, Mirona, rămâi aici, rămâi... Uite cerul, soarele, palmierii, totul e al nostru şi ne aparţine, fiindcă suntem tineri, tineri, tineri..."

În gară, la Nisa, Gian mi-a părut atât de stânjenit şi încurcat, încât sufletul meu s-a golit dintr-odată, aripile mi-au căzut, cuvintele mi-au îngheţat pe buze. Mi-am închipuit într-o străfulgerare că Fany, dându-şi seama, din toate câte i-o fi povestit Gian, cine sunt, refuză să mă primească. Trebuie să fie destul de neplăcut să mărturiseşti că eşti bunică (ba chiar străbunică, dacă m-aş fi măritat la şaisprezece ani, aşa cum era în tradiţia familiei).

– Dragă Mirona, închipuieşte-ţi că suflă vântul *à la maison des tourterelles.* Fany a plecat la Grasse, unde este internată bucătăreasa, care a avut o criză de apendicită. A luat-o cu ea pe Doritta, fetiţa bucătăresei, şi pe căţeluşa Pepitta... E vorba iar de divorţ. Tata a descoperit nişte scrisori. Nişte istorii de acum douăzeci de ani. A plecat şi n-a mai dat pe-acasă de-o săptămână. Toate sunt cu josul în sus. Aş fi putut să-ţi scriu, să-ţi telefonez să nu vii, dar credeam că lucrurile or să se aranjeze ca de obicei, şi mi-era prea dor de tine.

Gian folosea cuvântul dor, vorbind franţuzeşte: *J'avais trop* «dor» *de toi, et j'ai encore* «dor» *de toi, j'ai toujours* «dor» *de toi...*[1] Ascultam îngheţată. De ce nu mă anunţase? Şi, cu urme de prejudecăţi moştenite, mă întrebam dacă mă pot duce într-o casă în care vom rămâne peste noapte numai noi, deşi la Paris stăteam de vorbă uneori până se lumina de ziuă.

– În condiţiile astea, am socotit că nu vei putea locui la noi, Mirona! Şi ţi-am luat o cameră, într-o pensiune, aici, la Nisa.

[1] *Mi-a fost foarte* dor *de tine, îmi este încă* dor *de tine, totdeauna îmi este* dor *de tine.* (fr.)

După ce te odihnești și te schimbi, trec să te iau. Spune-mi când să trec. Aș fi prea egoist dacă nu te-aș lăsa să faci o baie și să dormi un ceas, două.

Priveam palmierii și căutam să câștig timp. Îmi dădeam seama că mai mult decât nerăbdarea de a-l vedea, crescuse în răstimp curiozitatea de a o cunoaște pe Fany, de a-i vedea fotografiile din tinerețe, poate aidoma celor pe care în copilărie le descoperisem în pod.

– Mirona, pari dezamăgită. De ce? La urma urmei, suntem aici, împreună. În sfârșit, împreună! Cred că n-avem nevoie de un *chaperon*[1]...

I-am cerut vești despre Giulia.

– Conduce o ambulanță a Crucii Roșii. Dar dacă știrile ar fi numai de acum o oră, încă ar fi prea vechi față de ce se întâmplă acolo. „Neintervenția" s-a dovedit catastrofală...

Mergeam alături apăsați de griji, ca doi bătrâni. I-am povestit despre învățătoarea cu care călătorisem.

– Crezi, Gian, crezi că s-ar putea să înceapă războiul?

– Nu văd ce-l mai poate opri. Soarta noastră este pecetluită, Mirona!

– Ești prea pesimist. Suntem tineri...

– Tocmai fiindcă suntem tineri vom fi înghițiți. Și chiar dacă vom scăpa... cum vom scăpa?... Iartă-mă, Mirona. Ești aici, în decorul în care am visat să te văd. Sunt fericit că ești aici, că te văd. De ce să ne gândim la ce va fi mâine?

Ne-am despărțit în holul pensiunii.

Camera în care am intrat era mare, urâtă, banală. Pe fereastră nu se vedea decât un teren verde, îngrădit, plin de copii, care nu se deosebeau cu nimic de cei care se jucau pe maidanul de peste drum de casa bătrânei Cațian. Dar marea, respirația ei uriașă îmi dădeau neastâmpărul de a dori să scap cât mai repede de cei patru pereți în care mă simțeam singură. Parcă prea singură, mereu singură. Sufletul mi-era îngreunat de tot ce trăisem, și totuși gata să-și ia zborul. „Tinerețea noastră cu aripi și cu plumb..." cum spunea Gian.

[1] *Însoțitor, dădacă.* (fr.)

Un ceas mai târziu, luam ceaiul, undeva într-un mic bar, unde câteva perechi dansau. Gian îmi admira taiorul pepit alb cu bleumarin, pălăria albă de panama cu panglică albastră.

– Eşti totdeauna simplă şi elegantă, Mirona, şi parcă pluteşti. E în jurul tău o vibraţie pe care numai Marie Laurencin ar putea s-o redea. Vrei să dansăm?

Mai târziu ne-am plimbat pe *Boulevard des Anglais.*

– Uite, Mirona, faimosul *Casino de la Méditerranée.*

Totul îmi părea familiar în Nisa aceea atât de visată, atât de râvnită. Chiar şi orchestra lui Ray Ventura, pe care de atâtea ori o auzisem la radio, chiar şi Pills şi Tabet, care împreună cu Odette cântau neobosiţi: *Couchés dans le foin, avec le soleil comme témoin*[1]... Chiar şi tăcerile lui Gian, chiar şi întrebările lui, care n-aşteptau răspuns. Din când în când, îmi lua braţul, mâna şi voia parcă să-mi facă o destăinuire.

– Uneori mi se pare că suntem surdomuţi, Mirona. Ba chiar mai rău. Ei au destule mijloace să se exprime, să se înţeleagă.

– Şi nouă ce ne lipseşte, Gian? Puţin curaj, puţină sinceritate.

– Curajul de a ne lupta cu morile de vânt? Sinceritatea de a-ţi spune: „Sunt un neisprăvit, *Le fils à papa.* Deşi mi-am luat licenţa, aştept să-mi dea tata bani de ţigări şi de tramvai. Ce înseamnă licenţa în Drept, dacă nu-mi pot lua nicio răspundere? Dacă în clipa asta nu pot să-ţi spun: Mirona..."

– Gian, te rog, taci.

– Vezi, vezi... Nici tu n-ai curaj. Nici măcar să asculţi. Ce blestem! Această mult cântată tinereţe e un blestem. Dacă nu-ţi pot spune: „Rămâi cu mine, Mirona! Rămâi toată viaţa cu mine!... Îmi iau toată răspunderea." Şi dacă totuşi ţi-aş spune: „Mirona, rămâi!"

Seara târziu, când m-a condus, a zăbovit mult în faţa pensiunii, aşteptând să-i spun „Rămâi, Gian, rămâi!" Am plecat lăsându-l nefericit, nedumerit, dezamăgit.

A venit să mă ia a doua zi. Mi-a arătat Monacoul, serpentina pe care urma să aibă loc concursul de automobile *Pour le grand*

[1] *Culcaţi în fân, cu soarele martor...* (fr.)

prix de Monaco, palatul prinţului de Monaco, celebrul cazinou şi, în sfârşit, după mari ocoluri, *la maison des tourterelles,* casa lor.

Părea într-adevăr pustie. De pe verandă am intrat într-un salon cu parchetul în două tonuri, foarte lustruit, aşezat în romburi. Mobilă puţină. Pianul *demi-queue,* în mijlocul încăperii, ca pe o scenă. În faţa căminului, o masă ovală, imensă, foarte scundă, picioarele ei fiind simple coloane scurte, o canapea şi trei fotolii englezeşti de aceeaşi înălţime, adânci, comode, de piele ţintată, cu perne de catifea moi, cafenii, te invitau la conversaţie tihnită.

– Uite şi covorul cu pătrate albe şi negre, pe care tata juca cu noi şah când eram mici. Nu se prea potriveşte aici, dar ne leagă de el prea multe amintiri.

– Şi s-ar putea să nu vie? am întrebat neliniştită.

– Fany? Poate să pice în orice clipă. Nu intră, ci năvăleşte. Şi-i place să găsească focul aprins, chiar când e cald afară.

– Arată-mi nişte fotografii, Gian! M-ai făcut foarte curioasă.

– Nu-i place să se fotografieze.

– Crede c-a îmbătrânit?

– Sunt femei care nu îmbătrânesc niciodată.

Când vreascurile ardeau în cămin, am auzit o uşă trântindu-se, şi de pe verandă a intrat ca o furtună Fany. „Nu este ea", mi-am spus liniştindu-mă. Pe Fana mi-o imaginam înaltă. Şi eram sigură că la orice vârstă şi-ar fi păstrat mijlocul de viespe, silueta şuie, aerul romantic din fotografiile găsite în pod. Fany era mai curând scundă şi plină. E drept că avea multă supleţe în mişcări, un mers firesc, degajat, ţinuta capului mândră. Părul, închis, cu nuanţe vinete de prune brumării, era tăiat scurt şi cădea în ondulaţii naturale. Un ten mat de creolă, o gură mare cărnoasă, dinţi sclipitor de albi, mărunţi şi gata parcă să muşte. Părea de patruzeci şi cinci de ani, cel mult cincizeci. Tipul ei de orientală, prea carnală, prea greoaie, m-a dezamăgit la început. „Nu este ea", repetam. Femeia care mă privea puţin încruntată, îngustându-şi ochii verzi de pisică, nu purta pălărie, nici fular, nici mănuşi. Haina largă de lână, uşoară, de un gri aproape alb, neîncheiată, îi aluneca pe umeri; parcă venea din vecini. Într-o mână ţinea o valiză albă de piele, pe care o lăsă jos, aproape de cămin.

– Uite, Fany, uite-o pe Mirona, de care ţi-am vorbit, se grăbi Gian să ne prezinte.

– Bine că te-ai liniştit! spuse Fany fără a se sinchisi de prezenţa mea. Şi, fără a-mi întinde mâna, ni se adresă amândurora: A intentat acţiunea. Da, închipuiţi-vă, a intentat acţiune de divorţ. De mult ameninţă, dar a intenta o acţiune e cu totul altceva. Am rămas peste noapte la Grasse, ca să vorbesc de dimineaţă cu avocatul. Şi către mine: Pentru nişte scrisori de acum o sută de ani, i-a căşunat să divorţeze.

– Chiar o sută? încercă Gian să glumească.

– Aproape o sută, replică Fany cu toată seriozitatea, şi, obosită, se aşeză pe un scăunel din cele pe care se proptesc picioarele.

Gian îmi arătă fotoliul şi se aşeză pe covor între noi amândouă.

– Nişte scrisori de pe vremea când nici nu eram nevasta lui. Odette nici nu plecase.

Şi începu a istorisi de parcă ar fi citit dintr-o carte, din care tocmai paginile care făceau legătura între faptele mai însemnate lipseau. Din când în când, ne întreba: „Ei, ce ziceţi?", de parcă ea ar fi fost adolescenta, iar noi bătrânii cu experienţă.

– Cum adică, nu aveam dreptul să primesc scrisori de dragoste, în timp ce tatăl vostru (i se adresă lui Gian) îmi închidea uşa în nas şi se retrăgea cu Odette?

– Dar era nevasta lui, ridică glasul Gian. Cum adică, nu avea dreptul să răsucească cheia şi să rămână noaptea cu nevasta lui?

– După lege avea toate drepturile, spuse Fany. Dar mai există şi altfel de legi. Şi făcând apel la înţelegerea mea: Închipuie-ţi! Iubeşti o femeie, eşti nebun după ea, gelos ca Othello, o ameninţi că dacă iese din casă o ucizi, dar tu strângi noaptea în braţe altă femeie fiindcă legea îţi dă dreptul! Eu nu înţeleg asta...

Şi ochii ei verzi-cenuşii deveneau duri şi tăioşi ca oţelul. Cu toate că fruntea era prea îngustă, sprâncenele îmbinate prea groase, Fany era în unele clipe frumoasă. Când se credea neobservată, colţurile gurii cădeau şi trădau, într-o măsură, anii pe care-i ascundea. Mâinile uscate contrastau şi ele uluitor cu vioiciunea şi tinereţea feţei. Vocea prea joasă, aproape bărbătească, avea totuşi inflexiuni atrăgătoare, de neuitat.

– Solidaritatea bărbaților, repeta ea, egoismul lor feroce, stupiditatea lor.

Și încerca să-mi explice o situație, care pentru ea era cât se poate de simplă. Ca să poată suporta duplicitatea bărbatului pe care-l iubea și care nu se hotăra între ea și Odette, se lăsa amețită de pasiunea unui poet.

– Un tânăr de douăzeci de ani, încântător: Manuel.

Fany surâdea trecutului cu extaz.

– Manuelitto voia să se însoare cu mine. O să vă arăt scrisorile. Numai iubirea lui înflăcărată m-a ajutat în epoca aceea penibilă să îndur giugiulelile tatălui vostru cu Odette. Și amenințările ei... Nu te supăra, Gian, dar mama voastră devenise insuportabilă, maniacă... Nu vorbea decât de sinucidere. Ce perfidă! Se prefăcea că nu știe nimic și-mi făcea confidențe. Mă introducea în viața ei intimă, ca să mă exaspereze...

Și așa, acolo, în fața căminului, până seara târziu, se reactualiza după douăzeci de ani o lume, o dramă, pe care o cunoșteam într-un fel și într-o măsură de la Giulia și Gian, dar parcă și mai de mult, de totdeauna. Și totuși, Fany izbutea să ne încredințeze că victima, marea nedreptățită, fusese ea.

– Bineînțeles, sunt femei care știu să inspire milă, spunea. Aceste muieruști plângărețe și slabe sunt totuși cele mai tari. Odette a plecat cu inginerul ei, în Germania, dar prezența ei a rămas și mai tiranică, umbra ei ne-a întunecat viața și ne-a otrăvit-o.

Aveam sentimentul straniu că mai auzisem cândva cuvintele astea, aidoma.

– Bine-bine, spuse Gian. Dar acum să vedem ce-i de făcut. Spui că tata a intentat acțiune de divorț. Trebuie să stăm cu el de vorbă.

– Nu vreau să stau cu el de vorbă! Și în picioare, agilă, își dădu părul după urechi cu un gest tineresc. Mă gândesc cu plăcere c-am să fiu liberă, liberă în sfârșit. Te rog, Gian, ia o hârtie și scrie.

Fany se plimba prin cameră cu mâinile încrucișate, ținându-se parcă în brațe, cu gâtul întins și privirea în tavan. Apoi, când îl văzu pe Gian cu stiloul în mână, începu să dicteze continuând să umble de colo până colo.

– Te rog scrie așa: „Nu regret nimic". Ba nu, să începem altfel: „Ce-a fost dragostea ta, Jeanot? Instinct de posesiune. Mângâierile tale? Insulte, gelozie. Ai văzut cum vorbește Manuel despre genele mele? Tu ai văzut vreodată genele mele, Gianitto?" Apoi, aducându-și parcă aminte de ceva foarte important: Unde trimitem scrisoarea, Gian? Pe ce adresă? Trebuie să-i găsim adresa neapărat.

Gian făgădui că va face toate investigațiile.

– La urma urmei, o putem trimite avocatului.

– N-am încredere în el, spuse Fany. Să-l ia dracu! Am să mă gândesc... *La nuit porte conseille*[1]. Și acum, să dăm o raită pe la Casino.

Fany a jucat la ruletă: „paisprezece cu cai", și a câștigat. Distrată, lăsă miza pe loc și câștigă și a doua oară.

– Cine n-are noroc în dragoste... încercă să glumească, și-i dădu toți banii lui Gian. Să vă plimbați, copii.

Am roșit și mi-a părut rău că Gian i-a primit.

A doua zi, în fața aceluiași cămin, se comenta telegrama pe care Gian o primise de la tatăl său. „Sosesc ora optsprezece. Vreau să stau de vorbă numai cu tine." Fany era binedispusă. Hotărâtă să plece de acasă, își luase bilete la cinema. Dar nu se grăbea. Schimba apa florilor și pregătea tot ce trebuia pentru ceai. Mica mulatră, Doritta, intră cu o tavă atât de mare, că m-am repezit s-o ajut.

– Nu scapă tava, n-avea grijă, mă liniști Fany. Ai văzut căluții de munte? Niciodată nu fac un pas greșit, nu-și răstoarnă povara...

Fetița era urmată de Pepitta, o cățeluș cocker, ca de un paj credincios.

– Fany e în stare s-o învețe și pe Pepitta să ducă tava, surâse Gian.

– Ce puțin mă cunoști! Am oroare să dresez animalele. Doritta e altceva. E o mică femeie, cu ambiții de gospodină. Uită-te la ea! De dimineață își pune șorțul și nu se mai dezlipește de bucătărie, de cratițe.

---

[1] *Noaptea e un sfetnic bun.* (fr.)

– Cineva trebuie să aibă în casa asta ambiții de gospodină, spuse Gian.

– Ceea ce e curios, replică Fany, e că sunt și femei în toată firea care au asemenea ambiții.

Și, așezându-se la pian, începu să se acompanieze, aproape fără voce, dar frazând cu emoție reținută, o romanță spaniolă: *Quero ver otra vez tuos ojitos de noche serena*[1]. Apoi, sculându-se brusc:

– Am mai comandat flori... Nu știu de ce nu le aduce... Te rog, Gian, să le pui în vaze și să le aranjezi frumos. Uite, las și cafeaua în ibric. Tatălui vostru îi place cafeaua rece. Tablele sunt acolo.

Pluralul pe care-l folosea din obișnuință o făcea veșnic prezentă pe Giulia.

– Joacă foarte prost table, oftă Fany.

Îmi sunau în urechi cuvintele tatei: „În serile lungi din timpul scurtei noastre logodne, mama ta broda pe gherghef, iar eu jucam table cu Fana. Jucam foarte prost table. Mai ales eram distrat, fiindcă mă uitam la mâinile ei înguste, cu degete lungi și subțiri, mâini de copil." Femeia care pregătea acum cafeaua avea obrazul neted, întins, tânăr. Mâinile ei ridate n-aveau nimic din mâinile de copil de care pomenea tata. Erau lungi și înguste, dar poate că tocmai aici, în uscăciunea, în oboseala acestor mâini, ca și în cuta adâncă dintre sprâncene, se ascundea vârsta adevărată a lui Fany. Și totuși, de șaizeci de ani nu părea. Nu...

– La urma urmei, copii, ce-ar fi să bem noi cafeaua asta, și lui să-i pregătim un filtru? Gian, pregătește tu filtrul.

Iar când am rămas singure:

– Câți ani ai, Mirona?

– Douăzeci și doi.

Am privit-o atentă, să văd dacă o interesa în mod deosebit vârsta mea.

– Ce pacoste tinerețea! mi-a spus luându-mi mâna, ca să-mi citească în palmă. Mai ai de tras. Te văd într-un tren care aleargă. Parcă treci prin foc. Înfrunți moartea. Pentru un bărbat. Și zâmbind cu ironie: Nu merită, să știi. Trebuie să urmărești altceva...

[1] *Vreau să văd încă o dată ochii tăi de noapte senină.* (sp.)

Apoi, trecând privirea de la mine la Gian, care intrase cu aparatul de filtru: Niciun bărbat nu merită. Niciunul. Ai grijă, Gian, să nu-i lipsească nimic. Şi mai ales eu să nu-i lipsesc, glumi, arătându-şi dinţii mărunţi, gata să muşte. Apoi, din nou către mine: Nu vrei să ieşim împreună, Mirona? Să rămână bărbaţii între ei. Să ne foarfece cum e mai bine.

Eram gata de plecare, ea îşi căuta mănuşile, când se auzi soneria.

– Trebuie să fie de la florărie, spuse Fany, şi repezindu-se spre uşă, deschise.

În prag, un bărbat cu tâmple argintii desfăcu braţele, şi Fany căzu la pieptul lui, ca într-o scenă de zeci de ori repetată.

– Tata... şopti Gian, emoţionat.

Spre uimirea mea, spre uluirea noastră, Fany rămase cuibărită în braţele bărbatului ei, fără să scoată un cuvânt.

– Ei, ce zici, Mirona? mă întrebă Gian. Comedia Franceză.

Când, în sfârşit, s-au îndreptat spre noi ţinându-se de mână – ea radioasă, întinerită, el cu faţa obosită, cu tâmple argintii şi cu o anume lene în mişcări – mi-am amintit de Ştefan, şi dorul mocnit sub cenuşă s-a trezit dureros. Cu zâmbetul trist, ridicând o sprânceană, tatăl lui Gian s-a uitat la mine, vrând parcă să-şi amintească ceva.

– Mirona?

– Bineînţeles, surâse vesel Fany, cine ar putea să fie?!

I-am întins mâna.

– Gian mi-a vorbit mult de dumneata. Apoi, întunecându-se: Aţi primit ceva de la Giulia?

– *Pas de nouvelles, bonnes nouvelles*[1], răspunse Fany, prompt.

– Nu în război, replică îngrijorat soţul ei. Văd în ziar că o strălucită contraoperaţie republicană pe Ebru angajează toate forţele fasciste. Dar câţi morţi, câţi răniţi...

– Am văzut brigăzile internaţionale la cinema. Pe steagurile lor scrie: *Por vuestra e nuestra libertad*[2]... E superb! exclamă Fany entuziastă, şi ne oferi biletele de cinema.

---

[1] *Lipsa de veşti, înseamnă veşti bune.* (fr.)

[2] *Pentru libertatea voastră şi a noastră.* (sp.)

– Aş vrea s-o conduc pe Mirona până la Triest, a spus Gian a doua zi, la masă.

– Numai până la Triest? a surâs tatăl lui, curtenitor. Eu aş conduce-o până la capătul lumii.

– Atenţie, Gian! Tatăl tău e irezistibil; *quand il s'y met*[1]... glumi Fany.

– Nicăieri nu se îmbină mai bine albastrul Adriaticii cu verdele cipreşilor ca la Miramar, continuă tatăl lui Gian.

– Totuşi, aseară, când am pus rochia albastră cu pălăria verde, ai ţipat: „Ce oroare!" Vezi, natura are toate îndrăznelile, numai noi suntem convenţionali şi laşi, spuse Fany.

Nu ştiu de ce urmă o tăcere stingheritoare, pe care tot ea o curmă, întrebându-l pe Gian:

– Ai procurat bilete pentru cursa de automobile? Apoi către mine: Nu rămâi să vezi cursa *pour le grand prix de Monaco?* E la fel de pasionantă ca o luptă cu taurii.

Am înţeles că e grăbită să plec şi că tot aşa de grăbită ar fi şi bunica mea Fana să scape de nepoata indiscretă care i-ar descoperi bârlogul. La fel s-ar feri de orice cuvânt, care ar putea s-o trădeze. Şi am mai înţeles că punţile spre trecut au fost rupte, trecutul a fost îngropat. Morţii cu morţii...

septembrie, 1938

Imaginile aleargă, se succed, se repetă, dispar şi apar cu viteza cu care se întreceau automobilele pe serpentina de la Monaco, în ziua celebrului concurs pentru marele premiu. Amintirile scapără în plin soare, imaginile scânteiază. Serpentina se desfăşoară, ca o panglică vie de pe un ghem nevăzut. Golful îmi apare ca o imensă piatră albastră incrustată în coasta ca de marmoră albă. Totul luceşte prea tare şi e prea albastru, prea alb, în văpăile soarelui, şi pleoapele mă dor ca şi atunci. Privirea lui Gian arde mai tare ca soarele şi stăruie cu aceeaşi intensitate. Lumea pare cuprinsă de nebunia vitezei, de beţia ei. Numai Fany, necontaminată

[1] *Când îşi pune în gând ceva...* (fr.)

şi la adăpostul ochelarilor fumurii, mă observă. Gian, vrând parcă să mă ferească de emoţiile ce se iveau la fiecare cotitură a teribilei pante, îmi strânge braţul, mă strânge lângă el. Şi dincolo de murmurul provocat de emoţiile spectatorilor, aud ca un geamăt şoaptele lui:

– Mirona... Mirona... Rămâi...

Convingerea lui Gian, teama şi groaza lui erau că, odată în ţară, n-am să mă mai înapoiez.

– Dar trebuie să termin facultatea, Gian, încercam să-l liniştesc. Măcar să-mi iau licenţa.

– Atunci, de ce nu rămâi, dacă e vorba de un an? Vom împărţi tot ce primesc de la tata. Am să fac figuraţie în filme, ca Marele-eunuc, am să plimb câinii unei contese sau pe îndrăgostiţii care nu ştiu să vâslească.

Eu mă întrebam dacă Gian mă iubeşte într-atât sau dacă simţurile îi dau acele elanuri. Dar în măsura în care mă dorea, creştea în mine nevoia de a mă apăra, fără să ştiu de ce, de a-mi frâna pornirile, de a fi cât mai departe de el pentru a înţelege mai bine ce se întâmplă în sufletul meu. Era în mine o chinuitoare nevoie de orizont nou, curat, de o înţelegere limpede a lucrurilor. Şi totuşi mă simţeam îndrăgostită de Gian sau, mai bine zis, atrasă într-un câmp magnetic, deopotrivă aţâţată de răbdarea şi stăruinţa lui, de tristeţea şi tinereţea lui.

– Trebuie să plec, dar am să mă întorc, repede, repede, îi şopteam, în timp ce automobilele alergau nebune pe serpentinele acelea, parcă anume croite ca să biciuie şi să răstoarne, să sfărâme, să întărâte, să spulbere ambiţii şi vieţi omeneşti.

Tatăl lui Gian, cu tâmplele argintii, zâmbetul obosit şi acest fel de a spune ca despre paradisul pierdut: „Ce tânără eşti, Mirona!", îmi amintea atât de mult de Ştefan, încât privirea mea îl căuta mereu. Iar invitaţia lui, adresată lui Gian şi mie: „Haideţi, copii, să scotocim prin magazine, am nevoie de mănuşi", o scoase din sărite pe Fany.

– Ai un depozit de mănuşi desperecheate. De îndată ce-ţi cumperi o pereche, pierzi una.

– În fiecare clipă pierdem câte ceva mai preţios decât o mănuşă, replică soţul ei. Şi luându-ne de mână: Hai să hoinărim!

Gian m-a condus până la Triest.

– Mirona, abia aştept să-ţi arăt Miramarul...

Înlănţuită de braţul lui, îi ascultam bătăile inimii, glasul. Îmi vorbea despre castelul prinţului Maximilian şi-mi arăta, în goana trenului, cetăţile medievale care apăreau ici-colo în vârful unor stânci, dominând, semeţe, marea. Dar eu aveam febră şi toate simptomele gripei. Când am ajuns la Triest, n-am vrut să renunţ să văd Miramarul. După ce am vizitat castelul, ne-am plimbat prin toate aleile parcului, şi dacă n-aş fi fost ostenită şi moleşită de febră nu m-aş fi despărţit de malul Adriaticii, de cerul acela parcă proaspăt vopsit cu albastru, şi aş fi înnoptat acolo printre cipreşi.

– Gian, crezi că voi izbuti vreodată să redau în cuvinte frumuseţea acestei clipe? Nici nu ştii ce greu e să redai culorile, vibraţia aerului, sunetul unei clipe. Ce greu e să scrii, să descrii marea... Literele vor trebui să se înşire ca mărgelele albastre, marea să pară un câmp de albăstrele, de cicoare, de flori de genţiană. Dar liniştea cipreşilor, umbrele lor cum vor intra în foi de caiet...? Nu crezi că cipreşii exală tăcerea asta imensă? Uite, parcă s-a răsturnat cerul la picioarele noastre...

– Se pare că numai în Grecia e cerul atât de albastru...

Seara, când mi-a pus termometrul, Gian s-a îngrozit. Camera mea era la celălalt capăt al culoarului. Gian a stăruit să rămână cu mine.

– Nu, Gian, n-aş putea să dorm.

N-am primit cu niciun chip să cheme un medic.

În cele din urmă, am rămas singură, dar cu bănuiala că Gian nu s-a depărtat de uşă. Şi într-adevăr, mai târziu, în întuneric, fără să fi auzit deschizându-se uşa, i-am simţit prezenţa.

– Iartă-mă, Mirona, încerca să se scuze. Eram îngrijorat. Am intrat în vârful picioarelor, credeam că dormi. S-a aşezat pe marginea patului. Dormeai?

– Nu ştiu, Gian... Nu cred.

– Stai așa, vreau să te privesc la lumina stelelor.

– De ce ai lacrimi în ochi, Gian? Nu sunt chiar așa de bolnavă...

– Nu pentru că ești bolnavă, Mirona, ci pentru că ești nespus de frumoasă. Îmi amintesc după-amiezile din Luxemburg. Te priveam fără să te văd. Acum știu că nu-mi vor ajunge toate ceasurile vieții ca să te contemplu. De obicei ai tenul smead. Acum ești albă, și buzele tale sunt negre, și sorbi aerul cu aviditate senzuală... Mirona...

– Gian, Gian, Gian...

– Spune, Mirona, m-a întrebat a doua zi, căutând parcă să se dezvinovățească, de ce m-ai chemat? Sau poate m-a chemat închipuirea, dorința mea, sau poate ți-era frică să rămâi singură? Nu! N-am visat, nu-i așa? Te simt și acum în brațele mele, fierbinte și totuși ireală. Gura ta șoptește numele meu. M-am depărtat, ții minte? Voiam să te văd mai bine, să înțeleg mai bine. Aș fi putut să plec, ar mai fi fost posibil, dar ți-ai apropiat buzele umede de buzele mele și mi s-a părut că repeți cuvintele lui Fany: „Natura are toate îndrăznelile, numai noi suntem convenționali și lași". De ce plutea același surâs ironic pe buzele tale, surâsul ei? Simțeai că vreau să fug, sau, dimpotrivă, să mă strecor în viața ta ca un hoț, cu toate că erai dezarmată de febră.

– De ce te simți vinovat, Gian?

– Mă simt ca Tristan când a băut filtrul. Marinarul cântă: *Diletto d'onta piéno, / Delizia di delitto*[1].

M-am făcut că nu înțeleg.

– Ai dormit bine, Gian?

– N-am dormit deloc, m-am plimbat, fericit și năuc, pe străzile somnoroase. Am așteptat să se deschidă florăriile și m-am pomenit că nici nu știu ce flori îți plac, ce preferințe ai. Aș fi vrut să găsesc o floare care să-ți semene, să fie modestă și superbă, simplă și fantastă. Dar n-am avut răbdare să aștept să deschidă. Mi-era dor de tine și, prins de panică, am dat fuga. Și iată-mă aici. Mirona,

[1] *Delectare plină de rușine, / Deliciul delictului.* (it.)

a strigat cu toată puterea dragostei lui, ești aici? Ești a mea? Mi-era teamă că nu te mai găsesc.

L-am întrebat cu îngăduitoare afecțiune:

– Ce-i, Gian, ce-i neliniștea asta? Intimidat, s-a interesat dacă mi-am pus termometrul. I-am răspuns liniștită:

– Am 37 cu 3 liniuțe și vreau să plec.

– Să pleci? Unde? De ce? Mi-a luat capul în mâini, m-a privit în fundul ochilor și, amețit de dragoste, m-a întrebat: De ce?

I-am luat mâinile.

– Fiindcă-i mai bine așa, Gian. Aș vrea ca noaptea asta să rămână izolată, unică în viața noastră. Să rămână intactă, nerepetată, nediscutată. Înțelegi, Gian? Orice explicație ar știrbi ceva din frumusețea ei. Orice scrupul din partea ta m-ar umili.

A vrut să spună ceva, dar i-am pus degetele pe buze.

– Voi lua trenul de unsprezece. Vreau, înainte de a mă întoarce în țară, să rămân câteva zile la Viena. Și acum, hai să bem o cafea cu lapte, mi-e foame. O, cornurile de la Paris! Ce dor o să-mi fie de ele!

– Mirona, nu-ți stă bine să fii cinică. Lasă tonul ăsta indiferent. Aș vrea să știi că n-ai fost pentru mine o aventură, femeia unei nopți. Ai fost împlinirea unui vis foarte vechi, iubirea mea cea mare! Spune, de ce vrei să pleci? Îl mai iubești pe Ștefan? Dar atunci, de ce ai acceptat, de ce ai dorit, de ce m-ai chemat, de ce ai fost a mea? Spune, de ce?

Nu i-am răspuns. N-aș fi putut să-i explic nici lui, și nici chiar mie. Dar ce bine mi-aminteam, mai târziu, în goana trenului, camera aceea banală, modestă, așa cum aveam s-o văd în zori, când întunericul se risipea... Camera de hotel pe care, în amețeala febrei, mi-o închipuiam somptuos împodobită cu cristale, oglinzi venețiene, draperii de brocart, fără să mai știu dacă sunt în Veneția sau la Triest, în drum spre Paris sau înapoi spre țară...

Visul întrerupt cu doi ani în urmă se prelungea dezlegat de voința mea, incoerent. Se răspândea parcă în toată ființa mea o bucurie imensă. Era ca o dezgrădire, o dezlegare, o anulare a tot ce zăcuse în răstimp înăbușit, ferecat. Când mi-am dat seama

că lângă mine era Gian, a fost ca o trezire bruscă dintr-un vis deosebit de plăcut, şi vrând să-l continui am închis ochii, să refac starea de vrajă, să regăsesc feeria pierdută, s-o reconstitui, s-o trăiesc până la capăt. În braţele lui pătimaşe, am căutat disperată tot ce pierdusem la Veneţia sau poate şi mai demult, foarte demult. Dar poate că şi Gian şi-a pus în pasiunea acelei nopţi toată exasperarea cu care o dorise pe Lis.

Abia în tren, cu depărtarea care creştea între noi, lămuream mai bine motivele tainice ale întâmplării, înţelegeam că nu din pricina lui Ştefan hotărâsem să plec, ci fiindcă nu voiam să mă simt încătuşată. Încătuşată? De ce? Cum? Nu-mi dădeam seama. Era în mine o nevoie de a mă elibera, de a căuta alt climat.

– Mă voi întoarce curând, Gian, trebuie să vin să-mi termin studiile. Tu să-ţi iei doctoratul şi să nu mai depindem – tu de ai tăi, eu de ai mei. Să rupem şi unul, şi altul cordonul ombilical care ne leagă de familie. Poate că am să reuşesc să scriu o carte.

– Rămâi, Mirona, îmi iau toată răspunderea.

– Fiecare trebuie să-şi ia singur toată răspunderea, Gian.

Din Viena, pe o ilustrată înfăţişând Schönbrunul, i-am scris:

Tăcerea ta îmi impune. Ceea ce ai tăcut, Tristan, înţeleg, şi tac tot ceea ce tu n-ai priceput.

VI

Trude, după indicaţiile pe care mi le dăduse în ultima scrisoare, locuia chiar lângă Augustiner Kirche într-un bloc al cărui intendent era tatăl ei. Ce bine îmi aduceam aminte de el! Un om cu privirea blajină, slăbuţ, străveziu, cu ochi blânzi. Ştia poezii de Heine pe dinafară şi ne acorda pianul „aproape gratis", cum recunoştea până şi tanti Marie. La început a dus-o greu la Viena. După trei ani (urmând un curs, se calificase mecanic), a fost angajat în locul cumnatului său, care zăcea în spital, la un bloc cu multe etaje. Acolo credeam că o voi găsi pe Trude, care era măritată cu un violonist, avea o fetiţă şi era fericită.

Portarul, un adolescent cu multe insigne, căruia i-am spus politicos: „Domnule portar", m-a cercetat sever.

– Nu există portar, eu sunt intendentul...

– Atunci, poate-l cunoşti pe mecanicul Vogelsang. Un om mai în vârstă.

– Se prea poate. Nu sunt aici de la facerea lumii.

– Dar mai de curând decât de la facerea lumii, mai recent, n-a avut casa asta un mecanic Vogelsang?

– Din păcate, da! mi-a răspuns veninos.

Văzând că n-o pot scoate la capăt şi bănuind că e vorba de un conflict personal, l-am luat binişor, pe un ton mai îndulcit:

– Am fost prietenă cu fiica lui, Trude...

– Felicitările mele pentru astfel de prietenii! a răspuns băietanul spelb, cu nasul turtit, cu ochii spălăciţi de peşte fiert, cu freza bine pieptănată şi lustruită, la dreapta cărării lăptoase.

Fără să-mi pierd calmul, am spus:

– Ştiam că vienezii sunt politicoşi!

– Eu sunt german, şi când mi se pomeneşte de o anumită rasă murdară...

Mi-a întors spatele.

– Văzut din spate, eşti mult mai interesant şi mai inteligent, am spus, şi am plecat furioasă.

Dar n-am făcut doi paşi, şi m-am pomenit prinsă de mână, zdravăn.

– Nu mi-ai spus cum sunt din profil, rânjea tânărul cârn.

– Dezgustător, am replicat prompt.

– Pentru toate aceste insulte, vei da socoteală, domnişoară!

– Dacă vor ieşi prea puţine la socoteală, am şi provizii, să ştii.

În clipa aceea se opri o maşină impunătoare în faţa porţii blocului. Un militar, cât se poate de galonat, a coborât. Intendentul mi-a dat drumul şi s-a repezit, reuşind s-o ia înaintea celuilalt şi să facă milităreşte drepţi. Mă uitam cum dă umerii spre spate şi bate soldăţeşte şi foarte nemţeşte din bocanci. De mine uitase.

Am răsuflat uşurată. Simţeam, fără să ştiu bine de ce, că nu trebuie să am încurcături cu poliţia... Deodată, mi-am amintit că Trude îmi scrisese cândva că dă lecţii de gimnastică fetiţei unei doamne înstărite, care ţinea o cafenea peste drum de locuinţa ei. Abia atunci mi-am dat seama că de la Triest nu mâncasem nimic. Intrând, am vrut să întreb numaidecât pe cineva, pe casieriţă bunăoară, dacă ştie ceva despre Trude. Dar experienţa cu intendentul fiind proaspătă, m-am aşezat la o masă, hotărâtă să intru în vorbă cu chelnerul mai pe îndelete, în timp ce mă va servi. Am început prin a întreba cât e ceasul. Apoi, dacă se poate dejuna acolo, dacă e ceaţă totdeauna la Viena, aşa ca la Londra, dacă n-a servit cumva la un restaurant la Paris şi dacă doamna care e la casă nu e cumva chiar patroana cafenelei.

– Am auzit că are nevoie de o profesoară de gimnastică pentru fetiţa ei...

Nu s-a mirat.

– Tot ce se poate. A avut una mai înainte, dar... Făcând o pauză, suflă printre dinţi, să n-audă nimeni: Ştiţi... era... adică nu era ariană...

– Da, da, înţeleg.

Faptul că înţelesesem aşa de uşor îi cuceri încrederea.

– Mă duc s-o întreb pe doamna...

– Prefer să mergem împreună, să mă prezinți dumneata dacă vrei.

Era mulțumit că patroana va vedea că, dacă a pierdut mai multă vreme cu un client, era într-un fel tot în interes de serviciu.

– Domnișoara vrea să vă vorbească, rosti chelnerul și se retrase.

Am început fără ocol:

– Am auzit că aveți nevoie de o profesoară de gimnastică pentru fetița dumneavoastră...

Femeia roti ochii împrejur.

– Eu sunt și profesoară de franceză și de pian, urmai, și ar profita în ambele direcții. Am o metodă nouă, predau franceza în timpul orei de gimnastică și unele exerciții le acompaniez la pian. Nu iau pentru asta mai mult. De bani nici nu prea am nevoie. M-aș mulțumi cu o masă de trei ori pe săptămână, când dau lecțiile. Gimnastică ritmică...

În momentul acela se apropie un bărbat.

– E soțul meu, s-a nimerit bine. E ora când îmi ia locul la casă. Facem cu schimbul. Așa că o să putem sta de vorbă.

La o masă, în fund, unde veneau tot felul de mirosuri de bucate, a început să mă descoasă. De unde știam că are o fetiță care are nevoie de profesoară? I-am pomenit de Trude.

A întors numaidecât capul într-o parte și în alta, să vadă dacă n-aude nimeni.

– Mi-a fost prietenă, în copilărie... Nu știu cum pot s-o găsesc.

– Nu mai e. A plecat.

– Unde?

– La Budapesta. Un an de zile s-a zbătut să plece, și-a găsit un loc de spălătoreasă la un hotel acolo.

– Trude? E poate o confuzie...

– A avut mare protecție, și dacă i-ar avea pe bărbatul ei și fetița...

– Dar cum, s-a despărțit de ei? Cum s-a îndurat? Eu cred că-i o confuzie...

– Tatăl și soțul ei sunt în lagăr... Bătrâna, mama ei, e surdă. De la o vreme, aproape că nici nu mai vede. Trăia din cerșit. Dar acum nu mai au voie să cerșească... În sfârșit, înțelegeți...

– Şi fetiţa, am întrebat cu un nod în gât, Ines?

– E cu bunica. Bătrâna se stingea de foame şi-i aducea ei...

– Şi unde stau?

Femeia privi din nou împrejur, apoi, cu voce şi mai scăzută:

– Domnişoară, e un secret mare... Văd că sunteţi străină, altfel n-aş scoate un cuvânt. Dar să ştiţi că mă nenorociţi dacă suflaţi o vorbă, şi am şi eu un copil, o fetiţă...

– *Gnädige Frau,* am spus în nemţeasca mea destul de curentă, puteţi avea toată încrederea. Adevărul e că v-am propus să dau lecţii numai ca să aflu câte ceva despre Trude, dar eu plec chiar mâine în ţară, sunt din România. Ce interes aş avea să vă fac neplăceri? Dimpotrivă.

A mai privit de câteva ori împrejur şi apoi, cu un creion cu care până atunci se jucase nervoasă, a scris pe marmora albă: „Sunt la mine în pivniţă, amândouă..." Şi apoi, ştergând cu degetul de câteva ori, până nu a mai rămas nicio urmă, a continuat în şoaptă:

– Trude speră să poată să-şi ia într-o zi copilul acolo. Ştiu că face demersuri disperate. Mulţi în situaţia ei s-au omorât... I-am promis să le iau la mine. Erau pe trotuar, în stradă. Li s-a luat tot ce au avut.

Deodată, începu să râdă zgomotos. Era atât de nepotrivit râsul acela cu momentul pe care-l trăiam, încât m-am speriat. Am crezut c-a înnebunit.

– Mi s-a părut că cineva ne urmăreşte, mă lămuri cu o figură schimonosită, între zâmbete forţate şi o tristeţe firească. Am râs şi eu, ca lumea să creadă că ne amuzăm...

Nu înţelegeam totuşi cum a putut Trude să se despartă de Ines. Îmi aminteam de scrisorile ei, adevărate explozii de bucurie: „Voi avea un copil. Sunt fericită. Aş vrea să fie fetiţă..." Şi o altă scrisoare: „Am o fetiţă. O cheamă Mirona ca pe tine, Ines ca pe mama soţului meu şi Ilse ca pe mama mea: Mirona-Ines-Ilse. Nu e frumos?"

– Era singura posibilitate s-o salveze, izbucni patroana iar într-un râs zgomotos, şi întinzându-mi mâna voinicește, aşa încât ceilalţi să vadă că între noi e o atmosferă de veche prietenie, se ridică.

– Nu pot vedea fetiţa? am întrebat.

Râzând, reuşi să-mi şoptească.

– E greu şi inutil. Din cauza lipsei de aer, e foarte slăbită. E chestie de zile... Dacă are noroc şi vin hârtiile azi-mâine, poate scapă. Apoi, tot veselă, în timp ce mie mi se înnodau lacrimile în gât: Metoda dumitale e foarte amuzantă. Gimnastica în timpul orei de franceză. Franceza în timpul orei de gimnastică. Foarte practic, foarte ingenios. Uite, să-i spun şi lui Hans...

Am plecat de acolo cu sufletul strivit şi fără să ştiu încotro s-o apuc.

Mi se părea că fiecare om care zâmbeşte sau râde comunică altuia o veste sinistră, că muşchii feţelor se destind numai în măsura în care trebuie să acopere, să ascundă sufletul întunecat şi ghemuit de groază.

A doua zi, după o noapte lungă – dormisem puţin şi visasem urât –, m-am dus la aceeaşi cafenea, cu un pachet în care aveam bomboane, turtă dulce şi o rochiţă pentru micuţa Ines. Şi iată ce am aflat: Bătrâna a murit în noaptea aceea. Fetiţa, care n-avea nici şase ani, nu scoase un cuvânt, un geamăt. Ştia că sunt ascunse acolo în mare taină. La început a crezut că bunica a leşinat şi a vrut să-i dea apă să bea. A deschis gura moartei ca să-i toarne apă pe gât. Pe urmă a stropit-o cu apă ca s-o trezească, a învelit-o ca s-o încălzească. A stat lângă ca ca s-o ferească de şoareci. Dar când i-a văzut ochii deschişi, mari şi sticloşi, şi gura căscată, s-a speriat şi s-a ascuns după nişte lăzi goale. Totuşi, la gândul că mama o va întreba într-o zi cum s-a întâmplat, ce a făcut pentru bunica, şi-a învins groaza şi s-a dus înapoi lângă moartă, s-a culcat alături şi a luat-o în braţe ca s-o încălzească.

– Nu ştiu cum a rezistat copilul. Dacă aţi şti cât o iubea Trude, cum o păzea de tot ce ar fi putut s-o tulbure şi cum o răsfăţa! Ce va deveni un copil care a stat o noapte întreagă căutând, cu mănuţele ei, să încălzească un cadavru?

Spunând toate acestea, *Frau* Wilma uitase că mai e lume primprejur pe la mese, dar deodată, când îşi dădu seama, începu să râdă în hohote.

– *Wunderbahr... Reizend*[1]... se minuna.

[1] *Minunat... splendid.* (germ.)

Când zâmbea, din cauza lipsei de concordanţă dintre ceea ce simţea şi ceea ce căuta să exprime, avea un aer cretin. Am întrebat dacă pot să văd fetiţa.

– Acum nu. Are frisoane şi febră destul de mare.

– E tot în pivniţă?

– Vă rog, mai încet. Bărbatul meu nu ştie nimic. Mă tot întreabă unde dispar, de ce sunt zăpăcită. Azi am greşit o adunare şi s-a înfuriat. Cadavrul nu-l pot transporta decât la noapte, când se întunecă bine. Şi începu să râdă: Ha-ha-ha! *Glänzend, aber sie sprechen glänzend...*[1] Vreţi să-mi ajutaţi la noapte...

Am râs şi eu.

– Foarte amuzant, am spus. Şi fetiţa o să rămână toată noaptea în pivniţă, singură? am întrebat, bătând cu degetele pe masă ca cineva care cântă la pian.

– Nu ştiu cum să fac. După ce scap de bătrână, voi spune că m-am pomenit cu Ines. Soţul meu o cunoaşte pe fetiţa lui Trude. E un om fricos, dar nu-i rău. Când o s-o găsească în pat, bolnavă, n-o să aibă inima s-o arunce în stradă. Fetiţa noastră e în Tirol, la rude.

– Dar cum o s-o lăsăm până dimineaţă fără aer, singură, cu febră? Trebuie să ne ducem imediat...

Patroana râse.

Am înţeles că cineva priveşte spre noi şi m-am forţat să râd şi eu.

– E imposibil să rămâie în pivniţă până mâine, fără aer, în miros de cadavru. Ce putem face ca s-o scoatem numaidecât?

– Nu e prudent. Mai întâi să scăpăm de bătrână... Şi având aerul că se distrează de minune, că iar îmi spune o anecdotă cu haz: Noi riscăm lagărul, gândiţi-vă la asta. Avem şi noi un copil...

Şi iar începu să se prăpădească de râs.

– Foarte amuzant! Foarte amuzant! repetam...

Şi în acelaşi timp aduceam mereu alte argumente să-mi dea fetiţa, iar ea, continuând să râdă, începu să-mi explice unde e uşa din dos, scara, pivniţa.

---

[1] *Admirabil, dar dumneavoastră vorbiţi admirabil...* (germ.)

Cum să descriu ce am găsit acolo? Cu ce să încep? Cu întunericul? Cu mirosul stătut şi muced de butoaie de vin?

Bătrână, rostogolită pe jos, învelită cu o cuvertură galbenă. În partea opusă, o canapea verde, stricată, trasă spre ferestruica ce dădea chiar spre trotuar. Un breton bălai acoperea o frunte îmbrobonată de febră. Fetiţa lui Trude delira. Nu m-am gândit prea mult ce fac. Mi-am dat seama că primul lucru de care are nevoie e aerul proaspăt. Am luat-o în braţe. Era de bine, de rău îmbrăcată. Probabil că de mult nu mai ştia ce e o cămaşă de noapte. Grea nu era. Pe stradă a deschis ochii şi m-a privit încercând să mă recunoască. La hotel s-au uitat cam chiorâş la mine, dar n-au îndrăznit să întrebe nimic. Apucasem să cer portarului să trimită la farmacie după nişte alcool, iar de la restaurant am cerut două ceaiuri cu lămâie şi am dat bacşişuri mari. Aşa cum am prevăzut, mica Ines avea nevoie de aer. Am deschis ferestrele larg. Dormea acum mai liniştită. O oră mai târziu avea ochii iar deschişi, ochi verzi, cu irizări de aur. Mă gândeam la tot ce însemnau pentru biata Trude aceste licăriri galbene în ochii copilului ei. Aici trebuie să fie sursa ei de lumină, de soare, de energie, de viaţă, aici, în ochii ăştia deschişi asupra mea. Aveam vârsta lui Ines când Trude mi-a întins un covrig cu susan: „Na, poftim, ia!"

– Eu sunt o bună prietenă a mamei tale, Ines. S-a ridicat deodată cu spatele drept, cu ochii măriţi.

– *Wo ist Pusy?*[1]

Probabil că aşa îi spunea mamei ei...

– Pusy te-a trimis să mă iei?

Ca să-i stimulez dorinţa de a se însănătoşi, i-am spus:

– Da, dar uite, trebuie să te faci bine, Ines, e o călătorie lungă până la Budapesta, trebuie să fii puternică.

– Sunt puternică, mi-a răspuns, cu vocea slabă, şi a căzut iar cu capul pe pernă. Apoi, ridicându-se în coate, încercă să se scuze: Dar n-am dormit toată noaptea. Am păzit-o pe Grami, am strâns-o în braţe, i-am frecat mâinile ca s-o încălzesc...

Ochii i s-au umplut de lacrimi, care se desprindeau câte una, şi curgeau apoi, tăcute, pe obraz. Am simţit că-i face bine.

[1] *Unde este Pusy?* (germ.)

– Plângi, Ines, plângi cât vrei tu.

– Acolo n-am plâns, ca să nu fac zgomot, mi-a mărturisit printre sughițuri, și deodată s-a oprit, cu năsucul în vânt. Cum te cheamă?

– Mirona.

– Mirona? Pusy are o prietenă Mirona, și pe mine mă cheamă Mirona. Am trei nume: Mirona-Ines-Ilse.

– Eu sunt Mirona.

– Atunci, ai fost la Paris? E frumos acolo? E departe? Pusy a primit multe ilustrate de acolo și o scrisoare de la tine. Știi franțuzește? Și eu învăț... învățam...

A doua zi când am stat de vorbă cu *Frau* Wilma mi-am dat seama că se simțea ușurată. Cărase într-o boxă a pivniței canapeaua și toate lucrurile pe care le folosiseră cele două protejate, timp de trei săptămâni, și-l înștiințase pe bărbatul ei că a găsit în pivniță o femeie moartă.

Deși desfigurată, el a recunoscut-o pe mama lui Trude, fără să bănuie tot ce se petrecuse acolo și fără să comenteze. În tot cazul, se grăbi să anunțe poliția. Nimeni nu se mira. Sinuciderile, morții găsiți ici-colo, din pricina foamei și a persecuțiilor rasiale, erau cazuri destul de frecvente în Viena ocupată.

De la *Frau* Wilma, patroana cafenelei, m-am întors cu un ibric electric, cu o sticlă de lapte și o bucată de pâine. În alt pachet am găsit o cămașă de noapte a fetiței ei, una de zi, ciorapi, pantaloniași, pantofi aproape noi.

Nu puteam să-mi dau seama ce-i făcea bine lui Ines: fereastra mereu deschisă, faptul că avea cu cine vorbi, că nu-i mai era frică sau nădejdea de a pleca la Budapesta, la Pusy? În tot cazul, după ce am dezbrăcat-o și i-am făcut câteva frecții cu alcool și o baie (nu făcuse baie de luni de zile), parcă era alt copil. Dimineață, când s-a trezit, avea culori în obraji. Am săpunit-o din nou din cap până-n picioare, i-am făcut un duș cald. Mi l-a cerut mai fierbinte, și la urmă „rece de tot", striga ca s-o aud. Îmi dădeam seama că însuși zgomotul apei îi face plăcere, îi face bine.

Dar trebuia să mă pregătesc de plecare spre țară, să iau o hotărâre în privința lui Ines. Un lucru era sigur: în pivniță n-o voi lăsa să se întoarcă. Tot căutând o soluție, mi-am amintit de un film. Sub influența lui, m-am dus cu Ines la Notre Dame de Sion, unde am cerut să vorbesc cu *mère supérieure.* Acolo am inventat o alambicată poveste: Ines e copilul meu din flori, bineînțeles creștină. Mi-au înfiat-o niște prieteni buni, ca să mă scoată din încurcătură. Când m-am măritat, n-am îndrăznit să mărturisesc soțului meu adevărul... I-am făcut acte false lui Ines. De unde să știu că are importanță religia prietenilor care au înfiat-o?! Atunci n-avea importanță... Dar Ines e fetița mea, e ortodoxă, am venit s-o salvez, când am aflat că părinții ei adoptivi au fost deportați...

Mère supérieure a încercat să lămurească romanul meu complicat, dar singurul lucru pe care l-a înțeles și l-a crezut e că sunt străină și că fetița mea trebuie să rămână acolo câtva timp, din pricina soțului meu, care dacă ar afla...

– Dar e un păcat să-ți induci în eroare aproapele. Trebuie să-i spui că ai păcătuit, m-a dojenit *mère supérieure,* ștergându-și ochelarii cu o batistă de un alb ireal.

– E un păcat pe care l-a făcut și Fecioara Maria, am spus cu zăpăcită.

Era cât pe ce să stric totul, dar rezultatul a fost, dimpotrivă, neașteptat de bun.

– Ai avut, desigur, o viață grea, copila mea, departe de binefacerile bisericii noastre. De altminteri, dumneata ești ortodoxă. Vezi... Catolicismul... În sfârșit, cred că e mai bine pentru Ines să rămână câtva timp la noi. Cred că ar fi mai bine să treacă la catolicism.

– Da! am exclamat cu toată sinceritatea. Da, așa-i. Să aveți grijă de ea. Binefacerile bisericii catolice sunt cunoscute. Și dacă va veni s-o ceară o doamnă, Wilma, Wilma Raeder, care e o bună catolică, să i-o încredințați numaidecât. Vă rog foarte mult.

Despărțirea a fost grea. Fetița se lipea de mine cu toată deznădejdea. Nu plângea, dar ochii îi erau înecați, ca și vocea.

– Îmi pare așa de rău că pleci! repeta Ines.

Am luat-o deoparte, i-am ridicat bărbia spre mine, i-am pus mâna pe umăr şi i-am vorbit ca unui om în toată firea.

– Ascultă, Ines, trebuie să ai grijă de tine, tu singură să ai grijă de tine, trebuie să te aperi dacă e nevoie, trebuie să reziști. Când mama va putea să te ia, va trebui să te găsească sănătoasă, voinică. Sunt sigură că nu trăieşte decât pentru tine.

– Şi papi la fel, zâmbi fetiţa.

– Cu cine semeni? am întrebat fără să vreau, poate ca să mi-l pot imagina pe acest tată, îngropat cine ştie în ce lagăr.

– Pusy spunea că sunt leită tăticu. Papi e frumos şi face două gropiţe când râde. Eu am numai una, aici... Şi zâmbi ca să-mi arate gropiţa, dar lacrimile începură să i se desprindă una câte una.

– Îl iubesc atât de mult! mi-a mărturisit ca un secret. Aşa de mult! Apoi, surâzând iar: Când eram mică voiam să mă mărit cu el...

„Când eram mică", am repetat în gând cu o imensă milă; Ines avea acum cinci ani şi nu mai era mică...

– Să fii curajoasă, Ines, făgăduieşte-mi.

– O să fiu, cum am fost şi noaptea trecută, acolo...

De ce nu pomenea de bunica ei? De ce nu întreba nimic? S-ar fi spus că se teme, că nu vrea să afle ceea ce totuşi ştia – că bunica murise. Cred că refuza să-şi amintească grozăvia acelei nopţi. Era matură Ines, era un om întreg, un om bătrân cu fruntea aceea de cinci ani!

Când am plecat de acolo am trecut printr-o grădină publică. Voiam să mă reculeg. Mi-era sufletul greu şi abia îmi târam picioarele; parcă mi se lipise tot noroiul oraşului de tălpi. Şi parcă eram ameţită. M-am aşezat, nu departe de poartă, pe o bancă. Nu pricepeam de ce se aflau acolo atâţia copii, strânşi claie peste grămadă, când parcul se întindea departe, imens şi foarte bine îngrijit. Aici, dimpotrivă, un rotogol de pietriş şi praf, şi în loc de verdeaţă, bălării. Dar, cu gândul la Ines, am vrut să mai zăbovesc printre copii. O femeie tânără, palidă, care stătea lângă mine, puţin adusă din spate, cu mâinile încrucişate, tăcea. Am simţit nevoia să schimb câteva cuvinte cu ea.

– De ce sunt îngrămădiţi copiii acolo?

– Sunteţi străină, probabil...

Dar alta, mai în vârstă, care şedea lângă ea, a strâns-o de braţ.

– Da, sunt în trecere...

S-au ridicat deodată. Abia atunci am văzut că purtau câte-o bandă galbenă pe braţ, cu o stea neagră. Copiii purtau şi ei astfel de banderole, şi privirile lor se îndreptau spre largul grădinii, unde alţi copii chicoteau veseli şi se jucau cu trotinete, cu cercuri, cu triciclete. Un bătrân abia putea să ţină de umăr un băieţel care încerca să treacă rotogolul de pietriş unde stăteau înghesuiţi cei cu semnul pe braţ.

– *Aber warum?* întreba băiatul. *Warum, warum darf ich nicht?*[1]

M-am ridicat, le-am zâmbit celor două femei îmbrăcate în negru. Una era foarte tânără, cealaltă mai în vârstă; dar la fel de frumoase. Mama şi fiica, după cum semănau. Amândouă blonde, cu buzele albe, ochii uscaţi. Sufletul mi-era greu, ochii înlăcrimaţi. Am plecat fără să spun un cuvânt. Pe stradă, aproape alergam. În faţa mea se ridicau, ca o sfidare a tot ce văzusem, Augustiner Kirche, Votivs Kirche, Stefans Dom, superbe dantele de piatră şi fier, gata să atingă cerul cu vârfurile lor. Dar la adăpostul rugăciunilor creşteau, la fel de înalte, fărădelegile pe care le făceau sau le tolerau, tăcând, credincioşii.

Am trecut pe la *Frau* Wilma să-i spun unde e Ines. Am dat buzna în cafenea, dar a trebuit să aştept un moment prielnic ca să-i pot vorbi. *Frau* Wilma, uitându-se împrejur ca să vadă dacă nu-i spionată, a râs zgomotos.

– Ce mai faci? Ce mai faci? Ai noroc, e vreme frumoasă la Viena... O vară minunată.

Am încercat să-mi înveselesc faţa, dar cred că n-am izbutit.

– Tatăl lui Ines a încercat să fugă din lagăr, mi-a şoptit *Frau* Wilma. Cel puţin asta e versiunea oficială... L-au împuşcat azi-dimineaţă. Apoi cu o forţată, penibilă voie-bună: Cum te-ai distrat? Cum ţi se pare Viena? Ai luat cafeaua la Sacher? Are prăjiturile cele mai bune. Şi în şoaptă: Bunicul ei s-a sinucis în aceeaşi noapte când s-a prăpădit bunica. Apoi tare: Trebuie să vă duceţi

[1] *Dar de ce? De ce, de ce n-am voie?* (germ.)

la Grinzing, domnişoară! Sezonul e în plin! Călușei, trageri la ţintă...

I-am explicat unde e Ines şi am rugat-o să aibă grijă de ea. S-o trimită la Budapesta de îndată ce-i vin actele, s-o trimită cu orice mijloc...

– Ce vreme frumoasă! zâmbea fără încetare *Frau* Wilma.

– Ce vremuri! am spus, strângându-i mâna, şi, grăbită, m-am strecurat printre mese.

Mi se părea că toţi ochii mă urmăresc, că sunt înconjurată de asasini şi de spioni.

La hotel am găsit lucrurile în geamantan răvăşite.

Drumul spre ţară nu mi s-a părut destul de lung pentru ca să-mi adun gândurile, să reflectez la toate prin câte trecusem. Erau clipe în care recapitulând cele trei zile petrecute la Viena îmi venea să dau alarma, să opresc trenul, să arăt ce se petrece în secolul al XX-lea în inima Europei, întruna din cele mai civilizate ţări de pe glob, şi erau clipe când voiam să şterg cu un burete miraculos capitolul Viena, ca să mă pot gândi la Gian, la noaptea petrecută în braţele lui la Triest.

Dar în minte îmi apărea Hedda Hölden. În urechi îmi răsunau cuvintele lui Jacquot: „Ai să cunoşti o refugiată din Germania. Ai să pipăi o rană adevărată, ai să înţelegi pentru ce luptăm în Spania..."

Sfârşitul Catrinei e intitulat caietul în care povestesc ce am găsit acasă.

Odăile parcă mai mici, plafoanele mai scunde, tapetele mai afumate. Mirosul de muced mai supărător. Numai pendula din sufragerie spune pitpalac şi cucu la fel ca înainte. În patul ei, bătrâna Caţian, străbunica, în numele căreia fusesem atât de stăruitor rechemată, avea obrazul şi mai gălbejit, şi mai mototolit decât mi-l aminteam. Sub plapumă rămăsese parcă numai o grămăjoară de oase. În ochiul sănătos, speriat, mărit şi în degetele agăţate de mâna mea era strânsă puţina, ultima putere.

– De ce-ai zăbovit atâta, Mirona? Nu ţi-am trimis vorbă că te dezmoştenesc? Dar ţie puţin îţi pasă de moştenire; de aia am eu încredere în tine. Vreau să dormi aici cu mine, pricepi? Tu să mă păzeşti, numai în tine am încredere. Uite patul tău acolo. E pregătit de mult. Mi-e frică de Fana. Ţie pot să-ţi spun, că tu ştii să taci. Asta-mi place la tine, că taci. Spune, ai auzit ceva? Merge vestea că trăieşte. Poate a venit să-şi ia moştenirea? Cred că fetele ştiu... Mi-au cerut să le dau, din viaţă... Dar nu le dau... Bagă mâna sub pernă, cheile sunt aici...

– Cheile?

Am înlemnit. Orice mi-aş fi putut închipui, dar că bătrâna va da într-o zi din mână cheile ei, că altcineva îi va deschide dulapul, asta era desigur cea mai mare încercare la care o supusese viaţa, suprema înfrângere pe care trebuia s-o îndure pe acest pământ. Am şovăit. Cheile Catrinei Caţian! Eram sigură că nimeni nu le-a atins vreodată.

– Hai, Mirona. Acum fiecare ia cheile şi umblă în lucruşoarele mele, în banii mei, în bănuţii mei scumpi. Şi să vezi, au obiceiul să stea cu spatele, să nu văd cum scotocesc ele acolo, afurisitele! Du-te, fetiţo; uite acolo e o cutie... penalul tău... Ţii minte?! Penalul chinezesc... Ţi l-am dat când ai intrat în a doua primară. Pe urmă tot eu ţi l-am luat înapoi... Am lăsat să cadă vina pe slugi... Nu-i nimic, şi aşa furau. Uită-te acolo, dar să te dai la o parte, ca să văd şi eu. Fetelor degeaba le spun să se dea la o parte, ele stau dinadins cu spatele, ca să nu văd ce fac, să nu ştiu ce cotrobăiesc. Vezi, colo sus, mai la dreapta. Deasupra sunt mosorele, ibrişinuri, igliţe, un ciorap de lână început... Dedesubt... mai dedesubt... Bravo, fetiţo, uite ce repede te-ai întors. Să le vezi pe ele cât zăbovesc, nişte prefăcute şi hoaţe...

A scos din vechiul meu penal o cheie. Mâinile-i tremurau.

– Asta e, mi-a şoptit... Şi acum vezi dedesubt, sub rufele alea rupte... e o lădiţă... Aşa, drăguţa mea, bravo... Numai în tine am încredere, de aia te-am tot chemat... Ştiu că nu m-ai iubit, dar nici n-ai jinduit după bănuţii mei. Şi nu eşti linguşitoare, semeni cu bunică-ta Fana. Dar Fana era rea. Rea... Şi îmi voia moartea. Mă blestema. Tu nu mi-ai dorit nici rău, nici bine. Tu eşti cu capul

în nori... Semeni cu răposatul Miron... Așa era străbunicul tău, cu capul în nori. Stai, vino mai aproape de mine. Bănuții i-am împărțit în punguliță. Trei punguliță pentru fete, una să fie a ta. Și mai am și o salbă, a *ei*. Salba asta o purta Fana... Era a ei!... Era de la... Nu te privește de la cine era... Ți-o dau s-o păstrezi. Uite și punga mea și pungile fetelor... Dacă vine Fana în noaptea asta, să nu găsească nimic. O simt de câtăva vreme că dă târcoale pe aici... Crede că mor și vrea să-i rămână casa. Da de ce să-i rămână? A stat aici? A dus greul ea? A păzit-o? Nu i-a plăcut să stea s-o îngrijească, nici n-o să aibă parte de ea... Degeaba-i tot dă târcoale... Am văzut-o eu cum umblă la dulap. Caută salba... S-a apropiat și de patul meu, a băgat mâna sub pernă, a căutat cheile. Cheile mele... Ei, să poftească să caute: n-o să mai găsească nimic. Bine că ești aici, fetițo! După ce pleacă ea, să-mi dai pungile înapoi. Și salba. Nu-i așa că mi le dai? Îmi dai și partea ta, că eu ți-o îngrijesc mai bine. În fete n-am încredere și nici tu să n-ai. N-o să-ți dea nimic, ascultă-mă pe mine. Niciuna nu te iubește. Nici maică-ta nu te iubește... La drept vorbind, nici eu nu te iubesc, dar am încredere în tine, fetițo. Numai în tine am încredere. Am să-ți las și casele vechi din Stupinei. Niște cocioabe, dar nu-i nimic, ai să le repari și ai să stai acolo... că tu aici mulți purici nu faci.

Nu înțelegeam cum putea să vorbească atât de mult, cum mai putea face atâtea socoteli grămada aceea de oase, rămășița aceea de viață. Eram cutremurată. Aveam în fața mea lacrimile săracilor de la care a luat camătă, banii slugilor pe care le dădea afară, cu tot felul de pretexte ca să nu le plătească. De ce spusese: „Salba era a *ei*. O avea de la...“? De la cine o avea?

– Eu cred că fetele au mai luat dinăuntru, sufla bătrâna. Să le numărăm. Tare-s plăcute la pipăit băncuțele... Încuiem ușa și numărăm. Hai, să vezi... E o plăcere. Tu nu poți să înțelegi, fetițo, ție nu-ți plac banii... Îți place să dai. Dar fără bani să știi că n-ajungi departe. Nu, lasă, acum nu pot să număr, sunt obosită. Uite, ia punga mea și salba și tot ce ți se cuvine și pune-le bine, ascunde-le în odăița ta. Bagă-le acolo, în geamantan, sub caietele și hârțoagele tale... Acolo nu umblă nimeni. Știu că scrii poezii

sau romane. Treaba ta, te priveşte. Celelalte pungi să le pui la loc. Încuie şi dă-mi cheia înapoi. Cheile mele. Cheiţa pune-o înapoi în penal. Şi cheamă fetele. O să creadă că atâta avem. Că atâta a rămas. Aşa! Ne-am înţeles? Unde-s cheile? Vezi că am încredere în tine? Punguliţa şi salba să mi le dai înapoi dacă mă fac bine, ai auzit, fetiţo?

O lacrimă i-a acoperit ochiul sănătos, dar atât de obosit, de tulbure, încât nu se mai deosebea de cel cu albeaţă.

Au mai trecut multe zile până s-a hotărât bătrâna să se despartă de bănuţii ei, să împartă pungile, căci mai avea câte ceva de poruncit şi voia să fie înarmată. Mie mi-a cerut să dorm în camera ei şi să-i păstrăm scaunul la masă... Coliva să i-o facă Floarea, cât va trăi... Eu să mă mărit cu Doru, fiul unui nepot de vară. M-am împotrivit. Mătuşile mă îndemnau:

– Spune da, poate să mai scoţi ceva de la ea...

N-am vrut s-o mint.

– Bine, conveni bătrâna în cele din urmă. Şi arătând portretul: Ţi-l las ţie... a costat... Lena... suflă bătrâna Caţian. Apoi, nespus de mirată: Lena! Ce nume?! Ochiul cel sănătos se închise, apoi cel cu albeaţă. Buzele uscate, albe, se mai mişcară o dată, şuierând cu dispreţ: Ce nume!

– Am auzit că nici n-a luat-o pe fata lui Drăgan, şopti mama.

Bătrâna a deschis ochii şi numai că n-a bătut din palme.

– Foarte bine! Nici să nu-l ia, escrocul!

– Atunci, de ce-i poartă numele? întrebă tanti Marie.

– Dar cum? Drăgan?

– Păi dacă aşa e născută...

– Şi de unde are averea respectivă?

Erau întrebări care nu lipseau niciodată când un personaj feminin intra în discuţie. „Cum e născută" şi „De unde are averea respectivă"?

– Cică a înfiat-o pictorul.

– Escrocul! făcu bătrâna Caţian deschizând ochiul sănătos şi privindu-ne pe fiecare în parte cu o ascuţime pe care nimeni nu i-ar mai fi bănuit-o. Şi ridicând greu braţul arătă cu degetul portretul din perete. Averea respectivă, uite aici, averea... Braţul

îi căzu, în timp ce Neneea, tanti Marie şi mama, mai întâi în şoaptă, apoi ridicând vocea, discutau în contradictoriu, una susţinând că Marta s-a măritat cu Lena, alta că Lena a înfiat-o. Pe Neneea o pufni râsul, râdea cu sughiţuri, fără să poată explica de ce. Iar ochii bătrânei Caţian, întredeschişi, păreau că iau parte la conversaţie.

Îi priveam braţul atârnând, gata să atingă duşumeaua, un braţ scheletic, cu pielea zbârcită, de o transparenţă verzuie. Aş fi vrut să-l ridic, dar n-aveam curaj să-l ating, când deodată bătrâna, ridicând braţul, o ameninţă pe Neneea, care râdea:

– Stăpâneşte-te, proasto! Apoi arătând spre portret: Averea respectivă.

Fetele încercară s-o liniştească, şi bătrâna, ascultătoare, parcă aţipi. Mâna îi atârna iar, galbenă, uscată şi grea ca de plumb.

– Ia vedeţi... am şoptit.

Tanti Marie vru să-i ridice braţul, dar, speriată, îi dădu drumul. Braţul greu căzu, lovindu-se de duşumea. Mama îi potrivi perna; capul bătrânei, parcă şi el prea greu, se prăbuşi.

Pitpalac! se auzi o singură dată bătaia pendulei.

Punga pe care mi-o dăduse în păstrare n-am mai găsit-o. Cineva scotocise prin caietele mele. Scosese monedele, salba, şi totuşi în grabă a mai lăsat o băncuţă din toate câte strânsese bătrâna. Nepoatele n-au făcut cercetări. N-au pus întrebări. N-au discutat testamentul. Ceea ce însemna că erau înţelese între ele. Le rămânea casa, destul de dărăpănată, dar cu multe odăi, un pod plin de cuiere şi lucruri inutile şi un proces început cu treizeci de ani în urmă, pe care dacă l-ar fi câştigat ar fi devenit proprietare pe o pădure şi pe nu ştiu ce ape termale.

Nepoatele se văitau:

– Procesul ăsta a băgat-o în pământ, sărăcuţa! S-a luptat cu-o sută de moşneni şi n-a reuşit să iasă din indivizie. Acu e rândul nostru. O sută de procese în curs şi atâţia avocaţi! O să ne bage în pământ şi pe noi.

Eu mă uitam cum se-ncheie o viaţă irosită în ambiţii mărunte şi în sete de bani, cum se topeşte o voinţă încordată, aproape o sută

de ani, asupra unui maldăr de chei, asupra unor cămări, asupra unei pivnițe cu șobolani și a unui pod cu boarfe, asupra atâtor odăi inutile. Cum se stinge, în sfârșit, lupta cu slugile, cu nepoatele, cu zvonurile și superstițiile casei, cu umbra teribilei Fana!

Din anul care s-a scurs după moartea bătrânei Cațian nu voi reține decât scrisorile lui Gian. Cea dintâi are conținutul unei telegrame: *Mirona, mon chéri, mon père est mort cette nuit. Comme je voudrais pleurer dans tes bras!*[1]

Niciun cuvânt mai mult. Nicio posibilitate să aflu vreun amănunt. Aș fi vrut să știu ce a devenit Fany, cum a îndurat lovitura. Sigur, și pentru Gian trebuie să fie năprasnic – știam cât de mult își iubește tatăl –, dar Fany era îndrăgostită. Revedeam scena din cadrul ușii, în casa de la Monaco. Un bărbat hotărât să divorțeze deschide brațele, și femeia cade în brațele lui, ca și când de la începutul lumii se căutau și totul era ireversibil... Dar veșnicia a durat câteva luni. Fany, care l-ar fi smuls cu ghearele oricărei femei, nu l-a putut smulge morții.

N-a trecut mult, și am primit această uluitoare scrisoare:

Mirona mea dragă,

Am aflat, în sfârșit, cum a murit tata. De inimă, bineînțeles... Actul de deces este cât se poate de clar. Dar iată împrejurările. O seară plăcută și calmă. Tata citea la birou. Fany o învăța pe Doritta să scrie. Apoi fetița s-a retras într-un colț cu o jucărie, iar Fany a continuat să scrie pe aceeași foaie. Ea, care nu scria niciodată! Binedispus, tata s-a ridicat și a venit binișor pe la spatele fotoliului ei, vrând să-i ia caietul din mână. Ea s-a apărat. El a stăruit. Apoi a căzut și a murit... Am căutat faimosul caiet. Era nou, și prima pagină – smulsă. Am găsit-o ghemotoc, într-un ungher, unde câinele își cară tot ce șterpelește din casă: un ciorap, un papuc, un ghem de lână. Am desfăcut hârtia. Pe ea, câteva litere mari, repetate de mâna stângace a Dorittei. Apoi, cu un scris mărunt,

[1] *Mirona, dragule, tata a murit noaptea asta. Cum aș vrea să plâng în brațele tale!* (fr.)

apăsat: fiară, fiară... Același cuvânt era repetat, atât cât încăpea pe foaie, pe marginile ei, și în colțuri... Nu știu dacă tata, apucând să-i smulgă caietul din mână, a avut revelația adevăratelor ei sentimente sau dacă Fany, tocmai ca să evite acest lucru, a refuzat să cedeze. Nu știu care din ei a rupt foaia pe care am găsit-o mototolită... Dar ce importanță mai are... Tata a murit. Am luat o foaie din același caiet și am scris de zeci de ori: Tata a murit, tata a murit... Am strâns hârtia în pumn, ghemotoc, am băgat-o în sertarul măsuței de noapte a lui Fany și, fără s-o mai văd, am plecat.

În 13, rue Jules Simon, pustiu. Roger, prin nu știu ce legături suspecte cu doi tineri germani care-și făceau buzele și-și creionau sprâncenele, a plecat la Berlin. Marta a avut o expoziție la galeriile Zack, cu destul de mult succes, dar fără vânzare. Tudor a dispărut fără urmă.

Eram singur, îngrozitor de singur... Într-o noapte – nu râde, Mirona! – hotărâsem să mă sinucid. Dar tocmai când stăteam așa, cu coatele pe masă, între multe sticle de băuturi golite (nu pentru întâia dată regizam despărțirea cea mare), aud o sonerie. Deschid. În fața mea, un om ține cascheta în mână. Mă împinge când vede că mă împleticesc pe picioare și că mă bâlbâi. Înalt, o față energică, uscată, foarte brun, ochii parcă-i ardeau.

– Sunt un prieten al lui Jacquot, mi-a spus, am nevoie să fiu găzduit o noapte, două.

Dădeam din cap năuc, înțelegând pe jumătate. Dar omul părea și el nedumerit că Jacquot avea astfel de „relații".

– Unde e Jacquot? am întrebat.

Omul m-a dus și mi-a vârât capul sub duș, apoi am stat de vorbă până în zori. Mi-a spus că lucrează la Uzinele Caudron, unde în ultima vreme s-au făcut multe greve. În ajun erau adunați toți în curte, când a intervenit poliția cu gaze. A urmat o încăierare. Capii grevei au fost arestați. El a reușit să fugă. Avea de mult, de la Jacquot, adresa mea.

Prietenul nostru, Jacquot, a făcut mereu naveta peste Pirinei. La Barcelona, brigăzile internaționale și-au luat rămas bun de la tovarășii de arme, dar ce extraordinară pagină de solidaritate au înscris în istorie...

Post scriptum

Reiau scrisoarea întreruptă cu o lună în urmă. Mirona, sunt mulțumit că mi s-a refuzat amânarea pentru studii. Trebuie să-mi fac stagiul militar. Încep o viață cazonă. Sunt mulțumit că te știu acasă, la adăpost de lipsuri materiale. Dar ce mult îmi lipsești, Mirona, ce dureros te doresc! Ce singur sunt!

Azi am primit de la Gian un simplu bilețel.

Mirona, sunt pe linia Maginot și aștept. Așteptăm... «C'est une drôle de guerre[1]*. Așa i se și spune: Cette drole de guerre.» Mă gândesc la tot ce s-a întâmplat ca să ajungem aici.*

Ultima scrisoare parcă-i un geamăt.

Mirona, Mirona! Azi a căzut Parisul; a fost ca și când cel mai bun prieten mi-ar fi murit. Cizma teutonă pe cheiurile Senei! Îți poți imagina asemenea oroare? Dar n-o să stăm cu mâinile în sân. Ne înțelegem vina și suntem gata s-o plătim cu arma în mână, cu viața. Mirona, draga mea, sunt sigur c-o să ne întâlnim într-o zi, cu capul sus.

[1] *Este un război ciudat.* (fr.)

VII

Prin fereastra deschisă, privirea mea cuprinde case înţepenite în noapte, cu acoperişuri suprapuse, înecate în tăcere. Şi totuşi, câte lumini, câte culori nu se pot desluşi în desimea unei nopţi plumburii! Fiecare acoperiş e întunecat altfel, fiecare copac îşi întinde altfel braţele în somn... Personajele mele aleargă pe un disc, îşi pierd conturul, îl recapătă capricios, şi iar îl pierd, devenind rotocoale albe. Parcă sunt numere de ruletă care se amestecă în goană. Jocurile sunt făcute, nimic nu mai merge... Un nume se desprinde din haos: Madeleine!

Multă vreme mi-am închipuit-o romantică, veşnic singură, părăsită, privind în zare ca *Madame* Butterfly. Şi de multe ori, când, cu fruntea lipită de geam, îl visam pe Ştefan, apărea chipul ei, îngrijorat, la fel de îngrijorat ca al meu. Era, în imaginaţia mea, o soră geamănă, care aştepta goana unui tren, un vapor spintecând marea, un avion coborând din văzduh...

Ştiam despre ea puţine amănunte. Povestea decorurilor şi fotografia zărită o singură dată, la Veneţia, în mâna lui Ştefan, se estompaseră în timp. Durerea mea se potolise. Dar chipul ei lua mereu altă înfăţişare. Până într-o zi... Ciudată zi!

Casa răsuna de parcă cineva, în primejdie, apăsând încontinuu butonul soneriei, cerea ajutor. Suna lung, fără întrerupere. Zăpăcite, mătuşile mele dădeau din colţ în colţ. Poate se gândeau la strigoi şi chiar la întoarcerea Fanei. Dincolo de uşă nu era nimeni. Şi totuşi, un deget nevăzut suna neîntrerupt. Liniştită, am cercetat instalaţia din vestibul, de deasupra pervazului uşii. Zarva pornea de acolo. Nu se observa nimic, şi totuşi un clopoţel alerga prin săli, dădea alarma... În cele din urmă, am descoperit că în dreptunghiul de galalit castaniu, butonul alb, pe care totuşi cineva apăsase, era înţepenit şi făcea contact continuu. Când l-am

tras la locul lui cu un ac de cap, zarva s-a potolit ca prin minune. Întâmplarea îmi amintea de o fetiță cu ghiozdan pe spate, care suna și fugea... Trude îmi întindea un covrig cu susan... Cu inima strânsă, mă gândeam la Trude, la Ines, la Gian. Poate sunase poștașul. Într-adevăr, în cutia de scrisori, un plic mare, alb. Dar scrisul mi-era necunoscut. Un scris subțire, ordonat, caligrafic. Înăuntru – câteva rânduri:

Domnișoară, am citit cu interes schițele dumneavoastră și aș dori să stăm de vorbă. Vă aștept sâmbătă, la șase după-amiază. Cu toată stima, Grig.

Dedesubt – o adresă și data.

În casă se prelungea tulburarea. Afară de mine, nimeni nu dezlegase misterul. (Nu voiam să se știe că am trimis unei reviste câteva schițe și că am primit răspuns.)

În neliniștea care dăinuia, încercam să mi-l imaginez pe domnul Grig. Sigur că nu era directorul și nici primul-redactor – numele lor apar pe prima pagină a revistei. Și de ce nu mă chemau la redacție? Trebuie să fie o eminență cenușie, un sfetnic misterios. „Da, ai talent, îmi va spune ironic. Firește, altfel n-ai pierde vremea scriind. Dar vezi rafturile anticarilor și vitrinele librăriilor și coșurile acelea pline de cărți? Toți au talent... în felul lor. În sfârșit, când întâmplările sunt picante sau senzaționale, te poți și dispensa de talent. Pe când în schițele dumitale nu se întâmplă nimic... S-o luăm pe cea dintâi: *Fetița vrea să moară*. De ce? va întreba domnul Grig, fiindcă s-a îndrăgostit de un amurg de vară? E neverosimil, absurd."

Și iată-mă cu plicul în mână, pe Șoseaua Tudor Vladimirescu, pe străzi cu nume de panduri. Un București necunoscut. Dealuri și râpi. Cerul se desfășura în voie, nestingherit de clădiri. Soarele dispărea pe un deal, pe altă înălțime aluneca un fel de covor alb, năzdrăvan. Era o turmă de oi. Zgomotul cu care smulgeau iarba, muzica tălăngilor pe locurile virane și înserarea aceea o mai trăiesm parcă o dată, demult.

Închipuirea mă întoarce în urmă cu ani... În fund, un zid de arțari. La mijloc, izolat, un pui de mesteacăn. Printr-un gard

scund, făcut parcă din stuf de baltă, trece o fată cu rochie roşie, floricele albe şi şorţ verde, încreţit. Printre arţari, promenada, şi mai departe, umeri alăturaţi de tineri ţărani formează un zid colorat peste care coboară şi urcă umerii celor ce joacă în horă. Fetele se leagănă două câte două, armonica răsună de arii ardeleneşti. Flăcăii cântăresc din ochi pe fiecare fată în parte. În marginile ei depărtate şi drepte, pajiştea parcă respiră. Se lasă o linişte imensă peste sfârşitul duminicii. Cele două armonici se despart. Grupul din satul Cristian o ia de-a curmezişul câmpiei, bine pătruns de însemnătatea lui. Pe promenadă se depărtează grupul din Râşnov. Băieţii cu pantaloni bufanţi vârâţi în cizme înalte şi haine cu mâneci prea scurte – par că au crescut prea repede –, din pălării lipseşte pana tiroleză. Fete gătite... Mă iau după ei, apoi îi pierd treptat...

Parcă văd munţii pierduţi în fumul vânăt al unui amurg îndepărtat... Munţi care se prefăceau ei înşişi în noapte. Întunericul nu venea din cer, ci ieşea din pământ şi era atât de mare şi de des, că piscurile păreau că se îneacă în el, în timp ce pe cer ziua începenise o clipă în insule de sidef roz-gălbui-portocalii. Soarele era tăiat în două de un nor, care parcă nu-l lăsa să apună. Pe jos se întindea, cât puteau cuprinde ochii, un câmp de covoraşe în toate nuanţele de verde şi galben. Şi fiecare clipă îşi schimba consistenţa, adâncimea, tâlcul. Trenul şerpuia în depărtare ca o apă neagră... Casele se micşorau, se adunau una într-alta zgribulite, tăcute. Numai brazii rămâneau neschimbaţi, parcă şi mai înalţi, neînduplecaţi, fără bucurii şi fără slăbiciuni. Eram deasupra lor, în cetatea Râşnovului, atât de îndrăgostită de acel apus de zi, că am simţit nevoia să mă arunc pe aşternutul imens de iarbă moale, să dispar fără să ştie nimeni, odată cu soarele, din care rămăsese doar o dungă de aur încins. Aş fi vrut să ştie numai brazii secretul meu şi nimeni să nu plângă după mine. Dar o pisică mică, cenuşie, ca o bucată de noapte, cu ochi limpezi, albaştri, cu labele scurte, groase, a sărit după un zid al cetăţii...

„E neverosimil, va repeta domnul Grig. Cât despre schiţa *Duminică, pe Corso* e comică, dar cam lugubră: Doi ciocli se plimbă pe Corso într-o duminică de august. Îşi poartă uniformele

cu toată demnitatea. Parcă ar fi doi ofițeri din armata habsburgică. Are haz, dar... nu-i momentul să ne punem rău cu Habsburgii."

S-ar putea, dimpotrivă, să fie o persoană foarte serioasă acest Grig, și să-mi spuie câteva cuvinte sobre, uscate, să mă descurajeze. Ei bine, nu mă mai duc! Eu trebuie să scriu, orice s-ar întâmpla. Nu trebuie să trec prin viață fără să las o urmă, o lacrimă, o tresărire din câte am avut pentru tot ce mi s-a părut frumos și bun... Trebuie să mă grăbesc. Tăvălugul fascist a trecut peste Polonia. Trebuie să las în urma mea ceva care să-mi semene cât de puțin, așa cum trece uneori pe fruntea unui copil o umbră care amintește cum cădea mama pe gânduri. Dar poate că misteriosul Grig va vorbi ca Jacquot: „Romanele voastre, așa-zis neutre, teatrul cu baroni și contese și veșnicul subiect, adulterul, e o diversiune deloc inocentă. Această aparentă pasivitate ridică ziduri care îi împiedică pe oameni să vadă că focul cuprinde Europa."

Dacă-mi va spune așa, îi voi da să citească fragmentul *Ines* sau *Trei zile la Viena*. „Îți dai seama, domnișoară?..." va sări în sus domnul Grig.

La numărul 13, câteva trepte de piatră. O poartă îngustă de *fer forgé*. O scară. În dosul ușii – tumult înăbușit de voci. Era multă lume, fără îndoială. M-am uitat din nou la plic. Am recitit cele câteva rânduri prin care eram invitată și m-am întrebat dacă nu e o farsă. Sâmburele alb al soneriei se învârtea odată cu discul galben de lemn cu șanțuri în spirală... Butonul parcă devenea din ce în ce mai mare, spiralele fugeau, se răsuceau... Și fără să-l ating – ca și cum aș fi spus „Sesam, deschide-te!" – ușa a început să se deschidă treptat, și în cadrul ei apăru, dar cu spatele spre mine, un bărbat.

– Nu-i nimic, îi spunea unui personaj nevăzut. Asta-i soarta mănușilor. Dacă totuși le găsiți... Sunt de antilopă gri, destul de uzate... Apoi, întorcându-se și dând cu ochii de mine: Un musafir întârziat...

Și atunci, în dunga întunecată a ușii apăru Ștefan.

– Mirona!

Era vesel. S-ar fi spus că mă aștepta.

– Mirona!

Domnul care-şi pierduse mănuşile cobora scara grăbit. În vestibul, pălăriile atârnate – unele împodobite cu voalete sau panglici, altele simple, bărbăteşti – păreau, împreună cu hainele agăţate mai jos, pe acelaşi cuier, o lume de marionete în repaus. Pe uşile acelea nesfârşit de înalte şi albe pătrundea veselia unei sindrofii. Parcă lumea era adunată ca să râdă de farsa care mi s-a făcut.

– Mirona! Nu-i aşa că nu ştiai la cine vii? Grig e pseudonimul meu literar. De când am citit schiţele tale, nu mai am linişte. Sunt excepţionale. Le-a citit şi Madeleine. Ţine să te cunoască...

Nu izbuteam să desprind din noianul de vorbe decât un nume: Madeleine. Era aceeaşi Madeleine din pricina căreia ne-am despărţit la Veneţia? Ştefan îi vorbise de mine? De ce? Ce-i spusese? Ce ştia?

– Ai mai mult talent decât mi-aş fi închipuit, Mirona. Madeleine e foarte exigentă, şi totuşi... Izbuteşti prin fapte mărunte, lipsite aparent de însemnătate, dar colorate, grele de semnificaţie...

Nu-l puteam urmări. Aş fi vrut să fiu în stradă, să mă îmbăiez în aerul rece, să mă trezesc, să înţeleg ce mi se întâmplă, să fug.

– Meşteşugul tău, Mirona, este de a stăpâni într-o formă rece o emoţie intensă. Madeleine e de aceeaşi părere. Dar nu ţi-aş fi bănuit atâta umor şi nici atâta tristeţe. De unde ai această experienţă a suferinţei? Cine ar fi crezut că Mirona mea... a mea... Te-am căutat la Paris pe *rue* La Boëtie. Dar profesoara era plecată în provincie. Nişte vecine mi-au spus că te-ai mutat şi nu-ţi ştiu adresa. Mirona, Mirona, ai mai crescut. Eşti mai frumoasă.

Eu mă gândeam: „A mai îmbătrânit", şi căutam să regăsesc ochii albaştri, umerii laţi, mâinile mari, aşa cum le-am văzut atunci, în tren, când mi-am lipit mâinile de geam lângă ale lui. Mâinile lui Ştefan!

– Mirona mea...

Vorbea încet, gutural, sfârşitul frazelor se pierdea. Hainele şi pălăriile atârnate în cuier luau forme omeneşti şi parcă ne priveau. Îmi dădeam seama că, fără să-mi mărturisesc, aşteptam această întâlnire, o doream, o imaginam, o visam. De ce eram totuşi îngheţată, dezamăgită? De ce voiam să fug?

– Eşti de un an în ţară?... Ei, cum se poate?! Totuşi, am încercat de atâtea ori să te găsesc. Vi s-a schimbat numărul de telefon? De fiecare dată mi-a răspuns altcineva, şi în loc să-mi dea lămuriri îmi puneа întrebări. Adevărat interogatoriu...

Zgomotul de alături acoperea uneori vocea lui Ştefan atât de mult, că nu-i vedeam decât mişcarea buzelor, ca în filmele mute, alteori se îndepărta atât încât mi se părea că vorbeşte prea tare şi că am putea fi auziţi. Eu nu scoteam un cuvânt. Ştefan, când declamatoriu, când simplu, firesc, uneori rece ca un critic care-şi cântăreşte bine cuvântul, alteori pasionat, totul în vestibulul acela întreţinea un climat ameţitor, încâlcit, din care nu-mi puteam reveni, în care nu mă puteam regăsi. Pe chipul de piatră al unei statui am descoperit mănuşa de antilopă gri, probabil aceea de care vorbise domnul care tocmai plecase. Cealaltă era pe jos şi aş fi vrut s-o ridic. Îmi aminteam ziua când, împreună cu Gian şi tatăl lui, hoinăream, colindam prin magazine la Nisa în căutarea unor mănuşi.

– Mirona, de ce nu spui nimic? Mă intimidezi. Aş vrea să te iau în braţe, să lăsăm toată sindrofia asta absurdă şi să plecăm.

Eu aş fi vrut să ridic mănuşa şi s-o scot pe cealaltă de pe obrazul statuii, să văd cum arată acel obraz. Poate-i Madeleine, m-am gândit, poate că ne priveşte printre degetele mănuşii, ne urmăreşte, ne ascultă...

O adiere de lavandă mi-l apropia pe Ştefan, amintindu-mi clipa când apăruse în atelierul Martei. Ce era adevărat din tot ce se întâmpla acum? De ce era totul nefiresc şi vag ca într-un vis pâclos?

Ca în vis am intrat, alături de Ştefan, într-un salon rotund şi galben, în care capetele oamenilor păreau pete de culoare pe o paletă, sau în acele tablouri de care nu trebuie să te apropii prea mult... Figurile, vocile, privirile erau topite parcă, într-o lumină de bronz... Abajurul portocaliu, ramele tablourilor, covorul rotund de pe jos, galben cu o margine de un verde-cenuşiu, ca pelinul, totul părea că se învârteşte ameţitor. Abia când am simţit pe umăr mâna lui Ştefan, vârtejul s-a încetinit, figurile au început să se limpezească, rămânând, totuşi, întrucâtva strâmbe şi diluate, de parcă se oglindeau într-o apă tulburată de vânt.

– Scriitoarea de care v-am vorbit, spuse Ştefan cu emfază, Mira Run. E un pseudonim original. Dar eu prefer Mirona; este un nume cu totul aparte, simplu: Mirona Runcu. Ba chiar mai simplu: Mirona!... Aşa cum semnează Colette.

Treceam cu mâna întinsă de la unul la altul, între priviri şi surâsuri. Mi se puneau întrebări pe care mai mult le ghiceam. Vocile erau înăbuşite, confuze, paşii nu-i auzeam. O doamnă măruntă, brună îmi vorbea ocrotitor şi mă privea stăruitor. În încăperea aceea, lumina, căldura, covorul pufos şi un parfum care mă ducea cu ani în urmă, acel O*r de Coty* care se răspândea în casă în serile în care mama şi surorile ei se pregăteau să plece la Operă – totul mă împiedica să reţin figuri, nume, s-o identific pe Madeleine, pentru ca apoi să n-o mai văd decât pe ea. Aceiaşi ochi lucioşi, şireţi, aceeaşi bărbie ascuţită, acelaşi păr negru, artificial şi mort ca o perucă, aceleaşi fire coborând din tâmple spre urechi se răsuceau cu o cochetărie stângace, încercând să imite pieptănătura spaniolă...

Degeaba voiam să întorc privirea, să scap de această imagine care se multiplica. Acelaşi cap se mişca între picături de jăratic alb – un colier de pietre sclipitoare cum nu mai văzusem. Aceiaşi ochi mă urmăreau, mă încolţeau în oglinda cu ramă de bronz şi în portretul de mărime naturală, la fel înrămat.

– Am citit schiţele dumitale, domnişoară... Şi am auzit că vrei să scrii un roman. Să-mi dai să citesc. Poate îl publicăm în fragmente... Ştefan te admiră. E un entuziast.

Îmi venea în minte terasa hotelului, pe un canal al Veneţiei, biserica San Marco şi povestea cu decoruri de împrumut. Aş fi vrut să-i spun: „Tu eşti Madeleine din fotografia cea mică, unde purtai o pălărioară cu pene? Îţi recunosc ochii bănuitori şi ironici. Din pricina ta am fugit de Ştefan. Din pricina ta nu l-am căutat de când m-am întors."

O boare de lavandă îmi spunea că Ştefan este aproape, mă ocroteşte. Aş fi vrut sa întorc capul, să-l văd, dar mi se părea că numai înfruntând privirile ei rămân în siguranţă, că altfel, la cea mai mică mişcare m-ar putea înşfăca.

– Vrei să dansăm, Mirona?

Deşi întrebarea îmi era adresată mie, Ştefan, printr-un schimb de priviri, cerea încuviinţarea Madeleinei. Zâmbetul care-i făcea să semene întrucâtva ascundea o complicitate, care mă stânjenea.

Acorduri de pian ajungeau slab până la noi.

– Hai, Mirona, spuse Ştefan luându-mi braţul, de parcă voia să mă ajute să traversez o stradă.

„Dacă-mi spune pe nume, şi pe un ton atât de intim, înseamnă că i-a vorbit de mine, că Madeleine ştie..." Treceam acum printr-un birou, cu pereţii tapisaţi de volume legate în vişiniu. Pe un ton de ceartă, doi bărbaţi discutau despre invazia Poloniei. Un bărbat cu capul mare, pleşuv, cu o privire îndrăzneaţă, cu ceva impetuos în felul lui de a se mişca, râdea sarcastic:

– Acordul de la München!... Ce cacealma sinistră...

Celălalt, un personaj leit Victor Emanuel, vorbea stâlcit româneşte.

Trecând cu mine mai departe, Ştefan voia parcă să mă scape de primejdia războiului. Salonaşul în care am intrat era prea mic pentru pianul de concert care-l ocupa. Covorul, făcut sul, era dat deoparte. Două perechi dansau. La pian cânta o doamnă cu braţele goale şi părul platinat, lucios ca oglinda. Întorcând capul de păpuşă spre noi, spuse cu o voce suavă:

– Îţi aduci aminte, Ştefan?...

Într-un colţ, în penumbră, apăru Madeleine. Cum de ajunsese înaintea noastră? Mai exista probabil alt drum, altă uşă. Îndreptându-se spre pian, îi şopti ceva doamnei blonde, care începu să fredoneze acompaniindu-se: *Le bateau des îles, le bateau des amoureux...*[1]

O pereche se opri protestând:

– Dansăm sau ce facem?

Cealaltă părea în al nouălea cer.

– Ştefan nu dansează decât boston, surâse Madeleine şi, luând locul pianistei, începu un boston demodat.

Ştefan îmi prinse mijlocul.

– Madeleine are dreptate, dansez foarte prost.

Eram stingherită de moarte.

---

[1] *Luntrea din insule, luntrea îndrăgostiţilor...* (fr.)

– Nu știu boston, am spus, căutând să mă depărtez, când o ușă se deschise și o subretă gătită ca într-o piesă de teatru îi făcu semn gazdei.

– N-aveți noroc, îmi pare rău, îmi zâmbi Madeleine, dar niște savarine îmi solicită prezența la bucătărie.

Doamna platinată era mai puțin frumoasă de aproape. Și era atât de planturoasă, încât, fără voie, m-am dat un pas înapoi.

– Dar pare o școlăriță scriitoarea noastră, i se adresă lui Ștefan, care mi-o prezentă plictisit:

– Prințesa Jeanne...

Una din perechile care dansau părăsi salonul fără să mă bage în seamă. Cealaltă se apropie. Tânărul își luă rămas bun înclinându-se în fața prințesei. Fata îmi întinse mâna.

– Eu sunt Sonia... mica Sonia. De când vreau să te cunosc! Îmi dai voie să-ți spun pe nume? Cred că ai auzit de mine... La șase ani colindam Europa.

– Trebuia să-ți dăm boabe de piper, să rămâi mică, spuse prințesa Jeanne.

– E o rețetă pentru căței... zâmbi Ștefan, și amândoi îl conduseră pe tânărul care pleca.

Mica Sonia ținea să mă lămurească.

– Mama vrea să mă mărite cu ăsta. E singurul fanariot din familie, un degenerat. Un fel de văr, a cincea spiță la căruță. Dar mama nu-i prințesă cum nu sunt eu popă. Mă mir că-i snoabă, că proastă nu-i și e frumoasă. Singura femeie pe care Ștefan a iubit-o.

Mi-am simțit întreaga ființă răscolită, și o durere, parcă o răsucire în coșul pieptului... Îl mai iubeam? Aș fi vrut să-i cer iertare lui Gian, aș fi vrut să-l simt lângă mine, să mă ocrotească.

– Dar Ștefan e însurat, am șoptit.

– O, Madeleine? Ea i le aduce în casă. E trucul ei. Anostă cum o vezi, lipsită de orice feminitate, nu știi cât e de tare. Cum să-ți explic? Când eram mică, mama avea obiceiul, cât eram eu de mare – mare artistă –, să mă lege de copacul din curte. Frânghia era foarte lungă, dar nu ajungea până la poartă. Un pas mai mult, și simțeam lesa. Pricepi? Așa și cu Ștefan. Lesa e lungă, dar există.

Şi e legată zdravăn. Când se îngroaşă gluma, Madeleine scurtează lesa. Pricepi? Uite, să ţi-l prezint pe maior... Şi-a dat demisia din armată de mult, dar noi aşa îi spunem.

Era bărbatul pleşuv, cu sprâncene mefistofelice, pe care-l auzisem discutând cu aprindere despre invazia Poloniei. Omuleţul ridicol, care semăna cu Victor Emanuel, îl urma gesticulând.

– Bancherul Beck, mi-l prezentă Sonia.

Atunci intră Marta pe uşă. Am întins braţele de parcă aş fi vrut să mă agăţ de un colac de salvare. Mă simţeam deodată mai puţin singură. Intra cu ea ceva din atmosfera Parisului. Avea poate veşti despre Gian...

– Marta! De când eşti în ţară?

Aş fi vrut să-i pun atâtea întrebări! Dar ea era liniştită, de parcă ne-am fi despărţit cu o zi înainte. Îmi aduceam aminte că la fel de rece mi se păruse când o întâlnisem la expoziţia lui Suzanne Valadon. Atunci ardeam să-mi dea veşti despre Ştefan. Acum Ştefan era aici, la câţiva paşi, iar eu... cu gândurile la Gian.

– Mirona! În sfârşit, te-am găsit. La telefon odată mi s-a răspuns „La cimitir", altă dată „În pod". Pe unde te ascunzi? E drept că nici eu nu ies din atelier... Am să-ţi explic unde e atelierul.

– De ce nu-i faci portretul? o întrebă Sonia. Când am văzut-o, i-am spus mamei: „Parcă e un portret de Marta Lena, cu aerul ăsta misterios, asiatic". Ochii parcă sunt îngropaţi. Sunt verzi? Aş fi jurat la început că sunt galbeni. Să-i ridicăm pletele de pe umeri şi să i le adunăm în creştetul capului. Are ceafa lungă, frumoasă.

– Mai rămâne s-o şi pictezi, Sonia, surâse Marta maliţios.

– O singură dată am avut poftă să pictez: când te-am întâlnit în Montmartre, cu o zgardă de buldog, cu clopoţei, tunsă băieţeşte, cu părul lipit cu *gomina-argentine*. Spune, Marta, exagerez? Nu purtai într-o ureche o roată de aur?

– Îmi mergea vestea că sunt într-o ureche, ştiu.

Fără a se sinchisi că are dinţii urâţi şi prea mari, Sonia vorbea întruna.

– Spune, de ce te costumai aşa?

– *Pour embêter les gens...*[1]

[1] *Ca să scot oamenii din sărite...* (fr.)

– Aveai un brâu mexican.

– Şi pistoale... Îmi pare rău că nu le-am adus să te ucid.

– În fond, ce ai cu mine?

– Vorbeşti mult şi faci treabă puţină. Era vorba s-o convingi pe Gazela să-şi comande portretul sau să-mi cumpere un tablou.

– Ţi-aş lua eu portretul lui Lip-Lip dacă mi l-ai da în rate.

– Dă-mi ratele şi încearcă să-mi plasezi tabloul.

Ardeam de nerăbdare să rămân singură cu Marta. Dar Sonia îi număra brăţările, îi examina ţinuta...

– Ai cizme noi?

– Ca pentru *five o'clock!*

– Se zice că dormi şi noaptea cu ele.

– Gurile rele.

– Mă întreb cine scorneşte toate anecdotele pe socoteala ta.

– Chiar tu, Sonia.

Mai târziu, în jurul mesei, în oglinda de aramă a samovarului vedeam capete deformate, unele prea lungi, altele prea late. Dinţi ca de cal mestecau, rânjeau. Se vorbea de război.

– La graniţă, zeci de mii de polonezi vor să treacă, oftă prinţesa Jeanne.

– Un bătrânel, care a venit cu doi saci de aur, mânca azi la casa polonă, la bucătăria comună, spuse Sonia.

– Când nu-i ai e uşor să-i risipeşti, făcu obeza din capul mesei.

I se spunea Gazela.

– Paradoxal, zâmbi Madeleine.

– *Le paradoxe c'est le nom que les imbéciles donnent a la vérité*[1], îmi şopti Marta.

– Sora mea şi-a hrănit copilul – un sugaci de două săptămâni – numai cu apă, în tot timpul drumului. Când a ajuns aici era un schelet, se plânse polonezul.

– Abia răsufla, îl compătimi Gazela; şi făcându-şi cruce: slavă Domnului, s-a îndreptat!

– Cu puţin înainte de invazia nemţilor, începu prinţesa Jeanne sorbind din ceaşca de ceai, un aviator s-a înapoiat să-şi ia familia.

---

[1] *Paradox este cuvântul cu care imbecilii numesc adevărul.* (fr.)

Casa era bombardată, nevasta ucisă, pe copii i-a găsit teferi printre ruine. I-a luat în avionul pe care-l pilota un coleg. Un avion de două locuri, deschis. Își ținea copiii în brațe. N-avea cum să-i lege. Și nu se știe cum și de ce – poate pentru a evita o ciocnire cu un alt avion – pilotul a făcut un picaj brusc, tatăl a strâns probabil mai bine pe unul din copii, pe cel mic; celălalt a căzut din avion sub ochii lui.

– *Quelle horreur!* suspină Madeleine.

– Să mai schimbăm subiectul! plescăi Gazela. Ați văzut ce e în fața Băncii Naționale? Vin oameni cu valize de zloți și-i dau pe nimic. Și mestecând întruna: Sunt niște ocazii acum... Niște bijuterii... Superbe!

În luciul samovarului și în paharele bombate de cristal, fiecare zâmbet devenea un rânjet. Din acest haos de fărâme de fraze, de priviri și surâsuri amestecate, pentru mine căpătau relief numai câteva personaje și un singur subiect de discuție: războiul.

– Pereții ăștia, suspină prințesa, eu consider că nu mai există.

– Am știut că dacă o singură piatră se mișcă la hotarul Cehoslovaciei... începu Ștefan.

– Când ți-am spus că așa-zisele democrații prin neintervenția lor în Spania ajută fascismul... îl întrerupse maiorul.

Mă gândeam la Jacquot, la Lisandra, la Octav, la Giulia. Unde era Gian?

– În septembrie '38, hotărârea Ligii Națiunilor de a retrage brigăzile internaționale era elocventă. Urmează perfida tranzacție de la München. Aceleași „democrații" dau ultima copită poporului spaniol...

– Adevărul e că situația Spaniei s-a agravat după München. Și regimul fascist se instaurează treptat. Obrăznicia *Führer*-ului nu are limite, făcu Ștefan.

– Obrăznicie? Cuvântul nu-i potrivit, spuse Madeleine.

În ochelarii bancherului, becurile se multiplicau la infinit.

– Am să-ți obțin comanda, îi șuflă Sonia Martei. Dacă-i pictezi împreună...

– Bună idee: *Logodnicii.*

Sonia râdea pe înfundate, vorbea în șoaptă, voia să mă amuz și eu.

– „Logodnica" a vrut să se interneze la Sibiu într-un sanatoriu, pentru cură de slăbire, dar din greşeală a nimerit alături, într-un ospiciu, şi închipuiţi-vă că doctorii nu şi-au dat seama că nu e nebună. „Logodnicul" a dat fuga s-o scoată. Imaginaţi-vă scena: Obi – Obeliscul avariţiei prescurtat Obi – explicând că „logodnica" nu e nebună, ci numai grasă. Urmăreşte-i...

– Puţină lămâie? îl întreba Gazela, iar el potrivindu-şi ochelarii, în panică:

– Nu, nu, Doamne fereşte! Apoi, scoţându-şi ochelarii: o picătură, numai una, te rog!

Îşi ţinea ochelarii cu două degete, uşor, ca şi când s-ar fi temut să nu-i uzeze, celelalte degete rămânând „cu distincţie" în aer.

Madeleine povestea:

– Îmi amintesc, într-o seară, soarele apunea liniştit peste Mediterana. Chiparoşii se profilau pe fondul albastru ca în stampele japoneze. Era o desăvârşită armonie, o pace perfectă. *Et dire qu'on doit mourir...*[1] mi-a spus Ştefan.

– Mărturisesc că umbra morţii îmi tulbură cele mai frumoase clipe ale vieţii.

În fereastră, seara devenise un dreptunghi negru, opac. Totul părea înecat în imensitatea unei mări sumbre. Dormeau milioane de copii pe lume, şi de fiecare căpătâi moartea se apropia. Umărul Madeleinei se lipi de Ştefan. Parcă voia să-l apere. Profilurile lor semănau; erau potrivite ca pentru o efigie. Şi, la fel ca la Veneţia, în seara când Ştefan îmi povestea cum îşi mobilau casa cu decoruri de teatru închiriate, mă întrebam ce caut între ei. Abia aşteptam să ne ridicăm de la masă, să găsesc un mijloc să plec. Privirea îmi trecu peste chipurile fără relief din jurul mesei şi se opri iar asupra aceleiaşi medalii: Madeleine şi Ştefan.

– Anul trecut declara solemn că Sudeţii sunt ultima revendicare în Europa, spunea maiorul.

– Cehoslovacia a constituit o piesă pe eşichierul strategic, interveni Ştefan. Ţara asta, cu fortificaţiile ei formidabile spre graniţa germană, ar fi fost o platformă perfectă pentru bazele

[1] *Şi când te gândeşti că trebuie să mori...* (fr.)

aeriene înaintate ale frontului din est, baze aeriene care ar fi amenințat întreg spațiul *Reich*-ului. Nu mai vorbim de potențialul ei industrial. Gândiți-vă la Škoda și la fabricile de avioane.

Și, uitându-se la mine, făcu un gest ca și cum ar fi dat un bobârnac unei piese pe o tablă de șah.

– Crezi că-i o simplă ambiție? Crezi că o țară poate fi măturată dintr-o simplă ambiție? Nu! Aici se bat două lumi, făcu maiorul.

Avea un fel clar și apăsat de a vorbi, care mi-l amintea pe Jacquot în discuțiile cu Gian.

– Ca și la jocul de șah, piesa asta ar fi jenat acțiunea strategică asupra Poloniei, reveni Ștefan.

Bancherul își scoase ochelarii, îi șterse supărat.

– Cum adică, Polonia, o piesă de *șah?*

– Una mai importantă, firește. Pentru acțiunea asupra Poloniei a fost nevoie de o bază, care să permită realizarea dublei învăluiri, un clește pornit de la sud, care, cu manevra pornită din Prusia Orientală, să pună Polonia în imposibilitatea de a se apăra cu eficacitate.

– Și după Polonia? întrebă prințesa Jeanne, pe care discuția părea s-o pasioneze.

– Problema e simplă. Rămâne acel *Drang nach Osten,* ușor de realizat printr-o manevră centrală de rupere.

Și Ștefan se ridică în picioare, ca și când ar fi fost gata să conducă manevrele, sau ca un dirijor în fața orchestrei. Purta haine cenușii în nuanța argintie a tâmplelor. Cravata albastră se potrivea cu albastrul pal al ochilor. Înalt, cu umerii lați, părea un wiking rătăcit pe meleagurile noastre.

– Iată-ne germanofili, își strivi maiorul, enervat, țigara în scrumieră. Măcar de data asta e clar.

Aș fi vrut să-l aud pe Ștefan protestând. Așteptam cu emoție...

– Germanofil, eu? Dimpotrivă. Îi detest pe nemți. Toată educația mea, toată cultura mea, toată structura mea intelectuală e franceză. Când am aflat că a căzut Parisul, mi-am rupt în două arcușul viorii, am aruncat vioara... Sunt un democrat, un om de stânga.

– Dar nu un comunist, îl completă Madeleine. Dumneata ce părere ai? mi se adresă neașteptat, și privirea i se înfipse în ochii mei ca o săgeată.

Fața de masă mi se părea deodată excesiv de albă, merele, nefiresc de roșii, cozonacul, galben și înalt, ca în nu știu ce carte de povești cu poze. „Dumneata ce părere ai?" repeta privirea ei, vrând să-mi știrbească prestigiul pe care poate îl păstram tăcând. Băgase de seamă că Ștefan vorbește mai mult pentru mine? Nu știu de ce mă gândeam de-a valma la Hedda Hölden, la Trude, la mica Ines. Prin fumul răspândit deasupra mesei mi se părea că-l văd pe Jacquot. „Hai Mirona, curaj!"

– Am trecut prin Viena ocupată; oamenii erau fugăriți de oameni, însemnați ca vitele ca să le recunoști...

Se uitau cu toții la mine, mirați, curioși, ca la un mut care ar fi început subit să vorbească. Îmi auzeam vocea, și ușorul ei tremur îmi răsuna în urechi groaznic amplificat.

Ștefan mă privea cu vădită mândrie. Madeleine, încruntată, ostilă.

– Nu te temi de bolșevici, domnișoară?

– De ce? Fiindcă luptă pentru dreptate socială...

– Dreptatea pe care o aduce revoluția, râse sarcastic Madeleine.

– Primele cuvinte cu care a început revoluția au fost „pâine și pace".

Repetam cele ce auzisem la *Maison de Culture* la conferința despre Maiakovski.

Bancherul își potrivea ochelarii, ca să mă vadă mai bine. Nasul i se încrețea, nările i se dilatau, ochii lăptoși se strângeau.

– Am auzit, i se adresă Sonia, că în Polonia s-a dat foc la două vagoane de bani.

– Propagandă! sări Gazela, de parcă ar fi fost acuzată.

– E și mai greu să-ți închipui zvârlindu-se în ocean vagoane de cafea și de grâu, și totuși aceste lucruri se întâmplă, am spus.

Madeleine se pregătea să-mi răspundă, dar Ștefan, temându-se că cele două spade ar putea fi prea ascuțite și că terenul pe care ne aflăm e primejdios, schimbă firul discuției.

– Războiul va semăna perfect cu cel din 1914, Un război comandat, mecanic, rece. Din comandamente vor porni ordine personale pe fire nevăzute, şi masele de oameni vor merge la tăiere cu acelaşi zâmbet pe buze, bineînţeles fără să mai creadă, ca atunci, în fraze patriotarde, şi totuşi fără să-şi dea seama că nu constituie decât o biată carne de tun.

Maiorul era de altă părere:

– Un război vine acum în condiţiile a două lumi cu idealuri diferite, cu ţeluri diferite. Una vrea să-şi menţină cu orice preţ privilegiile, cealaltă – să aibă dreptul la cultură, la demnitate...

– Şi eu sunt pentru armonie şi dreptate socială, cum spune tânăra noastră scriitoare, îşi muie glasul Ştefan. Am scris articole şi reportaje antifasciste încă pe vremea războiului din Abisinia. Sunt pentru dreptate şi progres, ştii bine, dar realizate paşnic, printr-o politică de stânga susţinută în timp.

Maiorul zâmbea ironic.

– Eşti un burghez de stânga şi un socialist de dreapta, Ştefan, cum e mai rău.

Ştefan părea în faţa maiorului la fel de slab în argumente ca Gian în faţa lui Jacquot atunci când se discuta despre războiul din Spania. Aş fi vrut să ştiu cine e maiorul, de unde lua vigoarea, curajul, prestigiul care-l umbreau pe Ştefan.

– Nu te văd bine, maiorule! interveni Madeleine. Şi ca bună românca...

– O românca bună nu se poate simţi bine într-o orânduire în care ţăranii sunt analfabeţi şi mor de tuberculoză, sifilis şi pelagră, studenţii huligani îşi bat colegii şi sparg geamurile şi capetele unor cetăţeni paşnici, iar ţara e târâtă într-un război în care n-are ce revendica, nici ce câştiga.

– Tatăl ei e pe jumătate grec, şi maică-sa un pic turcoaică, încercă s-o apere Gazela.

– În Spania, am spus, aducând ca exemplu unul din acele admirabile cazuri de solidaritate de care îmi vorbise Jacquot, într-un spital pe front, un chirurg francez, ajutat de o infirmieră românca şi un asistent croat, a salvat viaţa unui italian ciuruit de gloanţele fasciste...

Bancherul, cu ochelarii în mână şi braţul suspendat în aer, mă privea cu ochii miopi. Gazela sufla greu, ca o locomotivă. Prinţesei Jeanne, care purta o bluză albă de dantelă, scrobită, şi curăţa un măr, îi căzu cuţitaşul din mână. Dar faţa ei de porţelan nu se clinti. Madeleine părea sufocată. Abia acum băgam de seamă că poartă o rochie vişinie, de catifea. Poate de aceea obrazul ei părea veşted. Marta ţinea pe genunchi o hârtie şi, cu aerul că se joacă, făcea schiţe.

– Marta are un tablou: *Spaniolii salutând pe luptătorii din brigăzile internaţionale,* spuse Sonia.

– Crezi că au să ţi-l primească la expoziţie? întrebă Madeleine.

– Atâta ar mai lipsi! suflă Gazela, şi, plescăind, acră: Când aud de brigăzile alea, văd roşu.

– Şi pretindeţi că nu faceţi politică? zâmbi maiorul.

– Să te numeşti Gazela şi să ai de la o sută de kilograme în sus... îmi suflă Sonia în ureche, în timp ce Madeleine ridicându-se, toţi ceilalţi o urmară.

Ştefan îmi arăta albume cu reproduceri din pictorii impresionişti, ca să mă ţie într-un ungher retras.

În jurul Martei, oaspeţii păreau să se amuze.

Sonia, luându-mă de braţ, mă trase mai aproape de grupul celorlalţi, rezumându-mi în câteva cuvinte întâmplarea pe care o povestea Marta.

– Pictorul Lena avea un prieten vienez pe care voia să-l vindece de o dragoste nefericită. Lena îi prezenta numai vânzătoare de crenvurşti, chelneriţe de berării, nemţoicuţe rumene. Dar toate purtau chiloţi groşi. Şi Balt avea oroare de chiloţi groşi.

– Prietenul lui Lena era pictor şi el, îmi şopti Sonia. Întâmplarea se petrece la München.

– La fiecare escapadă care-l dezamăgea, Balt ameninţa cu plecarea. În cele din urmă, lui Lena i-a venit o idee şi a dat un anunţ la ziar: „Pictor tânăr, străin, doreşte cunoştinţa unei doamne din înalta societate pentru a-i face portretul, care, după ce va fi expus într-o galerie importantă, va aparţine persoanei care a pozat", şi a iscălit: Napoleon. Când Lena s-a dus, peste câteva zile, la post-restant să vadă dacă a primit răspuns, un bătrânel ofi-

lit, acru, care părea uitat de Dumnezeu de ani de zile la acelaşi oficiu, l-a măsurat din cap până-n picioare.

„Ce anunţ ai dat dumneata la gazetă, domnule? Sunt aici de treizeci şi cinci de ani, dar e prima dată că sunt curios şi prima dată că întreb, fiindcă niciodată n-au venit atâtea răspunsuri. Şi de sub tejghea a scos un sac de poştă plin. Toate sunt răspunsuri pentru dumneata. Ce-oi fi căutat şi ce-oi fi oferit dumneata ca să capeţi atâtea răspunsuri?!"

„Un model! Caut un model. Sunt pictor!"

„Au mai căutat şi alţii modele."

„Dar eu m-am adresat numai doamnelor din aristocraţie."

„Bună idee! Ai două sute de răspunsuri, domnule, două sute, înţelegi dumneata?"

Acasă, în prezenţa lui Balt, Lena a răsturnat sacul pe covor. Plicuri mari cu peceţi de tot felul, hârtii de scris somptuoase, unele ca pergamentul, altele transparente, subţiri, în nuanţe pastelate. Şi toate parfumate. Treizeci din ele purtau coroane. Celelalte au fost aruncate la coş. Dar dintre cele cu coroane, una era a baroanei Hardt, o prietenă a lui Balt, urâtă foc. Desigur că nu ştia cine e Napoleon. Întâmplarea a făcut ca tocmai atunci să-i viziteze baronul.

„Ce sunt scrisorile astea pe jos?" a întrebat intrigat.

Când i s-a povestit despre ce e vorba, a râs să se prăpădească.

„Trebuie să-i spun şi baroanei. Ea, care pretinde că aristocraţia noastră e exemplară..."

Se tăvălea de râs şi, repetând „exemplară", întinse mâna să ia scrisoarea nevesti-si. Baronul semăna cu Fatty leit, şi, fie că se supăra, fie că se amuza, se trântea pe jos şi ridica picioarele.

Sonia şi alţii râdeau cu poftă.

Marta, aşteptând să se facă linişte, reluă:

– Când Lena şi Balt l-au rugat să le împrumute lacheul ca să deschidă uşa acestor distinse modele, baronul avu şi el o idee:

„Ce vă trebuie lacheu? Vă ajunge uniforma lui." Zis şi făcut! într-o zi îşi punea uniforma Lena şi făcea pe lacheul. A doua zi, rolurile se schimbau. Şi în felul ăsta fiecare se alegea, pe rând, cu un model şi cu un bacşiş.

Cu vocea ei mică, scăzută, egală, Marta povestea cu haz:

– Când Balt, în calitate de lacheu, s-a întors, după ce a condus o splendidă prinţesă, cu o monedă de aur, vârâtă în ochi în formă de monoclu, n-a mai vrut în ruptul capului să schimbe rolul. Într-o zi Lena s-a pomenit cu un pachet, în care soţul unei prinţese îi trimitea un rând de haine. Nu trecu mult, şi se prezentă chiar prinţul în persoană. Lena era singur.

„Unde e pictorul?" a întrebat.

„Eu sunt", a răspuns Lena.

„Poate eşti fiul lui."

„Eu sunt şi tatăl, şi fiul, şi sfântul duh."

„Soţia mea mi-a spus că eşti bătrân şi sărac. Şi-am vrut să te ajut."

„Sunt bătrân sufleteşte şi sărac cu duhul", i-a replicat Lena.

„Domnule, am să-ţi trimit martorii mei..."

Văzând că se îngroaşă gluma, Lena l-a chemat pe Balt, care era în costum de lacheu.

„El a pictat-o. N-am nicio vină..."

„Imposibil!" exclamă prinţul, înţepenind.

„De ce? E mai talentat decât mine..."

„Imposibil să mă bat cu un valet."

„Servitorii au numai avantaje", a oftat Lena.

„Aşa-i", făcu prinţul, epuizat şi depăşit, în timp ce Balt compătimindu-l i-a întins mănuşile, bastonul, melonul, fără să clipească sau să sufle vreun cuvânt, fiindcă lacheul trebuia să fie mut. Dar pentru prima dată conducea pe cineva fără să primească bacşiş.

A doua zi am părăsit toţi trei Münchenul. Urmează capitolul Italia şi aventurile lor cu aristocratele italiene. În numărul viitor... zâmbi Marta fermecător.

– Trebuie să ne vedem, Mirona, şopti Ştefan mai târziu, când ne aflam iar alături, proptiţi de pian. Vino mâine dimineaţă în atelier la Marta. Aş vrea să-ţi facă portretul. Mi-a arătat câteva schiţe pe care ţi le-a făcut la Paris. Eram gata să le cumpăr, deşi nu-ţi seamănă, dar Madeleine...

Mai departe n-am auzit, fiindcă am întâlnit, desprins din penumbră, zâmbetul rece, nedefinit, al Madeleinei. De altminteri,

aveam să-mi dau seama că, în orice colț al casei m-aș fi aflat, privirea ei ajungea până la mine, cu nu știu ce forță magică, și mă supraveghea. Iar eu mă întrebam cum de nu o obosește acel surâs convențional pe care-l păstra în orice împrejurare. Care e adevărata ei înfățișare? Abia mai târziu, când, cu desăvârșire dezmeticită, obișnuită cu ambianța casei, am privit-o mai rece, mai atent, mi-am dat seama că ar fi putut trece drept o femeie frumoasă cu ani în urmă. Ovalul feței desăvârșit, nasul în prelungirea frunții bine proporționat, fruntea dreaptă. Ceea ce-i lipsea cu totul era feminitatea, farmecul, grația. Pășea ca o gospodină care ducându-se la piață știe perfect ce trebuie să cumpere și e convinsă că nimeni n-o poate influența sau păcăli.

Sprâncenele groase, bine arcuite, profilul pur de grecoaică pledau în favoarea ei, dar pentru mine devenise prea concretă și poate de aceea mult mai puțin primejdioasă. Gelozia difuză în sufletul meu tot timpul care s-a scurs din clipa când Ștefan îi rostise numele și îi zărisem chipul într-o mică fotografie, făcuse parte din dragostea mea și atât de constant mocnise în spuza ei, încât acum, când prezența ei o spulbera, mă simțeam ciudat liniștită și parcă sărăcită.

Madeleine era dintre acele femei cărora li se părea distins să nu se entuziasmeze de nimic, să aibă o atitudine cumpătată, ușor ironică, negativă. Fără a fi combativă și fără a fi în stare să aducă argumente, afirmațiile ei aveau totuși o anume forță, făcută din acel dispreț, din acea falsă superioritate a păturii care trăia în belșug și călătorea. Izbutea să curme orice discuție printr-o simplă afirmație, fără altă valoare decât a unei anumite siguranțe de sine și uneori cu suficiența judecătorului care încheie orice controversă cu formula „Tribunalul e lămurit". Aducea cu orice prilej în discuție sprijinul unei autorități din trecut, negând orice valoare prezentului și disprețuind perspectivele viitorului, care i se păreau incerte și sumbre.

– Trăim, incontestabil, vremuri în care Shakespeare nu mai e citit, afirma bunăoară. Sau: Goethe a spus tot. Pe lângă *Faust,* nimic nu e mare. Ce înseamnă în muzică Prokofiev, când nu ajunge o viață de om ca să asculți Beethoven?

Ştefan, deşi prin felul în care o contrazicea părea să aibă o minte deschisă, lucidă, permeabilă, nu-şi dădea seama de platitudinile pe care le afirma soţia lui. Dimpotrivă, o urmărea cu un fel de mândrie.

– Nu pot să sufăr politica în pictură, literatură, muzică. Arta trebuie să fie artă, susţinea Madeleine. Arta e sfântă...

– Totuşi, trei sute de avioane hitleriste au bombardat Polonia, îi replică maiorul.

– Da, da, îl aprobă bancherul. Ce oroare!

Era atât de congestionat, încât Gazela ceru un pahar cu apă.

– Şi credeţi că literatura, muzica, pictura pot să-şi păstreze „sfinţenia", adică nepăsarea faţă de această oroare? întrebă maiorul.

Prinţesa Jeanne, intrând îmbujorată cu o tavă cu savarine, întrerupse discuţia.

– Nu-mi stă bine ca jupâneasă? întrebă cochetă şi sigură de ea.

– E frumoasă prinţesa Jeanne, nu găseşti? mi se adresă Madeleine.

– Nu, răspunse Ştefan în locul meu, înţelegând jocul nevestei lui. E prea concretă, prea carnală.

– Şi crezi că bărbaţii au nevoie de transcendenţă?

– Asta e ca şi când ai întreba dacă au nevoie să iubească sufleteşte pe femeia pe care ar putea s-o aibă trupeşte.

– Şi dacă ar trebui să alegi?

– Eu? Eu am nevoie să-mi îndestulez sufletul, fantezia.

– Soţul meu e sentimental astă-seară, zâmbi acru Madeleine.

– Aş alege visul, poezia, continuă Ştefan, fără a mă slăbi din ochi.

Îi ocoleam privirea pe cât puteam. Madeleine se zbătea să găsească o ieşire. Nu mai avea forţa să-şi păstreze surâsul. Pe când Ştefan mă privea mereu mai cald, mai lipsit de sfială. Aş fi vrut s-o ajut pe soţia lui, dar nu găseam un cuvânt potrivit. Tăcerea se prelungea supărătoare. Sonia intră aducând o tavă cu pahare şi o carafă cu apă. Avea urme de frişcă pe buze.

– Bravo, Madeleine, savarina e grozavă.

– A făcut-o bucătăreasa, n-am niciun merit, ripostă Madeleine exasperată.

– Rețeta e a ta, tu ai supravegheat-o, surâse Ștefan, încercând s-o îmbuneze. Sunt foarte arătoase, și frișca e slăbiciunea mea.

Prințesa Jeanne se opri cu tava în fața mea. Ștefan mă îmbia să iau.

Am refuzat. Mi-ar fi fost cu neputință să mă ating de ceva. Ceilalți luară grăbiți. Madeleine, cu gestul firesc al cuiva care face obișnuit același lucru, începu să guste din farfuria lui Ștefan. Dar când să ia și el o linguriță, se împotrivi:

– Frișca e acră...

– E excelentă, făcu Sonia, care se apropiase. Eu vreau încă o porție.

Ștefan nu știa ce să creadă. Se uita la Madeleine, la Sonia, la mine, încercând totuși să înfigă lingurița în prăjitura cu frișcă. Dar Madeleine îi dădu ușor peste mână.

– Nu-i pentru tine...

– Crezi? întrebă Ștefan dezamăgit ca un copil, și, urmărind în farfuriile celorlalți savarinele arătoase, privirea i se întoarse încruntată asupra nevestei lui.

– N-ai încredere în mine? îl întrebă Madeleine cu accent de mustrare.

Având aerul că mă interesează cele ce spunea maiorul, m-am depărtat de ei.

– Încrederea ofițerilor în politica demagogică a guvernanților era așa de mare, că loveau cu pumnii în tancuri, convinși că tancurile nemților sunt de carton.

– Și celebra cavalerie? întrebă prințesa Jeanne.

N-am auzit răspunsul, fiindcă Ștefan era iar lângă mine. Vorbea pentru mine.

– Germania are un imens avans asupra Europei. E formidabil înarmată. Avioanele și tancurile motorizate nu știu unde și dacă se vor opri.

– Napoleon ar putea să-ți răspundă din experiență, zâmbi maiorul.

Atitudinea lui Ștefan era confuză. Sau poate nu eram eu în stare să-l înțeleg. Dar eram totuși dezamăgită de sărăcia

argumentelor lui, de lipsa lor de adâncime şi mai ales eram stânjenită de stăruinţa cu care, de câte ori se credea neobservat, îmi şoptea că vrea să mă vadă.

Pe stradă, între prinţesa Jeanne şi Sonia, ascultam comentându-se întâmplarea cu savarina.

– Ai văzut? Nu l-a lăsat să guste... Poţi să-ţi închipui... O femeie frumoasă n-are niciodată atâtea mijloace, atâta dibăcie, atâta inventivitate ca să-şi ţie bărbatul.

– Madeleine îşi păzeşte fericirea, ce vrei?... spunea prinţesa. Nimic nu-i lăsat la întâmplare. Totul e calculat cu migală, studiat.

– A izbutit să-l facă să creadă că n-ar putea trăi fără ea, că-i e necesară ca aerul, ca apa, îmi explica Sonia.

– Îl hrăneşte numai cu legume fierte şi cu supe uşoare. I-a băgat în cap că e bolnav, că orice mâncare îl intoxică...

– L-a dezobişnuit să mănânce.

– A făcut dintr-un om sănătos un debil, un ipohondru.

– Îl ţine mai mult la ţară.

– Când vine pentru câteva zile la Bucureşti, Madeleine îi dă pacheţele cu ouă răscoapte, salam şi tot felul de lucruri picante de care l-a dezobişnuit. Nenorocitul se îmbolnăveşte, intră în panică, o cheamă, şi ea de-abia aşteaptă să vie. L-a făcut să creadă că nu poate trăi fără îngrijirile ei şi fără bucătăreasa pe care o are de douăzeci de ani.

– E un ipohondru, un maniac.

– Dar ea, în loc să-i scoată din cap toate spaimele, toate copilăriile, le încurajează, ca să aibă şi mai mare nevoie de dânsa. Îl trezeşte din somn ca să-l întrebe dacă nu visează urât, dacă respiră bine.

– Fiecare gest al ei nu are alt scop decât să-l lege mai bine, să-l facă recunoscător şi îndatorat pe viaţă.

Nu mai urmăream când vorbeşte mama, când vorbeşte fiica. Aveau acelaşi timbru de voce, aceeaşi ciudă pe Madeleine. Iar eu mă străduiam să păstrez o ţinută, să par obiectivă. De altminteri, erau prea stridente şi mama, şi fiica, iar Madeleine prea lipsită de apărare, Ştefan, prea ridicol, în tot ce spuneau.

– E adevărat că v-aţi cunoscut în tren? mă întrebă Sonia.

Am tresărit.

– Ne-am cunoscut la un cenaclu literar. Ba nu, la o conferinţă... nu-mi amintesc exact.

– Madeleine pretinde că în tren.

– Da, ne-am întâlnit...

– Călătorea singur?

– Da... singur.

– Madeleine pleacă totdeauna înainte, sau îl urmează după câteva zile. Are grijă să-i facă bagajul aşa ca să-i lipsească ceva... un permis, un articol sau cine ştie ce altceva.

– Ştie să-l flateze. Ştefan s-a învăţat să fie flatat, dorlotat. Prezenţa oamenilor care nu-l admiră, nu aprobă tot ce face şi ce zice el îl enervează, îl oboseşte. Nu suportă să-i spui adevărul, să nu-l consideri un zeu.

– E convins că e liber, fiindcă pleacă de acasă când îi căşună şi se întoarce când vrea. La spectacole, la recepţii se duce singur, într-adevăr. I se întâmplă chiar să lipsească toată noaptea de acasă. Madeleine îi trece cu vederea micile aventuri, ba chiar i le încurajează. Dar când simte că se îngroaşă gluma, că se leagă sufleteşte...

– Are el grijă să nu se lege, să se degajeze.

– E convins că Madeleine s-ar prăpădi fără el...

– Poate că s-ar prăpădi, încercam să glumesc cu inima strânsă.

– O, nu poţi să-ţi închipui cât de bine este înarmată, făcu Sonia. Cât e de tare această femeie, cât de dibace... Să nu crezi că bârfim. Dar eşti scriitoare, şi Madeleine e un tip de roman. Ai băgat de seamă cu câtă religiozitate pronunţă Ştefan numele ei? Cum dă ochii peste cap când spune „Madeleine"? Ei bine, încearcă să-l întrebi de ce a luat-o, de ce o păstrează de-a lungul anilor, de ce îi sacrifică orice alt sentiment...

– Ultima sacrificată a fost pictoriţa, şopti prinţesa Jeanne.

– Marta? Am întrebat atât de încet, încât cred că nu s-a auzit.

– O! Dacă l-ai întreba, ţi-ar răspunde: „Am încredere în Madeleine. Madeleine e copilul meu. E atât de modestă, se mulţumeşte să ocupe atât de puţin loc în viaţa mea! În casă nici nu o simt.

Nu mai ştie în ce ungher să stea ca să nu mă stânjenească..." În realitate, Madeleine e mama, nu copilul.

– E confidenta lui. Îi povesteşte lucrurile cele mai intime.

Nu puteam să cred, nu voiam.

– E ceva foarte tulbure, foarte echivoc în menajul ăsta, încheie Sonia.

– Nu numai în menajul ăsta... am spus, gândindu-mă la familia mea, la destăinuirile Giuliei, la scrisoarea în care Gian îmi descrie ultima scenă dintre Fany şi soţul ei, scena fatală.

– Ea îi încurajează complicaţiile şi tot ea îi descurcă dramele, continuă Sonia, ca şi când nu m-ar fi auzit.

– Ştefan pretinde că nu poate s-o lase fiindcă nu i-a făcut un copil, spuse prinţesa Jeanne. Şi, văzând că nu înţeleg: Da, da, închipuiţi-vă că a găsit acest argument original. Femeile nu admit să fie părăsite când au un copil. Madeleine nu suportă să fie părăsită tocmai fiindcă nu are un copil. Şi imitând-o, cu tremolo în glas: „Cum să mă lase cu mâinile goale? Dacă aş avea un copil – copilul lui – ar fi suportabil. Dar să mă lase cu mâinile goale..."

Sonia izbucni în râs. Un râs zgomotos, nefiresc. Eu mă întrebam dacă voi ajunge vreodată să dibui tot ce ascundea acel luciu excesiv, fals, al privirii, zâmbetul crispat care întregea masca Madeleinei. Dar prinţesa Jeanne, Sonia ce rol jucau în viaţa lui Ştefan? Marta, maiorul dispăruseră în noapte. Polonezul şi Gazela erau în urma noastră. Stelele scânteiau pe cer ca diamantele în jurul gâtului Madeleinei. Priveam joaca nesfârşitelor focare şi căutam să înţeleg ce trebuie să fac, cum să fug de Ştefan, încotro să mă îndrept.

VIII

Am sacrificat multe pagini de jurnal ca să ajung la capitolul pe care atunci când l-am scris, în iarna lui '940, l-am intitulat: *Când Mirona nu doarme.*

Nu latră niciun câine, nu s-a trezit niciun cocoş. Aleea e albă, înţepenită în noapte ca şi luna. Pe jos, zăpada tace, ca un covor de vată. Ceasul a stat de mult.

Umblu prin odaie ca să-mi aud paşii. Dar sunt desculţă nu ştiu de când, şi nu ştiu de ce umblu pe vârfuri. Odaia mea e o sufragerie, care seamănă cu cea din *rue* La Boëtie, a lui *madame* Janine. Pe pereţi, peisaje lucrate pe etamină în punct de gobelin, fotografii de gineri şi mirese, tablouri reprezentând naturi moarte în culori vii – pepeni abia tăiaţi, iepuri abia vânaţi, şi fotografii cu copii la diferite vârste. Acolo, preferatul era un nepot, Gaston. Aici – fiul gazdei mele, Andrei.

Iată-l pe Andrei gol-goluţ, întins pe o blană, aşa ca să se vadă că e băiat. Şi tot Andrei la patru ani, cu rochiţă. Coana Valeriţa îl ţine pe genunchi, cu mai multă grijă să nu mototolească ondulaţiile egale ale rochiei de mătase înfoiată decât să nu alunece copilul. Parcă n-ar atinge scaunul. Tatăl, „bietu Gicu", ţeapăn, mic şi lat, un masiv aproape pătrat, ţine o mână ca de lemn pe umărul nevestei. Tabloul e încadrat într-o ramă roşie de catifea cu margine de bronz, încreţită pe dinăuntru.

E aproape o lună de când locuiesc aici şi mi-e cu neputinţă să-mi închipui că acest Andrei cu obrajii umflaţi şi bosumflaţi, cu ochii somnoroşi sub bretonul ca mătasea de porumb, fetiţa gătită cu volane scrobite, şi Andrei pe care-l aud când cheamă sau e chemat la telefon – într-un mic hol, de care mă desparte o uşă de sticlă – ar fi acelaşi.

Faptul că răspund eu uneori, dezlănțuie neliniști și întrebări, pe care le ghicesc din răspunsurile lui:

– O femeie? Mama... Atunci, poate fata din casă... Nu?... Poate chiriașa... Nu, dragă. Habar n-am. Nici blondă, nici brună... Nici n-am văzut-o... Nu mă contrazic. Am zărit-o... Poate mi s-a părut... O nălucă... Scrie. Da, da. Mi-a spus mama... Un roman... De ce? O privește!... Nu, nu-i acasă. Dă lecții... Fii liniștită... Ei, cum îți închipui? Chiriașa?

Alteori când sună telefonul răspunde coana Valerița:

– Andrei? Nu-i acasă! Și crăpând ușa sufrageriei (confidențial): Să-l mai lase în pace... Toată ziua se țin de capul lui. Niște matracuce. Altădată n-ar fi îndrăznit... Dar de când a murit bietu Gicu (și smiorcăindu-se): soțu... soțu...

Gazda mea e o femeie înaltă, fără o vârstă ușor de ghicit. Umblă cernită și, în casă, poartă părul pe moațe, Când spune „bietu Gicu" sau „soțu" strânge din buze automat, adică le vâră înăuntru lățindu-și gura, închide ochii, și vocea i se înecă într-o imitație de plâns fără lacrimi, dar cu sughițuri:

– Când trăia bietu Gicu, mă duceam la coafor. Îi plăcea să fiu pusă la punct. Apoi brusc, neașteptat, revenind la vocea obișnuită, fără nicio trecere, de parcă în viața ei n-ar fi plâns: Acu îl pun pe moațe sau îl frizez cu fierul, ba îl și vopsesc tot singură... Strânge gura ca oamenii știrbi, coboară pleoapele, înmoaie glasul: Așa îi plăcea, ca pana corbului, cum am fost când m-a luat... Și cu pudră îi plăcea să dau, să nu-mi lucească nasul. „Cu roșu să nu te prind", zicea... Bietu Gicu, era pâinea lui Dumnezeu, cu toate că era procuror. Andrei n-a vrut să ne asculte, să intre în magistratură, să aibă o slujbă sigură. S-a făcut avocat, să câștige mai mult. Dar cine vede un ban de la el? Și în șoaptă, privind în dreapta și-n stânga: Se ține de politică și de muieri...

E stranie, de neînțeles, asemănarea coanei Valerița cu tanti Marie și Neneea. E drept că mătușile mele au ochi bulbucați – început de bazedov – și oarecare gușă, dar același mers de păsări de curte, același orizont limitat, același vocabular redus la douăzeci de cuvinte. Coana Valerița, ca și mătușile mele, își petrece ziua

făcând economii şi socoteli. Grija ei mare e risipa de apă, şi slăbiciunea ei: florile. Peste tot are ghivece şi toată ziua strigă:

– Andrei, ce faci cu apa? Didino, închide bine robinetul!

Sau mie, domol:

– Domnişoară, dacă ai nevoie de apă, să mă chemi s-o deschid. Am închis-o, că robinetul picură.

Şi pe neaşteptate o aud plângând cu sughiţuri:

– Când trăia bietu Gicu nu făceam economie... Apoi rece, îmbufnată: Andrei habar n-are că apa costă bani. Şi lumina...

Lampa care atârna în mijlocul plafonului, deasupra mesei mele, avea trei becuri la început. Pe rând, a scos două din ele.

– Vă ajunge unul mai slab, domnişoară Mirona. Am văzut că mai mult îl întrebuinţaţi pe cel de lângă divan.

Dar n-a trecut mult, şi l-a scos şi pe cel de lângă divan.

– Am văzut că scrieţi la masă.

În noaptea asta niciun claxon de maşină nu se aude. Nici cel mai îndepărtat uruit de tramvai. Casa e în fundul unei alei care dă într-o stradă atât de liniştită, de neumblată, de parcă n-ar fi un colţ din Bucureşti.

Gazda mea a plecat azi la Ploieşti.

– O prietenă, fostă colegă la şcoala profesională, mi-a croit o rochiţă. O să mi-o probez şi o să mai stăm de vorbă. Strângând ochii şi gura, cu vocea înecată: că de când a murit bietu Gicu... Apoi brusc, cu supărare, fără nicio urmă de melancolie: lui Andrei nu-i aud gura decât când îl cheamă o matracucă la telefon. Amuzată şi cu o privire de complicitate: trag şi eu cu urechea. Atâta distracţie am. Brusc, nenorocită, cu sughiţuri care înlocuiesc lacrimile: că de când a murit bietu Gicu, soţu, soţu...

Eram, când m-am mutat aici, obosită şi dezgustată de toate camerele mobilate pe care le vizitasem, de toate întrebările care mi se puneau: „Aveţi nevoie de odaie şi după prânz? Rămâneţi şi peste noapte? În sfârşit, să vedeţi... Eu închiriez mai mult pentru domni din provincie... Înţelegeţi? Nu? Ce tânără eşti, duduiţă! Familia nu e în Bucureşti?..."

Coana Valerica m-a privit cu bunăvoinţă.

– Studentă? m-a întrebat.

– Nu. Dau lecţii. Şi, ca să nu se mire când va vedea lumina aprinsă până târziu, i-am spus că scriu.

– Dactilografă?

– Nu... scriu o carte.

A făcut ochii mari.

– O carte?

– Ştiţi, cărţile care se vând în librării nu cresc în pomi. Cineva totuşi le scrie.

– Ei las', că nu sunt incultă... Am cunoscut şi noi un scriitor, dar era... în sfârşit... arăta altfel... Şi măsurându-mă din cap până-n picioare: Ai douăzeci de ani, domnişoară?

– Douăzeci şi patru, aproape.

– Nu zău... N-aş fi zis mai mult de... nici douăzeci. Familia nu e în Bucureşti?

– Nu mă înţeleg cu familia...

Tăcerea s-a lăsat grea. Nu ştiu ce s-a gândit coana Valeriţa. Mie mi-a trecut prin minte scandalul de acasă.

– Aş închiria sufrageria, că tot nu mai primesc musafiri. Încerca să se smiorcăie strângând pleoapele şi gura, potrivindu-şi tremoloul în glas: de când a murit bietu Gicu, răposatu, soţu... Apoi înseninându-se subit: Andrei primeşte la el. Nici nu-l vezi când vine, când pleacă. Are o odaie în dos. Şi în şoaptă: şi-a pus mobilă cubistă, fantezii de-ale lui. Are tot felul de prieteni, nu ştiu ce tot pun la cale! Beau şi fumează... De mine puţin îi pasă. Eu ziua stau mai mult în bucătărie, la „muşama", aşa spunea Andrei când era mic, fiindcă masa e acoperită cu muşama. Şi aşa a rămas. Când trăia bietu Gicu...

În aleea albă, casele au geamurile negre de întunericul dinăuntru. Nu veghează decât zidurile mute, copacii ninşi. Îmi aduc aminte că în copilărie, după ce mama mă săruta distrată şi ridica plasa patului cu îngeraşi pictaţi, mă simţeam nespus de singură şi mi-era frică. Dar după câteva clipe dădeam jos plasa şi porneam în aventură, până la acel perete al odăii mele, comun cu o casă unde cineva cânta la pian. Când nu cânta, casa tăcea, aşa cum nicio altă casă din lume nu tace, aşa cum tace odaia asta acum.

Îmi închipuiam că e o casă părăsită, cu uşi şi ferestre zidite, din nebăgare de seamă, de clădirea nouă care se ridicase alături şi că a fost uitată acolo o fetiţă, care de frică nu se mai mişcă de lângă pian şi cânta mereu, neîntrerupt, monoton. Avea, îmi închipuiam, pleoapele coborâte ca statuile, şi cozile de argint, lungi până la pământ. Mâinile ei albe, străvezii, alunecau, în mintea mea, pe clapele lăptoase. Când nu mai auzeam pianul îmi închipuiam că a murit.

Nu ştiu de ce îmi vine acum în minte băcănia lui madam Abţibild (aşa îi spunea toată lumea din cartier). Era o dugheană mică, dar foarte căutată.

– Marfa, spunea madam Abţibild cu importanţă, e totdeauna proaspătă. Şi creioanele sunt proaspete, şi abţibildurile, totul e proaspăt. Cumpăr puţină marfă, ca să se vândă repede, să iau alta proaspătă.

Poze cu îngeraşi, pachete de ciocolată, pistil, tabachere – pe care erau pictate cucoane în cămăşuţe, ciorapi şi jartiere –, borcane cu acadele şi, ceea ce mă încânta şi mai mult, saci umflaţi cu vopsea: cărămiziu dulce, albastru ameţitor, verde de toate nuanţele. Grozav mi-ar fi plăcut să vâr lopăţica în vopsea şi să servesc clienţii! Şi în sacul cu aur (aşa-i spuneam în gând celui cu mălai) mi-ar fi plăcut să vâr lopata, şi în cel cu orez, dar nu atât de mult ca în sacii cu vopsea. Lada cu cărbuni o ocoleam, şi seara nici nu mă apropiam de ea, fiindcă îmi închipuiam că sunt acolo draci mititei, care noaptea umblă prin prăvălie, scormonesc în borcanele cu acadele şi se joacă cu sacii de vopsea, cum se joacă vara copiii în nisip.

Odaia din fund am zărit-o o singură dată, prin uşa întredeschisă. Avea un pat uriaş, pe care se ridica un monument de perne acoperit de o cuvertură cu ochiuri mari croşetate, prin care apărea o mătase lucioasă, ca o oglindă roz. Pianul nu l-am văzut. Dar toată lumea ştia că madam Abţibild are o fată, care vorbeşte franţuzeşte şi cântă la pian. Când vorbea despre fata ei, nu-i spunea niciodată pe nume, ci, deschizând gura mare la fiecare silabă, rostea cu importanţă: „Domnişoara mea".

Cum de nu m-am gândit până în noaptea asta că odaia aceea, din care nu se putea ieşi în strada decât prin băcănie, avea un perete comun cu camera mea, acel perete magic la care ascultam noaptea, până ce-mi amorţeau picioarele, cum se tânguia la pian o fetiţă cu cozi de argint?

În plimbările nocturne în jurul odăii mele, descopăr mereu alte fotografii. Cine or fi aceste femei cu pieptul umflat şi talia strangulată, cu gâtul lung şi mândru, pe care se ridică balenele gulerelor de dantelă veche, cu obrazul de madonă, cu părul bogat şi greu, adunat pe creştet graţios? Trei frumuseţi de altădată, cu un surâs uşor, dureros de tinere fete, păstrând sub fluiditatea zâmbetului parcă aceleaşi taine, aceleaşi dezamăgiri. Sunt astăzi, poate, trei babe risipite în diferite colţuri ale lumii şi clevetesc: „Tineretul din ziua de astăzi!" Pe feţele lor au lăsat urme necazurile mari sau meschine. În mâinile lor zgârcite tremură o legătură de chei. Poate că *El* e acest ofiţer din rama pictată pe mătase albă, îngălbenită, tăiată de vreme. E înalt şi subţire ca un lujer de crin, cu ochii spălăciţi, care au fost probabil albaştri, cu mustaţa răsucită şi fireturi multe. Poate că pe el l-au iubit toate trei... Iată şi o carte poştală, într-o ramă brodată cu *coton perlé* mov. O mireasă firavă, dezarmată ca un miel pe care-l duci la tăiere, lângă un ginere gras, măcelar în redingotă. Florile, speriate, au căzut pe voalul împrăştiat pe jos, deşi se vede că şi voalul, şi florile au fost orânduite cu multă grijă în dezordinea asta. Sunt, desigur, cele dintâi şi cele din urmă flori pe care le va fi adus acest soţ.

Dar de ce suntem ispitiţi să potrivim oamenii şi viaţa lor după trei-patru tipare, aşa cum în cărţile de istorie domnii se împart în buni sau răi, paşnici sau războinici?

Poate va fi o vreme când fetele familiei mele se vor împărţi tot aşa de sumar, unele cumsecade, care s-au măritat frumos, şi altele de care se va vorbi în şoaptă; „să n-audă copiii", nişte nebune, nişte stricate, care au fugit de acasă (ca Fana), au trăit în camere mobilate (ca Mirona). Toate celelalte deosebiri vor fi nivelate de timp şi de judecata grăbită a vreunei nepoate, care, neputând dormi, va face tot felul de ipoteze privind fotografiile vechi. Din generaţia mea...

Nu... N-are să fie aşa! Fotografiile fiecărei familii au câte-o poveste. Câte chipuri, atâtea poveşti; câte poveşti, atâtea puncte nelămurite, atâtea îndoieli. Pe când în camera asta, cei ce mă înconjoară îmi sunt cu desăvârşire străini, i-am cunoscut pe toţi deodată, ca la o sindrofie la care n-am fost poftită. O sindrofie de morţi... Mă simt ca şi când din greşeală aş fi fost înmormântată într-o criptă străină, în care ceilalţi se ştiu unii pe alţii, fiindcă în viaţă s-au înrudit, au amintiri comune, numai eu sunt singură, stingheră, fără niciun rost printre ei.

Dar cum ai ajuns aici, Mirona?

Era o dimineaţă ca oricare alta.

– S-au înmulţit gândacii la bucătărie, se văita tanti Marie.

– Să fierbem acid boric, propunea Nenea.

– Iancu a spus că ar mânca o scordolea... Mereu i se năzare câte ceva. Ba poale-n brâu, ba alivenci.

Ca de obicei, am încercat să readorm vârând capul sub pernă. Într-un crâmpei de vis, apărea nu ştiu ce peisaj mauresc, spaniol, nu ştiu ce unduiri de ape... Apoi, pe jumătate trează, auzeam vocea lui Ştefan:

Te caut însetat de vise / În descântece, în versuri nescrise, / În catifeaua din petunii, / În cântecul tăcut al lunii. / Plutesc cu tine / Peste lumi, peste lut, / Te prind lunatec dintre stele, / Te ţin o clipă în braţele mele... Erau aceleaşi stihuri pe care le primisem într-o scrisoare şi continuau aşa: *Printre tristeţi şi crânguri neumblate, / Sub aşteptări şi nopţi îngânate, / Praful obrazului tău de lumini / Mi-l zvârle în faţă polenul din grădini.*

Ne întâlneam de câte ori venea în Bucureşti. Şi atunci ne plimbam prin cartiere mărginaşe, prin cimitire şi grădini publice. Sau ne vedeam în atelierul Martei.

– Tu eşti singura mea oază, repeta. Singura mea bucurie. Dacă n-ai fi tu, m-aş închide la ţară între cărţile mele. Mi-e silă de tot ce se întâmplă aici. Regele îşi face de cap. Cedează, cedează... Nu mai pricep nimic şi nu mai cred în nimic. Numai în tine cred, Mirona, în dragostea noastră.

Primeam zilnic scrisori la post-restant. Când nu veneau la timp, se adunau 3–4 în aceeaşi zi. Ultima, un strigăt de bucurie:

Am cheia raiului în buzunar, Mirona. N-o să ne mai plimbăm prin parcuri, ca doi liceeni. Vom avea o casă cu uşă şi cheie. Casa noastră! De bucurie, ţi-am scris toată noaptea: «Stihuri pentru Eva.» Ţi le trimit.

Când pendula a bătut de trei ori cucu şi de zece ori pitpalac (era zece fix), dimineaţa a început să ia neobişnuite contururi. Mătuşile mele intrau mereu să vadă dacă m-am sculat. Tanti Marie, cu faţa lungă, nasul subţire şi nările aproape lipite, avea vârful nasului mai pudrat ca de obicei. Distanţa între gură şi nas părea mai mare (poate de aceea arăta atât de mirată). Părul negru, răsucit seara pe bigudiuri, îi acoperea urechile ca nişte capace.

Bondoacă şi oxigenată, răsfăţându-se ca în tinereţe, Nenea, care fusese – oricât de ciudat ar părea – minionă şi drăgălaşă, şi la serbările de binefacere juca roluri de ciobănaş, semăna din zi în zi mai mult cu tanti Marie, deşi avea mai curând trăsăturile mamei (care, lipsită de tot ce e disproporţie în figurile surorilor ei, trecea şi acum drept o femeie frumoasă).

– Hai, Mirona... E zece ceasuri. Maică-ta s-a dus tocmai la Floarea în Tei.

– S-a oprit o trăsură! exclamă tanti Marie.

– Trebuie să fie madam Davidescu. Şi repezindu-se la fereastră: Încărcată ca un stup... Pachete şi pachete...

– De unde o fi având averea respectivă?

Aş fi vrut să le întreb pentru ce s-a dus mama la Floarea în Tei, când iată-le iar la fereastră.

Un biet om sunase din greşeală. Parcă îl văd în poartă: un plasture lipit neglijent pe bărbie, peste o bucată de vată, se desfăcuse şi atârna ca un cioc alb. Dar, avide să afle pe cine caută, mătuşile mele nu observau că dintr-o clipă într-alta i-a apărut o bărbiţă albă care se bălăbănea fragilă, obosită şi tăbărau mereu cu alte întrebări. Când totuşi omul reuşi să scape, reveniră la vechea lor preocupare.

– Crezi că o aduce? o întreba tanti Marie pe Neneea.

– Coliva?

– Nu, soro... Pe fata lui Drăgan, crezi c-o aduce la parastas?

– Nu cred să îndrăznească.

– Doru e în stare s-o ia și de nevastă.

– Să ne facă neamu de râs?

Pe mine m-a cuprins o neliniște, mai întâi fără nume, difuză.

– Când e parastasul? am întrebat timidă. Azi?

– Dar pe ce lume trăiești, fetițo? De-o săptămână ne pregătim. Maică-ta s-a dus tocmai la Foarea în Tei pentru colivă. Noi nu știm unde ne e capu, și tu întrebi dacă-i azi.

– La ce oră?

– Ca de obicei. La douăsprezece fix, la Biserica Albă.

La ora douăsprezece, la Biserica Albă mă aștepta Ștefan... Nu-mi puteam reveni. Tanti Marie și Neneea, ochi bulbucați, nas ascuțit, mișcări de gât sacadate (parcă erau capete de găini ieșind din coșul precupețului, la piață).

– Vezi că ți-am pregătit totul: ciorapi negri, mănuși negre... Ți-am aranjat și pălăria de catifea. I-am pus două bride, s-o legi strâns sub bărbie. Să n-o ia vântul.

– Ții minte, Marie, data trecută când au început să alerge finul Popa și judecătorul Oreste după pălăria ei? Parcă intrase în pământ...

– Se pitise într-o groapă. A cui o fi fost groapa?

– Nevasta unui farmacist... Irod... Eu știu tot ce mișcă la Bellu.

– Și cum era născută?

– Vezi, nu m-am gândit. Poate aflăm azi.

– Se poate să nu știm cum e născută moarta?

Când a sunat telefonul, ne-am repezit toate trei. Să fie Ștefan?... Ștefan nu mă chema acasă decât în caz de forță majoră. Ce fericită aș fi fost să-mi spuie că nu poate veni! Dar tanti Marie a ridicat receptorul.

– Tanți, tu ești? Mătușile mele strigau mai tare sau mai puțin tare, după cum persoana cu care vorbeau locuia mai departe sau mai aproape de casa noastră. Prescură? Cap și prescură? Cum o să uit?! De unde telefonezi, Tanți? Da, bravo, fetițo...

Apoi, lămurindu-ne:

– Telefonează de la madam Alexandrescu.

– Asta înseamnă că e gata coliva, spuse Neneea.

– Cu toate dichisurile.

– Şi crezi c-o s-o aducă?

– Ei, ştii că eşti bine? Doar n-o să vie fără colivă!

– Nu, soro, eu vorbesc de fata lui Drăgan.

Şi iar a sunat telefonul.

– Aloooo... începu tanti Marie, lungindu-l pe o, muindu-şi glasul, până afla cine e. Alooo... Tanţi? Cum să nu?! Vai, se poate?...

Tanti Marie striga tare, fiindcă madam Alexandrescu locuia departe, tocmai în Tei, şi aproape că o putea socoti în provincie...

– Cap şi prescură? Cum să uit?... Mirona o să ţie lumânările... Neneea sticla de vin... Eu pachetul cu cap şi prescură. Douăsprezece fix...

– Ce-i, Mirona? Nu ţi-e bine?

– Păi dacă nu mănâncă nimic dimineaţa...

– Chiar azi e parastasul? am întrebat cu nu ştiu ce nădejde absurdă. La Biserica Albă? La douăsprezece fix?

– Ei, asta-i bună! N-a fost înmormântarea tot la Biserica Albă, şi parastasele tot la douăsprezece fix...

Eram înfiorată. De ce nu alesese Ştefan altă zi, alt loc, altă oră pentru întâlnirea noastră? Când viaţa face o glumă, e pe măsura ei. În sufragerie, pendula va spune candid: cucu, de trei ori, pitpalac de douăsprezece ori. Eu voi descinde din trăsură, în negru, cu lumânări în mână, între cei doi ciocli, Marie şi Neneea.

Mătuşilor mele nu le plăcea drumul tăiat pe străzi dosnice, întortocheate. De câte ori se ivea prilejul, defilau cu trăsura *sur les grands boulevards,* cum le plăcea să spună, ca să creadă lumea că au fost la Paris. De fapt numai mama fusese, dar chiar şi o călătorie devenea, după un timp, un bun al familiei, după cum cu frumuseţea mamei se mândreau şi chiar se identificau şi surorile ei.

Eram exasperată. Drumul nu se mai sfârşea. Şi singura mea nădejde era să ajungem mai devreme, să nu mă vadă Ştefan coborând din trăsură.

În casă mătușile mele erau demodate, și poate nu cu totul lipsite de pitorescul și hazul albumului de familie. Dar pe stradă erau ridicole, ca manechinele din vitrina unui magazin de provincie.

Trăsura înainta anevoie.

– Cu stopurile astea, e o nenorocire, spunea tanti Marie.

– Cine le-a mai inventat?

– Ții minte anul trecut când a căzut Sultan?

– Ce chin a fost până l-a ridicat!

– Poate are ceva la copită...

– Aș, de unde?! Nu șchioapătă decât când ne ducem la cimitir sau la biserică. Afurisitul, toate le știe și le ține minte...

– Nu putea s-o sufere pe bătrână...

– I-a făcut destule mizerii...

Dacă Sultan șchioapătă mereu, poate am noroc să întârzii, poate Ștefan se plictisește și pleacă. Așteptam o minune.

– Am pus la socoteală tot, o să ajungem exact, o liniști tanti Marie pe Neneea.

În fața bisericii – un taxi negru, lustruit, arătos. Tanti Marie își potrivi panglicuța de catifea din jurul gâtului. Neneea, cutele rochiei. Amândouă holbau ochii.

– Cine o fi?

Ștefan ne privea atent, vrând parcă să se încredințeze că eu sunt una din cele trei ciori.

– Dă-mi mie lumânările, Mirona, și ține tu pachetul cu cap și prescură. Și mai trezește-te, fetițo, ce Dumnezeu?! mă înghiontea tanti Marie.

– Dacă-l vezi pe Doru, să ne faci semn și nouă...

Acum, după apariția noastră grotescă, mă înnebunea gândul că Ștefan, plictisit, putea să dispară. Cu capul vârât în gulerul de lutru, am intrat în biserică. Tanti Marie și Neneea erau fericite.

– Coliva e superbă.

– Superbă!

Și salutau solemn în dreapta și-n stânga. Dar de îndată ce dădurăm de mama, începură a sporovăi pe înfundate:

– A adus-o?

– Da, uite-o colo... Haina strânsă pe talie...

– Parcă-i o călăreaţă...

– Nu e urâtă!

– Dimie curată. Haină de dimie!

– Poartă cizme.

– Fugi, soro!

– Cum a îndrăznit să vie?!

– Uşa bisericii e deschisă oricui, spuse tata, care se apropiase fără să-l văd.

I-am zâmbit Martei.

– Ce-ţi veni s-o saluţi? se încruntă Neneea.

Dar, în aceeaşi clipă, surâzătoare, începu să salute iar în dreapta şi-n stânga.

Pâlcuri-pâlcuri, membrii mai depărtaţi ai familiei şi cunoştinţe mai apropiate dezbăteau pe înfundate aceeaşi problemă: Oare Doru, nepotul preferat al Catrinei Caţian, o va lua pe fata lui Drăgan? De bătrâna Caţian nu se mai ocupa nimeni. Fusese, ca de obicei, uitată. Iar eu, dându-mi curaj, m-am strecurat spre uşă.

Ştefan mă aştepta.

– Mirona, iată-te în sfârşit! Dar pentru cine e parastasul? De ce nu mi-ai spus?

Ce înalt mi se părea, ce lat în umeri! Faţa aceea obosită ce dragă-mi era! Uneori, când era departe, când mă gândeam la tot ce ne desparte, îmi spuneam: „Are douăzeci de ani mai mult decât mine". „Dar tocmai asta îmi place, tocmai asta!" repetam fermecată când îl vedeam.

Ştefan dăduse drumul maşinii.

– Sunt numai câţiva paşi, îmi explica.

Soarele încălzea plăcut aerul uscat. Imperceptibile diferenţe de temperatură, de lumină dădeau poate acelei amiezi de noiembrie o vibraţie stranie. Scoţându-mi pălăria şi ţinând-o de bride, încercam să mă scutur de toate gândurile negre. O ţigancă, cu un coş de crizanteme albe ca un tort imens acoperit cu frişcă, ţinea în mână câteva buchеţele de violete. Ştefan le luă şi mi le oferi.

– Am ajuns. Chiar aici...

Tăbliţa unui medic dentist. Un gang, nişte scări înguste. O cameră neobişnuit de mare. Pe un birou, gazete, reviste în

dezordine. Într-o teracotă îngustă, înaltă, focul ardea. Storurile erau lăsate. Ştefan mă săruta, şoptea:

– Draga mea, a mea, Fata fetelor. Aşa am să-ţi spun de aci înainte: Fata fetelor... Aşa ca Zâna zânelor şi Cântarea cântărilor. *Cum să te aflu, să te adun / Din pulberi de stele şi fum, / Din vise şi pribegiri, / Din talaze şi închipuiri? / Cum să te am caldă aievea, / Plămadă de viaţă curată, Eva...*

Eram în braţele lui, şi nu-mi mai doream nimic altceva.

Focul mare, în uşa deschisă a sobei, arunca pe pereţi umbre stranii. Storurile acopereau ferestrele, transformând ziua în noapte. Soarele se strecura în forma unor lame de argint. Abia târziu mi-am dat seama că printre lucrurile negre, trântite la întâmplare pe braţul unui fotoliu, între ciorapi, mănuşi şi pălăria cu panglici de catifea, pata cea albă care mă nedumerea era pachetul cu cap şi prescură pe care din zăpăceală îl luasem cu mine.

– Mirona, Fata fetelor, depăşeşti visul, închipuirea mea avidă, potoleşti simţurile mele veşnic nemulţumite, înnebunite şi exasperate de aşteptare... De când te aştept! Aş vrea să înţelegi, Mirona, ce însemni pentru mine. Ce-a însemnat aşteptarea asta?

– Ce înseamnă „Te-am aşteptat"?

– Am aşteptat *Femeia*... Am căutat-o cu înfrigurare... Îţi mărturisesc că n-am recunoscut-o nici atunci când te-am găsit în tren, nici la Veneţia, în seara aceea când ai fugit din braţele mele... Altfel nu te-aş fi lăsat, te-aş fi legat... Spune, de ce-ai fugit? De ce nu mi-ai spus cine eşti, cum eşti?... Ştiam că trebuie să existe undeva o armonie de culori, de parfum şi de forme, un trup care să mă înfioare de cum îl ating, pe care să-l doresc iar şi iar. Fata fetelor, spune-mi, de ce am pierdut atâta timp? De ce m-ai lăsat să aştept atâţia ani? În tren, când am văzut pe geam mâinile tale mici lângă mâinile mele, cum de nu te-am reconstituit toată, întreagă, numai după degetele pe care ţi le-am atins? De atunci, dac-ai şti, Mirona, câte femei... Dar toate, înţelegi, toate m-au dezgustat... Lasă-mă să te privesc mai mult... Şi să te mângâi... mult... mult... mult...

Ascultam cum mi se întâmpla uneori la concert, când pierdeam cu desăvârşire legătura cu sala. Ţineam ochii închişi

și căutam să memorez melodia cuvintelor, armonia lor. Să nu se rupă vraja.

Ștefan nu înceta să mă sărute, să mă mângâie, să mă privească nesățios... Vorbea întruna, aproape fără șir, ca într-o beție.

– Pielea ta are aroma piersicii coapte și un luciu mat, aproape lăuntric. Întreaga ta ființă respiră nu știu ce taină, spirit, senzualitate, îmi evocă nu știu ce amintiri, nu știu ce nostalgii pierdute înainte de a fi luat forme precise. E locul de întâlnire al poeziei cu realitatea, al dezlănțuirii instinctului cu neprevăzute suavități... Mirona, pometii tăi sunt sculptați, buzele – pline și cu desăvârșit meșteșug arcuite. Nu merit fericirea asta! Nu merit, Mirona! Spune-mi, nu vrei să murim împreună?

– Să murim?

Ce curioasă mi se părea ideea morții în clipele acelea!

– Dragostea mea! am șoptit.

– Ești fericită, Mirona? E atâta căldură, atâta recunoștință, atâta extaz și lumină, atâta bucurie pe fața ta... Ești o mare scriitoare sau o mare îndrăgostită...? Ia spune-mi, Fata fetelor, dragostea mea...

Deodată, sprijinindu-se în cot și întinzând brațul celălalt deasupra mea, Ștefan apăsă pe butonul unei lămpi de pe etajera care încadra divanul. Privirea lui era bănuitoare, chinuită.

– Mirona, pe cine ai mai iubit, spune, cui i-ai mai șoptit „Dragostea mea"? Trebuie să știu tot. Înțelegi? Tot. Altfel, e mai rău, e de nesuportat. Eu n-am iubit pe nimeni înainte. Am patruzeci și cinci de ani și n-am fost fericit până azi, îți jur. Dar tu? Tu? Tu, tu...

Și cu vocea răgușită, intensă, răscolitoare:

– Cine e? Cine a fost? Câți au fost?

– Ștefan, cu ce drept îmi pui întrebările astea? Eu nu te-am întrebat nimic... Nu vreau să știu nimic.

Privirea care mă ținea încleștată în lumina ei aprigă parcă s-a stins, mâinile înfipte în umerii mei s-au descleștat. Era calm, obosit, glasul mai răgușit.

– Dacă nu ai înțeles drepturile mele, atunci n-ai înțeles nimic din tot ce însemni pentru mine, Mirona. Nimic!

Exaltarea lui Ştefan era mai presus de tot ce năzuisem vreodată. Am închis ochii.

– Fericirea există, am şoptit.

Şi mi-am amintit de fetiţa care, bâjbâind noaptea pe maidan, a găsit o ciupercă. Fericirea există. Am deschis ochii, să mă încredinţez că există. Nu mă săturam să-i privesc obrazul palid, pleoapele coborâte, buzele arse. Ştefan era lângă mine. După câte aşteptări, tristeţi, deznădejdi? Părul meu era împrăştiat pe umărul lui, braţul meu – întins lângă braţul lui. Ştefan era lângă mine, aproape de mine, al meu. Mă iubea. De ce era totuşi nefericit? De ce? De ce suferea? De ce era frământat? Ce voia să ştie? Cine a fost înainte! Numele se plimba pe buze: Gian, Gian. Dar dacă i-aş spune: Gian, ce-ar înţelege? Cum aş putea să-i descriu climatul din 13, *rue* Jules Simon? Gian o iubea pe Lis. Ea îl iubea pe Octav. Eu îl iubeam pe Ştefan. Şi poate Jacquot pe Giulia, şi la un pas încleştarea din Spania. Pe undele de radio, prin ziare, prin cafenele, pe străzi, ne urmărea războiul. Viaţa şi moartea erau deopotrivă prezente. *No pasaran*...

– Vreau să ştiu cine e, stăruia Ştefan.

– Gian...

Ce uşor lunecase adevărul de pe buzele mele!

– Ce nume absurd!

– S-a născut în Argentina.

– Romantic.

– Da, într-adevăr, romantic...

– Şi l-ai iubit?

– Eram tot timpul împreună. După doi ani de frânare a tot ce ne chema pe unul spre celălalt, hotarul dintre prietenie şi dragoste a fost trecut.

Ştefan tăcea. De ce nu mă mai întreba nimic, de ce nu spunea nimic? Acum simţeam nevoia să vorbesc eu, să vorbesc mult. Cei doi ani la Paris se depănau cu viteza automobilelor pe serpentina de la Monaco. Gian, Lis, Jacquot, Octav, Giulia... Aş fi vrut să-i vorbesc lui Ştefan despre fiecare în parte şi despre toţi laolaltă. Să-i spun că în noaptea aceea, la Triest, când degetele răcoroase ale lui Gian se plimbau pe fruntea mea, încinsă

de febră, prin părul meu aprins, el, Ştefan, apărea cu intermitenţă, mă despărţea şi mă apropia de Gian, că mintea mea încâlcită, vederea împânzită nu mai deslușeau trăsăturile feţei, când prea apropiate, când prea depărtate. Nu, n-am nevoie de scuze. Mi-era dor de iubire... Un dor vechi şi cumplit. Şi poate o veche teamă de a trece prin viaţă fără să trăiesc, fără s-o fi trăit.

Aş fi vrut să-l întreb: „De ce m-ai lăsat să plec? De ce nu m-ai luat cu tine, Ştefan? Da, e adevărat, am fugit din braţele tale. Dar de ce te-ai resemnat atât de uşor? Ţiu minte foarte bine fiecare cuvânt pe care mi l-ai spus a doua zi, în gondolă: «Eşti o fată cuminte, trebuie să rămâi cuminte, sunt însurat... o cheamă Madeleine...» Aşa sunase sentinţa: Madeleine. Ca să înţeleg mai bine ce înseamnă Madeleine, mi-ai evocat trecutul, mi-ai depănat cu haz casa voastră cu decoruri de împrumut, tinereţea, Parisul vostru... Dar la mine nu te gândeai. Nu te întrebai de ce am coborât din tren, de ce te-am urmat cu paşi de somnambul... Parcă te aud: «Camera dumneavoastră este alături...» Aproape un an a trecut după ce m-am înapoiat, şi dacă n-aş fi trimis acele schiţe... De ce m-ai chemat la tine acasă? Şi tocmai într-o zi când aveaţi musafiri? Ce căutam acolo, la voi? Ce caut azi aici? Eşti însurat, Ştefan..."

Toate astea aş fi vrut să i le spun, dar buzele mi-au rămas ferecate.

Intrigat, tulburat de tăcerea mea prelungită, intuind totuşi imputările mele, Ştefan a şoptit:

– Iartă-mă!

Mângâieri, sărutări, cuvinte bune şi dulci, ca miezul de pâine caldă... Cuvinte pătrunzătoare, răscolitoare, ca parfumul tuberozelor. Mă încredinţam iar că fericirea există. Vedeam iar fetiţa cu cozi pe spate care ţinea o ciupercă în mână şi o privea în extaz... Fericirea există, şoptea fetiţa. Era fragilă ciuperca, fragilă clipa. Noaptea mirosea a lavandă. Oare de atunci îl iubeam?

– La ce te gândeşti?

– La o fetiţă proastă...

– Cum o cheamă?

– Mirona...

– Ce nume frumos!

– Când eram mică nu-mi plăcea. Mi se părea prăfuit, demodat, ca redingota străbunicului.

– E numai poezie.

– Mi-era ruşine că mă cheamă aşa.

– Nu vreau să ştiu. Când erai mică nu mă iubeai. Deci nu existai. Acum eşti Fata fetelor, eşti Zâna zânelor, Cântarea cântărilor. Îmi place cum mă aspiri, mica mea nesăţioasă.

Sărutări, căutări, şoapte... Pasiunea creştea, dureros, dulce... Amară şi dulce.

– Eşti a mea, toată... Nu-i aşa? Toată, întreagă, a mea... Numai a mea. Trebuie să te cunosc bine, bine, bine... Dragostea mea!

Cu ochii deschişi, lucidă în cele mai intime clipe, îl priveam pe Ştefan. Voiam şi eu să-l cunosc, dar altfel, cu mintea. Era al meu... Bucuria de a fi în braţele lui, mulţumirea de a mă simţi stăpâna acestui om cu tâmple cenuşii şi totuşi tânăr, puternic, aşa cum mi-l închipuiam pe Siegfried când ascultam *Niebelungii,* era ştirbită de nesaţul de a înţelege tot ce era dincolo de clipa prezentă. M-am lipit de el, toată, ca prin piele să se producă osmoza pe care mintea mea o cerea.

– Am copiat stihurile pentru Eva, Ştefan. Am pus caietul sub pernă şi am visat că mi le spuneai.

I-am povestit pregătirile făcute pentru parastas, imitând-o pe tanti Mărie: „Cap şi prescură... Vai, se poate... Cap şi prescură... Mirona o să ţie lumânările... Neneea sticla de vin... Eu prescura..." Uite, Ştefan, vezi? Acolo e pachetul cu cap şi prescură.

Râsul nostru se rostogolea împreună; parcă alergam cu aceiaşi paşi, parcă săream pe aceleaşi pietre, pe drum de munte. Ce tânăr era Ştefan! Dar apoi, când obosiţi am tăcut, când tăcerea s-a prelungit. Ştefan m-a întrebat:

– La cine te gândeşti, Mirona? Tăcerile tale mă exasperează... Şi violent: la cine te gândeşti, spune!

– La Madeleine... Peste un ceas, sau doua, ai să fii în faţa ei. Are să te întrebe de ce ai întârziat la masă. „Ţi-am încălzit supa de două ori până acum..."

– Mirona, te rog...

– La noi acasă, mătuşile au să mă încolţească: „Unde ai fost? Ne-ai lăsat fără cap... şi prescură."

– Prescură ştiu, dar cap... n-am auzit.

– Tot o pâiniţă sfântă. Nici eu n-am ştiut până azi.

– Ai atâta farmec, Mirona, Mirona mea...

– Ştefan! Unde vei fi peste un an, când la Biserica Albă va fi iar parastas pentru bătrâna Caţian? În sufrageria noastră bătăile pendulei vor anunţa ora exactă, cucu, pitpalac... Florăresele vor întinde trecătorilor violete... Nu, Ştefan... Nu pot să accept, nu pot să înţeleg şi nici nu vreau să înţeleg că într-o zi s-ar putea să nu mai fim împreună...

– Războiul bate la uşă, Mirona! Cunoşti *Missa cu tobe* de Haydn? Am auzit-o aseară la radio. Corul cântă *Dona nobis pacem,* şi tobele se aud din depărtare surd, războiul se apropie...

Ştefan încerca să ocolească miezul problemei.

– Cu atât mai mult! Unde vei fi când se vor auzi tobele? Nu-i aşa că nu vom fi împreună, Ştefan?... Şi dacă nu pot să rămân acum lângă tine, cu tine, orice s-ar întâmpla, dacă ne putem despărţi acum, dacă nu eşti al meu şi nu sunt a ta până la capătul lumii, ce valoare au sărutările noastre, cuvintele de dragoste, dragostea noastră, tot ce se întâmplă acum între noi?

Sfios, şi-a lipit buzele de obrazul meu. Voia, cu acele atingeri nevinovate, să mă mângâie, acceptând, într-un fel, că cel mai nefericit dintre noi eram eu... Mâna lui mare mi-a acoperit sânul. Şoapte, ca nişte sărutări de jăratic, îmi treceau prin păr, îmi alunecau pe şira spinării, îmi înfiorau fiinţa întreagă.

– Mirona... îmi placi... îmi placi... îmi placi... îmi placi şi-mi eşti necesară... Totul în tine mă tulbură, mă cheamă. Eşti viaţa mea. De ce să vorbim de război? Cine poate să ştie ce va fi mâine, peste un ceas?... Eu am nevoie de prezenţa ta... dar şi de trecutul tău, o nevoie poate absurdă, bolnavă. Vreau să ştiu cine e Gian! L-ai iubit? Era tânăr? Frumos? Şi Jacquot, de care ai pomenit de două ori până acum, cine-i Jacquot?

– Un om cu care poţi să porneşti la drum lung, pe orice vreme. Există oameni lângă care te simţi ocrotită. Înţelegi, Ştefan? Numai lângă Jacquot mă simţeam ocrotită...

– Ce-a fost între voi?

Nu știu de ce mi s-a părut vulgară întrebarea, nepotrivită, tonul strident.

– Nu mi-ai spus, Ștefan, unde ai să fii când pe străzi băieții cu teancurile de gazete au să strige: „S-a declarat războiul". Când vei citi primul comunicat, cine se va apleca peste umărul tău? Când pământul se va zgudui, pe cine vei strânge la pieptul tău, pe cine vei ocroti?... Pe Madeleine, nu-i așa?

– Să nu mai scotocim, Mirona!

– Să nu ne despărțim niciodată, Ștefan!

– Te-am găsit prea greu și după prea multe umilințe și după prea multe suferințe ca să renunț la tine.

– Dar la Madeleine ai putea să renunți?

– Dac-ai ști cât a suferit din cauza ta... N-a vrut să creadă... În sfârșit, Madeleine își închipuie că sunt irezistibil...

Am înțeles că i-a vorbit despre mine, despre tot ce s-a întâmplat și nu s-a întâmplat la Veneția... De ce? Și cu ce drept?

– De ce te-ai depărtat de mine, Mirona? De ce-mi ești ostilă? Geloasă? Și tu? Cu atât mai bine... Vrei să te las? Ei bine, nu! Îmi placi și așa, inertă, încăpățânată, furioasă, rebelă... Îmi placi...

Pe stradă, lume puțină. Soarele, fierbinte, cum e uneori pe înălțimile munților iarna. Parastasul se terminase, desigur, de mult. Imaginam, fără să vreau, masa acasă la noi. Indignarea mătușilor mele, tăcerea „distinsă", încremenită, a mamei, îngrijorarea superficială a tatei, nepăsarea lui Mitzi, curiozitatea bolnavă a Laviniei. În febra marelui eveniment care era parastasul, dispariția mea din biserică amintea, desigur, clipele istorice pe care le-a trăit familia după teribila fugă a Fanei, și, deși nu mă sinchiseam de cele ce aveau să urmeze, sufletul mi-era greu...

„Aici ne vom întâlni mereu, îmi șoptea Ștefan, aici, la casa noastră..." De ce nu m-a condus? Se temea de Madeleine? Ce știa Madeleine? De ce-i vorbise de mine? „De ce te întuneci, Mirona? De ce această inaptitudine la fericire? mă întreba Ștefan. Când ești bosumflată nu mai ești Fata fetelor, ești Urâta urâtelor... Hai zâmbește! Ai dinții cei mai strălucitori din lume, părul cel mai suplu și mai frumos..."

Concluzia că Ştefan mă iubeşte făcea să strălucească iar soarele. Dar de ce m-a lăsat să plec singură, ba chiar m-a îndemnat? Grijă pentru mine, sau teamă să nu întârzie acasă? „Acasă"! Şi când l-am sărutat la plecare, de ce s-a uitat în oglindă, trecându-şi, într-un gest reflex, degetele pe buze? De ce nu mi-a spus: „Rămâi, Mirona, rămâi cu mine..." Îmi aminteam de Gian: „Rămâi, Mirona, îmi iau toată răspunderea". Gian avea douăzeci şi trei de ani... Ştefan, de două ori pe atât, şi totuşi se teme de o urmă de roşu pe buze. Îl vedeam potrivindu-şi pălăria în oglindă şi pornind spre casă, „acasă"! Ziua mi se părea iar apăsătoare, întunecată, amară. Eram singură iar. Mereu singură. De ce nu e Ştefan lângă mine? Aş fi vrut să-i arăt ce frumos se desprind frunzele... „Vezi, unele sunt roşii, altele ca lămâia, şi una pluteşte... acolo... Hai s-o prindem şi s-o păstrăm..."

Viaţa e totuşi frumoasă... Jacquot era convins că depinde de noi ca s-o facem frumoasă. Gian spunea: „Tinereţea noastră amară şi dulce... Ca o nucă verde cu coajă şi miez. Tinereţea noastră cu aripi şi cu plumb..."

Luată de gânduri, nu mai vedeam strada, oamenii, casele, când o voce mă smulse ca dintr-un vis.

– Dă-mi pachetul!

Fata gâfâia. Parcă alergase să mă prindă din urmă.

– Lisandra?

– Schimbă pachetul cu mine!

Faţa ca hârtia de albă, pupilele dilatate, mască de clovn. Ieşită ca din pământ, fata îmi luă din mână pachetul şi dispăru ca o nălucă.

Uneori cred că era Lis, alteori şovăi. Din pălăria mică, trasă pe frunte, nicio şuviţă de păr nu se vedea. Nimic din inflexiunile cunoscute ale glasului ei. Unde erau clopoţeii de argint ai Lisandrei, faţa încălzită cu acei câţiva pistrui care-i dădeau un aer copilăros? O mască de clovn, şi totuşi masca Lisandrei. Până să mă dezmeticesc, mi-a lăsat în mână pachetul ei şi s-a făcut nevăzută cu al meu. Simţeam că nu trebuie să mă opresc, nici să întorc capul. Lisandra? Nu, părea mai înaltă... Sau poate mă simţeam eu mai mică sub cerul imens?! Ce n-aş fi dat să dezleg enigma,

să deschid pachetul! Ce mă făcea să cred că-i Lisandra? Îi semăna halucinant. Dar era, poate, o fată care găsise acest mod ingenios de a schimba un pachet de hârtii goale, cu altul care conținea patru metri de mătase sau câteva perechi de ciorapi. Dacă știi să-ți compui o față palidă, să apari dintr-un gang și, dând impresia că viața ți-e în primejdie, că orice clipă de gândire – fatală, să poruncești: „Ia pachetul, dă-mi pachetul..." Grozavă idee! Numai că de data asta nu va găsi nici mătase, nici ciorapi, ci pâinițe uscate, cap și prescură.

Până acasă n-am găsit un loc potrivit pentru a deschide pachetul, iar convingerea că nu fusese Lisandra creștea.

Traversând holul, am auzit clar bătăile pendulei, cucu de trei ori, pitpalac de trei ori. Era ora trei. Toată lumea, strânsă în jurul mesei. Ca de obicei, un scaun gol: al Catrinei Cațian. Ceruse cu limbă de moarte să i se păstreze la masă scaunul. Alături era locul meu. Din greșeală, am dat să mă așez pe scaunul „tabu" al răposatei. Mătușile săriră ca arse.

– Cred că o să ne spui unde ai fost!

Laviniei îi tremura capul și aștepta tăcută. Tata încerca să mă ajute.

– Dacă nu te simți bine, du-te la tine în odaie, Mirona. O să-ți trimitem un ceai.

Mitzi își ștergea ochelarii groși cu șervetul. Mama mișca buzele, la fel ca în copilărie când șoptea „leită Fana".

Făcusem, dintre crime, pe cea mai mare. Dispărusem din biserică înainte de începerea slujbei, luasem cu mine pachetul cu cap și prescură. Îmi vâjâiau urechile. În jurul mesei, privirile nu mă slăbeau. Fiecare parcă spunea ceva. Eu n-auzeam. Aveam un gol în stomac, o stranie senzație de prăbușire în vid. De ce nu mă mai ajuta mintea să înțeleg ce se întâmplă? De ce se prelungea amețeala? Surorile semănau acum grozav între ele, și ochii lor se înmulțeau, veneau spre mine, perechi-perechi, ca în desenele animate. În aer pluteau ochelarii lui Mitzi, capul Laviniei se mișca regulat, ca un ștergător de parbriz. Pe unul din scaune apăruse bătrâna Cațian, cu negul pe frunte și albeața pe ochi: „Ia spune, unde ai fost în timp ce mi se făcea slujba?" Masa se învârtea

ca o roată. Pe fiecare din spițe apărea un cap cunoscut. Catrina Cațian clipea șiret. „Eu știu unde ai fost", spunea ochiul drept. Celălalt era alb, imobil. Tata, cu monoclu, părea încruntat peste măsură. Tanti Marie deschidea și închidea gura, gata să mă înghită. Neneca avea ochi de broască. Mama tăcea. Laviniei îi tremura capul. Mitzi purta două perechi de ochelari. Ștefan își ștergea rujul de pe buze. Madeleine, cu arătătorul întins, acuza: „Eu știu unde ai fost..." Se învârtea masa, tavanul, podeaua...

Când m-am trezit, tata era lângă mine.

– Te simți mai bine, Mirona?

– De ce e întuneric?

– Ți-a alunecat compresa pe ochi...

Tata mi-a potrivit-o pe frunte. Nu știam cum am ajuns pe divan, în camera mea. De când aveam o compresă pe frunte? Încercam să-mi mișc mâinile, picioarele și eram bucuroasă că le pot mișca.

– Nu-i așa că n-ai mâncat de dimineață nimic? E un obicei foarte prost. Ai leșinat. De abia te-am adus până aici.

Cu ochii închiși, atât cât să pot zări printre gene, începeam să-mi amintesc treptat.

– Sper că te simți mai bine, Mirona, și că putem sta de vorbă... Trebuie să știu...

Acest „trebuie" m-a făcut să mă strâng ca un arici, să mă apăr. Tata! Iată un prilej să-l descriu:

Poartă haine în dungi, haine de vizită, la orice oră, și e parfumat cu Paciuli, cu apa de colonie Paciuli. Pantofii sunt întotdeauna lustruiți ca oglinda și cu tocuri mai înalte decât cele obișnuite. Ciorapii, în dungi, sunt asortați cu cravata. Excesiv de îngrijit, caută să compenseze prin eleganță scurtimea picioarelor. Mai scund decât mama. De ce a ținut să-l ia, sau mai bine zis de ce l-a ales bătrâna pentru cea mai mare dintre nepoatele ei? Tata a lăsat-o pe biata Lavinia pentru o nouă zestre! Dar frumoasa nepoată a Catrinei Cațian nu mai găsea alt bărbat? De ce a primit-o într-o bună zi pe Lavinia în casă? De ce suportă legătura lui cu Mitzi?

– Hai, Mirona! Vorbește!

M-am gândit să simulez amnezia. Să mă joc puţin cu acest *pater familias,* trimis probabil în delegaţie. Tata când vrea să aibă mai multă autoritate îşi pune monoclul. Se pare că-i a doua generaţie cu monoclu, pe când bătrânul Miron, străbunicul, prima generaţie care a ţinut furculiţa în mână.

– Mirona, aştept...

– Ce vreţi să ştiţi?! am întrebat urmărind desenele de pe pereţi.

Pe aceeaşi mătase verzuie, pe aceiaşi nuferi stilizaţi îşi plimba ochii Fana pe vremuri. Aceeaşi pendulă din sufragerie îi ţinea sufletul în suspensie, îi tăia timpul în felii grele. Poate că bătrânul Miron, tatăl ei, o întreba tot aşa: „De ce taci? Hai, vorbeşte!"

Trebuia neapărat să găsesc scrisoarea de care-mi vorbise bunicul.

– Vrei să fim prieteni, Mirona?

Neaşteptată întrebare! În moliciunea vocii, în ritmul clipei, mă înduioşa ceva. O lacrimă îşi făcea loc printre gene. Aş fi vrut să-mi amintesc dacă tata a fost totdeauna cărunt şi când s-a sfârşit copilăria mea. Poate că în noaptea când am ieşit pe poartă să caut ciuperca. Poate în ziua când Trude a plecat la Viena.

– Mirona, vorbeşte!

– Ce vrei să ştii? Cum îl cheamă?... „Cum îl cheamă?" mă întrebase Ştefan. Ai văzut fructele de carton umplute cu vată pentru pomul de Crăciun? Ei bine, cele mai zemoase portocale, pere şi piersici ar avea gust de carton şi de vată dacă n-aş fi îndrăgostită... Ce importanţă are sub ce nume apare iubirea? Să zicem că se numeşte Ştefan. Îl văd foarte rar. Uneori mi se pare că nu există decât în visurile, în neliniştea şi nădejdile mele. De multe ori, copacii, norii, soarele, ploaia, veselia mea fără rost, îmbufnarea mea bruscă au nevoie de un nume.

Nu mai ştiu dacă toate astea le-am spus aşa ca să audă şi tata, sau am vorbit pentru mine. Cred că am vorbit pentru mine! Şi totuşi, tata a auzit ceva, altminteri n-ar fi spus:

– Semeni cu Fana. Şi ea tăcea ore întregi, zile întregi. Tăcerile ei răspândeau o neliniştе stranie. Ai moştenit şi fantezia ei. Dar acum spune tu, cu vorbele tale, care e adevărul adevărat?

– Îl iubesc pe Ştefan.

– Ştefan şi mai cum?

– Ştefan Ştefan!

– Mirona, te rog, fără literatură şi fără poezie! Spune unde l-ai cunoscut, cu ce se ocupă, ce intenţii are, de ce n-a venit să stea de vorbă cu noi.

– Nu înţeleg, despre ce?

– Ar putea să-mi ceară mâna ta, de exemplu.

– Să se însoare cu mine? Dar bine, tată, Ştefan e însurat...

– Însurat?

– Altfel, cine ştie, poate s-ar însura cu mine, poate nu. Nu ştiu! Ceea ce e sigur e că n-ar veni să-ţi ceară mâna, ci m-ar lua de mână şi m-ar duce cu el departe...

– Ce să mai vorbim despre ce-ar face dacă şi dacă? E însurat. Ajunge. Dar poate nu-i o situaţie fără soluţie. Ar fi bine să stăm de vorbă cu el.

Tata îşi curăţa calm ţigaretul de chihlimbar, suflând în el, cercetându-l încruntat...

Soluţia divorţului, tata o cunoştea foarte bine. Totuşi, Lavinia a încercat să se sinucidă când tata a divorţat... De atunci nu mai aude bine Lavinia. Iar tata, „mărinimos", are grijă de ea... „Adu-o aici, a hotărât bătrâna Caţian. Mai bine să ţii două muieri decât două case."

– Da, cred că ar fi bine să stăm de vorbă cu el, repeta tata curăţindu-şi ţigaretul.

– Cine să stea de vorbă? Tanti Marie, Neneea şi mama? Poate şi Lavinia, şi Mitzi? Cu *pater familias* în cap? Pendula să spuie cucu-pitpalac, şi spiritul bătrânei Caţian să fie consultat într-o şedinţă de spiritism? Şi Ştefan să vă vorbească despre Madeleine? Despre acele fire ce nu se pot descurca, despre care nici nu vrei să ştii, cum nu vrei să cunoşti adâncul mării în care înoţi?

Tata îşi pierdu răbdarea.

– Lasă literatura, Mirona! Mai bine răspunde-mi exact cum poţi să-l iubeşti dacă nu poate să fie al tău, dacă nu poţi să fii a lui în văzul lumii?!... Eu te cunosc...

– Mă cunoşti?

– Destul ca să știu că iei viața în serios. Chiar dacă din curiozitate cauți aventura...

– Nici nu știu ce înseamnă aventură... Tot ce a fost în mine iubire în stare latentă a căpătat formă, conținut, nume în ziua când l-am întâlnit pe Ștefan.

– *Un coup de foudre,* zâmbi tata ironic. Perfect. Dar cât timp ai putea să iubești pe bărbatul unei alte femei?

Tata punea degetul pe rană. Bărbatul altei femei!

– Ai să-mi spui: „Îl iubesc, și asta ajunge". Și totuși, l-ai disprețui dacă te-ar dezamăgi în ceea ce ai tu mai profund, mai bun în tine, în sentimentul tău de justiție, de onoare, în nevoia ta de admirație. Ia gândește-te bine!

Tata pleda ca la Curtea cu juri. Omul acesta cu ochi mici, rotunzi, șireți, de șoricel, cu nasul scurt și nările largi, cu firele de păr – puține, câte erau – pomădate și potrivite cu grijă. Omul măsurat, spilcuit, pedant, avocatul care știa să jongleze cu legile și să facă echilibristică pe muchia Codului penal, vorbea de sentimentul de onoare, de admirație și de justiție! Existau în lumea noastră astfel de sentimente? Tata, care pierduse la curse prima zestre și tot pentru curse s-a lăcomit la a doua? Tata, care a suportat toanele mamei, teroarea bătrânei Cațian, maniile cumnatelor, pentru ca să moștenească niște așa-zise drepturi în cine știe ce munți, pentru care se tot judecă, de când m-am născut? Tata, care a adus-o în casă pe fosta lui nevastă în chip de slugă, și pe amanta lui ca secretară... Această Mitzi, lungă și uscată, care așteaptă de atâția ani cu răbdare... Ce aștepta?

– Mirona, totul se poate aranja...

Când tata spunea „Totul se poate aranja", se subînțelegea „cu bani". Sau poate mai complet: „în țara noastră, totul se poate aranja cu bani..." Dar și tatăl lui Roger vorbea la fel. Deci și acolo totul se poate aranja. Dar de către cine și în favoarea cui?

– Mirona, e inutil să taci. Oricum, va trebui să vorbesc cu acest mizerabil care se folosește de tine... Cu ce se ocupă? El ți-a dat manifestele, e evident.

– Manifeste? Ce fel de manifeste?

– Nu te preface! Știi foarte bine.

Îmi revenea clar în minte chipul fetei care schimbase pachetul cu mine, masca ei împietrită, ochii Lisandrei...

– Ca să nu vă mai zbuciumați, ca să nu fiu sursa unor noi drame în familie, ca să nu întreţin alte mistere, ceea ce ştiu că ar fi pe placul şi în tradiţia casei, îţi dau cuvântul că Ştefan nu are nicio legătură cu acest pachet. Cât despre mine, habar n-aveam ce-i înăuntru. Despre ce-i vorba? Ce-aţi făcut cu ele?

– Le-am ars. Şi acum spune, de unde le ai? De când faci politică? Ce legături ai cu mişcarea antifascistă?

I-am povestit întimplarea cu fata care mi-a cerut să schimbăm pachetele, bineînţeles fără să pomenesc despre asemănarea ei cu Lisandra, despre prietenii mei din 13, *rue* Jules Simon.

– Şi unde s-a întâmplat asta?

– Veneam din Piaţa Amzei...

– N-ai luat tramvaiul?

– Nu! Era atât de plin sufletul meu, că n-ar fi încăput în tramvai...

– Lasă literatura, Mirona, te rog... Pe urmă?

– Atât.

– Cum îţi explici întâmplarea? De ce ai primit schimbul?

– Am bănuit că-i urmărită. Obrazul ei era alb ca varul. M-am gândit: „Poate sunt scrisori de dragoste pe care le duce unei prietene fiindcă bărbatul ei o bănuieşte. Poate că un agent plătit de soţul ei o urmăreşte..."

– Ce explicaţii trase de păr şi ce lipsă de fantezie, Mirona! Mă mir. Fantezia *c'est ton fort*... Dar cu mine n-o să-ţi meargă. Hai, spune cum au ajuns manifestele astea la tine! Pretinzi că nu ştiai ce e înăuntru...

– Totul s-a petrecut cu iuţeală de fulger. Când vrei să scapi viaţa cuiva, nu te gândeşti. E ca şi când te-ai arunca în apă să scapi pe cineva de la înec. Abia pe urmă îţi dai seama c-ar fi putut să te tragă şi pe tine la fund.

– Deci pe urmă te-ai gândit... Cum de n-ai avut curiozitatea să-l desfaci să vezi ce-i înăuntru?

– Pe stradă?... Dacă fata aceea era urmărită?...

– Tocmai. De ce ai riscat?

Nu puteam să răspund „Fiindcă semăna cu Lisandra". Şi nici nu sunt sigură că aş fi procedat altfel dacă n-ar fi semănat.

– Urmărită era fata aceea, nu eu. Riscul nu era deloc acelaşi. Când am ajuns acasă, m-am grăbit să intru. Voi eraţi la masă. Era târziu şi aveam o stare de sfârşeală, de ameţeală... Pe urmă nu mai ştiu ce s-a întâmplat, mi s-a făcut rău... Parcă mă legănau valuri uriaşe.

– Nu mi se pare verosimil, Mirona.

– Fiindcă judeci prin prisma familiei. Sigur că dacă cineva le-ar cere lui tanti Marie sau Neneei să schimbe un pachet, ar ţipa ca din gură de şarpe „Ajutor!" Nu-şi pierd ele capul când e vorba să dea ceva.

– Nici capul, nici prescura, zâmbi tata, care nu scăpa nicio ocazie să fie spiritual.

Am râs. Era probabil o nevoie de destindere.

În clipa aceea apărură în prag surorile, toate trei. Purtau panglicuţe de catifea în jurul gâtului şi ne priveau încremenite, jignite. Pendula din sufragerie bătea, făcându-şi datoria solemn şi completând tabloul familiei.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. A urmat o lungă şi secretă convorbire cu tata. Panica în casă creştea. Mătuşile erau încredinţate că toată dimineaţa mi-am petrecut-o în cine ştie ce catacombe, unde aveau loc întruniri subversive. Manifestele conţineau, după părerea lor, dinamită. „Da! da! dădeau din cap în acelaşi timp tanti Marie şi Neneea: Di-na-mi-tă." Şi dinamita se afla în casa lor, sub formă de cenuşă. Simţeau de mult că duc o viaţă dublă, o viaţă „pictată". Uneori suna telefonul o singură dată, ca un semnal. Alteori, când ridicau receptorul şi întrebau cine e, telefonul rămânea mut. Iar când răspundeam eu, nu spuneam decât da, da, nu, da, nu, da. „De mică era ascunsă şi răzvrătită! Fana întreagă... Numai că pe vremea Fanei femeile nu făceau politică. Dacă erau emancipate fugeau cu ofiţeri de cavalerie sau deveneau artiste, cântăreţe, dansatoare, într-un cuvânt stricate, pe când azi..."

În casa Catrinei Cațian începea întotdeauna o oarecare neliniște când se însera, și prilejuri de spaimă nu lipseau niciodată. Darmite acum! „Manifeste antihitleriste, antirăzboinice, într-un cuvânt..." N-aveau curaj să pronunțe cuvântul.

– Poliția trebuie să fie în jurul casei, ofta Neneea.

– De jur împrejur? am întrebat, aparent liniștită.

– Nu glumi! Nu-i de glumă, Mirona, ne-ai nenorocit, interveni mama cu aerul ei distins și ofensat. Ne-am hotărât să nu ne dezbrăcăm, să dormim îmbrăcate.

– Dacă vin să ne ridice, să nu ne găsească despuiate, încreți buzele Neneea.

Tanti Marie își pregăti cele necesare într-o trusă. Dar necesar era tot, toată casa!... Vorbeau ca și când în fața porții s-ar fi aflat cineva care dintr-o clipă într-alta urma să intre și să spună: „În numele legii..."

– Cui lăsăm casa, cheile? se întrebau, și tot ele răspundeau: Sunt niște hoațe...

– Până acum ați fost mulțumite. Gheorghe e aici de cincizeci de ani. Marioara...

Când o fată intra la noi în serviciu, oricum s-ar fi numit, i se spunea Marioara.

– Sluga e slugă, hotărau în cor. Toate pun mâna. Dacă le dai un deget, îți iau toată mâna. O ții minte pe Marioara?

– Ați dat-o afară pentru că v-a lipsit o forfecuță, și pe urmă ați găsit forfecuța...

Neneea, mai buhăită la față ca oricând, avea pete roșii pe gât. Tanti Marie își suflecă mâneca dreaptă, apoi mâneca stângă, gest pe care-l făcea când era extrem de furioasă...

– Era gravidă, gata să nască.

– Cu atât mai mult...

– Cum, un copil din flori la noi în casă?

Mama ținea o compresă pe frunte, una la inimă. Se simțea vinovată, fiindcă, la urma urmei, eram fata ei. „Ce pacoste de fată!" spuneau suspinele, privirea ei.

Am simțit că e momentul să ies din mlaștina asta. Să plec. Familia va respira ușurată. Dar încotro să mă îndrept? Aveam

nevoie de un acoperiş... „un pic de casă şi un pic de masă", cum spunea Lis. Oare ea să fi fost? Nu mai trebuie să pierd nicio clipă. Am să fiu liberă, am să fiu singură şi am să scriu. Ştefan va veni... Casa va fi cu adevărat a noastră. Câte ore erau de când ne-am despărţit? Câte zile până când ne vom revedea? De ce trebuie să plece la ţară? Nu, n-am să mai pun întrebări.

– Dacă vine poliţia... am început.

Când au auzit „poliţia", surorile au holbat ochii.

– Dacă vine, o să declaraţi că voi nu răspundeţi de mine, că am fost totdeauna soi rău, ruşinea familiei, că nici nu mai locuiesc aici. E mai bine aşa. Plec până s-or potoli lucrurile. Da, m-am gândit că-i bine să plec.

Cele trei capete s-au apropiat şi au ţinut sfat, în şoaptă. Deodată, au dat buzna să iasă, toate în acelaşi timp, dar, aducându-şi aminte că sunt bine-crescute, au început să se poftească una pe alta. Ştiam că se duc să se sfătuiască cu tata. Când nu voiau să-şi ia răspunderea, aveau nevoie de această formalitate. Tata, pentru acelaşi motiv, se va consulta cu Mitzi. Numai Lavinia, săraca, nu va înţelege nimic.

Dar iată că tata, chiar după consfătuirea cu Mitzi şi împotriva ei, nu-mi dădea voie să plec.

– Mirona va rămâne aici până când se mărită.

L-am luat deoparte, l-am rugat.

– E un prilej fericit. Aici nu mai pot să rămân. Nu mai pot. Mă sufoc...

Enervat, îşi scutura ţigaretul.

– Ce te-a împiedicat să pleci până acum? Cum de nu te-ai „sufocat" până azi?

– Există totdeauna o picătură care depăşeşte paharul.

– Ce facem cu cenuşa? sări deodată tanti Marie.

Nenea, uitându-se la sora ei cu admiraţie, repetă:

– Că bine zici! Ce facem cu cenuşa?

– Leşie, am răspuns.

Tata schimba cu mine priviri amuzate. Mama, care ne spiona, era indignată:

– Inconştienţi!

Şi, ca o regină ofensată, părăsi sufrageria.

– Tanţi, ţipară mătuşile mele ca arse. Tanţi, nu ne lăsa! Ce fa cem cu cenuşa?

– Vă puneţi cenuşă în cap şi vă duceţi desculţe, în genunchi, la Canosa.

– Desculţe?... În genunchi?...

– La Canosa, repetă tata, căruia nu-i lipsea simţul umorului.

– Sau la spălătorie, în săculeţul de leşie, am apus.

Pitpalac! se auzi bătaia pendulei, şi casa începu să se clatine, de parcă mâini uriaşe îi zgâlţâiau temelia. Mama deschise uşa îngrozită, dar se izbi în prag de surorile ei, care, în panică, dădeau să iasă. Şi toate trei rămaseră ţintuite de spaimă sub pervazul uşii dintre sufragerie şi hol. Tata mă apucase de mână. Nu ştiu dacă tremura mâna lui sau a mea. Lampa pendula, capul speriat al Laviniei tremura, casa se legăna ca un scrânciob. Zidurile păreau gata să se desfacă din încheieturi. Pendula căzu din perete...

Nu, nu voi încerca să descriu cutremurul. Nici isteria mătuşilor mele, care căutau înnebunite săculeţul de leşie. Nu ştiu când a dispărut tata, dar ţiu minte că s-a înapoiat târziu, cu Mitzi de mână, amândoi descompuşi. „S-a năruit Carltonul... Blocul Carlton e la pământ".

În noaptea aceea nimeni n-a dormit, şi totuşi nimeni n-a băgat de seamă că mi-am strâns caietele într-o valiză şi lucrurile, câte au încăput, într-alta.

Tăcerea mi se pare deodată prea deasă, prea întinsă. Ascult cu încordare, în nădejdea că un zgomot cât de îndepărtat va pătrunde până aici. Aş vrea o spărtură cât de mică în liniştea asta fără sfârşit. Cred că numai lipsa oricărui zgomot dă lucrurilor această imobilitate de moarte. De ce n-o fi niciun greier în casa asta? Neobosiţi, încăpăţânaţi erau cei din casa Catrinei Caţian! Şi, desigur, bătrâni. Ce rău se certau uneori, ce lungi controverse aveau şi numai în două litere: ţr, ţr, ţr. Dar cu câte nuanţe! Parcă sunetul se izbea mereu de alt metal...

În casa Catrinei Caţian trosneau lemnele în sobă până târziu (numai în salon dârdâiai), şi mobila pârâia uneori, de credeam

că sub lemnul lustruit sufletele foștilor copaci se vaită, ca în nu știu ce basm. Și se auzeau, în același timp, pendula din sufragerie și deșteptătorul de lângă patul meu. Cel dintâi greoi și grav, celălalt agitat, repezit, vrând parcă să prindă tic-tacul pendulei, întrecându-l sau rămânând în urmă, fără să-l prindă vreodată, așa cum sforăitul mamei nu se punea de acord cu al tatei. Și mie mi se părea ca numai dacă aș putea potrivi aceste ritmuri deosebite și sporovăială celor doi greieri aș putea adormi. Aici, singurul zgomot e al peniței care alunecă pe hârtie, singurul meu prieten, stiloul. Urmăresc umbra degetelor strânse în jurul lui, umbrele șuvițelor de păr pe foaia albă și mi se pare că aud: bie-tu Gi-cu, bie-tu Gi-cu, bie-tu Gi-cu... Fiecare silabă răsună în imaginația mea ca o bătaie de ceas. Dar când sună ceasul îi pot număra bătăile, pe când așa, simt ritmul timpului care trece fără să-l pot măsura. Voi pune câte-o liniuță pe hârtie odată cu fiecare silabă care îmi răsună în minte și le voi număra apoi. Scârțâie poarta? Ce-ar fi să mă pomenesc cu bietu Gicu aici, în toiul nopții, să-mi spună că e o necuviință să însemn cu numele lui, cu durerea văduvei lui, patru bătăi de ceasornic: bie-tu Gi-cu... bie-tu Gi-cu...

În noaptea trecută, obsedată de un vers – *S-apropie încet miezul nopții / Și sună a frunzelor horă, / Eu trec din odaie în odaie...*[1] – și de nevoia aproape bolnavă de a ști cât e ceasul, am trecut pragul camerei mele.

Ușa deschisă spre holul care ne desparte mă ispitea de mult. Poate că totuși semăn puțin cu bătrâna Cațian, străbunica. Ea avea obiceiul să umble prin odăi în toiul nopții, să vadă dacă totul e în ordine, dacă nu cumva Fana s-a întors și se ascunde pe undeva. Tanti Marie și Nenea se strecurau și ele ca niște fantome. Dar aceea era casa lor. Pe când eu, cum să-mi explic îndrăzneala de a fi trecut pragul unei odăi străine? Desimea nopții era subțiată de lumina albăstrie a zăpezii. Ca prin ceață, obiecte nelămurite căpătau contur. Patul umflat la mijloc mi-a dat primul fior de spaimă. Poate sub cuvertură doarme cineva. Aș fi vrut să dau

[1] Versuri din G. Bacovia

înapoi, dar în luciul oglinzii se mişca o formă omenească. Mi s-a oprit respiraţia. Dar mi-am dat seama că sunt eu. Pe coana Valeriţa o văzusem totuşi, cu o umbrelă în mână, a „bietului Gicu", şi o auzisem recomandând celor din casă să aibă grijă de apă, de lumină, de flori... Avea şi o valiză ponosită în mână când şi-a luat rămas bun. Dar dacă s-a înapoiat fără să prind de veste?

Lucrurile din casă îşi schimbau forma mereu, de parcă se oglindeau în fundul unei ape. Aş fi vrut să caut butonul electric, dar în oglindă mi-am văzut mâna albă şi inconsistentă ca o meduză. Se auzeau paşi. Se apropiau. Prin rădăcina părului îmi treceau fiori reci. Aveam stomacul strâns ca într-un pumn şi o senzaţie de vid. În hol s-a aprins lumina. Mă aşteptam să fie gazda mea şi mă pregăteam să-i dau explicaţii, când în prag m-a întâmpinat un tânăr... În halat şi papuci, mai întâi surprins, încruntat, apoi cu un aer de complicitate amuzată, mi-a spus bună seara. N-am fost în stare să-i răspund. Tânărul, parcă aştepta o explicaţie. Deşi nu semăna deloc cu fetiţa din fotografie şi nici cu „bietu Gicu", am ştiut că-i Andrei. Desigur că şi el ştia cine sunt, fiindcă m-a întrebat binevoitor:

– Vă este rău, domnişoară?

– Nu. Am vrut să ştiu cât e ceasul. Al meu nu merge şi am îndrăznit...

– Şi eu tot pentru asta am intrat. Mi-era frică să nu vă deranjez. Uşile scârţâie îngrozitor.

– Aş bea un pahar cu apă, am spus, de parcă ar fi fost de la sine înţeles că nu mă pot mişca.

– Numaidecât.

În hol era lumină, în baie curgea apa, ceasul mergea. O căldură familiară a început să se răspândească în toată fiinţa mea, ca după un vis urât, când soarele năvăleşte în odaie peste spărtura unei nopţi care a încercat să te înghită. Mă vedeam în oglindă, parcă mai înaltă ca de obicei şi mai subţire. (Pantalonii de pijama şi halatul de mătase aparţinuseră tatei cândva.) Când Andrei mi-a adus paharul cu apă, l-am dat pe gât dintr-odată.

– Aţi băut de parcă nu v-ar fi fost sete, ci foame. Mai doriţi un pahar? Sunteţi foarte palidă. Cum vă simţiţi?

Încercam să surâd, lăsându-l să creadă că într-adevăr mi-a fost rău.

– Stați prea mult în casă, domnișoară... Poate nici n-ați mâncat astă-seară. De altfel, nici eu. Și când mi-e foame nu pot să dorm. Vreți să ieșim undeva, să mâncăm? Ați văzut ce frumos ninge? Mi s-a părut că aud zurgălăi. Poate găsim o sanie.

– E târziu...

– Ce înseamnă târziu? Uneori când mă trezesc, dumneavoastră abia stingeți lumina. Scrieți într-adevăr un roman?

– Toată lumea zâmbește cu aceeași ironie când aude că scriu un roman. De ce?

– E o ocupație neobișnuită.

– Totuși, dacă aș avea câteva cărți publicate aș fi un scriitor, bun sau rău. Dar ca să ajungi scriitor trebuie să începi cu o primă carte, bună sau rea.

– Sunt cu totul de aceeași părere și curios să vorbim despre această carte. Vreți să ieșim? Noaptea e foarte frumoasă...

Grozav mă ispitea să fac câțiva pași în zăpadă, să simt în obraji gerul înțepător al nopții și mai ales eram curioasă să stau de vorbă cu Andrei, să cunosc povestea fotografiilor din pereți, să dezleg enigmele casei.

În cârciuma din hale, lipită de alte multe, aerul era cald, gros și îmbibat de miros de mititei și de fripturi. Lăutarul, cu ochii dați peste cap atât de mult încât nu i se vedea decât albul ochilor, cu părul creț, negru-catran, împărțit în două umflături de cărarea din mijloc, cânta, arătându-și gingiile roșii, dinții de metal, măselele albe: „Pe ulița armenească trece-o șatră țigănească..." Într-o colivie agățată pe peretele de lângă noi, cu ciocul ascuns în pene verzi ca jadul, cu un colier de fulgi ca niște coralii, moțăia un superb papagal.

În fumul de grătar și țigări, în veselia cenușie a oamenilor, și ca ca o pojghiță de fum, numai papagalul era colorat, adevărat și neverosimil, ca un curcubeu pe un cer înnourat.

Alături de noi, la o masă, un om cu fața amărâtă zâmbea necontenit, egal. Deși era singur, avea trei pahare în față; cu unul

din ele ciocnea în celelalte două, apoi le dădea pe gât, le umplea iar şi ciocnea singur. „Noroc", spunea unor comeseni invizibili.

– De ce stai la noi? mă întrebă Andrei.

– Trebuie să stau undeva...

– Şi familia? Părinţii?

Am căutat să ocolesc răspunsul:

– Găsesc că-i o prejudecată să stai cu familia, când câştigi destul ca să-ţi plăteşti chiria şi masa. În schimb ai dreptul să încui uşa când vrei, să nu spui unde pleci, de unde vii...

– Libertate, cu alte cuvinte...

– Nu-i puţin lucru!

Andrei stărui:

– Totuşi, când ai o familie...

– Mi se pare că nu am nimic comun cu familia. Nu mă simt legată sufleteşte de ai mei, nu am avut niciodată un schimb de idei cu părinţii. Despre mama nu ştiu aproape nimic. Nici ea despre mine... Când aveam vreun necaz mă lua în braţe Floarea, spălătoreasă. Lăsa cazanul cu rufe, îşi ştergea mâinile cu marginea fustei, îşi ştergea nasul cu mâneca bluzei şi spunea: „Hai să vedem ce te doare". Din obrajii ei scofâlciţi, din sân, din stamba de pe ea, ieşeau aburi ca din cazan. Dar ce bine îmi făcea când îmi spunea: „Ia să vedem ce ai pe sufleţel"! Tata îmi dădea în fiecare zi înainte de masă untură de peşte, convins că şi-a făcut datoria. Mama mă punea să-i arăt limba, să vadă dacă e încărcată. Mătuşile îmi dădeau ulei de ricină în bere. De-atunci nu mai pot să sufăr berea. Toată lumea se ocupa de stomacul meu, nimeni de sufletul meu.

– Aşa-i peste tot. Şi totuşi, copiii nu se mută în oraş. O fată, mai ales.

– Şi nu umblă în cârciumi cu băieţii, nu-i aşa? Poate că ai dreptate. Dacă m-ar vedea mătuşile mele aici, în zorii zilei, între căruţaşi şi zarzavagii, ar leşina.

– Eşti o fată originală.

– Un monstru, mi se spunea acasă. Chiar când eram de-o şchioapă.

– Ei, cum se poate?

– Cred că aveam 4–5 ani când am întrebat ce-i un monstru.

– Şi ce ţi s-a răspuns?

– Un om care nu-i ca toată lumea.

– Cred că „familia" avea puţină dreptate.

– Poate m-ai poftit la masă ca să mă vezi mai de-aproape...

Evitam să ne spunem pe nume.

– Eram curios să te cunosc. Vezi, când ai o casă, o familie, nu-ţi închiriezi o cameră mobilată, în acelaşi oraş, nu stai printre străini. Pe urmă, toată lumea doarme noaptea. Dumneata stingi lumina dimineaţa, când alţii o aprind.

– Şi Balzac scria noaptea!

Pe Andrei îl pufni râsul. Un dinte, în stânga, îi lipsea, în faţă avea strungăreaţă.

– Eşti modestă, domnişoară... Şi amintindu-şi că nu i-am răspuns la prima întrebare: De ce stai la noi?

Sigur că nu puteam pomeni de scandalul în jurul manifestelor. De altminteri, aveam certitudinea că, oricum, aş fi plecat într-o zi. Dar a doua zi după cutremur mi-a fost mai uşor. Am spus că plec la ţară, fără alte explicaţii, şi m-am mutat la Marta. Noaptea ea picta, eu scriam la masa din bucătărie.

– Fetele nu pleacă de acasă decât când se mărită sau când stau în provincie şi vin la Bucureşti să studieze, făcu Andrei.

– Sau când au hotărât să nu se mărite niciodată.

– Vorbe mari! Oricum, eşti încântătoare şi îmi pare bine că te-am descoperit. Chiriaşa-n sus, chiriaşa-n jos, şi eu nu-mi cunoşteam chiriaşa.

– N-ai prea ţinut să mă cunoşti. Eu, dimpotrivă. Eram foarte curioasă să ştiu cum arată faimosul Andrei. „Trebuie să fie grozav de interesant dacă-l caută atâtea femei la telefon." Dar când mă uitam la fotografia unde porţi o rochiţă cu volănaşe scrobite nu prea înţelegeam de ce zbârnâie atât de insistent telefonul şi grozav voiam să ştiu dacă ai rămas tot aşa, bucălat şi somnoros, cu breton bălai, cu picioruşe groase şi strâmbe.

Andrei râdea zgomotos, dând pe gât pahar după pahar.

– Am să distrug fotografia! a spus într-un târziu.

Omul care-şi turnase până atunci vin în mai multe pahare şi ciocnise cu fiecare din ele ca să-şi dea iluzia că nu e singur

moţăia acum cu capul în vinul care se vărsase pe masă. Lăutarul cânta răguşit: „La umbra nucului bătrân"...

– Dacă ai şti că toate gândurile mi s-au răsucit în noaptea asta în jurul dumitale, ca firul de lână pe care-l răsuceşte mama pe un ghemotoc de hârtie, ce-ai spune? m-a întrebat Andrei.

– De-o lună urmăresc, fără voia mea, complicata dumitale activitate sentimentală, şi am ajuns să ştiu, după inflexiunea glasului, dacă vorbeşti la telefon cu Agnia, Anişoara, cu Lili sau cu Liliana. Într-o zi te-am auzit: „Am febră, Anişoaro, nu pot să ies, draga mea. Nu mai chema, că sunt în pat, şi telefonul e în hol." Peste cinci minute, ai sărit la telefon. „Agnia? Da, draga mea, la cinema Capitol, peste un sfert de ceas." Lui Lili îi place *Vol de nuit* al lui Guerlain, Lilianei, *Dans la nuit* al lui Worth. Nu-i aşa?

Andrei râdea forţat. Aş fi vrut să-i pară rău de nepăsarea lui faţă de prezenţa mea dincolo de uşa de sticlă, unde nu eram decât o biată chiriaşă.

– De ce i-ai spus Dorinei că sunt interesantă şi că ţi-am citit din romanul meu?

Andrei a deschis ochii mari. Abia acum observam că are ochii ca frunza crudă. „E tânăr. E liber. Există pe lume atâţia bărbaţi tineri şi liberi... De ce îl iubesc pe Ştefan?" Îmi aminteam de ultima noastră întâlnire. Îl aşteptasem într-o cofetărie (peste drum de „casa noastră"). Venise cu întârziere, nervos. „S-a făcut o încurcătură cu cheia, mi-a spus, în loc de bună ziua. Prietenul meu e un zăpăcit. A încurcat lucrurile. A dat altcuiva cheia." Deci „casa noastră" nu era numai a noastră! Ce vulgar suna „A încurcat lucrurile"! „Eşti supărată, Mirona? Spune, dragule drag, cum ai suportat cutremurul? Am fost extrem de îngrijorat. La noi s-a dărâmat turnul. Au sărit peştii din lac. Ţăranii s-au năpustit şi au luat cât au poftit. Începem reparaţiile. Sunt foarte ocupat, sunt foarte hărţuit. Am venit după materiale. Singura mea recompensă erai tu, dragule drag. Eram sigur că am să te ţin în braţe... Cine s-ar fi gândit că n-am să capăt cheia... N-ai o prietenă, Mirona?..." Fiecare cuvânt suna strident, mă zgâria, iar întrebarea din urmă m-a făcut să mă ridic de la masă. „Ce e, Mirona? Te-ai supărat?..."

Aş fi vrut să-i răspund: „Da, am o prietenă... Marta, o cunoşti foarte bine. Locuiesc la ea. Noaptea scriu în bucătărie, şi dimineaţa adorm cu capul pe masă." Dar n-aş fi vrut să creadă că din pricina lui am rupt cu familia şi să se simtă răspunzător sau obligat să mă ajute. Abia îmi stăpâneam lacrimile, în timp ce el, după ce m-a rugat să mai stau, a început să-mi dea amănunte despre stricăciunile pe care cutremurul le-a pricinuit la conac.

„Trebuie să plec, Ştefan. Am venit numai să-ţi spun că nu pot să rămân... Nu voiam să te las să aştepţi şi nu aveam cum să te anunţ..." Era indignat. „Mirona, nu te înţeleg! Iar o nuntă, un parastas? Vezi, eu am lăsat totul deoparte, cu toate că am o mulţime de treburi, şi diseară plec la ţară." Deci, chiar dacă n-ar fi fost „încurcătura cu cheia" şi ne-am fi întâlnit la „casa noastră", în seara aceea tot ar fi plecat şi iar nu ne-am fi văzut o săptămână, două sau poate mai mult. Şi nu s-ar fi întrebat dacă mi-e frig sau mi-e cald, dacă am ce mânca, unde dormi...

– La ce te gândeşti? m-a întrebat Andrei, luându-mi mâna.

Mi-am retras-o brusc.

– De ce nu mi-o laşi? Am atâta nevoie de ea...

Îmi venea să râd şi să plâng, dar, stăpânindu-mă, am spus:

– Să plecăm.

Pe stradă, crengile copacilor păreau de sticlă, şerpi de gheaţă, ţurţuri de lacrimi prelinse, candelabre imense, lumânări, artificii, braţe care au înţepenit într-o rugă sau în unduirea unui dans ritmic... Fantezia de forme sticloase a ramurilor pudrate cu praf de zăpadă, jocul întortocherii lor, sclipirea nefirească a stelelor, totul părea o lume de vis.

– Auzi?... mă întrebă Andrei luându-mi braţul.

Se auzeau zurgălăi. O sanie ne ajunse din urmă. Ne-am urcat. Clopoţeii se izbeau de aerul rece ca de o pojghiţă nevăzută de gheaţă.

– Când eram mică îmi plăcea să cred că ramurile astea sunt de zahăr kandel, am spus.

– Şi n-ai rupt niciodată una să guşti?

– Mă feream de dezamăgiri, deşi eram foarte curioasă.

– Dacă ai crede şi acum că tot ce se vede e de zahăr kandel!

– Ce s-ar întâmpla dac-aş crede?

– Aş fi fericit că ai rămas o fetiţă care a ştiut să aştepte...

– Să aştepte ce?

– O noapte frumoasă ca asta.

– Şi apoi?

– Depinde...

– Şi dumneata vrei ca pentru acest „depinde" să te aştepte o viaţă întreagă toate fetele din lume?

– Aşa sunt bărbaţii...

M-am gândit la Jacquot, la Octav, la Gian.

– Sunt sigură că există şi altfel de bărbaţi...

Pe cer apăreau insule de lumină, şi la orizont, fâşii liliachii, verzui. Copacii păreau de sticlă. Emoţia mea în faţa oraşului care se trezea mă despăgubea parcă de orele pierdute la cârciuma din hale. Sania alerga pe străzi mici, necunoscute, cu case parcă aduse din provincie, unele cu etaj şi balcon, altele scunde, lungindu-se ca un tren în adâncimea curţii, toate îngheţate, adormite, lipite strâmb unele de altele...

În faţa porţii, pe când Andrei se ostenea să descuie, i-am privit o clipă spatele încovoiat de frig, capul strivit între umeri, urechile roşii.

În hol, mobilele erau reci, de o paloare verzuie, ca după o noapte pierdută. Când i-am dat mâna, Andrei a încercat să mi-o reţină. Am zâmbit atât de ironic, încât mi-a spus:

– Iartă-mă dacă te-am supărat... şi a adăugat: draga mea.

Totuşi, curios, înainte de a adormi, cuvintele astea, rostite din obişnuinţă, mi se părea că le simt pe frunte, pe buze, pe lobii urechilor, pe pleoape...

Erau primele raze de soare care intrau în odaie şi mă încălzeau.

Când s-a întors coana Valeriţa, am auzit în hol, peste vocea ei, una cu totul străină, care, deşi era mai scăzută, o acoperea pe cea dintâi, prin însăilarea deasă, monotonă, neîntreruptă a cuvintelor. Părea un complot de păsări de curte, din care ici-colo abia se deslușea un cuvânt. Apoi s-a deschis o uşă, probabil cea de la baie, şi a năvălit zgomotul apei.

– Curge apa, Didino, fir-ai să fii! De ce curge apa, țipa gazda mea, că doar nu-i gratis! Cum să le mai birui pe toate? Și plângând, văitându-se: Că bietu Gicu...

– Călca-o-ar vaca neagră de apă! se răsti Didina. Iaca, am închis-o.

Vocea străină interveni cu autoritate:

– Cum ți-a venit, mamă, să închiriezi sufrageria? Și nici nu știi cine e... Vreo dezmățată. Știi ce înseamnă pentru Andrei o fustă... Vrei să se încurce cu ea și să ne facă neamul de râs?...

Era deci Miza, sora lui Andrei.

– Ai ce ai cu neamul... Nici n-a văzut-o, băiatu. M-a și întrebat cum arată.

– Minte de stinge. Eu zic să salvăm ce mai e de salvat. Cunosc eu fetișcanele astea care fac pe emancipatele. E în stare să-i trântească un plod. Dacă n-o fi venit cu el după cine știe ce coclauri... Degeaba n-a plecat ea de acasă... Auzi, să ai părinți în București, casă, masă, și tu să-ți iei odaie mobilată... „Ca să scrie." Să scrie ce? Ai putea să-mi spui ce scrie? Și ce nume-i ăsta, Mira? Poate Mirea. Te-ai uitat în actele ei? Stă aici de-o lună aproape, și voi habar n-aveți cine e, de unde vine, cum o cheamă. Halal!

M-am îndepărtat în vârful picioarelor de lângă teracota călduță și mi-am acoperit urechile cu mâinile, ca să nu mai aud. Singura senzație pe care o încercam era de gol în stomac și de frig. Nu puteam să-mi adun gândurile. Tâmplele îmi zvâcneau. „Știu ce înseamnă pentru Andrei o fustă... O fi venit cu plodul..." Nu știam cum să-mi astup urechile ca să nu mai aud. Se zgribuliseră parcă și lucrurile din casă. Fruntea mi-era când rece ca gheața, când parcă ardea. Sau poate era fierbinte geamul de care țineam fruntea lipită? Frunzele de gheață mă împiedicau să văd aleea, oamenii, copacii. Mă temeam să mă întorc lângă sobă, ca să nu dau de ochii fotografiilor din perete, de ironia zâmbetelor sau poate chiar de rânjetul lor. Când mi-am revenit, fulgii de zăpadă cădeau tot așa de liniștit în fața ferestrei. Vocile de alături ajungeau iar până la mine. Coana Valerița întreba sufocată:

– Ce-ai spus? Neam prost? Hai, îndrăznește de mai zi o dată, poate n-am auzit bine! Aud?... Neam prost? Ei, drăcie, să nu mori

de râs?... Eu neam prost?... Ai? Şi tu? Tu ce eşti? Hai spune, cine eşti tu? Că la obrăznicii nu te întrece nimeni...

– Nu-ţi dau voie...

– Ei nu vorbi! Ia te uită cine nu-mi dă voie! Ţigancă din Dobreni! Da, asta eşti tu, dacă vrei să ştii... Şi acu, să piei din ochii mei! Să nu te mai văd! M-am săturat de mofturile tale.

– Nu ştiu de unde ai mai scos Dobrenii ăştia, dar n-am să permit să faci din casa noastră bordel...

– Bordel? Neruşinato! De ce? Că am închiriat sufrageria? Dar când mâncam noi în sufrageria a bună? O dată-n Paşti! Auzi, cui am dat-o? O fată cuminte. Da! O fată cuminte. Tace şi scrie. Cu ce mă supără pe mine dacă-i place să scrie?! Mi-a plătit pe trei luni înainte. Cu banii ei am luat lemne. Tu ce-mi dai? Numai gura de tine. Să piei din ochii mei, potaie!

– Tata n-ar fi permis...

– Să mă laşi cu tat-tu şi cu fumurile tale! Te-am luat de milă, auzi? Te-am luat de milă. Nici nu eşti fata mea. Poate să fii a lui... Treaba voastră! Poate da, poate nu, vă priveşte...

S-ar fi zis că atât i-ar fi fost de-ajuns ca să-şi verse veninul, fiindcă în tăcerea care a urmat, încărcată de întrebarea mută, exasperată, a celeilalte, coana Valeriţa, cu uşurinţa cu care totdeauna trecea de la o stare la alta, a început a povesti, ca între prietene, pe tonul „dar rămâne între noi!"

– Bietu Gicu... A fost crai, ce să ne ascundem după deşte... Se ţinea de chefuri şi de muieri. Mitropolitul Ghenadie, care ne-a cununat, nu era nici el uşă de biserică, Dumnezeu să-l ierte. Într-o zi ne-a luat pe amândoi la Dobreni, că boteza acolo, în lac, o sută de ţigani. Maică-ta printre ei. Frumoasă, de-ţi lua piuitu. Într-o zi m-am pomenit cu bietu Gicu că mi-o aduce în casă. „Să ai şi tu un ajutor", zice. Ce ajutor? că fata era cu burta la nas. M-am făcut că nu pricep. A murit, mititica, în casa noastră când te-a născut. Ce era să fac cu tine?

În liniştea care a urmat, ceasurile cu ritmuri deosebite, huruitul îndepărtat al unui tramvai, al unei maşini, lătratul unui câine au invadat odaia. Întunericul a intrat fără să prind de veste. Ce însemna tăcerea coanei Valeriţa? Regretul de a fi dezvăluit

secretul unui mort? Sau de a fi distrus mândria Mizei? O speria tăcerea ei? Sau, dimpotrivă, se simțea ușurată, răzbunată, pentru cine știe câte înfruntări?

Mă simțeam furișată în taina unei case care semăna halucinant cu a bătrânei Cațian. Dar ce căutam eu aici, cu ce drept dețineam secretul Mizei?

Deodată, în liniștea aceea întinsă (credeam că nimeni nu va îndrăzni s-o atingă), o voce străină, răgușită, cu un timbru uscat, de om care nu știe să sufere și parcă nici să vorbească, repeta cu un fel de demență: „Nu-i adevărat, nu-i adevărat, nu-i adevărat, nu-i adevărat!" Nu cerea nimic și parcă nici nu aștepta vreo dezmințire. Era mai curând voința dârză, încăpățânată, de a se încredința că nu auzise bine, că anumite lucruri nu fuseseră spuse, era un geamăt penibil. „Nu-i adevărat..."

Azi de dimineață – bătăi puternice în ușă. Când am deschis, Didina se uita la mine, speriată.

– Duduie, vai, duduie... Vai, se poate? Am zis că s-a întâmplat o nenorocire...

– De ce? Ce să se întâmple?

– Nășica tot așa a murit, cu capu pe masă...

– Uite că eu n-am murit. Dar de unde știi că eram cu capul pe masă?

– M-am uitat pe gaura cheii.

– Asta nu e frumos!

– N-o fi, da nici așa, să nu știu ce și cum... Mai întâi am pus urechea: nicio mișcare!

Eram atât de obosită, că-mi venea să pun din nou brațele pe masă, capul pe brațe, să dorm. Scrisesem toată noaptea...

– S-a adunat lumea afară și se uită la noi. Din colț, care cum vine, se uită la acoperișu nost' și-și face cruce.

Instinctiv, am vrut să întorc capul, să văd cine se uită. Dar o durere ascuțită în umăr îmi ținea gâtul înțepenit.

– Cât e ceasul, Didino?

– Păi să tot fie fo... Nu știu... Da mă duc să văd... bine că nu s-a întâmplat o nenorocire!

– De ce zici că se uită lumea la noi?

– La casa noastră.

„Casa noastră"!... Ştefan... „Casa noastră". Cât era de când ne-am despărţit la cofetăria de peste drum de „casa noastră", de când „s-a făcut o încurcătură cu cheia"?!... Oare mă căuta? Înţelegea de ce fug de el, de ce mă ascund?

– S-a căscat acoperişu nost', duduie... acoperişu... Didina înghite în sec. Se umflă, duduie, aşa ce se umflă, de zici că înghite strada! Şi odată nu-l mai vezi... Şi iar îl vezi... E cât o namilă... Maaare...

Didina întinde braţele şi deschide gura până la urechi. Apoi se lasă pe genunchi, îşi adună braţele ca nişte aripi obosite, şi repetă mişcarea. Coşul pieptului i se umflă şi coboară succesiv. Ochii rotunzi se măresc şi se micşorează după cum arată că se ridică şi coboară acoperişul.

– A fost vorba să vii să te învăţ să citeşti şi să scrii, Didino...

– De carte îmi arde?... Veniţi, duduie, veniţi să vedeţi şi dumneavoastră, că toată strada se uită la el. Dintâi credeam că fuge. Ca un zmeu maare. Cică a suflat crivăţu.

Îmi aminteam că am visat un naufragiu. Eram pe puntea unui vapor care se scufunda. O ţineam pe Ines în braţe. De sus, din avion, un om se arunca cu paraşuta. Avionul era în flăcări. Omul căuta să se salveze, dar paraşuta, deschizându-se prea repede, luă foc. Omul cădea în văzduhul negru, ca o făclie vie... Ines mă strângea în braţe, speriată. Valurile albe, nemaipomenit de albe, alb de cretă şi alb de argint, ne acopereau, se retrăgeau, reveneau succesiv. O iubeam pe Ines ca pe copilul meu şi simţeam c-o pierd. Deodată, m-am pomenit în alt decor. În faţa ferestrei, cu spatele spre mine, Ines îmi arăta un voal care zbura. Un voal de mireasă. Fetiţa mă ruga să i-l aduc. Am vrut să dau fuga. Dar am simţit o mână pe umăr. Am întors capul, încredinţată că-l voi vedea pe Ştefan. Era Jacquot. „Jacquot, moare Ines, Jacquot, Jacquot, ajută-mă!" voiam să strig, şi nu puteam. Atunci a bătut la uşă Didina.

– Zice lumea c-o să fie război... Şi privindu-mă atentă: Am auzit-o şi pe coniţa că-i zicea lu domnişoru Andrei c-o să fie război.

În aceeaşi zi:

Cocoţată pe scară, în echilibru nestabil, voiam să înşurubez un bec. Mi-l dăduse chiar coana Valeriţa, aflând că vreau să mă mut. „Poate n-ai destulă lumină", încerca să mă iscodească.

Didina ţinea scara, dar, având nevoie de mâini ca să-mi explice situaţia sentimentală în care se afla, îi dădea mereu drumul. Şi faptul că folosea când masculinul, când femininul (cu greu am priceput că-i vorba de un sergent de zi şi o pază de noapte) mă ameţea.

– Căsca şi ea gura la acoperişu nost'.

– Cine?

– Paza... arză-o-ar focu!

– Ziceai că vrea să te ia de nevastă.

– Vrea sergentu.

– Şi cine nu vrea?

– Paza... Făţarnică şi mincinoasă.

– Poate vrei să zici paznic, portar?

– Doar ştiu ce e portar. Am vorbit cu unu doi ani bătuţi pe muche. Da paza e mai ceva... Umblă doar aşa, să vadă ce şi cum.

Avea un haz nespus cu cozile scurte, ţepene, care se răsuceau ca bonetele olandeze, şi cu mâinile scurte şi groase, care se agitau, vrând să înlocuiască sărăcia vocabularului.

– Ţine scara, Didino...

– Vai, duduie, aşa ce mă doare... Uite colea.

– Nu-i nevoie să-mi arăţi unde te doare. Ştiu foarte bine. Şi mă gândeam: „Pe toate ne doare la fel când ne doare..."

– Parcă bate la uşă.

Şi Didina se repezi să deschidă.

Scara se clătina, tavanul se mişca... Nu ştiu cum am sărit. Andrei m-a prins în braţe. Degajându-mă brusc, m-am dat un pas înapoi.

– Faceţi exerciţii de echilibru? m-a întrebat ironic.

Ce curios mi se părea că nu-i găsesc umbra de melancolie din seara petrecută la cârciuma din hale, dâra de mister care mă atrăgea, ci doar surâsul care-i strâmba gura uşor!

– V-am deranjat, „domnule scriitor"?

– Nu eram pregătită să primesc musafiri.

– Mă iertați, dar o căutam pe Didina. Și adresându-se fetei: să-mi iei niște țigări. Lucky Strike. Un pachet de țigări, ai înțeles?

– Cum ați zis?

Ochii Didinei parcă ieșeau din orbite.

– Să ceri pe românește: Luchi, țigări americane, o să priceapă tutungiul, și să nu te întorci fără ele, că te jupoi... Andrei scoase o hârtie din buzunar și i-o întinse. Restul oprești.

De unde lua Andrei atâta siguranță în mișcări? Trăia într-o casă unde se numărau picăturile de apă și se deșurubau becurile, și totuși îndrăznea, fie și în glumă, să spună „te jupoi".

Când ușa se închise în urma Didinei, Andrei mă privi drept în ochi.

– Am auzit că vă mutați, domnișoară Mirona. E adevărat?

Mirona?! De unde știa cum mă cheamă?

– Caut casă...

– Și de ce, mă rog? Ținea o carte în mână. *Biblia*. Am găsit-o la anticar. Pot să v-o ofer. Poate că în schimb îmi oferiți un scaun... Aș vrea să stăm de vorbă... și răsfoind *Biblia:* „Și Adam a cunoscut-o pe Eva, femeia sa, și ea a zămislit și a născut pe Cain și a zis: Dobândit-am un om de la Dumnezeu..." Apoi, în aceeași cadență, dar privindu-mă în față: Ce-ar zice tanti Tanți, tanti Marie sau păpușa împăiată, Neneea, dacă ne-ar vedea împreună?

Am înghețat. Și ca în vis, când voiam să-l chem în ajutor pe Jacquot, nu puteam să articulez nicio vorbă. Andrei, în picioare, mă privea de aproape, mulțumit ca un scamator care ar fi reușit figura cea mai grea din program. Aș fi vrut să aprind lumina, dar nu mă puteam mișca.

– Nu se poate să nu fi auzit acasă pomenindu-se de mine. Mi se spunea Dody când eram mic.

– Dody?

Într-o clipă, mi-au trecut prin minte toți acei „Dody" de care auzisem acasă. Dody care fura bani de la bătrâna Cațian și care n-a fost descoperit decât atunci când tanti Marie a dat peste depozitul de ciocolată din pod. Dody care vindea creioane și bile

copiilor din mahala, făcând concurenţă lui madam Abţibild. Dody care a construit odată un zmeu imens şi a încercat să zboare cu el, azvârlindu-se de pe acoperişul casei. („Ce noroc să cadă în lada de gunoi!" spuneau mătuşile mele.) În casa aceea cu ferestre şi uşi ferecate, în care viaţa se strecura printr-un fel de filtru al cumpătării, când cineva şoptea „Dody" parcă trecea pe sub pervazul ferestrelor, pe sub pragul uşilor, o adiere tare, rece şi proaspătă. Geamurile parcă vibrau. Era curent. Mama se ducea să vadă dacă nu e pe undeva o fereastră deschisă. Curentul era cel mai mare duşman al familiei. Iar eu, când, pornind dimineaţa spre şcoală, mă uitam în oglindă, sau când după sfârşitul orelor îmi potriveam pălăria de uniformă în luciul ferestrei, nutream nădejdea ascunsă că-l voi întâlni pe teribilul Dody.

Andrei n-avea de unde să ştie că în copilărie îi spuneam Cedric şi eram logodnica lui. Sau că ceva mai târziu, în epoca în care citeam *Cuore,* îl botezasem Roberti, căutând să-mi închipui că el e eroul care a scăpat de sub roţile căruţei pe Giulio, iar când am simţit nevoia să am un frate, tot el a devenit Enrico. „Îmi voi aduce aminte că te-am ţinut în braţe, Enrico, şi te-am văzut crescând, că am fost atâţia ani cea mai credincioasă tovarăşă a ta", îi şopteam. „Nu sunt vrednic să-ţi sărut mâinile, Silvia", îmi răspundea imaginarul meu frate... Pe urmă, Andrei a devenit Marco, cel care a plecat în America să-şi caute mama. Şi tot Andrei a fost Robinson Crusoe, iar eu mă numeam Vineri şi îl urmam pas cu pas.

– Şi totuşi, nu sunt atât de fioros cum pretindeau tanti Tanţi, tanti Marie, Neneea – păpuşa blondă – şi bătrâna Catrina.

Făcea această înşiruire de nume cu un fel de prefăcută evlavie.

– Nu, nu eşti atât de fioros, se exagera la noi acasă.

– Se vorbea despre mine pe ton scăzut, să n-audă copiii.

– Aşa se vorbea la noi de obicei.

– Diapazonul bunei-creşteri îl avea Tanţi-Tanţi. Aşa îi spuneam în loc de tanti Tanţi, şi asta o enerva.

– Tot nu înţeleg cum ne înrudim.

– Îmi dai voie să fumez o ţigară?

Şi aşezându-se pe marginea divanului îmi făcu loc lângă el.

M-am aşezat pe scaunul din faţă.

– Bătrâna Caţian avea două surori: Hrisanta, stareţă la o mănăstire, şi Luxiţa, mare meşteră în alivenci. Tata a nimerit, după o vânătoare, în casa Luxiţei, la ţară. Şi de focul alivencilor, s-a însurat cu Valeriţa, fata ei. Cam aşa ne înrudim.

– Şi cum aţi ajuns în casa bătrânei Caţian?

– După o ceartă între părinţi, care trebuia să ducă la divorţ. Nu ştiu cum s-au lipit cioburile mai târziu.

– Şi cum ai aflat că eu...

– Cu ajutorul lui Sherlock Holmes... Nu te uita la mine cu ochii ăştia de pisică! Şi din căruţ te uitai la mine tot aşa, cu o curiozitate care mă scotea din sărite. Într-o zi nu ştiu cum ţi-am pus mâna pe cap şi am simţit craniul moale. Grozav mi-ar fi plăcut să scotocesc înăuntru... Te îngrozesc, verişoară Mirona?

Privirea lui căpătase o mobilitate supărătoare. Parcă se făcuse frig în odaie.

– O dată pe săptămână, *Schwester* era liberă. În sufragerie se conversa, se juca table sau cărţi. Eu trebuia să te legăn. Dacă ai fi adormit, aş fi putut să te las singură şi să-mi văd de treburile mele. Dar n-aveai chef să dormi. Te uitai la mine curioasă, mă cercetai, uite, aşa ca acum. Degeaba te ameninţam. Şi Andrei repetă ameninţarea: „Închide ochii, că te ucid!" Într-o seară m-am aplecat peste leagăn, ţi-am prins grumazul cu mâinile amândouă. Nu-ţi aminteşti? Nu mă vezi deasupra leagănului, verişoară Mirona?

Cuvintele lui Andrei, sacadate, împrăştiau fiori în odaie. În ochii lui jucau lumini sălbatice.

– La şcoală eram poreclit Jack Spintecătorul. Citeam pe nerăsuflate fascicole din Sherlock Holmes. Puţin dacă-ţi mai strângeam grumazul, poza mea ar fi apărut în gazetă. Eram furios că profesoara mă pusese în genunchi şi trebuia s-o pedepsesc, s-o omor. Trebuia s-o despoi de rochia cu mulţi nasturi, s-o duc în pădure, să-mi lipesc degetele de gâtul ei alb şi să strâng, să strâng... Îmi închipuiam că strâng gâtul ei, dar îl strângeam pe al tău, grumazul ţi-era neaşteptat de fraged şi mirosea a lapte. Nu puteam

suferi mirosul de lapte. O singură dată dacă mai apăsam... O singură dată...

– De ce n-ai apăsat?

– Fiindcă a intrat mama... Te-a luat în braţe. Tu nu m-ai trădat. Dar a doua zi mama m-a luat de mână şi am plecat. Vezi că între noi e o complicitate veche, verişoară Mirona.

– Mai curând o răfuială veche.

– Eşti deşteaptă, îmi placi.

Am aprins lumina.

– Foarte bine, vreau să-ţi citesc ceva; şi scoţând o hârtie mototolită din buzunar: „Azi a căzut Parisul. A fost ca şi când cel mai bun prieten mi-ar fi murit..." Am înmărmurit. „Cizma nemţească pe cheiurile Senei..." continuă Andrei să citească.

– Ce înseamnă asta?... Cum ai îndrăznit să umbli în scrisorile mele?

– Eşti imprudentă...

– Dar cine umblă aici? În valizele mele? Şi de ce?

– Cineva care nu te iubeşte: sora mea. E profesoară la Sibiu, dar vine pe aici din când în când să facă ordine... Vreau să te apăr, verişoară Mirona... Să te ajut... Eşti pe lista neagră. Avem fotocopiile acestor pagini.

– Nu înţeleg nici ce înseamnă lista neagră, nici acest plural: „avem". Şi nici ce legătură are sora dumitale cu toate astea?

– De câte ori simte că cineva îmi place, intervine... În sfârşit... Femeile sunt complicate, geloase...

– Nu-i sora dumitale?

Oare Andrei ştia adevărul?

– Şi pisica mea e geloasă când vede că se apropie de mine altă pisică. Recunosc că de data asta Miza a mers cam departe... Nu o aprob. Dar nu se mai poate da înapoi... Soarta ţi-e pecetluită...

– Nu înţeleg.

– Eşti pe lista neagră, repet. Noi nu umblăm cu mănuşi şi tot ce scrie aici e împotriva ta. Ai prieteni comunişti. Avem câteva pagini de jurnal elocvente.

– La Paris, toată lumea discuta despre războiul din Spania.

– Nu-i vorba de toată lumea, ci de prieteni.

– Acolo...

– Cine a avut astfel de prieteni acolo, îi are şi aici. Vreau să te ajut, Mirona. Numai eu pot să te ajut.

– De ce mărinimia asta?

– Fiindcă îmi placi. Aşa începe povestea.

– De când? Parcă voiai să mă ucizi...

– Mă scoteai din sărite şi atunci, mă scoţi şi acum... Aveai aceeaşi privire zeflemitoare. Numai că erai urâţică. Acum eşti frumoasă. Şi poate că înţelegi unele lucruri mai bine totuşi...

– Deci: punga, sau viaţa! Cu punga ştiţi cum stau, din moment ce aţi cotrobăit printre lucrurile mele.

– Dar tatăl tău nu e sărac...

Simţeam nevoia să-l pălmuiesc.

– Cât i-aţi cerut pentru capul meu? Sunt curioasă să ştiu la cât l-aţi evaluat şi dacă tata a socotit că face. Aveţi un mijloc de convingere, un argument fără replică: revolverul! Şi nu umblaţi cu mănuşi... Toate tâlhăriile poartă amprentele voastre digitale. În sfârşit, de la tatăl meu aţi luat bani sau o să luaţi; de la mine ce vreţi?

– Te vreau pe tine, Mirona... Stai, nu sunt grăbit. Deocamdată vreau să lucrezi cu noi. Avem ziare, reviste şi ne trebuie oameni inteligenţi şi talentaţi.

– Cred că nicio inteligenţă nu e destul de diabolică şi niciun talent destul de subtil ca să vă justifice mârşăviile...

– Eşti pătimaşă? O calitate în plus. Păcat că femeile nu sunt în stare să fie logice şi să vadă lucrurile în perspectivă! Ţelurile noastre sunt mari. Cred că ştii că s-a semnat tratatul de alianţă cu Germania...

– Vom fi jefuiţi şi măcelăriţi cu acte în regulă.

– Va trebui să-ţi schimbi punctul de vedere şi vocabularul. Mi-am permis să-i anunţ pe şefi că eşti logodnica mea. Îmi cer scuze că nu te-am consultat înainte.

Şi Andrei scoase din buzunar un revolver minuscul.

– Mi se pare că-mi ceri mâna într-o formă cu totul originală, „verişorule".

– E darul meu de logodnă.

– Ce glumă proastă!

Andrei puse revolverul pe masă şi făcu un pas spre mine. Stăteam în picioare, rezemată de perete, şi căutam să-mi stăpânesc nervii. Didina trebuia să vie dintr-o clipă într-alta. Până atunci, n-aveam curajul să-l dau afară.

– Am să te înscriu la un curs de tragere la ţintă. Şi arătându-mi arma: E o bijuterie! Incrustaţii de sidef...

Ca să-mi arate incrustaţiile, se apropie, îmi prinse mijlocul cu braţul celălalt. Ochii îi erau atât de aproape de ai mei, atât de obraznic înfipţi într-ai mei, încât privirea îi devenise crucişă. Strângeam dinţii, strângeam pumnii. „Trebuie să fiu calmă, e mai puternic decât mine. E inutil să mă zbat. Orice încercare de-a scăpa îl va întărâta." Dar ce plăcere mi-ar fi făcut să încerc „bijuteria" pe pielea lui... Aş fi făcut-o cu sete! Să stau în boxă pentru Andrei? Să-mi apară poza în gazete, cu amănunte inventate, lăbărţate, pe pagina întâi, cum e obiceiul? Nu! Trebuie să-l iau cu duhul blândeţii, să-l flatez...

– Dar dumneata eşti un gentleman, vere Andrei! Aşa am auzit, că sunteţi adevăraţi gentlemeni. Marii voştri prieteni, „aliaţii", vă dau exemple destule... O mamă a fost întrebată pe care din cei doi fii vrea să-l păstreze, celălalt urmând să fie ucis. I s-a dat voie să aleagă. Nu e superb?

– Scopul scuză mijloacele, Mirona.

– Şi dacă ar fi aşa, care e scopul?

– Când ai să fii alături de noi ai să afli...

– Nu mă pricep la şantaj, şi cu jucăria asta nu sunt în stare să omor nici măcar un căţel, darmite un copil musulman sau semit. Atunci? Te întreb încă o dată: Ce vrei?

Andrei mă luă în braţe.

Îi simţeam respiraţia aproape. Era tulbure, năclăită. Buzele – uscate. „Nu trebuie să-mi pierd cumpătul, trebuie să fiu liniştită!"

– Te vreau pe tine, Mirona. Te vreau...

Nu ştiu ce mi-a venit să-l întreb cu nevinovăţie:

– A ce miroşi, Andrei: a ceapă, sau a usturoi?

A fost atât de surprins de întrebarea mea, tocmai când se credea irezistibil, încât braţele i-au căzut pleoştite.

– Eşti frigidă, sau şireată? Nu ştiu. Dar n-ai de ales decât între viaţă şi moarte, domnişoară Mirona. Cu noi nu te joci. În curând, puterea noastră nu va mai fi împărţită. Suntem pregătiţi să ne emancipăm... Deocamdată mai umblăm cu jumătăţi de măsură. Dar foarte curând vom ieşi cu armele în stradă.

Şi Andrei îşi îndreptă revolverul spre uşă tocmai când Didina intra. Fata scoase un ţipăt năprasnic. Pachetul de ţigări îi căzu din mână, şi Andrei fu nevoit să se aplece şi să-l ridice. M-am îndreptat spre fereastră.

– Miroase urât aici, nu-i aşa, Didino? am întrebat cât se poate de calm, şi am deschis larg fereastra.

IX

februarie, 1941

Locuiesc la al şaptelea etaj al unui bloc neisprăvit, şi dimineaţa în zori, ameţită de somn, aud ciocănitul instalatorilor, rindeaua parchetarilor, zgomote amestecate, asurzitoare. Dulgheri, zidari, zugravi mă trezesc când mi-e lumea mai dragă. De unde venea liniştea şi lumina albă a dimineţii care intra pe fereastră cu fulgi apoşi, zăpăciţi? Clopotele sunau parcă din ce în ce mai grave, mai pline.

Terasa, încă nedespărţită de a celorlalte apartamente, încercuieşte întregul etaj, şi oamenii trec prin faţa odăii mele ca pe un bulevard suspendat. Ca să nu urc şapte etaje – ascensorul încă n-a fost instalat –, uneori nici nu mai cobor să-mi iau de mâncare. Nimeni nu ştie că trăiesc aici, în moloz şi în frig, şi aştept să se usuce pereţii. Dar când închid peste noapte fereastra, dimineaţa îi găsesc cu broboane de apă, ca fruntea unui bolnav. Am ajuns să cred că şi pereţii au viaţa lor, că fiecare cărămidă respiră, transpiră sub tencuială, că materia se zbate înainte de a deveni iremediabil inertă şi cere ajutor.

Am stat ceasuri întregi în faţa unei foi albe şi n-am fost în stare să aştern un rând. „Şi când nu pot să scriu?" îl întrebase pe Lev Tolstoi un tânăr scriitor. „Atunci, scrie cum e când nu poţi să scrii", i-a răspuns marele singuratic de la Iasnaia Poleana.

Ei bine, am să urmez sfatul lui Tolstoi şi am să încerc să descriu liniştea nopţii. Aş vrea să prind fiecare din clipele ei şi să-i redau forma şi conţinutul. Sunt sigură că o clipă poate să închidă în ea, ca un foşnet de frunză, ceva din bucuria vieţii şi din durerea ei. Gian mă întreba uneori, când tăcerea se prelungea între noi: „La ce te gândeşti, Mirona?" Nu ştiam ce să-i spun. Erau, de cele

mai multe ori, senzații, crâmpeie de vis, amintiri însăilate ca petecele rămase din diferitele rochii ale mamei, croite la distanțe de ani și strânse în aceeași cutie. Era uneori râsul rostogolit al unui copil care se juca în apropiere sau răsunetul pământului sub pașii lui mici, repeziți și puternici. O flașnetă, un plescăit de apă îmi aminteau o întâmplare trăită demult. Căutam peste tot climatul magic al copilăriei. Andrei făcuse și el parte, într-un fel, din acest enigmatic climat. Și acum nu mai știu cum să mă curăț de noroiul cu care m-a împroșcat. Îi simt uneori mâna strângându-mi talia, îi văd zâmbetul artificial, veșted, uscat, privirea tulbure, îi simt respirația râncedă.

N-aș putea spune azi dacă de frică, sau de silă am fugit din diferite odăi mobilate, cum nu știu dacă oroarea de șoareci vine din scârbă, sau teamă. Cine și-ar fi închipuit că se vor înmulți ca șoarecii cămășile verzi?! Se spunea despre ei: „Niște haimanale, niște golani" sau, cu oarecare indulgență: „E la modă". Cred că niciun burete nu va șterge pagina neagră pe care a scris-o această „modă", cu jaful și cu crimele ei. Nu-mi pot ierta întâlnirea cu Andrei, ceasurile petrecute la cârciuma din hale. „Vom ieși cu armele în stradă", mi-a spus, și au ieșit. Nu știu dacă acele anunțuri: „Oferte de serviciu" și „Camere de închiriat", nu le dădeau chiar ei.

Mă aflam cu ziarul în mână în strada Roma, în fața unei porți, pe care o păzea un tânăr cu cap de buldog. Când i-am arătat anunțul din gazetă, a rânjit.

– E chiar aici... Da, da, aici...

– Are acces la baie?

– Are de toate, poftiți... poftiți... și, politicos, m-a însoțit.

Iată-mă într-o încăpere luminoasă și mare, în fața unui birou pe care se află un maldăr de portvizite, inele, cercei, brățări, ceasornice. Un băiețandru cu fruntea îngustă sub claia de păr răvășit îl înjura pe buldogul care mă însoțea, cu cele mai triviale cuvinte, toate legate de biserică, odăjdii, parastase și sfinți.

– Unde ai fost până acum, parastasele și grijania... Apoi către mine, răcnind: actele!...

În mâna dreaptă, pătată de sânge, ținea niște cercei în formă de inimioară. Văzând că mă uit la mâinile lui, aruncă cerceii

peste celelalte prăzi şi, luându-mi carnetul de identitate, începu să silabisească: MI-RO-NA.

– Ce nume este ăsta?... N-am mai auzit...

– Pe străbunicul meu îl chema Miron.

– Ce vorbeşti?! rânji „Frunte îngustă", apoi, bănuitor, sever: Eşti din Constanţa?

– Nu.

– Cum nu? Aici scrie Constanţa.

– Pe mama o cheamă Constanţa...

– Şi Iancu? Ce-i Iancu? Nu prea miroase bine Iancu...

– Miroase ca Avram Iancu...

– Eşti înfiptă.

– Sunt dezgustată.

Descumpănit de semeţia mea, îmi arătă scaunul din faţa biroului.

– Şezi şi fă o declaraţie!

– Să scriu tot ce am văzut?

Pe uşă intră altă cămaşă verde, împingând din spate o bătrânică uscată, cu părul alb şi ochii speriaţi, de un albastru aproape tot atât de pal ca obrazul. Nu ştiu ce mi-a venit să-i strig necunoscutei: „Tanti Marie, ce cauţi aici?" şi să mă duc spre ea prefăcându-mă că nu ştiu unde mă aflu: „Ce caută mătuşa mea aici? Voi ştiţi cine e mătuşa mea?" Şi, inspirată, am spus:

– Ştiţi cine e tatăl meu? Te rog, cheamă-l la telefon imediat.

Văzând că ticălosul şovăie, am pomenit numele lui Andrei. Mi-era peste putinţă să adaug „e vărul meu".

– E nepotul mătuşii, am apus. Se vede că „Frunte îngustă" auzise de Andrei, fiindcă se bâlbâi:

– O să verificăm toate astea, şi către buldog: Condu-le până la poartă.

Mă văd alergând cu bătrânica de mână, în căutarea unui sergent, a unui om căruia să-i spun ce se petrece acolo, în casa din care scăpasem, când am auzit împuşcături. Femeia se clătină, gata să cadă. Un elev de liceu venea alergând din direcţia opusă.

– Ce se întâmplă? l-am întrebat.

– Legionarii trag în armată.

– Vrei să ne aduci o maşină? Te rog!

– Nu-i niciuna. Pompele de distribuţie au fost ocupate de legionari. Tramvaiele nu mai circulă.

Bătrânica era agăţată ca un copil de braţul meu. Ca să-i dau curaj sau poate ca să nu-şi dea seama cât mi-e de frică, vorbeam cu ea, îi puneam întrebări.

– Mă cheamă Carolina Metzel. Am fost profesoară la şcoala de stenodactilografie. M-au concediat. Am citit în ziar că se caută o dactilografă pe strada Roma. Acolo...

– Şi unde locuiţi?

– Pe Dorobanţi. Am un fiu inginer. Fredi, Alfred. Bine că nu e aici...

Mai departe n-am auzit. Iuţeam pasul, alergam, o trăgeam după mine. Casa în care locuia bătrâna Metzel, la etaj, deasupra unei ceasornicării, fusese, în absenţa ei, devastată. Firma Omega mai atârna de un colţ. Pe scara din curte care ducea la etaj, o pianină spartă cu toporul.

– A mea, şopti bătrânica, pianul meu, repetă consternată.

Pe trepte curgea dulceaţa din borcanele sparte. Femeia privea în susul scării, ca spre paradisul pierdut. Fără să mai zăbovesc, am luat-o de mână şi am dus-o cu mine.

Locuiam într-o mezanină. Ca să ajung în camera mea, treceam prin atelierul unei modiste. O casă cu şoareci. Pe bătrâna Metzel am ţinut-o la mine până când, descoperind acest bloc între schele, ne-am mutat la ultimul etaj, în garsoniere alăturate.

Iată şi capitolul pe care l-am numit *O vizită ciudată.*

Ce căutam într-o cuşcă de sticlă, în care orice trecător putea să mă privească în voie? Geamurile camerei mele doar nu dădeau spre stradă, şi casa nu era de înălţimea unui om. Trecuse prin faţa mea femeia cu gâtul încolăcit de o vulpe roşie? Unde mai văzusem ochii aceia sticloşi? De ce sunau clopotele?

Deasupra mea, peste plapumă, o pătură, un şal şi haina veche de lutru – scurteica bătrânei Caţian. Picioarele mi se propteau

cu încredere pe rotunjimea unei sticle, pe care, deşi apa se răcise, nu mă înduram s-o înlătur, sau să depăşesc printr-o mişcare terenul cald. Orice schimbare însemna frig, singurătate şi iarnă...

Oare femeia cu guler roşu de vulpe îmi apăruse în vis? Nu mă obseda cumva un manechin de ceară dintr-o vitrină cu paltoane şi blănuri, unde mă oprisem de curând? Printre fulgii de naftalină dinăuntru şi cei de zăpadă de afară, nu mă impresionaseră ochii acestei vulpi?

Acum trecea prin faţa mea, înalt cât fereastra, un om cu o scară. Mi se părea că aş putea să mă urc pe ea până la cer.

Deci nu visam. Poate că la fel trecuse cu câteva clipe înainte şi se oprise în uşa terasei femeia cu vulpe la gât. Sau poate mă urmărea romanul lui Mary Webb, *Vulpea*...

Clopotele sunau. E duminică sau a murit cineva?

În zilele săptămânii, oamenii mişunau aici ca într-un stup de albine. Numai eu mă simţeam fără rost printre ei, ca un trântor. La început îmi închipuiam, dimpotrivă, că numai eu gândesc, că numai eu ştiu să adun amintiri, care, legate cap la cap, ar putea să facă înconjurul lumii. Ceilalţi se mişcă, intră şi ies, unul cu o scara, altul cu un ciocan, unul cu o găleată, altul cu o bidinea, totdeauna ocupaţi şi grăbiţi. Şi mi se părea că seamănă între ei, ca soldaţii într-o gară. Dar pe măsură ce mă apropiam şi stăteam de vorbă cu dânşii, creştea fiecare pe propria lui socoteală, pe când eu scădeam până la locul modest ce mi se cuvenea. Căci, cu toate că fiecare venea din alt colţ de ţară şi ţinea în mână altă unealtă, mi-am dat seama că sunt legaţi între ei ca într-o orchestră bine închegată. Aveau acelaşi fel de a vedea viaţa, aceeaşi încredere în judecata lor, ca şi în braţele lor, aceeaşi omenie şi aceleaşi scăpărări de ură în privire, care-mi aminteau de Jacquot.

Din pat, unde mai zăboveam, amorţită de frigul care năvălea prin fereastra deschisă, nu zăream decât balustrada terasei, ca un tiv alb, ca marginea unui câmp înzăpezit. Din blocul de peste drum apăreau smocuri de fier – legăturile de beton, care aşteptau, nu se mai ştie de când, să i se înnădească o casă vecină. Dar, proiectate pe liniştea cerului şi împiedicându-mă să văd calcanul casei din care ţâşneau, firele acestea stranii, pudrate de ninsoare,

pe care stăteau zgribulite o puzderie de ciori, păreau că duc la marginea lumii.

O sanie trasă de zeci de vulpi roşii aluneca pe un câmp de gheaţă. Focul unui apus de soare incendia orizontul. Ştefan, cu o şubă de eschimos, era lângă mine. Obrazul lui îngheţat mirosea a lavandă. Vulpile se desprindeau de sanie şi porneau care-ncotro...

„Toboganul morţii", şoptea Ştefan.

Eu strigam:

„Nu vreau să mor..."

Capul vizitiului se răsuci spre noi, ca şi când ar fi fost înşurubat pe un arc. Era Andrei. Rânjea.

„Jacquot, ajutor, ajutor!"

Dar zeci de clopoţei, zurgălăii săniei, îmi acopereau glasul. Nu ştiu dacă m-au trezit clopotele bisericii de peste drum, sau bătăile în uşă. Într-o clipă, eram în picioare. În faţa mea, un omuleţ, îmbrăcat ca şi mine în trening, întreba.

– Unde e tata?

Căciula îi alunecase până la vârful nasului: un fel de bob de fasole învineţit. I-am tras-o mai pe ceafă. Fruntea bombată ocupa jumătatea feţei, ochii luceau negri, rotunzi, obrajii ca nişte jumătăţi de măr roşu, gura ca un cerc mic. Cum nimerise la ultimul etaj acest omuleţ, cu şoşonii prea mari? Mă temeam că dacă-l las să plece n-am să ştiu dacă a făcut sau nu parte şi el din visul cu vulpile roşii.

– Cum te cheamă?

– Ion...

– Şi unde e tata, Ioane?

– Afară, cu scara...

Trecuse deci pe terasă un om cu o scară. Atunci, poate şi femeia cu guler de vulpe se oprise în faţa ferestrei. I-am dat copilului mere şi nuci, provizii care nu-mi lipseau niciodată. M-am gândit că într-o zi o să fie cald, şi pe pereţi nu se vor mai prelinge broboane de apă, şi voi putea ţine fereastra închisă, şi caloriferul va dogorî. Nu-mi puteam închipui fericire mai mare. Îi voi cumpăra lui Ion un trening alb, şi cu ochii ăştia ca două bucăţi de cărbune

va fi ca un adevărat omuleț de zăpadă. Când l-am luat în brațe mi s-a părut greu ca păpușile de cauciuc cu plumb, pe care oricum le-ai pune cad în picioare. L-am lăsat jos și l-am privit atentă, căutând să-mi închipui cum va fi „mare". Ce vor deveni toate aceste segmente de cercuri? Cum vor arăta acești obraji proaspeți când Ion se va rade?...

– Tata... strigă băiatul, fericit, și o zbughi spre terasă.

În fața ferestrei apăruse omul cu scara. Era tâmplarul, care-mi făcuse dulapul și rafturile din chicinetă.

– Am venit să-mi iau sculele, scara... Îl aștept pe inginer să-mi facă socoteala.

I-am deschis ușa să intre. Și-a luat băiatul de mână, dar părea atât de necăjit, că nu putea să zâmbească nici chiar copilului său.

– Am primit ordin de concentrare. Și omul a repetat strângând buzele: Ordin! Nimeni nu te întreabă ce-i lași femeii, cu ce o să-și țină copilul... Habar n-au. Mai întâi ordin de concentrare, pe urmă ordin să te duci să te căsăpească pe front. Și chiar dacă te întorci – cine s-o mai întoarce – îți lipsește o mână, un picior, un ochi sau amândoi...

Omul, ținând scara cu o mână, își luă în brațul celălalt copilul, vrând parcă să se bucure că mai are două brațe, și îmi dădu ziua bună.

În fiecare zi îi venea altuia ordin de concentrare și toți erau la fel de îndârjiți împotriva Generalului (poreclit Câinele roșcovan). Cine punea la cale războiul? Cine-i trimitea în stepele Rusiei, să ucidă, să fie uciși? De ce? De dragul cui și în ce scop? Nu, n-are să fie război. Dacă ar fi adevărat că războiul bate la ușă, lumea nu s-ar duce la teatru, la cinema, la concerte... Nu s-ar transmite la radio *Der heilige Dankgesang*, acel quator de Beethoven, pe care îl analizează atât de frumos Huxley în *Contrapunct*. Dar și în catedrale la Viena se cânta *Missa solemnis*, în timp ce mica Ines... De unde au știut, cu ani în urmă, Octav, Jacquot, Lisandra, că luptând pentru Spania își apărau contra fascismului propria lor țară? Să fi fost Lis fata care schimbase în stradă pachetul cu mine? Câți erau ca ea, care-și puneau viața în primejdie pentru a opri tăvălugul? Ce a devenit Gian? „Azi a căzut Parisul, a fost

ca şi când cel mai bun prieten mi-ar fi murit..." Abia acum înţelegeam până în adânc tristeţea acestor cuvinte, revolta din scrisoarea lui. Aş fi vrut să ies în stradă, să mă încredinţez că Bucureştiul e liber. Dar pe terasă, în cadrul uşii, ca în decorul de iarnă al unui fotograf, stătea femeia cu guler de vulpe. Nasul, prea alb, părea de ceară. Ochii, dilataţi, negri, luceau nefiresc, şi un surâs agăţat de colţul buzelor vopsite stângaci încercau să anime un chip fără viaţă. De ce m-am gândit că-i sora lui Andrei, pe care totuşi n-o văzusem nicicând?

– Trebuie să urce cineva pe schele ca să te găsească, domnişoară Mirona?

Era Madeleine.

– Recunosc că e original... De un ceas trec de la o fereastră la alta, dintr-un apartament în altul. Se intră pe geam?

I-am deschis uşa terasei şi am poftit-o înăuntru fără un cuvânt.

– Cum ai avut curajul să te muţi aici? E un moloz pe scări, o murdărie... Ascensorul nu funcţionează, probabil că apa nu curge...

– Am acoperiş. Nu plouă în casă. Restul se aranjează, am spus.

– Dar de ce stai cu fereastra deschisă?

– Ca să se usuce pereţii.

Madeleine îşi făcu cruce.

– Doamne fereşte! Zău, nu pricep. În sfârşit, iartă-mă. De ce să mă amestec? Şi ca să-mi explice prezenţa ei: Am auzit că sunt garsoniere de vânzare. Se uita curioasă de jurîmprejur. Cât te-a costat?

– Stau cu chirie.

– Eu aş vrea să cumpăr ca să plasez nişte bani. Cam ce venit dă o cutiuţă ca asta? Nu ţi-a spus proprietarul? Ştiu că sunt o mulţime de taxe, totuşi e un plasament, şi chiriile urcă vertiginos.

Umbla nestingherită de colo până colo, îmi cerea lămuriri. Se îngrăşase, sau era îmbrăcată prea gros? Buzele subţiri formau o linie strâmbă. Pometii, vineţi din cauza frigului şi a pudrei prea albe, păreau de carton. Pe tâmple, spre urechi şi spre gât, pielea mai negricioasă părea neînsufleţită. Ochii, mari, negri, luceau fără

viață, fiindcă nimic în jurul lor nu era viu. Poate doar gura, întinsă ca un arc, rea, trăia cu adevărat și numai ea umaniza paradoxal acest manechin, care-și sucea capul în toate direcțiile.

Oare din întâmplare nimerise aici?

– Vasăzică: un vestibul, odaia, chicineta și baia. *Un point c'est tout?*[1]

Fulgii de zăpadă intrau liniștiți pe fereastră. Pe birou: caiete, hârtii răvășite, un cufăr deschis, plin cu cărți, plin de praf. Pe scaun, un maldăr de lucruri.

– Ce curaj să te muți într-o asemenea casă! se mira Madeleine. Totuși, în alte apartamente lucrul pare mai avansat.

– Aici s-a schimbat cada, cealaltă avea smalțul foarte ușor crăpat. Fiecare pătrat de faianță a fost ciocănit, scos din tencuială. Cada cea nouă s-a nimerit mai mare, țevile nu s-au mai potrivit. O zi întreagă am trăit în zgomot de ciocane, în moloz și în praf. Bieții oameni, parcă trăgeau la galere, așa le curgea nădușeala pe față.

– De ei mi-e milă, dar de dumneata mi se rupe inima, surâse Madeleine. Și privindu-mă drept în ochi: Aș vrea să stăm de vorbă...

Deci prezența ei nu ținea de întâmplare. Dar de unde îmi știa adresa? Marta îmi făgăduise că nu va sufla un cuvânt.

– Nu pot să vă ofer nici măcar un scaun, doamnă.

– Nu-i nevoie să te deranjezi. Am să intru de-a dreptul în subiect. Știu că bărbatul meu... În sfârșit... De ce să ocolim adevărul? Ștefan te iubește... Aș vrea să știu dacă e reciproc.

– Nu știu ce v-a spus soțul dumneavoastră, dar în ceea ce mă privește, nu sunt obișnuită să fac confidențe.

– Stai, drăguța mea. Ștefan mi-a vorbit de divorț. Vreau să știu dacă sacrificiul meu ar fi îndreptățit.

Să-i fi dat totuși Marta adresa mea? Și de ce voia să divorțeze Ștefan? Din pricina cui? Erau trei luni de când nu-l văzusem.

– Trebuie să fie o neînțelegere, doamnă. Sunt sigură că nu din pricina mea.

Figura ei se îmblânzi.

---

[1] *Și atâta tot?* (fr.)

– Ştefan nu-mi ascunde nimic. Îi cunosc toate secretele, meandrele sufleteşti... eu le zic „mendre"...

Râdea forţat.

– Cu atât mai mult şi cu atât mai bine... Atunci, de ce vă frământaţi, doamnă?

– Este o deosebire. Celelalte femei se agaţă de el. Îl caută, îi telefonează, îi scriu, se ţin scai. Pe când dumneata fugi, te ascunzi, îi scapi printre degete. Poate e o tactică. Sau poate urmăreşti un mariaj?

Nu ştiu de ce mi se părea că Madeleine repetă cuvintele Mizei, întocmai. Aceeaşi stridenţă, aceeaşi vulgaritate, acelaşi vocabular. Aş fi vrut s-o întreb dacă o cunoaşte pe sora lui Andrei, dacă sunt prietene, rude.

– De fapt, ai dreptate să vrei să te măriţi. Eşti tânără. Dar Ştefan are 20 de ani mai mult şi e însurat. Vezi, asta e o realitate. Mă întreb dacă fără mine – şi arătând verigheta –, fără oprelişteа asta, aceste aventuri i-ar mai face plăcere. Cu toate că nu mai e tânăr, are un suflet de adolescent. E ca un băiat pentru care ţigara are cu atât mai mult farmec cu cât e nevoit să fumeze în ascuns. În toate privinţele a rămas copilandru. Fuge de răspunderi. Nu-i în stare să plătească un impozit, să dea o chitanţă, să numere un rest de bani. Eu mă ocup de tot şi de toate. El trebuie să aibă linişte, să fie ocrotit. E bolnăvicios, ba, mai rău, ipohondru. Suferă de ficat, de stomac, răceşte uşor, se enervează de orice fleac. Şi dând ochii peste cap: E adevărat că ar trebui să mă piardă ca să-şi dea seama că fără mine nu e în stare să se descurce în viaţă.

Mă privea drept în ochi, aştepta s-o contrazic. Apoi, sigură de ea:

– Totuşi, ştie că nu poate trăi fără mine. Dar aşa sunt bărbaţii. Se plictisesc uşor... Şi-şi închipuie că tot ce zboară se mănâncă...

– Sunt cu totul de părerea dumneavoastră, doamnă, şi tocmai de aceea nu ştiu cu ce pot să vă fiu de folos.

– Uite, am să fiu sinceră. Ştefan e de la o vreme foarte nervos, irascibil. Mai întâi legionarii... Şi confidenţial: Era pe lista neagră, închipuieşte-ţi, pentru un fleac... I-a trimis o telegramă de condoleanţe nevestei lui Armand. O politeţe. Dar, excesiv cum e, şi-a arătat indignarea. Nu ştiu cum au interceptat telegrama şi l-au

pus pe lista neagră. L-au şantajat. Pe urmă, cutremurul. Conacul a fost avariat. Acum, ţăranii... În loc să-şi vadă de treabă, discută politică. Cică de ce să muncească pentru don' gheneral şi pentru „Hecler"... Nici nu ştiu să-i pronunţe numele, sau nu vor, şireţii. Şi cu toate sunt la curent... Toate le ştiu... Că s-au trimis două unităţi de schiori, că la primăvară se trimit nu ştiu câte divizii... Dumnezeu ştie cine-i „şcoleşte"... Dar nu pentru asta am venit.

Mă întrebam şi eu de ce a venit. Desigur, nu pentru a mă apropia de Ştefan, şi totuşi, fără voia ei, dându-mi răspuns la unele întrebări – explicaţii care pledau în favoarea lui –, reuşise să-mi topească unele rezistenţe. Ştefan fusese pe „lista neagră". La ţară nu stătea de plăcere, ci se ascundea. Nu era fericit. Se plictisea. Voia să divorţeze...

– Găsesc numele dumitale pe toate foile mototolite sau rupte şi aruncate la coş. Pe toate hârtiile pe care le uită pe birou. Şi dacă Ştefan a ajuns să vorbească de divorţ... sigur, un cuvânt aruncat la mânie, dar e prima dată când îl pronunţă. Domnişoară Mirona, uite, am venit să te rog...

Ochii i se umeziseră. Nu eram în stare s-o întreb, nici să bănuiesc ce-ar putea să mă roage. Mi-era cald, în sfârşit, atât de cald, că instinctiv am pus mâna pe calorifer.

– Funcţionează! am exclamat fericită.

Madeleine n-a luat în seamă bucuria mea.

– Vino să stai câtăva vreme la ţară, la noi... Avem o casă mare, frumoasă, prieteni mulţi, interesanţi. Dumneata eşti scriitoare sau în sfârşit ai să fii, ai nevoie de relaţii. N-are să-ţi lipsească nimic, te asigur. Am venit să te invit.

Mi-am simţit dinţii strepeziţi.

– Nu-mi lipseşte nimic nici aici, doamnă. Am absolut tot ce-mi trebuie. Vă mulţumesc...

O ţinusem în picioare şi, probabil, cu voinţa încordată. Părea obosită. Şi înţelegea că nu-i nimic de făcut. Sau poate fusese o încercare. Poate era mai liniştită acum, şi-mi era, poate, chiar recunoscătoare.

– O rugăminte, spuse întinzându-mi mâna. N-aş vrea să ştie... Înţelegi, n-am fost aici, n-am stat de vorbă. Nu ne-am văzut.

– Nu aţi fost, doamnă, n-am stat de vorbă, nu ne-am văzut.
– Îţi mulţumesc.
Mi-a strâns mâna ca un sportiv după un meci câştigat.
– Dacă vreodată ţi-aş putea fi de folos, domnişoară...
– Mulţumesc, doamnă. Nu cred că mi-aţi putea fi de folos.
Am condus-o până la uşă fără alt cuvânt.

Caut prin caiete o completare, un comentariu la această întâlnire bizară, dar nu găsesc niciun rând. Nu mi-a rămas decât dezgustul, de parcă aş fi găsit un fir de păr în mâncare, sila pe care am avut-o auzind prin uşa de sticlă discuţia dintre coana Valeriţa şi Miza. Nu ştiu de ce îi împrumutam surorii lui Andrei înfăţişarea Madeleinei. Oricum, cred că le voi contopi într-un singur personaj, aşa cum Fany va completa, poate, şubreda existenţă a Fanei.

Mai curios mi se pare că nu găsesc decât foarte sumar notată întâlnirea mea cu Ştefan în primul an de război. În schimb, e minuţios descrisă întâlnirea mea cu războiul.

X

Mă înapoiam de la o lecţie din cartierul Cotroceni, când dintr-o camionetă a Crucii Roşii coborî o doamnă cu văl fumuriu. Voalul, fluturând, răspândea miros de *Arpège*. Doamna strângea ochii, ca să fie mai sigură că ne cunoaştem, că nu se înşală...

– Mirona!

– Mamă!

Strigătul meu ne surprinse deopotrivă. Venea de departe, din primii ani ai copilăriei, şi era poate încărcat de aceeaşi instinctivă emoţie.

– Mirona! a repetat, stăpânindu-şi cu greu mirarea, sau poate îngrijorarea.

N-am ştiut ce să mai spun. La fel ca în copilărie, când regăseam o jucărie pierdută, încercam – după prima mişcare de bucurie – o dezamăgire; mi se părea mai puţin frumoasă, mai puţin arătoasă decât o păstrase închipuirea mea. Frumoasa Tanţi parcă se mai micşorase, se mai uscase. Se împiedica în tocurile prea înalte şi gâfâia de parcă ar fi urcat o scară. Cochetă, simţi nevoia să se scuze:

– Am avut o gripă urâtă şi o gastrită... Şi ca să n-o mai privesc atât de atentă – sau ca să se laude – îmi arăta clădirea din faţă: Lucrez aici, la 303. Au început să sosească marii mutilaţi. Vrei să vizitezi spitalul? Fostul manej regal... Hai, vino cu mine! Să vezi ce frumos e! O minune!

Poarta masivă, de fier minuţios lucrat, îmi stârni o vie curiozitate. Dar mai ales dorinţa de a afla dacă am primit scrisori, dacă am fost căutată, m-a făcut s-o urmez.

– E foarte interesant, ai să vezi. Tu arăţi bine, Mirona...

Mă examina, de la femeie la femeie, şi privirea ei, de obicei inexpresivă, era plină de întrebări pe care nu se încumeta să le pună. De aceea tot repeta că trebuie să vizitez spitalul.

– E superb, ai să vezi... Uite-o și pe Irina. Ai noroc. E o fată deșteaptă. Singurul ei cusur e că se plimbă de colo-colo... Când o prinzi e în curte, la poartă... Irina!

O fată cu halat scrobit, alb ca zăpada, se apropie fără grabă.

– Irino, uite, te rog s-o conduci peste tot. Și evitând să spună „fata mea", continuă: E poetă, scriitoare, pianistă... Te rog, Irina, să-i arăți pe îndelete spitalul. Eu sunt foarte ocupată acum... Să mai treci să mă vezi, Mirona.

Irina avea fața lată, lăptoasă, ochii cenușii, privirea serioasă. Umbla apăsat și vorbea cu nepăsarea unui ghid:

– Vedeți clădirea mare, cu terasă? Acolo asista familia regală la exhibițiile de călărie...

Holul în care am intrat era împodobit cu sculpturi în lemn, scene de călărie. Risipa de lumină (de neon), risipa de marmoră și mozaic m-au uluit.

– Aici era camera în care se dezbrăca Vodă... Aici baia, îmi explica sora.

– A fost într-adevăr un manej?

– Da, cu patru cai... Asta e baia...

– Pentru cai?

– Nu, pentru Vodă...

Era o cameră albastră, cu un bazin în care apa părea albastră și făcea valuri spumoase. De acolo, ieșind pe terasă, am trecut într-o altă clădire.

– Aici e manejul închis.

Tavanul era boltit. De-a lungul pereților – scene de călărie, lucrate în mozaic negru și auriu. Pe stânga și pe dreapta – oglinzi.

– Alergările cailor se vedeau repetate în oglinzi, îmi explica rece, vădit plictisită. Caii veneau din fund, prin două intrări. Fiecare din cei patru cai avea boxa lui de fier forjat, cu alămuri, care se lustruiau zilnic. Vedeți drumul pe care veneau? E din pișcoturi de gresie.

Scările care se vedeau împrejur erau toate de marmoră lustruită, albă de-ți lua ochii. Clădirea era legată prin două arcade prinse de alte arcade, care ajungeau până la cele două turnuri.

– La parter, vedeți în stânga și în dreapta, erau garajele pentru mașini. Ușile sunt din stejar masiv, legate cu balamale de fier forjat. Clanțele sunt lucrate minuțios...

Vorbea repede, ca un ghid de profesie. Urcând pe altă scară, am ajuns din nou la etaj. Terase lungi cu arcade, săli largi pentru scrimă și gimnastică și alte săli vaste, toate în marmoră.

– Deasupra grajdurilor sunt dulapuri de stejar în pereți, pentru hamuri și ustensilele cailor.

– Și acolo?

– În corpul din dreapta și din stânga erau băile. Tot felul de băi. Dacă mai vreți să vedeți...

– Da, aș vrea să văd tot...

Am umblat și am tot umblat, până ce am intrat într-o curte mare, pardosită cu gresie de un galben-ruginiu, în mijlocul căreia, într-un mic bazin, jucau jerbele de apă ale unei fântâni arteziene. În fundul acestei curți, care avea o poartă spre cheiul Dâmboviței, se afla o clădire cu trei etaje, în care am intrat pe ușă scunde și am urcat pe trepte de marmoră, deși exista ascensor. Pe două piedestale, vase imense cu flori, la mijloc, o ușă înaltă, ca o broderie de fier. Pe acolo am trecut într-un mic hol, apoi într-un birou. Pereții, până la jumătate, erau îmbrăcați în sculpturi, reprezentând scene de călărie, iar mai sus, până în tavan, cu rafturi de bibliotecă.

– Citeau caii? am întrebat.

– Nu citea nimeni.

Biroul propriu-zis era așezat pe o estradă. În spatele ei, o scară interioară, de stejar, dădea într-o lojă.

– Spectacolele erau pentru cai?

– Nu, pentru familia regală.

Clanțele din bronz sculptat străluceau ca aurul în soare. Aș fi vrut să mă opresc, să privesc totul pe îndelete, dar, plictisită, sora Irina trecea mai departe. Din mijlocul holului, între biroul din stânga și cel din dreapta, ușa dădea în sala de festivități. Pardosită în marmoră, ca un joc de șah, împrejmuită de marmoră verde de Carrara, tot peretele lateral al sălii de spectacol, care forma și spatele clădirii, era în geamuri, de sus până jos. În stânga, scena; alături, o ușă prin care am coborât iar, de data asta într-o hrubă

în semicerc, cu mese şi bănci de stejar masiv. Aşezat între arcade, în semicercul hrubei era bufetul cu spălător electric. În rând cu bufetul, o uşă pe unde am intrat într-un subsol. Aici, îngropate în ziduri, bucătăria, frigiderul.

– Vedeţi, bucătăria are acoperişul de sticlă, aşa ca aburii să meargă spre ventilatoare, îmi explica sora. Două autoclave mari, cuptoarele de prăjituri, sunt săpate în pereţi.

Căutam să înţeleg ce fel de manej a fost aici şi unde e spitalul, unde sunt mutilaţii...

Pe dreapta, din fundul sălii de spectacol, printr-o arcadă susţinută de două coloane, am intrat într-o sală goală, proaspăt renovată, albă.

– Aici va fi capela. Şi, fiindcă i s-a părut că nu înţeleg, a strigat ca unui surd: Aici or să se roage răniţii...

– Crezi că dacă or să se roage or să-şi recapete picioarele, braţele, ochii?

Dar fata urmă ca şi când n-ar fi băgat de seamă indignarea mea:

– De aici, cei cu picioare vor putea coborî pe o scară în subsol, în sala băilor. Iar ceilalţi vor fi duşi pe o targă pentru a fi repartizaţi la pavilioane, după felul infirmităţii lor.

Mă irita peste măsură tonul indiferent cu care făcea această împărţire între cei cu picioare şi cei fără. M-am oprit şi am privit-o în faţă, cerându-i parcă socoteală. Dar, la rândul ei, m-a înfruntat cu un zâmbet, care parcă spunea: „Ce-i domnişoară, ce nu-ţi convine?" Apoi zâmbetul, uşor batjocoritor, se şterse şi, cu vocea albă a ghidului care repetă de mai multe ori pe zi aceeaşi lecţie, continuă:

– Deasupra, la primele două etaje, sunt garsonierele, unde locuiau funcţionarii.

– Atâţia funcţionari pentru patru cai?

– Da, atâţia...

Şi după o clipă începu să înşire:

– Camerele au terasă, sunt pardosite cu plută, tapiseria e de mătase verde, mobila Fichet, metal verde, dulapurile în pereţi... Acum vor locui aici medicii interni. Vreţi să le vizitaţi?

– Nu, îmi ajunge.

– Atunci, poate vă interesează etajul trei?

Deslușind nuanța de ironie a întrebării ei, n-am mai regretat tonul meu răstit:

– Și ce mai e acolo?

– La etajul trei? Săli de lectură și muzică pentru răniți. Bineînțeles, dacă n-ar fi mutilați, cei pe care-i avem acum ar putea face scrimă și alte sporturi... căci sălile sunt amenajate anume...

– Anume pentru ce? Altădată au fost pentru cai toate minunile astea, acum sunt pentru mutilați? Parcă așa am înțeles...

– Nu, au fost pentru funcționarii palatului. Acum ar putea fi pentru răniți...

Am înțeles că-mi vorbește cu duhul blândeții ca să mă scoată din sărite. Altminteri, nu puteam descifra pe figura ei lată, bălaie, ce gândește despre toate astea. Ce ascunde fetișcana asta zdravănă, care calcă pe picioarele ei scurte cu siguranța unui căluț de munte și-și ia în serios rolul de ghid?... De unde vine această blazare la o fată care nu părea să aibă mult peste douăzeci de ani?

– Eu tot nu văd spitalul, răniții...

– O să-i vedeți.

Ne aflam din nou în curtea cea mare.

– În spatele acestei clădiri e o linie ferată; în fața ei, o magazie cu patru etaje din beton armat. Vedeți? Macaraua urcă cinci sute de tone. Magazia e pe un peron cu scară în dreapta și în stânga. În rondo, acolo, încă patru clădiri.

Îi turuia gura, și picioarele ei solide aveau spor.

– Apartamentul regal nu va putea fi întrebuințat în folosul spitalului, fiindcă mobila e lucrată în interior. Masa din sufragerie și scaunele sunt din lemn de trandafir cu incrustații de lămâi și portocal.

Treceam din nou pe culoare, urcam pe scări. Fata explica neobosită.

– Aici, dormitorul familiei regale. Din budoar pornesc două scări: una în subsol, alta în turn... Cea dinspre turn e din marmoră albă, și turnul e amenajat în stil olandez. Cea mare, din cărămidă roșie, cu rampa din fier forjat, ajunge într-un mic apartament

în subsolul clădirii. Totul e în cărămidă roşie şi în arcade. Ce doriţi să mai vedeţi?

O urmam peste tot, pe cât de iritată, pe atât de curioasă.

– Vedeţi, fiecare banchetă e de fapt o ladă, în care se ţine aşternutul. În spatele lor e câte un geam fals, care nu dă în afară, cum aţi putea crede. Sunt vitralii în formă de ogive, prin care se obţine lumina de lună, de stele, de soare...

M-am oprit iar şi am privit-o în ochi, drept, adânc.

– Şi pentru ce au nevoie răniţii de toate minunăţiile astea? Sau, mai bine zis, mutilaţii? Credeţi că pentru cei ce şi-au pierdut vederea se vor găsi vitralii care să le redea lumina de lună, de stele, de soare?

– Mie mi s-a cerut să vă arăt palatul...

– Da, am vrut să văd cum poate un manej să fie transformat într-un spital de răniţi. Şi cum s-a îndurat palatul să sacrifice pentru răniţi, pentru trupurile lor mutilate, pentru tinereţea lor retezată, casa a patru cai?! Îmi simţeam faţa încălzită, lacrimile mă înecau şi-mi era ciudă că fata mă priveşte atentă şi rece. Nu pricep!

– E mai bine că nu pricepeţi, mi-a spus cu voce scăzută, mai blândă. E o bătaie de joc... O debandadă, un haos... În labirintul ăsta de culoare şi uşi intră, fără să dea socoteală, doamnele din lumea mare, cu halate plisate şi parfum *Arpège,* şi ies, tot fără socoteală, pături, saltele, lenjerie de pat şi de corp, instrumente chirurgicale, veselă... Niciun inventar. Desigur că pe vremea celor patru cai exista un inventar, o evidenţă a bunurilor, o socoteală... Sosirea răniţilor e aşteptată ca un spectacol. Parcă stăm şi aşteptăm să intre faimoşii cai în manej... Doamnele ciripesc o franţuzească împestriţată cu înjurături neaoşe româneşti, şi doctorii închid ochii ca să nu vadă jaful...

– Şi dumneata nu spui nimic?

– La început deschideam ochii mari. Pe urmă am deschis gura mare. N-a lipsit mult să mă dea afară. Eu sunt aici singura soră de meserie. Ar trebui să se angajeze surori de meserie. Ele să răspundă, ele să îngrijească de bolnavi, aşa cum au învăţat, cum scrie la carte, şi să răspundă de inventar. Surori salariate, înţelegi

dumneata? Nu cucoanele astea, care habar n-au... Când am spus asta, doamnele s-au revoltat atât de tare, încât au uitat să vorbească franţuzeşte şi au început să înjure ca la uşa cortului: „Dar cine e dumneaei?... Cine e obraznica asta?... O soră de meserie... Irina? Irina îşi permite să aibă păreri?" Noroc că medicul chirurg mi-a luat apărarea şi a spus că fără mine nu operează, că sunt mâna lui dreaptă.

Am făcut câţiva paşi alături în tăcere, apoi Irina m-a întrebat:

– Cântaţi la pian?

Mi s-a părut că nu aud bine.

– Am un rănit, care ar vrea... i-am promis... îmi cere... cred că i-ar face bine. Vreţi să-l cunoaşteţi? E sculptor. A fost sculptor. Chiar în tranşee sculpta... O sculpta pe logodnica lui. Până s-a produs explozia. Acum îmi cere pământ, vrea s-o modeleze. Ţine morţiş să ştiu şi eu cum arăta logodnica lui. Mă asigură că poate să-i facă chipul din miez de pâine... Să-i aduc miez de pâine sau o bucată de lemn şi un cuţit. Repetă până oboseşte: „O bucată de lemn şi un cuţit..." Prima sculptură a făcut-o din lemn. Avea cinci ani când a sculptat-o pe maică-sa. Azi nu ştiu ce l-a apucat că vrea să cânte la pian. Înţelegeţi? La pian... E orb... N-are braţe...

M-am simţit acoperită de o năduşeala rece.

– Te rog, taci!

Şi totuşi, o urmam şi mă pregăteam să văd cu ochii mei un sculptor fără ochi, fără braţe... Când am intrat în camera lui a strigat ca un nebun:

– Cu cine eşti, Irina? Ţi-am spus că nu vreau să văd pe nimeni... Pe nimeni! Nimeni! Ai înţeles?

– Dar nu-i nimeni, Mihăiţă. E o soră, ca şi mine. O să facem de gardă cu schimbul. Ştie să cânte la pian... Nu ţi-am făgăduit că am să caut pe cineva care să-ţi cânte la pian? Ce-ai zis că vrei să auzi?

Capul brun cu părul ondulat căzu greu pe pernele albe. Apoi se ridică brusc.

– Să nu ştie nimeni că sunt aici. Dacă vine mama... Dacă vine Florica... Nu cumva... Mi-ai promis, Irina! Mi-ai jurat! Hai, ia-mă de aici, du-mă undeva, ascunde-mă!

– Dar şi tu mi-ai promis mie ceva, Mihăiţă.

– Bine. Am să fiu liniştit.

Şi capul obosit se sprijini iar în perne. Irina se apropie de el şi i mângâie părul.

– Te ducem în sala de spectacol. E acolo un pian. Acum are cine să-ţi cânte.

Dar mutilatul se ridică îndreptându-şi iar spatele.

– Ţipă cineva. Cine ţipă?

– Stai, să mă duc să văd... Aşteaptă-mă...

– Să aştept? izbucni în râs. Ce să mai aştept, Irina? Spune-mi tu, ce să mai aştept? Mai am ce să aştept?

– Să-ţi cânte la pian sora.

– Da, am şoptit, am să-ţi cânt... Ce-ţi place?

– Mozart, şoptiră buzele albe, şi capul obosit căzu iar pe pernă; faţa era palidă, slabă, nespus de frumoasă.

Irina îmi făcu semn s-o urmez.

– În salonul de alături e un ofiţer de marină. A avut un şoc. Are 23 de ani, a albit într-o noapte.

– Altminteri?

– Nu înţeleg.

– Ai spus că-i rănit...

– Nu e rănit, mutilat... mutilat sufleteşte. Nervii îi sunt harcea-parcea... I s-a dat întruna morfină. A devenit morfinoman.

Tânărul nu se sinchisea de prezenţa mea. Striga cât îl ţinea gura:

– Irina, unde-ai fost până acum? De ce nu mi-ai adus? Hai, adu-mi!... Vreau!... Trebuie!...

Părul alb părea o perucă; atât de copilăroasă era faţa, atât de curaţi ochii albaştri...

– Tocmai că nu trebuie! răspunse hotărât Irina.

Tânărul, furibund, se sculă şi se năpusti spre ea. Eram gata să intervin, s-o apăr, dar ea, cât ai clipi, îi trase o palmă zdravănă. Am rămas încremenită. El o privea la fel de aiurit, de încremenit ca şi mine. Şi atunci, fata, cu un calm pe care n-aş putea să-l descriu, şi ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic, îi luă mâna.

– Radule, am o mare rugăminte: hai cu noi în sala de muzică. Hai să ne cânţi la pian. Mihăiţă – ţi-am vorbit despre el – aşteaptă

pe cineva să-i cânte. De aia am zăbovit până acum. Am căutat pe cineva să-i cânte la pian şi n-am găsit. Îţi poţi închipui ce înseamnă să nu ai ochi, să nu ai mâini şi să fii sculptor? Muzica i-ar face bine, l-ar linişti. Îi place Mozart.

M-am uitat la Irina. Sângele îi pierise de tot din obraji. Ochii ei reci, cenuşii, erau înlăcrimaţi.

– Hai, vino să-i cânţi, Radule! Cunoşti vreo bucată de Mozart?

– Vin dacă-mi faci injecţia. Altminteri, ştii că nu pot. Am dureri groaznice... Ţi-e milă numai de el. Dar eu?

– Ştiu, dar nu e încă ora.

– Ba este.

– Atunci, aşteaptă o clipă. Mă duc să aduc...

Până ce nu i-a făcut injecţia (am aflat apoi că era apă distilată), nici nu m-a văzut. Dar după ce s-a liniştit, mi-a povestit că era student la Medicină. A avut nenorocul să se nască la Constanţa. Şcoala militară a făcut-o la marină, războiul – pe un submarin.

– Să nu mai văd marea! repeta furios. Nu mai vreau, nu mai vreau s-o văd... Niciodată...

Dar Irina, prefăcându-se că nu bagă de seamă că ţipă, îi vorbea în şoaptă:

– Ce-ai să-i cânţi? Îi place Mozart. Şi arătând spre uşa mutilatului: Logodnicei lui îi plăcea *Tartina cu unt.*

– Ei, drăcia-dracului! Cine n-a avut o logodnică? Cui nu i-a plăcut Mozart? Dar a venit războiul. Auzi, Irina, războiul! Nu mie trebuie să-mi tragi palme... Tu ştii cine merită palme... Să vie aici domnul mareşal... Ei, dar palme ar fi prea puţin. O să vie socoteala cea mare. Ce îmi tot faci semne să tac? Ţip!... Şi am să ţip şi mai tare... Şi acum lasă-mă, lăsaţi-mă! Duceţi-vă dracului! Te rog, Irina, mai fă-mi o injecţie...

Am plecat de acolo strivită. Irina i-a mai făcut o injecţie (tot cu apă distilată). Eu i-am cântat sculptorului *Tartina cu unt.* A ascultat la început cu plăcere, apoi a strigat:

– Destul! E prea veselă.

– Atunci, altceva...

– Nu, îmi ajunge!

Când m-a condus la poartă, i-am strâns mâna Irinei fără să pot rosti un cuvânt. Îi eram recunoscătoare pentru sobrietatea

atitudinii. Credeam că se făcuse o apropiere între noi, că am putea fi prietene.

– Aş vrea, când vei avea o zi liberă, să ne vedem... Să vii la mine, Irina...

Ca şi când nu m-ar fi auzit, distrată, m-a întrebat convenţional:

– S-o chem pe doamna Runcu? Mi-a spus că înainte de plecare...

– Nu e nevoie. Am întâlnit-o cu totul din întâmplare... Nu mai am nicio legătură cu familia mea... Eu locuiesc pe lângă Cişmigiu...

Am vrut sa-i dau adresa.

– N-am timp... Dar dumneata, dacă vrei să mai vii...

– Nu, nu vreau să creadă mama că am nevoie de ceva, că o caut... Şi apoi... Cât am văzut, ajunge...

– Înţeleg...

În faţa porţii s-a oprit un camion. Irina n-a băgat de seamă că i-am întins mâna. Şoferul, gata să coboare, s-a răzgândit şi, brusc, s-a urcat înapoi, în timp ce sora, devenind deosebit de comunicativă şi uitând că n-are timp şi că nu-mi ştie adresa, a zâmbit pentru prima oară...

– Bine... Am să vin... Am să vin neapărat.

Despre întâlnirea mea cu Ştefan, o singură pagină, în acelaşi caiet.

Abia mă sculasem când a intrat bătrâna Metzel, speriată, cum e de obicei, şi transmiţându-mi o stare de panică.

– E jos o căruţă cu cartofi, toată lumea cumpără. Sunt frumoşi, buni, săpunari. Să luăm şi noi.

Am coborât, în pantalonii de trening, cu puloverul vechi, decolorat, pe care pe vremuri îl purtam la patinaj.

Aşteptând rândul lângă căruţă, bătrâna Metzel îmi arunca priviri care spuneau: „Pantalonii parc-ar fi nişte şalvari... Cât despre pulover, parcă l-ai luat de la pescari." „Nu se uită nimeni la mine, sunt prea frumoşi cartofii", îi răspundeam

în gând, şi aşteptam deoparte, lipită de zid, în timp ce lumea se înghesuia în jurul căruţei.

Ploua mărunt, persistent. O maşină, încercând să vireze brusc, a derapat şi, întorcându-se aproape cu o sută optzeci de grade, s-a oprit în faţa mea. Ştefan, în uniformă de ofiţer, întinerit şi parcă mai înalt, a coborât şi m-a luat în braţe, fără a se sinchisi de lumea de pe stradă.

– Mirona, dragule drag... La tine veneam. Trebuia să-mi iau rămas bun... Plec pe front. Nu puteam să plec fără să te văd. Dacă ai şti cât te-am căutat, cât am umblat pe strada asta... Cât am întrebat, cât am pândit... Marta mi-a spus că locuieşti în apropierea Cişmigiului, pe strada asta. Mi-a dat şi numărul, un număr greşit... Vasăzică, aici te ascunzi, Fata fetelor?! De câte ori am dat târcoale acestui bloc! Mirona, dragule drag, ce faci?

– Cumpăr cartofi.

M-a sărutat fără să se sinchisească de lume.

– Dragostea mea! Trebuie să trec pe la Statul-Major; e aici, la doi paşi.

– Pleci pe front?

– Mă trimite Ministerul Sănătăţii. N-am putut să scap. Dar sper să găsesc un mijloc să mă întorc cât mai curând. Şi atunci nu ne mai despărţim...

Sunt câteva nopţi de când recitesc scrisorile lui şi caut să înţeleg de ce am confundat forţa lor de seducţie cu iubirea.

Credeam că numai războiul mă desparte de Ştefan, şi pe lângă această sabie a lui Damocles, care atârna asupra capetelor noastre, existenţa Madeleinei pălea. Când, după un an, Ştefan s-a înapoiat de pe front şi s-a instalat la ţară, iubirea noastră s-a hrănit din rare şi greu realizabile întâlniri, dar mai ales din scrisori. În fiecare zi un plic. Uneori două. Scrisori lungi sau câteva rânduri pe o filă de blocnotes, şi mai ales abuz de citate. Uneori nu mai găseam deloc cuvintele lui, dar chemarea, care se repeta, era cu atât mai tulburătoare. Fără dată, indicând numai ziua şi evitând să-mi pronunţe numele, simţeam peste umărul lui privirea de care

se temea, în preajma lui – prezența care îl stingherea. Nu îndrăznea să-i spuie pe nume – Madeleine. Dar asta nu-l împiedica să mă cheme. Prin câteva fraze, un vers sau un citat, reușea să-mi transmită climatul dragostei de care eram însetată, filtrul care mă despărțea de război, mă izola de realități și de viață. Nu mi-e ușor să aleg din aceste sute de foi, cu scrisul mărunt, nervos, aproape ilizibil. Dar poate că ele vor izbuti să explice, să scuze într-o măsură călătoria pe care aveam s-o fac și pe care o găsesc descrisă în multe foi de caiet.

Luni

Am lăsat aparatul de radio deschis. Un violonist își împletește vibrațiile grave cu notele unei orgi. Mă las dus, obosit, fără rezistență. Ți-am dat astăzi de dimineață, din gară, un telefon. Ți-am spus că te iubesc, am repetat pierdut: te iubesc... și am închis. Am avut impresia că am închis o poartă definitiv, că am rămas afară zburătăcit fără rost. M-am îndepărtat apoi abătut către vagonul care mă ducea departe de tine, acolo unde va trebui să aștept încă o lună. Îmi veneau în gând, cu amănunte, întâlnirile noastre. Timp de șase ore te-am revăzut, am retrăit tot ce se petrecuse între noi, fermecat și îndurerat, fericit totuși, fericit. Voi avea în urmă amintirea acelor clipe, colțul de lume unde am trăit cele mai mari bucurii. Și îngrijorarea înfrigurată a așteptării, în față.

Acum ritmul muzical își împletește jocul în sacade, cu reveniri și prelungiri și pauze. S-a terminat Concertul pentru violoncel și orgă de Johann Sebastian Bach... Cât de mult regret că nu l-am ascultat împreună – se amestecă atât de intim cu gândul și imaginea ta!

Mirona, iartă-mă, sunt obosit. Dar nu vreau să termin ziua fără a-ți trimite gândul meu. Te iubesc mai mult acum. Mă întreb cum am putut să te iubesc altădată fragmentar, incomplet. Te cunoșteam în parte, te intuiam în rest, dar acum de fiecare dată te descopăr. Frânturi de imagini îmi vin în minte învălmășite, mă răvășesc. De data asta, o uvertură de Weber vine pe unde. Cel puțin așa cred. Pe genunchi țin fragmentul pe care mi l-ai dat bătut la mașină. Regăsesc ceva din climatul Le grand Meaulnes. «*E nevoie de mai*

mult curaj și muncă pentru a scrie prima carte, care să fie o carte, spune Alain Fournier, decât i-ar trebui unui neștiutor pentru a zidi singur o casă.» Ca și pentru tine, crezul lui în artă e copilăria. Nu-i place miracolul decât atunci când e strict înscris în realitate. Da, îmi place fragmentul intitulat «Ciuperca» dar mă cuprinde o gelozie cumplită pe tot ce scrii, pe tot ce gândești, pe tot ce ai citit, poate (sigur), unor prieteni. Eu unde eram?

Acum, un miracol aerian: Mozart. Un concert pentru corn, care, deși îl știu aproape pe dinafară, îmi face impresia că-l aud pentru întâia oară. Iată vraja pe care ai operat-o în mine...

Am fost întrerupt. Voiam să-ți vorbesc despre transmutația realității, despre schimbarea ce s-a operat în lume din momentul în care ne-am cunoscut. Ca să nu mai vorbesc de schimbările care s-au petrecut în noi.

Urmează la radio o muzică stupidă, enervantă, pe care n-am curajul s-o opresc. Să știi că nu mi-a plăcut despărțirea noastră. Păreai preocupată. De ce? De ce păreai indiferentă! Ce te nemulțumea? Sau poate erai obosită...

Nu-ți mai pot scrie. Simt o privire peste umăr...

Marți

Nu recitesc foile. Trebuie să fie serbede și risc să nu le mai trimit. Eram aseară prea obosit, prea răvășit pentru a-ți putea exprima extazul, pasiunea mea:

«Femeie răspândită în mine / Ca o mireasmă într-o pădure, / Scrisă în visare ca o slovă, / Înfiptă în trunchiul meu secure...»[1] *Cine ar putea spune mai mult sau mai bine?*

Joi

Afară, cerul e clar. A apărut soarele. «Cântecul tău a umplut clădirea toată, / Sertarele, cutiile, covoarele, / Ca o lavandă sonoră...»[2] *Și totuși, sunt trist. Nu pot accepta să te bucuri de soare, deși „numai cu tine în gând", cum îmi scrii. Spune-mi, de ce ți-ai tăiat părul pe frunte? Cine ți-a spus că-ți stă bine bretonul? Am citit*

[1] Versuri din *Psalm de taină*, de Tudor Arghezi
[2] Versuri din *Morgenstimmung*, de același autor

cândva un sonet despre mare. Nu-mi amintesc autorul, dar nimic nu se potrivește mai bine ochilor tăi: «În apele când verzi, când negre, / Când albastre, translucide, / Porți toate tainele de început de viață, din genuni. / Pe fața ta se oglindește chipul abia născutei luni, / Pe care briza serii o mângâie cu adieri timide...»

Vineri

Mirona, dragostea mea, am la ghișeul poștei un moment de așteptare. Nu vreau să-l pierd și îți trimit sărutări. Câte? Mozart îi trimitea Constanței opt milioane șase sute de mii patru sute una sărutări... Ce puțin mi se pare!

Sâmbătă

Din sonetele lui Shakespeare (exemplarul bilingv pe care ți l-am promis): «Toi disparue, / Soleil des jours heureux qui passent, / L'absence est descendue en moi comme un hiver.»[1]

Am ascultat Sonata nr. 2 în fa minor *de Enescu. Compozitorul la vioară, Lipatti la pian. Trebuie s-o ascultăm împreună. Am recunoscut ascunse undeva, învăluite, accentele unui cântec de dor... Mi-e dor de tine. Îmi spui că-ți place «Das wohltemperierte Klavier.» Înseamnă că sunteți într-o foarte bună dispoziție, domnișoară! De ce? Îmi scrii: „Acum nu mă mai duc nicăieri"... Dar înainte? Mă cuprinde uneori o gelozie sălbatică. Nu numai pentru ceea ce știu, dar și pentru tot ce nu știu, pentru fiecare concert pe care l-ai ascultat fără mine și nu singură... Hélas!*

Mai târziu.

Recitesc Sonata Kreutzer *și abia acum o înțeleg. Mi-ai spus odată că-ți place să dansezi (sau îți plăcea, e același lucru). Mi se pare monstruos, domnișoară!*

Luni, după amiază

Afirmi că sunt un complicat, un cerebral. Nimic mai fals și mai absurd. Cerebral, eu, care ador ingenuitatea (Ingenua mea!) și mă

[1] *„Tu dispărută, / Soare al zilelor fericite ce trec, / Singurătatea a coborât în mine ca o iarnă."* (fr.)

mistui în focul pasiunilor (Tu, pasiunea mea!)! Poezia care îmi place este simplă. Iată, de pildă, două fragmente transcrise pentru tine. Unul e extras dintr-un papirus egiptean (Ostrakon) de acum vreo patru mii de ani: «Îmi place, dragul meu frăţior, să mă duc la râu şi să mă scald în prezenţa ta. În felul acesta îţi pot arăta frumuseţea ascunsă sub tunica udă, de cel mai străveziu şi fin ţesut. Cobor împreună cu tine la ţărmul apei; mă întorc aducându-ţi în dar un peşte roşu, care zace întins pe degetele mele. Vino să mă priveşti! Şi mai departe îi şopteşte: dacă vrei să-mi mângâi coapsele (si vogli carézza la mia cóscia) şi oferindu-i amantului însetat sânii: tot ce-mi aparţine şi-ţi poate potoli setea este al tău.»

Celălalt fragment este opera unui poet german din secolul al XI-lea, Dietmann von Ast: «Şedea o femeie însingurată şi privea înspre dumbravă. Privea şi spre iubitul ei. Văzu zăbovind un şoim: Ce fericit eşti, şoimule! Tu zbori unde-ţi place. Tu îţi alegi din dumbravă arborele care-ţi place, după dragul inimii...»

Vineri (după ce ţi-am recitit scrisorile)

Mai e nevoie să-ţi spun că sunt mândru de personalitatea ta? Tu ştii că per sona înseamnă „prin sunet"? În teatrul antic, actorii jucau cu măşti, dar uneori prin sunet – per sona, prin vibraţia vocii – se putea recunoaşte cine e dincolo de mască. Eu regăsesc vibraţia vocii tale şi în scrisori. Cuvintele pe care le foloseşti, vraja lor, răsună în toată fiinţa mea, mă emoţionează, mă răvăşesc, mă fericesc şi mă întristează...

Şi mă înduioşează osteneala pe care ţi-o dai pentru a mă convinge că diferenţa de vârstă dintre noi n-are importanţă... Da, m-ai convins. Sunt tânăr. Şi spre deosebire de Toscanini, care spune: „Nu vreau să ajung la 90 de ani, fiindcă la 90 de ani omul începe să îmbătrânească", eu cred că la 90 de ani am să mă îndrăgostesc pentru a doua oară. Şi tot de tine!

Duminică

Şi nu mă mai întreba nevinovată: „De ce nu scrii, de ce nu lucrezi?" Fiindcă eşti o obsesie! Pui stăpânire pe fiinţa, pe mintea, pe toată viaţa mea. Te-ai încrustat adânc şi nu mă laşi să dorm,

să gândesc, să respir... Ce-i tirania asta? Dulce tiranie! Să nu-ți desfaci niciodată legăturile din jurul meu. Să nu-ți smulgi nici măcar ghimpii... Și mai ales să nu mă mai întrebi de ce, pentru ce. Am să-l las pe Eminescu să-ți răspundă:

– Pentru că în lumea toată / Numai una-i este dragă, / Vezi așa, așa e, fată.

– Și-acea una?

– Acea una / Stă-naintea mea și coase, / Și de-i spun că este astfel, / Se prefăce mânioasă.

Marți, după prăbușire

Mă uit la fotografia ta de câte ori sunt singur. Spune-mi, cărei realități sau ficțiuni dinăuntrul tău, cărei imagini din adâncul meu răspunde chipul acesta suav, numai vis și simțire, numai emoție, interiorizare și patos? Cu ce patos de dragoste – cum nimeni pentru o femeie – mi-am dăruit ție ființa, inima, viața mea, tot. Dincolo de tot și de toate, împotriva ta chiar. Și ce-ai înțeles? Din ultima ta scrisoare îmi dau seama că n-ai înțeles nimic!

Mai târziu

Am recitit, cu gândul la tine, lunga introducere a lui Jacques Rivière la volumul lui Alain Fournier Miracles *și am refăcut cu el drumurile pârjolite de război în căutarea mormântului celui care a scris* Le grand Meaulnes. *«Une solitude vraiment monstrueuse»*[1] *(spune Jacques Rivière). Ici-colo o piatră: «Ein französischer Krieger, ein französischer Held»*[2]*. Care dintre ei a scris* Le grand Meaulnes? *Nu se va ști niciodată. Ceea ce se știe e că a murit la 23 de ani în primele zile ale primului război mondial. Ce tristețe! Ce oroare! Și cine ar fi crezut că oroarea se va repeta?!*

Sâmbătă

Mirona, dragostea mea, îți pot scrie în sfârșit liber, nestingherit. Te pot certa cum vreau și cum am dreptul. Cum de nu înțelegi cât

[1] *O singurătate într-adevăr monstruoasă*
[2] *Un soldat francez, un erou francez*

te iubesc și cât sufăr că nu pot nici măcar să ți-o spun, să-ți scriu așa cum aș dori, împiedicat de o mulțime de limitări stupide? În sfârșit, îți pot rosti numele fără acea privire peste umăr, care mă exasperează. Dar cu ce să încep? Cu ceartă, cu imputări? Știu că le suporți, că dragostea noastră nu e numai gingășie, prevenire, atenție delicată, tandrețe; mai e și furie, gelozie, intoleranță, violență, dacă nu chiar sălbăticie. Uneori parcă am fi două fiare pornite spre nimicire. De ce n-ai mai multă încredere în mine? De ce n-ai așteptat telefonul meu? Unde ai plecat? Încă o dată, ascultă și crede-mă, iubita mea! Nu numai că n-am cunoscut dragostea adâncă, totală, până la întâlnirea noastră, dar nici n-am putut-o imagina. Îmi scrii: „Ești insuportabil, nedrept, capricios, peste tot ce e permis". Dar sunt exasperat, Mirona, dragule drag, fiindcă întâlnirile noastre sunt din ce în ce mai rare, mai greu de realizat. Sunt gelos? Nu! Sunt îngrijorat; înnebunit de grijă. Bombardamentul a fost cumplit. Trebuie să găsim o soluție. Vino!

XI

Capitolul *O călătorie în timp de război* l-am scris după ce m-am înapoiat de la țară.

Case dărâmate, miros de gunoi putrezit. Orașul fără apă, cu dărâmături și cadavre. Tramvaiul oprea în stație, dar foarte puțină lume urca. Trecea o căruță cu un cazan de rufe, o albie, un cufăr. O femeie ținea un copil în brațe, alta: doi copii pe genunchi. O mașină cu o somieră pe deasupra, geamantane la spate, încărcată cu oameni și lucruri. O casă dărâmată peste un adăpost. O groapă imensă. Șinele tramvaiului ridicate, curbate, ca un tobogan. Orașul miroase a ars, latră toată noaptea câinii părăsiți de stăpâni. O telegramă mă cheamă:

Madeleine pleacă. Vino...

Nimic nu-i mai trist decât o gară – o gară în timp de război.

Așteptam trenul de câteva ore. Nerăbdarea se transmitea din om în om. Ploua mărunt, ploua întruna de câteva zile. Simțeam frigul, umezeala în oase. Lumea, exasperată, înspăimântată, aștepta trenul. Treceau oameni cu boccele, cu saci. Pliscuri lătărețe de rațe, buchete de ciocuri de pui ieșeau dintr-un coș. Ochii rotunzi de cumătră curioasă ai unei curci mă priveau, mă întrebau: „Unde pleci?"

Soldați mulți. Soldați... Soldați... Toți abătuți. Dacă aș fi văzut o singură licărire veselă în ochii lor, ar fi fost mai puțin trist. Dar oamenii aceia cu pușca pe umăr păreau mai dezarmați decât păsările în coșul țăranului.

Băieții care mi-au adus bagajele și voiau să mă ajute să urc în tren apăreau, dispăreau. „Nu se vede, nu vine, n-a venit!" La doi

paşi de mine se oprise un ofiţer, un bărbat înalt, voinic, şi o femeie blondă, firavă. Purta o pălărie mică, neagră, cu bor, o haină cenuşie, lungă. Ofiţerul spunea:

– Trebuie neapărat să-mi obţii un concediu. Nu uita petiţia la minister şi nu uita divorţul... Ţine legătura cu avocatul. Mai bine notează-ţi. Ai o hârtie şi un creion?

– Cum aş putea să uit că vrei să divorţăm?

– Lasă ironia, dragă, n-avem timp pentru asta. N-a mai rămas decât să-l transcrii... Nebunii ăştia sunt în stare să mă treacă în cadrul disponibil... Acum, la spartul târgului...

– Ei şi?

– De o mie de ori am auzit „Ei şi?". Adică ce ai vrea? Să vând într-o zi şireturi de ghete şi ace de cap într-un gang? Să lustruiesc pantofi?

– Bine, am înţeles. Punctul unu: divorţul...

– Tu ştii că nu se va schimba nimic între noi, draga mea. E un divorţ de formă.

– Nu e deloc sigur că nu se va schimba. Poate s-a şi schimbat. Un bărbat când se însoară se leagă să-şi ocrotească nevasta tocmai în zilele grele. Poate să am nevoie de numele tău tocmai acum. De ce să nu-mi laşi o şansă?

– Tu ştii bine că orice s-ar întâmpla o să am grijă de tine.

– „Orice" poate însemna deportarea... o să ai grijă să-mi trimiţi portocale în lagăr?

Şuieratul unei locomotive m-a împiedicat să aud răspunsul lui. Ofiţerul începu să tuşească. Femeia scoase din poşetă o pungă albă.

– Bomboane de tuse... Nu uita să iei.

– Lasă, o să treacă... Nu uita...

– N-am să uit. Punctul unu – divorţul, doi – concediul, trei – petiţia la Statul-Major.

Ochii ei mari, verzi surâdeau obosiţi.

Un soldat oacheş se opri în faţa lor, prezentându-se reglementar. În obrazul gălbui, supt, ochii negri parcă ardeau. Închidea şi deschidea gura mare, dar sunetele se pierdeau în zgomotul

gării. Şuierăturile, fumul îi acopereau vocea. Dar ochii vioi căutau să se facă înţeleşi.

– Şi Alexandru? striga încruntat ofiţerul. Unde e Alexandru? La spital? De ce nu mi-a scris un cuvânt, o carte poştală? Ştia foarte bine când expiră concediul. L-am aşteptat ieri. N-a venit nici azi-dimineaţă. De unde ştii că-i la spital?

– L-am văzut ieri... Când am trecut prin Braşov... Suntem dintr-un sat...

– Ei, cum făcu de se îmbolnăvi tocmai acum?

– E acolo de-atunci... Să vedeţi...

– Ce să văd? Să văd că e şmecher, că s-a îmbolnăvit la sfârşitul concediului?

– Atunci...

– Care atunci?

– Când i-au tăiat degetele...

– Ce spui? Cine? Cine i-a tăiat? Cum?

– După ce aţi plecat cu camionul. Mie mi-au dat un brânci şi am căzut. Mi-am spart capul. Altfel, păţeam şi eu ca Alexandru...

– Vorbeşte clar. Şi pe scurt. Ce-a păţit Alexandru?

– Când s-a agăţat de tren, neamţul i-a dat peste mână. Trenul luase viteză. Dacă Alexandru şi-ar fi dat drumul, şi-ar fi rupt picioarele. Neamţul îl ameninţa că-i taie mâinile. Alexandru ştie nemţeşte, că pe la noi sunt saşi. N-a crezut că o să-i taie mâinile. Cine să creadă? „Dacă-mi dau drumul, rămân fără picioare! a strigat, şi nu mă mai ia fata! Mă duc să mă însor!" Îi ardea de glumă, săracu! Îl ştiţi, e glumeţ. Dar neamţu nu ştie de glumă. A scos baioneta şi i-a dat peste deşte.

– Şi?

– I-a tăiat degetele. Alexandru a căzut buluc şi a rămas în nesimţire... Curgea sângele ca dintr-o vită. Eu, când m-am dezmeticit, am mers ce-am mers şi am dat de el. O bucată de drum l-am dus în spinare. Pe urmă l-am pus pe manta ca pe un preş şi l-am tras cum am putut până la un post de prim ajutor. Era leşinat.

– Şi acum?

– Vai de el! Nu-l mai cunoașteți. E vânăt la față. Topit. I-am dat cu sânge de i-au făcut transfuzie, că de nu, murea. S-a infectat. A trebuit să-i scoată trei falange de la o mână, patru de la alta...

Ofițerul, pe gânduri, palid, strângea buzele. Nevasta lui își lipise obrazul de umărul lui.

– Era cel mai bun vânător. Pe la noi se vânează vulpi.

– Știu. Bun ochitor. Bun.

Mi-era frig, sufletul îmi era chircit, dinții îmi clănțăneau. Îmi venea în minte dulgherul, care spunea: „Mi-a venit ordin de concentrare. Pe urmă o să ne ducem pe front să ne căsăpească". Gara gemea de lume; oameni îngrijorați, amărâți, copleșiți. Ofițerul tăcea, părea acum mai tras la față, mai adus de spate. Femeia cu fața îngustă, albă, semăna cu fata care îmi dăduse pe stradă pachetul cu manifeste. Cu cât trecea timpul, eram mai puțin sigură că fusese Lisandra. Cum de n-o mai întâlnisem de atunci? Să fi fost arestată? Doi ofițeri nemți treceau acum, bine îmbrăcați, lustruiți. Fețe rumene, nevinovate. Poate că la fel arăta acela care i-a dat peste mâini lui Alexandru de i-a retezat degetele, tinerețea, viitorul, încrederea în el, în dragoste, în viață...

Grupul celor trei dispăruse. Poate mă voi întreba odată când am mai văzut o meșă subțire de păr blond, sub borul unei pălării negre, o mână albă întinzând un pachet de bomboane... El îi spunea să nu uite divorțul, ea îi dădea bomboane de tuse... Un tânăr zăcea cu degetele tăiate într-un spital. Pași de gară, gânduri de gară... Nimic nu-i mai trist decât o gară. Nimic nu-i mai trist decât o gară în timp de război...

Aș fi vrut să știu ce înseamnă cadrul disponibil și de ce se mai temea de legile rasiale – înțelesesem că despre asta era vorba – acum, când nemții erau bătuți pe toate fronturile. Războiul lor, pierdut. Unde se mai duceau, unde mai porneau ofițerii noștri, soldații?...

Se întunecase. Din pricina camuflajului, nicio lumină. Erau șase ore de când așteptam. Băieții care mi-au adus bagajele nu mai voiau să aștepte. Locuiau foarte departe și trebuia să prindă tramvaiul.

– Cu ce se ocupă tatăl tău? îl întreb pe cel mare, ca să mai treacă timpul.

– E portar la blocul cu ceas de pe Calea Victoriei.

– Vasăzică stai într-un bloc?

– Pe dracu!... Ce, încăpem toţi acolo? În pat doarme tata, mama şi puştii... Unul de doi ani, altul de şapte... Şi arătând spre prietenul lui: dorm cu Mitică, la garaj.

– Pe Şoseaua Iancului, acolo e garaju, îmi explică Mitică, şi bombănind: e târziu, rămânem fără tramvai...

– Nu stai cu părinţii?

– De când a născut mama, dorm la garaj, tata e şofer... Are un Buick mare, albastru. Noi îl ajutăm să curăţe maşina. Dormim lângă Buick amândoi.

– Acum plecăm, hotărî celălalt.

Să mă întorc acasă? Atâta ar mai fi făcut pentru mine aceşti copii inimoşi. Mi-ar fi adus bagajele acasă. Dar Ştefan mă aştepta... Şi liniile pe care trenurile încă circulau puteau fi distruse de la o zi la alta. Era poate ultima posibilitate de a ne revedea...

Ca o dibace justificare a acestei călătorii apăreau, ca într-un fotomontaj, rarele noastre întâlniri: o maşină derapează pe caldarâmul ud. Ştefan coboară, în uniformă de ofiţer. E în faţa mea: zvelt, înalt, mai tânăr decât cu ani în urmă. Plecarea lui pe front îmi frânge ultimele rezistenţe. „Dacă scap, nu ne mai despărţim... Văd că eşti gospodină. Te aprovizionezi cu cartofi... Ador cartofii, să ştii, cartofii copţi." Şi un an mai târziu, când s-a întors de pe front: „Am cunoscut infernul... Numai gândul la tine m-a susţinut. Te-am avut tot timpul în minte, cu flanela aceea de marinar... Ce bine îţi stătea! Dar prefer fusta asta lungă, de catifea, şi bluza de linon. Ai mai multă poezie. Aşa mi-o închipui pe Fana. Madeleine a înţeles că nu pot să trăiesc fără tine. Am plecat pe front în urma unei discuţii. Mă sufocam. Am cerut să fiu mobilizat. Eu am cerut. Îţi jur..."

În fiecare zi, o scrisoare... „Vino, Mirona. Parcul coboară în terase spre vale, adevărate peluze englezeşti. Ţi-am pregătit o masă în turn. Vederea e superbă. Vei avea linişte, ai să poţi să scrii."

Da, Ştefan şi-a dat seama că argumentul „linişte" e hotărâtor, şi, ca să pot să scriu, niciun sacrificiu nu mi se părea prea mare.

Bătrâna Metzel, oare aflase că nici la Salonic oamenii nu sunt scutiți de persecuțiile rasiale, îmi transmitea grijile, nervozitatea ei. Mi-era dragă. Știam pe dinafară toate amănuntele despre divorțul ei și plecarea lui Alfred cu tatăl său la Salonic, despre căsătoria lui Alfred cu Etta, despre copiii lor. Nu mai puteam să scriu un rând. Ștefan mă chema, telefona, scria, telegrafia: „Vino! Te aștept." „Madeleine pleacă la Bran." „Vino..."

– Vine, vine trenul! Vine! strigau băieții, punând mâna pe valizele mele.

Trenul nu se vedea. Dar lumea striga: „Vine! Vine!"

Ca un imens magnet, locomotiva invizibilă atrăgea lumea. Vine, vine... Îmbrânciți, înghiontiți, alergam. Trenul venea încărcat. Înainte de a se opri, mulțimea înnebunită îl luă cu asalt. Oamenii încercau să se urce prin ferestre. Se cățărau pe acoperiș. În învălmășeală, băieții cu bagajele mele s-au rătăcit. Am strigat din toate puterile, dar fiecare căuta pe cineva, striga pe cineva, pierduse ceva... Pământul era ud de ploaie, pavajul distrus. În noroiul cleios mi-a rămas un pantof. Când m-am aplecat să-l ridic, am văzut o femeie care a căzut și am vrut s-o ajut. Dar, împinsă din spate, nu mai știu ce-a devenit. A fost salvată, sau călcată în picioare?

Nu mai doream decât un singur lucru: să-mi găsesc valizele. Manuscrise, caiete, notițe și cărți, erau toate acolo. Lucrurile celelalte se puteau înlocui. Dar ceea ce așternusem pe hârtie în atâtea nopți nedormite, sufletul nopților mele, fiecare gând, fiecare cuvânt smulse din acele imense tăceri, din veghea mea chinuită, acea aproape supraomenească strădanie de a face din amintiri clipe vii, dâra trecerii mele pe lume, tot ce trebuia să devină o carte – prima mea carte – nu trebuia să se piardă. Firește, nu frazele acestea îmi treceau prin minte, dar cum altfel aș putea să exprim disperarea mea din gară? Nicio clipă nu m-am gândit la Ștefan, ci numai la manuscrisele mele. Cu mâinile întinse, ca orbii, îmi făceam loc prin mulțime și-i căutam pe cei doi băieți cu bagajele mele, fără să-mi pot aminti chipul lor. Știam numai că dorm amândoi într-un garaj, pe ciment, lângă un Buick albastru. Dar unde era garajul? A cui era mașina? Unde era blocul acela cu ceas mare de care vorbise unul din ei? Pentru ce ținea

toată lumea aceea să se urce în tren? De ce păzeau ferestrele? Cum să mă întorc acasă cu mâinile goale? Îmi zvâcneau tâmplele înfierbântate, îmi vâjâiau urechile, îmi clănțăneau dinții ca în plină iarnă. Când, deodată, în fața mea, băieții cu valizele mele!

– Unde ați fost? se răstea la mine cel mare.

– V-am căutat! striga cel mic, încruntat.

Bieții copii! Acum îmi era milă de ei. Lacrimile îmi împăienjeneau ochii. Nu mai auzeam ce-mi spuneau, dar mă simțeam fericită între ei. Mă vor duce acasă, și bătrâna Metzel ne va da câte-un ceai fierbinte. Nu-mi doream nimic altceva.

– Acum, noi ne ducem, bombăneau pe rând.

– Bine, lăsați geamantanele aici. Stați să vă dau niște bani. Poate vă ia vreo mașină în drum, vreun camion... Mă întorc și eu acasă. Poate găsesc pe cineva să mă ajute.

– Nu mai plecați?

– Ce v-am mai căutat! Am găsit un ceferist, prieten cu tata. V-ar fi ajutat să intrați pe fereastră.

Tot mergând, am nimerit în dreptul unui vagon care părea gol. Trenul se pregătea să pornească. În fața scării se certau un bărbat civil și un ofițer de jandarmi.

– Nu se poate! se răstea ofițerul. De câte ori să repet că e vagon ministerial? Numai pentru Corpul Diplomatic...

Băieții au lăsat valizele jos și ascultau. Eu, lângă ei, cu aceeași nădejde absurdă, așteptam. Vagonul era gol. Ce miracol! Dar era numai pentru Corpul Diplomatic. Ce păcat...

Deodată, aud:

– Hai, urcați...

Parcă ni se adresa tuturor. Cât ai clipi, omul sări pe scară, și după el, băieții cu geamantanele mele. Era, desigur, o neînțelegere. Așteptam ca ofițerul să-i dea jos, dar se răsti la mine:

– Hai, urcă!

Băieții au coborât, tăcând chitic. Le-am dat tot ce aveam în buzunar și le-am întins lampa.

– Luați-o, v-o dau, luați-o...

– Repede! Repede! porunci jandarmul.

Dar când alții mai încercară să urce, îi opri energic.

– Aici nu-i voie. Corpul Diplomatic... Vagon ministerial. Nu-i voie.

Trenul pornise.

Tânărul în uniformă de jandarm căuta, cu spatele lui larg, să mă acopere.

– Drum bun! i-am auzit pe cei doi băieți.

Le străluceau ochii și dinții în întuneric. Singurii mei complici, singurii mei prieteni, mă însoțeau cu privirea, tăcuți, mulțumiți...

Și iată-mă singură într-un compartiment gol. Întuneric. Celălalt călător dispăruse. Nu mă puteam dezmetici, nu puteam înțelege cum s-a întâmplat minunea. Bagajele erau lângă mine. Abia atunci mi-am dat seama că eram încălțată cu un singur pantof: celălalt rămăsese undeva în noroi. Dar aveam timp să-mi scot altă pereche și mai ales să-mi schimb ciorapii uzi, sfâșiați. Eram în tren, și trenul alerga, fugărit parcă din urmă. Și la capătul drumului mă aștepta Ștefan. Dar între noi era o noapte întreagă, o noapte de război, poate ultima mea noapte... Ba nu, vor mai veni multe zile și nopți, căutam să-mi dau curaj. Peste câteva ore va răsări soarele iar.

Deschizând valiza în care credeam că voi găsi ciorapii, pantofii, am dat peste manuscrise, caiete și cărți. O clipă am zăbovit, mângâindu-le, ca o mama care-și regăsește copiii.

Prin negura nopții apăreau imagini capricioase: bunicul, cu ochii obosiți, cotrobăind ca un hoț în lada cu rochiile Fanei. Rochii largi, volane de mătase aprinsă. O fetiță învârtindu-se în fața oglinzii... „Te-ai făcut mare, spunea bunicul. Semeni cu Fana." Aveam 12 ani. Și câțiva ani mai târziu: „Caută, Mirona, o rochie neagră, cu brâu roșu de catifea. Ai să găsești o scrisoare..." Noaptea curgea cu toate misterele, spaimele și amenințările lumii prin fața mea, când cineva intră în compartiment.

– Salvatorul dumneavoastră...

Ofițerul de jandarmi avea o voce cunoscută.

– Tocmai mă gândeam. Voiam să vă văd, să vă mulțumesc.

Era atât de aproape, că, simțindu-i respirația cu miros de tutun, m-am dat înapoi spre fereastră.

– Nu te-ai întrebat de ce am fost atât de mărinimos?

– Ba da.

– Ţi-am văzut ochii. Erau plini de lacrimi. Şi nu cereai nimic. Tăceai. De ce tăceai? Toată lumea voia ceva, cerea ceva, striga, se ruga, miorlăia, insista... Dumneata tăceai... Mi-a murit un câine care avea aceeaşi privire. Nici el nu cerea nimic. Aştepta. Se uita în ochii mei şi tăcea.

Era iar lângă mine, voia să-mi ia mâna.

– Mulţumeşte-te cu privirea şi lasă laba! am spus.

A râs.

– Ai haz...

„Ce mult haz ai, Mirona!" îmi spunea Ştefan. Dar un ofiţer de jandarmi care găsea că am haz, care-mi punea note ca un profesor?

– Şi dac-aş vrea să te sărut, domnişoară?

– Am botul rece, umed şi mușc.

– Şi totuşi, am să te sărut!

– Bagă de seamă, în faţa casei mele, pe o tăbliţă, scrie: „Câine rău".

– Aşa îmi arăţi recunoştinţa? Mi s-a părut, când te-am văzut, că te îneci, că ai nevoie de un colac de salvare.

– Mai bine mă lăsai să mă înec decât să mă obligi acum să mă arunc pe fereastră.

– Atât de dezgustător mă găseşti? Când o să mă vezi la lumină, o să regreţi.

– Nici pe lumină n-am să te văd. Sunt îndrăgostită...

– Amorul e orb. Pe când aventura...

– Nu-mi plac aventurile.

– De ce?

– Mai întâi fiindcă nu-mi plac. Dar dacă aş vrea să găsesc explicaţii...

– Încearcă.

Eram mulţumită că-i place discuţia. Primejdia se depărta.

– Prefer să-mi spui dumneata ce înseamnă o aventură. Cu ce seamănă sărutarea unei femei care nu te iubeşte şi n-o iubeşti. Cu o felie de tort, cu un pahar de vin? Îmi închipui că seamănă cu orice mai curând decât cu o sărutare.

– Spune... Se opri o clipă. Apoi: Te-ai sărutat numai cu omul pe care-l iubeşti?

Întrebarea m-a tulburat. M-am gândit la Gian. L-am iubit?... Şi totuşi...

– Mi-ai şi răspuns. Îţi mulţumesc. Ezitarea dumitale mi-a plăcut. Nu întâlnesc des femei care nu ştiu să mintă.

– Nici eu ofiţeri de jandarmi atât de isteţi. E drept că n-am cunoscut alţi ofiţeri de jandarmi. Spune-mi, de ce ţi-ai ales meseria asta?

– E război şi sunt mobilizat. Dar să vorbim despre dumneata. Încotro ai pornit?

– La Craiova.

– E unul din oraşele cele mai bombardate.

– Plec la ţară, lângă Craiova.

– La rude?

– Nu, la prieteni.

– Pot să te conduc până acolo?

Vorbea în şoaptă.

– Cu ce scop?

– Vreau să-l cunosc pe „alesul inimii tale..." Dar până atunci... Stai, nu te băga în geam. *Pericoloso sporgersi.* Nu vreau să te sărut. Nu mai vreau. Aş prefera să te văd la lumină, în lumina unei explozii... Şi deodată, îngroşându-şi vocea şi pe un ton autoritar: Actele dumneavoastră, domnişoară! Autorizaţie de călătorie aveţi? Şi dovada că faceţi parte din personalul Ministerului de Externe.

– De ce tocmai al Ministerului de Externe?

– Fiindcă e vagon special, pentru Ministerul de Externe... Merge spre Herculane. Ce căutaţi aici?

– Dar dumneavoastră?

– Eu fac paza... descopăr clandestinii.

– După ce mai întâi îi ajutaţi să se urce în vagon?

– Aşa-i. Mă ai în mână! Sunt complicele dumitale...

– Îţi sunt recunoscătoare, domnule complice.

– Atunci, de ce nu-mi dai mâna?... Nu ai nevoie de o mână, de căldura cuiva?

– Ba da. Dar la capătul drumului mă aşteaptă mâna şi căldura cuiva.

– Eşti sigură că te aşteaptă?... Şi dacă nu te aşteaptă? Dacă în clipa asta ţine în braţe o femeie?... E război, fiecare clipă îşi are preţul ei. De curând, în timpul unei alarme, toată lumea fugise... Şuierau sirenele, moartea venea, şi eu o aşteptam cu o necunoscută în braţe. Ce zici... Dacă ai fi scriitoare, ai putea să descrii o astfel de scenă. Ar fi interesant, nu crezi?... Îmbrăţişarea noastră a fost atât de încleştată, încât, dacă am fi murit atunci, nimeni nu ne-ar fi putut despărţi. Nu ne-am spus niciun cuvânt. Am văzut-o la lumina unei explozii. Dar era aşa de aproape de mine, aşa de lipită de mine, încât trăsăturile îi erau deformate.

Omul era nebun? Aş fi vrut să aprind lumina. De ce spusese „Dacă ai fi scriitoare"? Parcă-mi era cunoscută vocea lui... deşi vorbea în şoaptă, gâfâind ca un astmatic...

– Şi mai târziu n-ai mai văzut-o? am întrebat ca să curm tăcerea.

– Scena e tare, nu-i aşa? îţi poate folosi.

– La ce?

– Oh, mă gândesc aşa, dacă ai fi scriitoare...

– Şi pe urmă?

– Închipuie-ţi morţi, răniţi... Am avut mult de lucru în noaptea aceea... Nu m-am întors.

– De ce?

– Fără disperarea, spaima, primejdia şi poate fericirea care o transfigurase, cred că n-aş fi recunoscut-o. Şi chiar dacă aş fi regăsit-o, n-ar mai fi fost aceeaşi... Dar poate o regăsesc acum. Ai ochii ei, dilataţi, obişnuiţi cu întunericul, buze fosforescente. Fruntea nu ţi-o văd, dar mi-o închipui limitată, ca fâşia de pământ dintre şinele trenului. Cred că un singur nume se deapănă acolo. Spune: cum îl cheamă şi unde pleci?

Unde mai auzisem această voce? Şi de ce repetase: „Dacă ai fi scriitoare"?

– Aş vrea să înceapă o alarmă ca să te iau în braţe. Mi-ar place să te văd în lumina unei explozii. Spune, cum eşti?

– Pocită!

– Aprind bricheta, şi dacă nu-i adevărat, dacă nu-i adevărat, domnişoară Mirona...

– Andrei?

Vocea mi-era gâtuită.

– Până acum n-ai ştiut? Nu m-ai recunoscut? Asta înseamnă că m-ai uitat de tot. Eu te-am recunoscut în gară. Altfel, cum crezi că te-aş fi chemat? Ştii că dacă ai fi descoperită aici, fără nicio calitate oficială, aş plăti foarte scump?

Căutam să-i deslușesc faţa în întuneric.

– Dar tu nu ştii niciodată nimic, verişoară Mirona. Ştii numai să iubeşti. Altfel n-ai călători în noaptea asta, altfel nu te-aş fi văzut în faţa vagonului desculţă. Ţi-ai pierdut un pantof, ca cenuşăreasa din basm, şi aşteptai o minune... Nu-i aşa? Unde pleci, Mirona? Spre moarte sau spre fericire? Cine e prinţul care-ţi va aduce pantoful?

– Ai un debit de reporter sportiv. Mai bine spune cum ai scăpat „atunci".

– Când?

– M-ai şi prevenit: O să ieşim cu revolverul în stradă!

S-a grăbit să protesteze:

– Nici n-am ieşit din casă „atunci". O criză de ficat. Înţelegi?

– Înţeleg. În timpul rebeliunii au existat şi absenţe „motivate".

– Vrei să spui că sunt laş?

– Dacă înseamnă curaj să împuşti doi copii în braţele unui bătrân rabin, laşitatea e o virtute.

– Invenţii! Exagerări!

Se auzeau motoare de avioane. Trenul se opri brusc. Andrei dispăru.

La Piteşti, transbordare. Linia, distrusă pe oarecare distanţă. Din zorii dimineţii până la asfinţitul soarelui, am aşteptat o maşină în direcţia Craiovei. Mai întâi ceasuri grele în picioare, apoi odihnindu-mă pe o ladă în faţa birtului unde îmi lăsasem bagajele, şi iar în picioare, pe trotuar, în plin soare, până am simţit răcoarea amurgului şi frigul istovirii care mă biruise. Înăuntru

n-am intrat nicio clipă, ca să nu pierd vreo mașină care ar fi putut trece în goană. Ore de așteptare încordată, și înaintea mea perspectiva unei nopți într-un hotel murdar, într-un oraș unde nu cunoșteam niciun adăpost, în cazul unei alarme.

Când, în sfârșit, un camion s-a oprit în fața mea, m-am urcat fără să întreb unde merge. Oriunde, gândeam, numai să curm așteptarea. Voiam să aud zgomot de roți, să mă depărtez de acel trotuar, de ușa acelui birt, de vitrina înnegrită a unei sordide librării unde citisem până la îndobitocire aceleași câteva titluri pe coperte decolorate, murdărite de muște: *Băietana* de Victor Margueritte, *O vară la Menton* de Rădulescu-Niger, *Educația sexelor, Tălmăcirea viselor*... Inventariasem până la sațietate cele două tăbliță și trei bucăți de cretă, hârtie albastră, decolorată, pentru învelit cărțile de școală, un echer, o minge, poze de îngeri și de Moși-Crăciuni, tabachere, nasturi, jartiere, panglici, toate îmbâcsite de praf și cu urme de muște.

Mașina se zgâlțâi puternic, gata să ne răstoarne.

– Unde mergeți? mă întrebă o femeie cu broboadă.

– Nu știu. N-aveam unde să dorm la Pitești și mi-era frică de alarmă. Mâine dimineață poate să găsesc o mașină spre Craiova.

– Găsiți. Stați pe șosea și faceți semn cu mâna.

Șoferul râse cu poftă.

– Ca la cinematograf.

– Și unde o să dormiți noaptea asta? se interesă femeia.

– Nu cunosc pe nimeni...

Cred că-i era milă de mine.

– Veniți la noi, la Cerbu. Mai avem o refugiată.

Satul unde am coborât era alb, între dealuri. Covor alb era drumul cât vedeai cu ochii. O casă izolată, scundă, spoită parcă de lumina lunii. O fântână în curte, o bancă în fața gardului lung. Doi dulăi ne întâmpinară lătrând și schelălăind. Dintr-o baracă de scânduri, bucătăria de vară, a apărut o bătrânică uscată, albă și ea, ca tot ce ne înconjura în noaptea aceea, sclipind de lumină.

– Săraca domnișoară! începu să-i explice femeia cu broboadă. Vine tocmai din București...

Urechile îmi vâjâiau, tâmplele îmi zvâcneau, pleoapele mă usturau.

– Sunt foarte obosită, am spus.

– Tot trebuie să luaţi ceva în gură.

Camera în care am intrat era îmbâcsită de aer greu, stătut, cu miros de mucegai. M-am oprit în prag; femeile se tot agitau, nu ştiu ce-şi tot şopteau.

– N-avem un pic de lapte... N-avem un ou. Ne-au rămas nişte tăiţei cu ceapă... E cu ulei de ăla de candelă. Da noi îl stingem şi nu se simte...

Nu mâncasem de dimineaţă nimic. Dar tăiţeii trebuia să rămână copiilor.

– Am mâncat bine, în tren, mulţumesc.

Noaptea strălucea, stropită de stele. Aerul proaspăt. Am ieşit în curte. Femeile, copiii, câinii s-au aşezat în jurul meu pe bancă, pe o buturugă, pe un scăunel, pe jos, în ţărână.

– Când s-o isprăvi? mă întreba cea tânără. Un ou a ajuns să coste cât o găină, şi o găină cât un purcel. Refugiaţii cu stare au scumpit viaţa foc. Mai cumpărăm şi noi câte-un pic de lapte pentru copii, că n-avem vacă. Nici strop de lapte...

– De mi-ar veni băiatu... ofta bătrâna. Şi după o clipă de tăcere: învăţătoarea a primit veste că i-a murit bărbatu.

– Aoleu, ce mai plângea! spuse una din fetiţe.

– Băiatu lui Niculae Chioru din Piteşti – aşa îi zicea lu tat-su, că a pierdut un ochi în războiu celălalt, mă lămuri bătrâna.

– Fata-i tot orfană de război. O luă o tuşă de-a ei, o dădu la şcoală şi se întoarse învăţătoare aici, la noi în sat, veri buni amândoi, spuse cea tânără.

– Poate de aia n-avu noroc... Cică nu-i bine să se ia veri.

– Da Anica a Gheorghiţoaiei? Tot veri?

– Da de unde?! Nici măcar dintr-un sat. Şi nu rămase văduvă? Multe văduve la noi în sat, maică! Parcă i-a secerat pe toţi.

– Biata Anica! I s-a prăpădit chiar la început fecioru.

– Şi de atunci tot aleargă să afle... Cică să ştie şi ea cum a murit, ce-a spus când a murit.

– S-a dus tocmai la Iaşi ca să dea de flăcăul care i-a închis ochii lui Petrea, să-i spună şi ei cum a fost...

Ascultau grave fetițele amândouă, ascultau și dulăii... Parcă toată jalea satului se adunase acolo. Și toți voiau să știe cum a murit Petrea. Ce a spus când a închis ochii.

Unde mai întâlnisem aceeași tristețe? Aveam poate zece ani, poate doisprezece, când repetam să n-audă nimeni: *Perdu en mer... perdu en mer...* Cu timpul, povestea lui Pierre Loti, *Pêcheurs d'Islande,* a intrat în lumea uitării. Dar uneori, când sufla vântul, mi se părea că aduce din depărtare un geamăt: *Perdu en mer...* Era geamătul unor femei care și-au pierdut în uraganul mării feciorii, frații, logodnicii, bărbații: *Perdu en mer aux environs de Nordenfyord*[1]. Cuvintele săpate pe mormintele lor s-au șters din memoria mea. Și iată că după atâția ani, în liniștea unei nopți dintr-un sat pierdut între dealuri – în Argeș – uraganul războiului îmi aducea în memorie durerea femeilor de pe coasta Islandei. Desigur că au căutat și ele să afle care a fost ultimul cuvânt al celui înghițit de valuri, dacă a purtat fularul pe care mama l-a croșetat...

O umbră se strecură în curte. Câinii o întâmpinară fără să latre.

– E din Tulcea, șopti bătrâna. Omu ei e închis. Era muncitor în port la Isaccea. Cică n-au mai vrut să încarce vapoarele până nu le mărește taxa. Cum s-ar zice, n-au mai vrut să-i ajute pe nemți. Și au fost închiși. Femeia și-a luat copiii și a plecat la Ploiești, la maică-sa. Și au venit avioanele și i-au omorât copiii... pe amândoi... Ea era la lucru. Când a venit acasă n-a mai găsit casa... N-a mai găsit nimica... Acum umblă cât e ziua de mare pe dealuri. Le e milă la oameni, îi mai dau câte ceva de mâncare... Stă aici la noi. Când intră pe poartă n-o latră câinii; le e milă și lor.

Ce simplu spunea: „Le e milă și lor." „Le e milă și lor!" repetau fetițele.

– Nici pe Anica a Gheorghițoaici n-o latră... făcu cea mică.

– Mai bine nu se ducea, oftă bătrâna. Mai bine nu mai știa. Cică l-au bătut cu centironu... Și apropiindu-se de mine: Doctoru a fost de față când l-au bătut pe Petrea, că așa a poruncit Mareșalu, să fie de față doctoru... da, iacă, băiatu s-a prăpădit, cu doctoru de față... Ce-o fi făcut mititelu ca să capete 25 de centiroane,

[1] *Pierdut pe mare, în împrejurimile Nordenfyord-ului.* (fr.)

nu știe biata Anica, da atâta știe: că a fost doctoru de față, așa cum scrie la carte. Da vezi, băiatu n-a răbdat... și, cu doctoru de față cu tot, s-a prăpădit. Acu maică-sa se tânguie cât e ziulica de lungă, cică i-o fi dat peste ochi...

Fetițele suspină și ele, ca niște bătrâne.

– I-o fi dat peste ochi...

Pe cea mică o chema Săftica. Pe cea mare, Ofelia... Ofelia? Mi se părea că n-aud bine.

– Stăturăm cinci ani la București, că n-aveam pământ cu ce ne ține. Bărbatu meu fu om de serviciu la teatru. Eu la stăpân. Se făcu foc soacră-mea când auzi că nu botezarăm fata ca pe dumneaei. Se împăcă numai când se născu cea mică, Săftica... Atunci fu concentrat omu meu, în '39... Iacă-s cinci ani de-atunci...

O poartă se deschidea spre o lume de nevoi ale căror izvoare, cât lumea de vechi, nu secau și pe care războiul le alimenta, exasperând răbdarea celor mai răbdători.

În timp ce femeile îmi pregăteau patul, lângă mine fetițele sporovăiau ca niște gospodine în miniatură. Ne-am împrietenit numaidecât. Una din ele l-a adus să mi-l prezinte pe Zaharache, o mică broască-țestoasă, alta mi-a pus în brațe motanul.

– Îl cheamă Iago.

Pentru prima dată, după multe zile, îmi venea să râd.

Am crezut că, doborâtă de oboseală, am să adorm. Dar puricii m-au asaltat. Am ieșit în curte, mi-am scuturat țoalele și le-am întins pe iarbă. Concertul broaștelor și țârâitul neobosit al greierilor măreau atmosfera de basm a nopții. Dulăii au venit lângă mine. I-am întrebat dacă au purici. Nu știu ce mi-au răspuns. Somnul se apropia. Ștefan îmi șoptea:

„Trebuie să-ți vorbesc despre ochii tăi, pe care atâta vreme i-am privit până la exaltare și amețeală. De ce nu vrei să vii? Cum poți să stai departe de mine? De ce atâta dârzenie? De ce atâta furie și patimă? Iartă-mă că-ți scriu incoerent! Sunt bolnav. Nu mai pot să citesc, nici să scriu. Nu pot să dorm. Vino! Drumul e greu, primejdios... Aici o să ai liniște. E atâta liniște... Madeleine știe. A înțeles tot... Madeleine pleacă... Pleacă la Bran. Vino! Te aștept..."

Dacă nu m-ar fi aşteptat Ştefan, căsuţa aceea strâmbă, între dealuri, cu lacul de poveste în spate, mi-ar fi ajuns...

Câte ore am stat în praf a doua zi, de câte ori am încercat, ridicând braţul, să opresc pe şosea o maşină?... Pierdusem orice nădejde, când, la câţiva paşi, se opri o cisternă. Avea o pană de cauciuc. În faţă, lângă şofer, mai erau doi tineri. Şoferul accepta să mă ia, dar n-avea loc decât în spate. Săftica îmi întinse cutiuţa în care ţinea broasca-ţestoasă... Îmi dădeam seama că sacrificiul pe care voia să-l facă e greu. I-am explicat:

– E război. Nu are acte.

– Nici Iago nu are acte! făcu Săftica.

Am luat-o în braţe, am sărutat-o. Oare ar fi fost în stare să mi-l dăruiască?

Bătrâna, îngrijorată, îmi arăta cerul.

– S-au adunat nori; dacă începe ploaia?

Mama fetiţelor îmi întindea un pachet cu ceva de-ale gurii. Nu ştiam cum să le mulţumesc. În clipa despărţirii le-am dat fetiţelor baticul de pe cap, fularul de la gât şi bani să-şi cumpere bomboane.

Maşina a pornit. Dar n-a trecut mult, şi s-a oprit iar. Cei din faţă au coborât. Unul din ei, scund, spelb, cu ochii bulbucaţi, purta ochelari groşi. Semăna cu Roger. Celălalt, oacheş, şui, cu părul ca peria. Se desfăcuse, după cum ne explica şoferul, un contact la siguranţă. Toate încercările de a urni maşina au fost zadarnice. Cum să împingi o cisternă pe un drum care urcă? Timpul trecea încet, nemilos, norii se adunau negri. După aproape două ore de aşteptare, pe lângă noi a trecut un camion cu baloturi de hârtie, care ne-a tras până am dat de o vale. Atunci s-a pornit ploaia.

Părea o rupere de nori, o ploaie de vară care trece repede. Sub haina de ploaie – o pusesem pe cap – stăteam ascunsă ca într-un cort şi eram sigură că în câteva minute ajungem, când maşina s-a oprit brusc. În faţa noastră, uniforme nemţeşti.

– Trebuie să vă daţi jos! s-au răstit, după ce ne-au luat legitimaţiile şi celelalte acte.

Dacă zăboveam nu mai prindeam, la Craiova, trenul spre Calafat, care trebuia să mă lase, în drum, la Băileşti. Dar nemţii tunau

şi fulgerau. *Donner Wetter!*[1] Cuvintele lor sacadate cădeau ca nişte lovituri de ciocan şi nu pricepeam ce vor, deşi cunoşteam limba.

– Cică nu sunt trecute numele noastre pe foaia de bord, mă lămuri tânărul care semăna cu Roger.

Şoferul ne cerea să-i explicăm neamţului că nu se mai cere foaie de bord, şi în surdină:

– Vrea sperţ, fir-ar să fie... Dar sunt prea mulţi, lua-i-ar să-i ia, şi dacă numai unul face pe nebunul...

Abia după o jumătate de oră de ameninţări – ba că vor cere relaţii despre noi la Bucureşti, ba că ne arestează pe loc – am fost lăsaţi să pornim mai departe. Ce mijloace de convingere întrebuinţase tânărul cu ochelari aveam să aflu mai târziu, când ne-a cerut cota parte.

La Craiova am ajuns după ce trenul plecase. Şi iată-mă nevoită să rămân toată noaptea într-un oraş care-mi era cu desăvârşire străin.

– Ce facem acum? În gară e destul de primejdios, spuse oacheşul cu privirea întunecată şi tristă.

Ploaia încetase. Trenciul pe care-l purtam peste pardesiu începea să se usuce. Dar îmi era frig, dârdâiam...

– Ştiu un fel de han, un birt, prin apropiere, făcu celălalt. Avem avantajul că suntem aproape. La cinci fără un sfert e alt tren.

Deşi nu scoteam niciun cuvânt, se înţelegea că voi rămâne cu ei. Nu cunoşteam oraşul şi era întuneric, război. Birtul în care am intrat era întunecos şi rece, cu miros violent de butoaie de vin, de igrasie şi de ceapă prăjită. Cei câţiva clienţi vorbeau tare cu birtaşul, accentuând parcă golul, singurătatea, tristeţea încăperii. Ceaiurile care ni s-au adus erau călduţe, miroseau a rânced şi nici n-am apucat să le bem, că ni s-a şi cerut plata.

– Cum am putea să ne odihnim? se interesă spelbul cu ochelari.

– Avem o singură cameră.

– Nu-i nimic. O să ne închipuim că suntem într-o cabană, la munte, şi prezentându-se: Paul Dominic, vioara a doua la Filarmonică. Dumneavoastră, domnişoară, eraţi nelipsită la concerte

[1] *Fulgere şi trăsnete!* (germ.)

într-o vreme... Iar către tânărul oacheș: N-am reținut numele dumitale...

– Mircea Biru.

– Ne-am cunoscut la Ludovica...

Urcam niște trepte înguste. Mirosul de ceapă prăjită se depărta, cel de mucegai îi lua locul. Birtașul ne lumina scara, apoi culoarul, cu o lumânare.

– Lumea e mică, observă Dominic.

Și iată-ne în aceeași odaie toți trei. Zugrăveala murdară, de culoarea șerbetului, cu pete de grăsime, urme de ploșnițe, frunze aurii. Două paturi: unul lângă perete, altul spre fereastră. Un lavoar de fier, un lighean smălțuit.

– Aveți vreo preferință? mă întrebă Dominic, arătându-mi patul.

– Mulțumesc! Oriunde-i la fel.

– Poate că-i mai bine lângă fereastră. Stingem lumina și deschidem fereastra, spuse Biru prietenos, blând.

Eram mulțumită că mă voi putea odihni. Mi-am întins haina pe tăblia patului, să se usuce. În loc de pernă mi-am pus trusa, și peste ea o jachetă de lână.

– Cred că ne vor prăpădi ploșnițele, spuse Dominic. Nu știu de ce fuge lumea de avioane și nu de ploșnițe.

– Eu înțeleg, replică Biru, și după ce stinse lumina deschise fereastra. Să n-avem vreo alarmă. Cerul s-a limpezit.

– Cred că ora primejdiei a trecut.

Culcată cum eram, nu vedeam în cameră decât fumul țigărilor urcând spre tavan. Din când în când se înălțau rotocoale perfecte. Îmi aminteam cum încerca Ștefan să mă învețe să fumez și cum râdea când mă înecam. Nu mi-aș fi închipuit că drumul va fi atât de lung și atât de greu. Dar eram mulțumită că nu sunt singură și recunoscătoare celor doi tineri că nu-mi dădeau atenție.

Dominic făcea pe grozavul:

– Pe logodnicul Ludovicăi l-am încuiat în camera mea când a început răpăiala la 4 aprilie... Trebuia să-l vezi... Geamurile erau întunecate de praf, de fum și de foc. Eu cântam la pian și-l sileam să mă asculte. Închipuie-ți acorduri de Wagner... Tam-tam... tam... tam-tam...

– De ce îl sileai să te asculte?

În întuneric refăceam şi mai bine chipul fiecăruia. Dominic, bălai, cu părul netuns pe ceafă, avea o moliciune feminină în gesturi şi o duritate neaşteptată în glas, în ochii bulbucaţi, castanii.

– Ca să-l vindec de frică. Să fi văzut cum îi cădea monoclul, gulerul i se umezea, se mototolea, cravata i se desfăcea singură. Nu-i mai rămăsese decât laşitatea şi spaima.

– Ce vrei? Închis într-o odaie, încuiat, în timp ce bombele cădeau...

– Murim o singură dată.

– Dar şi trăim o singură dată.

– Viaţa? Ce mizerie! Pe oameni tocmai asta-i măsoară, ultima atitudine! filozofa Dominic. O singură dată ai prilejul să fii superb. Viaţa e stupidă, iremediabil stupidă. Nu întâlneşti în jurul tău decât iluzii şi regrete. Sunt obosit de privirile care se agaţă de trecut sau de viitor ca să-şi suporte prezentul. Unde e fericirea? Unde e frumuseţea? De ce e măreaţă tragedia antică? Fiindcă eroii mor! Toţi mor!

– Dar ştiu pentru ce trăiesc şi pentru ce mor. Moartea e stupidă când mergi orbeşte spre ea, ca şi viaţa când o trăieşti la întâmplare, susţinea Biru, domol.

– Numai la întâmplare are haz... Bineînţeles, dacă nu eşti destul de imbecil ca să ţi se pară că ai ceea ce ai vrut sau vrei ceea ce ai, sau destul de ipocrit sau orb. În sfârşit, numai moartea îţi dă prilejul unei atitudini estetice. Ultimul spectacol e singurul interesant. Pentru acest ultim spectacol te plictiseşti destul toată viaţa. Caşti destul.

Şi începu să caşte.

În păienjenişul oboselii îl vedeam pe Andrei, ofiţer de jandarmi, strângând în braţe o femeie în lumina orbitoare a unei explozii. Existau deci oameni pentru care viaţa avea atât de puţin preţ, încât primul spectacol interesant, şi ultimul, să fie moartea? Roger, Andrei, Dominic... gândeau, vorbeau la fel. Dar eu? Nu imaginam pentru sfârşitul romanului meu un cutremur? „Am sosit la timp să împiedic un cataclism, spunea Jacquot. A fost un faimos cutremur la San Francisco, şi lumea a rămas

la fel, micuța mea Mirona. Dar când revoluția a zgâlțâit pământul în '917..." Jacquot... Jacquot... Îi simțeam mâna pe umăr. „Trebuie să acceptăm riscul morții, tocmai fiindcă iubim viața", spunea Biru, sau poate Jacquot...

Ațipisem, când sirena, cu modulațiile ei prelungi, lugubre, sună alarma. Am sărit în picioare. Biru, odată cu mine.

– Ce sincronizare! făcu Dominic, scoțând liniștit rotocoale de fum de țigară.

– Ce aștepți? întrebă celălalt.

– Eu rămân.

– Nu vii cu noi?

– Nici nu mă gândesc.

– Numai să nu ne încui, ca să vezi cum ne comportăm în fața morții! am spus.

– Deci n-ați dormit, domnișoară?

– Nu... n-am dormit.

– Și nu vă e frică de mine?

– Cunosc genul „copil teribil", dar te sfătuiesc să cobori.

– De ce?

– Fiindcă spuneai că ești un estet, și decorul ăsta nu-i tocmai somptuos...

– Suntem la doi pași de gară, spuse Biru. Nu-i prudent. Hai!

Mi-am pus haina de ploaie. Biru și-a luat valiza. Când, iată-l și pe Dominic, în picioare, gata de plecare. Observând sforțarea mea de a-mi duce geamantanul, mi l-a luat. Era puternic, așa cum bănuisem, omulețul acela spălăcit și în aparență pirpiriu.

– Dar ce aveți înăuntru? Pietre?

– Pietre prețioase, am spus.

Biru era gata să-mi ia valiza cealaltă.

– Asta poate să rămână. Sper să ne întoarcem.

Am coborât toți trei scara îngustă.

– Și acum, încotro? a întrebat Dominic, continuând să caște. Vreți să vedem oamenii alergând ca gândacii când îi opărești?

Sirenele amuțiră. Liniștea mărea parcă spaima. Oamenii ieșeau din case, din curți. Cunoșteau adăposturile. Dar noi? Încotro ne duceam? Dominic a pus jos geamantanele și și-a aprins o țigară.

– Țigara! Țigara! strigă cineva. Stinge țigara!

– Dobitocii! bombăni Dominic. Îi luminează luna ca în plină zi, şi ei repetă ca papagalii ce-au învăţat la Apărarea Pasivă. Eu vă las. Iertaţi-mă, duduie, că trebuie să vă restitui „pietrele preţioase".

Biru mi-a luat geamantanul.

– Trebuie să ieşim din oraş.

Lumea se rărise de tot. Noi mergeam din ce în ce mai repede. Mă ţineam cu greu în urma lui Biru, care din când în când se oprea să-şi tragă sufletul. El ducea valiza mea, eu pe a lui, care era mai uşoară, şi trusa. Maşinile treceau în viteză, dar fără zgomot; parcă alunecau pe străzile albe. Casele păreau părăsite. Oraşul din ce în ce mai apropiat de moarte, străzile din ce în ce mai lungi...

În faţa unui hotel aştepta un camion. Doamne cu haine de blană pe umeri, pe braţ cu mici valize elegante şi poşete enorme apăreau pe rând şi se urcau în camion. Ne-am apropiat şi noi. Un bărbat – o namilă – m-a ridicat în braţe şi m-a ajutat să mă urc în camion, ca şi cum ar fi fost de la sine înţeles că fac parte din grup. La rândul meu, i-am întins mâna lui Biru, care nu îndrăznea să se mişte, şi i-am făcut loc lângă mine. Spre deosebire de noi, ceilalţi sporovăiau.

– În fiecare seară acelaşi lucru, mi se adresă namila. Facem câte-o plimbare în pădure. Lună... brazi... aer curat. Şi vrând să găsească un fir de discuţie: Când aţi sosit?

Doamnele parfumate – parfumul amestecat era mai tare ca aerul proaspăt al nopţii – se uitau la mine, mă măsurau intrigate. Abia acum îmi dădeam seama cât de mototolită era haina mea de ploaie. Mă învelisem cu ea în sat, la Cerbu, mă plouase tot timpul pe drum în cisternă. Era evident că nu făceam parte din lumea lor, deci n-aveam dreptul să fug de moarte sau să mor în aceleaşi condiţii. Nici în faţa morţii nu admiteau egalitatea-fraternitatea, care altminteri în conversaţie era invocată şi suna aşa de frumos. Parcă le era silă, parcă le era scârbă să moară împreună cu „o sărăcie". Îmi aminteam cât mă impresionase, în cimitirul Père Lachaise la Paris, deosebirea între cavourile acelea somptuoase, solide, adevărate temple, palate, şi mormintele modeste, unele strâmbe sau pe jumătate înghiţite de pământ... Bogaţii

își mențineau rangul și după moarte. Cu atât mai mult acum, când încă respirau. Crezusem multă vreme că anume licăriri reci și crude în priviri aparțineau numai membrilor familiei mele. Dar le-am descoperit apoi în ochii lui Andrei, ai Madeleinei, ai lui Roger și Dominic, și acum în ochii acestor femei stridente parfumate, care țineau mâinile crispate pe valizele din piele de porc, pe poșetele din crocodil și șarpe. Frumoase, elegante, gătite, n-aveau la prima vedere nimic comun cu mătușile mele. Și totuși, privirea lor disprețuitoare și rece le dădea nu știu ce aer de familie, nu știu ce izbitoare și stranie asemănare. Nu auzeam ce îndrugă namila de lângă mine. Vedeam numai că-și umezește buzele și-mi clipește duios. Dar atenția lui trecea asupra mea ceva din autoritatea pe care o avea față de ceilalți, iar eu îi zâmbeam lui Biru, ca să trec la rândul meu asupra lui o fărâmă din protecția pe care o primeam. Stătea, slab și modest, într-un colț, cu hainele uzate dar curate, îngrijite, cu chipul împietrit. Pe cer zburau avioane.

– Sunt de-ale noastre, îmi șopti vecinul meu optimist.

Deși ascultam încordată zgomotul motoarelor, aveam totuși curiozitatea să-i privesc pe cei dimprejur și găseam destul sânge rece ca să mă întreb cine sunt acești ochi dilatați, lipiți pe cer ca niște ventuze, aceste capete înșurubate pe mici coloane înțepenite, albe, aceste mâini posesive, crispate pe genți. Fugisem de lumea asta, de casa bătrânei Cațian, și iată-mă iar în aceeași familie. În mare, era aceeași familie... „E o întâmplare, căutam să mă apăr, o coincidență!" „Nu există coincidențe, Mirona, omul își croiește singur destinul. Dacă nu e ajutat acum poporul în Spania, fascismul se va întinde, războiul se va aprinde în toată Europa." Ne vom mai întâlni oare, Jacquot?

O detunătură ca o rupere de nori. Instinctiv, într-un gest de apărare, mi-am ridicat gulerul hainei.

– E antiaeriana, își dădu cu părerea namila de lângă mine.

Camionul se opri. Eram în pădure. Mirosea a pământ reavăn, a brazi, a rășină. În depărtare, două motoare de avion își îmbinau zgomotele lor diferite; parcă se fugăreau. Se depărtau. Câteva clipe de liniște intensă, și sirenele sunară încetarea alarmei.

Departe, spre oraș, cerul era roșu de flăcări.

– De nu s-ar fi întâmplat ceva la hotel! suspină una din elegantele doamne.

Mâinile ei tremurau pe trusa nou-nouță. O mângâiau, parcă spuneau: Asta e tot ce mi-a mai rămas, bijuteriile, banii, o singură blană pe mine, vizonul.

Praful dărâmăturilor, molozul, devenea din ce în ce mai înecăcios, mirosul de fum – din ce în ce mai apropiat. Mașini vopsite, camuflate în culorile decolorate ale frunzelor, ieșeau ca din pământ, alergau. Ici-colo apăreau brancarde goale sau cu răniți.

– Ce vă aduce prin orașul nostru? mă întrebă protectorul meu, privindu-mă galeș și deplin mulțumit de felul în care se desfășuraseră lucrurile.

Hotelul a rămas în picioare. Nu-mi puteam descleșta gura. Departe ardeau case și erau desigur, morți și răniți. Mașina se opri brusc. Ne lovirăm unii de alții. Șoferul trase o înjurătură unei femei care traversa, gata să ajungă sub roți. Strigătul ei se auzea sfâșietor:

– Nataliță!!!

Biru sări din mașină și mă ajută să cobor. Fără un cuvânt, m-am luat după femeia aceea. A intrat în biserică. Eu după ea. Femeia nu s-a oprit să se roage.

Făcându-și loc printre unii și alții, căuta, gemea, repeta:

– Nataliță...

Apoi, nu știu cum, am pierdut-o. În fața bisericii, Biru și protectorul meu mă așteptau.

– Vasăzică nu locuiți la noi în hotel? se mira namila.

– Nu, am tras la un han aproape de gară.

– Aproape de gară? Ce imprudență! Gara a scăpat ca prin minune. N-a fost un bombardament serios. Au nimerit numai câteva case mai amărâte și câțiva oameni. Să tot fie cinci morți și circa douăzeci de răniți.

Avea un aer încântat. Parcă spunea: Un fleac! Mi-era ciudă că trebuie să-i fiu totuși îndatorată; mă luase în mașină, mă ocrotise, poate îmi scăpase viața. Aș fi putut să fiu printre cei „numai cinci morți" sau fără un picior, fără o mână, fără ochi, cu fața desfigurată, printre cei „circa douăzeci de răniți". Ce devenise Dominic?

– E destul de periculos să călătoreşti în timpul nopţii, acum când liniile ferate sunt bombardate, îmi surâdea jovial protectorul meu. Noi avem noroc cu un ofiţer german, care ne-a pus maşina la dispoziţie. Firesc, plătim şoferului cât nu face camionul întreg. Dar în fiecare seară, e alarmă, nu e alarmă, vorba lui Caragiale, la unsprezece jumătate trecute fix, maşina ne aşteaptă în faţa hotelului şi, la nevoie, fugim în pădure.

– Cât revine partea noastră? îl întrerupse Biru, scoţându-şi portofelul.

Binefăcătorul păru ofensat.

– Vai! Se poate?... De fapt n-am ştiut că sunteţi împreună.

– Tovarăşi de drum, lămuri Biru, ca să risipească un echivoc.

– Toţi oamenii sunt tovarăşi de drum, filozofă celălalt.

– Nu chiar toţi, surâse Biru.

În faţa noastră se opri femeia care o căuta pe Nataliţa. Trecându-şi mâinile pe obraji, pe frunte, ne întrebă cu o disperare care te destrăma:

– N-aţi văzut-o? Fetiţa mea! Şi fără să aştepte răspuns fugi mai departe strigând: Nataliţa!!!

Mergeam tăcuţi. Pe lângă noi treceau maşini ale Crucii Roşii. O femeie albită de ani, de moloz sau de spaimă alerga, un elev de liceu o urma. O fetiţă ca de vreo opt ani, cu părul ca argintul, cu faţa străvezie ca porţelanul care bate în albastru, cu ochii palizi, imenşi se uita ţintă la noi; parcă aştepta ceva. Nu spunea niciun cuvânt. Purta un pardesiu cenuşiu, avea picioarele goale şi se proptea pe călcâie, de parcă îşi ferea de foc tălpile, degetele...

– Cum te cheamă? am întrebat-o.

– Mi-e frig la picioare...

La toate întrebările noastre, răspundea: „Mi-e frig la picioare". Parcă era înşurubată în călcâie.

– Nu te cheamă Nataliţa?

S-a uitat atentă la mine.

– Mi-e frig la picioare.

În clipa aceea am auzit acelaşi ţipăt sfâşietor: Nataliţa!!! Şi femeia se năpusti ca o leoaică, îşi luă fetiţa în braţe şi fugi cu ea, de parcă cineva ar fi vrut să i-o ia.

Cu inima grea, cu gândul la Trude, la Ines, am pornit alături de Biru spre han. Odaia în care-mi lăsasem valiza avea geamul spart. Călcam pe sticlă sfărâmată. Patul era plin de cioburi.

– Trenul pleacă peste o oră, spuse Biru.

– Nu pot să uit cum stătea fetiţa în călcâie.

Biru tăcea. Mi-am scos săpunul, prosopul. A luat cana să-mi toarne apă.

– Nu m-am gândit când te-am văzut urcând în cisternă că vom rămâne atâta timp împreună. Iartă-mă că nu ţi-am dat locul meu. Mi-a fost destul de greu să te las acolo, în ploaie. Dar n-am putut să procedez altfel, te rog să mă crezi. N-am putut.

– Unde o fi prietenul dumitale, Dominic?

– Nu e prietenul meu. Dimpotrivă aş putea spune, cu toate că habar n-am cine e.

– Spunea că v-aţi cunoscut la Ludovica...

– M-a confundat.

Zorii zilei nu se grăbeau. Eram curioasă să ştiu cine e omul care-şi ştergea acum mâinile cu prosopul meu, el folosind un capăt, eu celălalt. Feţele noastre se reflectau obosite în aceeaşi oglindă verzuie, crăpată, a unei camere de han.

– Însurat?

– Da.

– Copii?

– Am avut un băiat...

„Am avut"?! Orice întrebare era de prisos. Înţelegând tăcerea mea, regretul de a-i fi atins fără să vreau o rană, mi-a spus:

– Avea doisprezece ani. Făcea muncă obligatorie. Scotea obuze din pământ, obuze neexplodate...

– Cum? Copiii?...

– Mai întâi săpau groapa în jurul obuzului, pe urmă unul din ei cobora, şi colegii lui îl trăgeau afară cu frânghiile. Totul se petrecea rapid, fiindcă focosul demontat elimina gaze asfixiante. Dar „atunci", când s-a dat alarma, copiii, în panică, au fugit. Băiatul meu a rămas şi a fost asfixiat... Singurul meu copil. Nu ştiam la ce fel de treabă e pus. Făceam şi eu muncă obligatorie. Veneam acasă târziu, foarte obosit. Băiatul îmi ascundea adevărul.

Pretindea că aşază lemne în pivniţa şcolii, că alţii mai mari le cară. El le aşază în stive... Numai după ce a murit am aflat la ce fel de treabă erau puşi copiii noştri.

M-am gândit la bătrâna Metzel, la fetiţa lui Trude şi am înţeles ce înseamnă „copiii noştri".

– Şi soţia dumitale?...

Aş fi vrut să întreb: „Cum a suportat?... Cum îndură?..."

– Nu ştie! mi-a răspuns Biru. Era la părinţi, în nordul Moldovei, când s-au făcut deportări... E într-un lagăr... Era acum un an... Acum un an mai era...

Omul trimis de Ştefan să mă aştepte în gară vorbea tare şi repeta, crezând că n-am auzit sau n-am înţeles:

– Eu sunt Costică, bărbatul Gherghinei. Conaşul v-a aşteptat două zile la rând. Nu credea că mai veniţi. Zicea că a fost bombardament la Craiova azi-noapte. Gherghina e bucătăreasa, eu sunt bărbatul ei. Ne-a cununat coniţa.

Costică era prea vorbăreţ, iar eu prea obosită. Firește, nu-i găseam lui Ştefan nicio vină. N-avea cum să ştie că voi aştepta şase ore la Piteşti o maşină, că voi înnopta într-un sat, că voi pierde trenul la Craiova şi voi rămâne peste noapte acolo. Şi totuşi, nu mă puteam scutura de apăsarea primei clipe, când coborând din tren nu l-am văzut, de pustiul care s-a deschis în faţa mea, gata parcă să mă înghită. Nu îndrăzneam să-i pun întrebări lui Costică, dar în suflet îmi încolţeau presimţiri, îndoieli, spaime.

– Acolo e pădurea... Aici lacul...

La fiecare pas lua viaţă peisajul descris de Ştefan. Crâmpeie din scrisorile lui îmi răsunau în minte sau le chemam ca să mă liniştească. „Umblu prin pădure şi strig: Mirona! Fiecare copac îmi răspunde: Mirona. Singurul meu prieten e un cuc, veşnic îndrăgostit şi solitar ca şi mine..."

O casă se ivea albă în zare. Un fel de amestec de stil românesc şi vilă florentină. Era aşa cum mi-o descrisese Ştefan. „Aşezată într-un parc englezesc cu peluze pătrate. Parcul, de sus, de pe dealuri, coboară în terase şi se pierde departe în vale. Pe pătrate de iarbă, despărţite de panglici late de pietriş, sunt presărate,

aruncate parcă din întâmplare, buchete de bujori albi, roşii, roz. De cealaltă parte a conacului e un zid de brazi. Aş vrea să te pot integra în ambianţa asta, Mirona. Aş vrea să faci parte din peisaj. Vino!" Sau: „Nu te mai văd... Te-ai estompat şi sufăr. Ce faci: citeşti, scrii? Mă chinuiesc o mie de întrebări, la care nu pot răspunde, aşa că mă plimb singur prin parc şi repet acelaşi monolog, întrerupt numai de nevoia de a striga: Vino! Totul în jurul meu vibrează de nerăbdare, nelinişte, dor... Vino!"

Şi iată-mă aici, după 30 de ore de drum! Cu sufletul greu de tot ce-am văzut, de tot ce-am trăit...

– Conacul a avut şi el stricăciuni la cutremur, sporovăia Costică. Atunci i-a făcut turnul. Vedeţi, are balcon. L-a făcut domnul Rain. Ce om de treabă şi domnul Rain... Mai bun ca un român de-al nostru. Uite-l!

Eram sigură că la un pas e Ştefan. Atât de sigură, că am închis ochii şi am adulmecat aerul. Mirosul prea puternic al florilor îmi înteţea durerea de cap. Dar când am întors capul, am văzut un om nu prea înalt, cu obraz tuciuriu şi uşoare urme de vărsat. Ochii ca păcura erau mari, grei şi blânzi, părul – aspru, umflat.

– Pe unde umbli, Vasile? se răsti Costică. Te-a căutat conaşul... Peste tot te-a căutat.

Dar privirea omului se oprise asupra mea, atentă ca a unui copil care examinează o jucărie vrând să-i afle mecanismul.

– Am fost la grajd, răspunse în cele din urmă, şi porni liniştit mai departe.

– A fost la grajd! bombăni Costică. Hm! O să vedem noi ce fel de grajd! De mult îi miros pe alde Vasile. Da conaşul... Crede că fără el se prăpădeşte lumea. Vorba conităi, parcă i-a făcut farmece...

Înţelegeam, din tot ce înşira omul, că Madeleine nu plecase de mult şi căutam să-mi amintesc data scrisorii când Ştefan îmi scrisese: „Madeleine pleacă la Bran. E gata de plecare." E drept că nu mi-a spus: „A plecat". Dar mi-a telegrafiat: „Te aştept!"

Ne aflam acum în faţa unor trepte largi, care dădeau pe o terasă imensă, acoperită. Scaune, mese de pai, şezlonguri şi un divan acoperit cu o scoarţă oltenească de o rară frumuseţe, care cădea

de sus. Peste tot erau agăţate farfurii de lut, oale smălţuite, coşuleţe împletite. Ce straniu mi se părea că Ştefan nu apare!

– Aici, spuse Costică, deschizând o uşă. Mă duc să văd ce meştereşte alde Vasile...

În adâncimea unei ferestre, mare cât peretele şi de grosimea zidului de cetate al casei, geamul care dădea spre pădure şi reţeaua de sârmă dinăuntru formau o colivie imensă. Acolo cântau, ciripeau, se certau, cărau puf, ciuguleau foi de salată, se giugiuleau şi se certau canari inseparabili, galbeni şi albi, galbeni-verzui, galbeni-gri şi albi-gălbui. De altminteri, peste tot pe pereţi erau agăţate colivii cu papagali şi canari, câte doi, şi nesfârşit părea numărul de codiţe şi ciocuri. Printre colivii atârnau mici coşuleţe multicolore, farfurii şi căni smălţuite. La o masă cu postav verde i-am recunoscut pe Gazela – la fel de obeză ca în urmă cu cinci ani – şi pe logodnicul ei, polonezul pirpiriu, care semăna cu regele Italiei. Pe o canapea, prinţesa Jeanne, întinerită, în rochie înflorată şi sandale romane, împletea cu andrele un pulover.

Nedumerit parcă de prezenţa mea ca un castelan care nu-l recunoaşte pe unul din musafiri sau nu-şi aminteşte să-l fi invitat, fâstâcit ca un şcolar, Ştefan mi-i prezintă pe rând pe cei de la masa de joc.

– Cumnatul... Cumnatul meu... se bâlbâi Ştefan.

Un bărbat cu un cap de toreador, cu cotleţi după moda spaniolă, îmi aruncă o privire piezişă.

– Pe verişoara noastră Gazela şi pe soţul ei cred că-i cunoşti. Şi prietenul nostru Rain.

Acest „al patrulea" la masa verde îşi potrivi monoclul şi-mi zâmbi cu multă bunăvoinţă.

– Încântat, domnişoară. Aţi avut mare curaj să porniţi la drum.

În contrast cu părul alb ca o perucă de marchiz, Rain părea tânăr. Avea ochii negri, inteligenţi, faţa albă, buzele foarte roşii.

Luându-mă de umăr, Ştefan mă îndreptă către prinţesa Jeanne.

– Nu te supăra că nu mă pot mişca de aici, se scuză ea. Am un lumbago, şi totdeauna când plouă...

– Numai că azi n-are de gând să plouă, spuse Ştefan.

– De unde ştii?

– Mă uit la barometru şi văd: vreme frumoasă.

– Eu mă uit la fereastră şi văd că plouă.

Într-adevăr, deşi soarele strălucea, picături de ploaie se prelingeau pe geamuri. Rain râse cu poftă.

– Oh, femeile astea sunt mai tari decât toate invenţiile lumii.

– Ei, cum e cu barometrul? Ia spune! întrebă prinţesa Jeanne. Şi toţi făcură haz.

Nu ştiam cum îmi voi găsi locul aici, după toate câte le văzusem pe drum, după tot ce-mi povestise Biru.

Prinţesa Jeanne, lăsând andrelele din mână, îşi întinse picioarele şi braţele şi-şi propti capul pe rezemătoarea canapelei ca să ne poată urmări. Ştefan îmi arăta clocitoarele.

– După câteva zile vom auzi: cioc, cioc şi domniile-lor îşi vor face apariţia pe lume. De două zile îi pândim...

Acest plural pe care-l folosea mereu: „Verişoara noastră", „Clocitoarele noastre", „Puii noştri"...

– Ştefane, de ce nu-i oferi Mironei un ceai? E tot ce trebuie aici, pe măsuţa cu rotile. Vezi dacă samovarul e în priză, spuse prinţesa Jeanne.

Abia îmi reţineam lacrimile.

– Mulţumesc. Nu.

– De ce? O ceaşcă de ceai, mă îndemnă Ştefan.

– Cine face cartea? întrebă Gazela ronţăind biscuiţi.

– Dacă pierdem războiul... începu cumnatul.

– Pas parol, făcu polonezul.

– Cum „dacă pierdem"? întrebă Rain. L-am pierdut, mai bine zis l-am câştigat încă de acum doi ani... De atunci, fie că se retrag „elastic", fie că se retrag „strategic", se retrag... slavă Domnului!

– Aştept Packardul, dragă Rain, se auzi vocea răsfăţată a prinţesei Jeanne. Am martori că mi-ai promis că dacă nemţii pierd războiul...

– *Ein Mann, ein Wort!*[1] replică Rain.

– Ce mai aştepţi?

---

[1] *Un om, o vorbă!* (germ.), cu sensul de: *Cuvântu-i cuvânt!*

– Să nu mai văd picior de neamţ...

– Jucăm, sau facem conversaţie? se supără Gazela.

Nu înţelegeam de ce nu găseşte Ştefan un mijloc să mă scoată de acolo. Era totuşi firesc să-mi arate unde mă pot spăla, unde m-aş putea odihni. Veneam de la drum. Dar Ştefan părea încurcat, zăpăcit şi toate le făcea anapoda (sucind robinetul samovarului electric, fără să ţie dedesubt ceaşca, apa curgea pe măsuţă, pe parchet).

Trei câini cenuşii, cu păr ţepos, picioare subţiri şi cap de maimuţă, intrară lătrând pe uşa pe care o lăsasem întredeschisă. În urma lor – Marta şi Sonia, în şorturi şi bluze de sport, îmbujorate la faţă. Mă luară în braţe pe rând.

– Mirona! Când ai venit, Mirona?

– Vezi, Marta? Ţi-am spus eu că vine!

– Dar cum?... Am auzit că linia ferată e distrusă. A fost bombardament la Craiova.

– Cu ce-ai venit, cu o maşină?

Întrebările nu conteneau, şi mirosul de briantină, de ojă, de cozonac şi vanilie îmi dădea senzaţia răului de mare.

– Poate vrei să te speli, Mirona? Am văzut valizele şi trenciul afară. Dar parcă tot nu mi-a venit să cred, spuse Sonia.

Ce curios mi se părea că Ştefan nu-mi pomenise de Marta!

– Madeleine mi-a comandat portretul. Tot suntem obligaţi să stăm la ţară...

Oare auzisem bine? Madeleine nu plecase?

– Cum te simţi? mă întrebă Sonia. Eşti palidă...

– Abia se ţine pe picioare!

Şi aruncându-i lui Ştefan o privire indignată, Marta mă luă de braţ şi mă scoase de acolo. Ştefan şi Sonia veneau în urma noastră.

– Mirona, în sfârşit, pot să-ţi vorbesc. Te-am aşteptat două seri la rând, uite, întreabă-le pe Sonia, pe Marta, se văita Ştefan. Credeam că n-ai mai plecat. Sunt dezolat.

– Dezolat că am venit?

– Mirona!

– Ai să-i explici mai târziu, nu vezi în ce hal e? spuse Marta. Vino în camera mea să te odihneşti.

– Mulţumesc. Aş vrea să mă spăl.

Sonia îmi deschise uşa odăii de baie.

– Ai nevoie de ceva?

– Am tot ce-mi trebuie, în trusa...

Sonia se repezi să mi-o aducă.

– Cum a putut să te pună pe drumuri? Ştie că linia cea mai periculoasă e Piteşti – Craiova – Turnu-Severin, mă întrebă Marta ca şi când Ştefan n-ar fi fost de faţă, şi nu se sfii să adauge: Inconştient, egoist.

Dar Ştefan repeta:

– Am să-i explic...

Vorbeau de-a valma.

Odaia de baie era foarte mare. Plăcile de faianţă străluceau albe. Fereastra, deschisă larg spre parc. Am respirat cu nesaţ aerul proaspăt, mirosul de brad şi de pământ reavăn, căutând să mă reculeg. Dar îmi dădeam seama că până nu intru sub duş, până nu scap de praful de pe drum – îl simţeam între dinţi şi pe creier – nu voi putea înţelege, nu voi putea acţiona. Mă uitam cu jind la robinetele strălucitoare. Mi-era dor să aud apa curgând. Aveam în faţă imaginea micuţei Ines sărind sub duş, înviind. Dar bătăile în uşă erau stăruitoare. N-apucasem să mă dezbrac. Am deschis.

– Trebuie să mergem, Mirona, iartă-mă, am să-ţi explic pe drum ce s-a întâmplat. Totul s-a dat peste cap în ultimele două zile. Madeleine n-a mai plecat. Am să-ţi explic tot, pe îndelete. Nu-mi vine să cred că eşti aici, dragule drag. Ţi-am luat o odaie în sat. O să fim mai liniştiţi.

Vorbea în şoaptă, de parcă se temea că cineva ne urmăreşte, şi acest aer vinovat, această teamă de şcolar mă făceau să mă simt lângă el ca un câine care nu-şi recunoaşte stăpânul. Eram acum într-un salon cu o estradă, pe care se afla un pian, iar pe perete, aproape în mărime naturală, portretul lui. Purta parcă acelaşi costum de călărie şi ţinea în mână o cravaşă. Era mult mai tânăr, mai slab şi, deşi pictorul exagerase până la caricatură morga, uşoara lui îngâmfare, portretul semăna mai mult cu acel Ştefan de care mă îndrăgostisem cu ani în urmă decât cu cel care era lângă mine.

Aş fi vrut să văd mai de aproape portretul, de parcă el trebuia să-mi explice de ce mă aflam aici şi de ce voiam să fug, de ce mă chemase Ştefan şi de ce-l nedumerea şi-l speria prezenţa mea.

Aş fi vrut să întreb cine era pictorul care dibuise acea infatuare crudă în privirea lui senină, care scosese la iveală acele trăsături, care în doze mici făceau farmecul lui, dar mărite la scara asta îi dădeau un aer ridicol. Bărbia pătrată, nasul obraznic, în vânt. Parcă era *Il Duce*[1] ţinând un discurs.

Aş fi vrut să mă apropii şi de alte tablouri, de vasele de pământ imense, în care bujorii, irişii, lalelele erau de o frumuseţe şi de un colorit ireal. Pe terasa pe care am ieşit, alta decât aceea pe care venisem, jucau ping-pong doi tineri, iar într-un grup se aflau prinţesa Jeanne şi toţi cei de la masa de cărţi. Nu lipsea decât maiorul din cei pe care-i întâlnisem în casa lui Ştefan la Bucureşti. Şi Madeleine, care înţelegeam că trebuie să apară dintr-un moment într-altul.

Ştefan îmi prinse braţul, ca să mă reţie într-un colţ de umbră.

– Mirona, dragule drag... Uite, acolo e turnul... Turnul de unde îţi scriam.. De unde se văd cele mai minunate apusuri de soare. Unde te aşteptam. Uite, acolo e aleea de crini, dincolo covorul de trandafiri galbeni. Dacă ai şti cât am dorit să te văd aici, în cadrul ăsta... Şi acu, uite, toate s-au încurcat. Când am să-ţi spun, ai să înţelegi. Dar acum e mai bine să ne grăbim. Madeleine trebuie să vină dintr-o clipă într-alta. Ştie că vii, dar e mai bine să nu ne întâlnim. Ţi-am luat o cameră în sat. Mi-e dor să te ţin în braţe. Marta pretinde că sunt egoist, nebun. N-are dreptate... Sunt îndrăgostit, îngrijorat, exasperat. Trebuia să te aduc aici ca să te ştiu la adăpost. Madeleine se pregătea oricum să plece la Bran. Am vrut s-o pun în faţa unui fapt împlinit. Atâta lume pleacă din Bucureşti la ţară... Sunt atâţia refugiaţi aici... Avem atâţia oaspeţi... De ce n-ai fi şi tu printre ei? De altfel, Madeleine se pregătea de plecare... Ieri, când m-am întors de la gară, mare tămbălău acasă. S-a descoperit furtul unor sticle de băuturi străine. Coniac, gin, rom şi nişte vinuri vechi. Costică e convins că Vasile le vinde în sat, orăşenilor, bineînţeles celor care

[1] *Ducele* (it.) – cum era numit dictatorul fascist Benito Mussolini.

se ţin de chefuri. Cumnatul meu e de părere să se facă cercetări. Eu am oroare de cercetări.

Ştefan vorbea în şoaptă, sau urechile mele erau astupate, vătuite? Mergea prea repede, sau făcea paşii prea mari? Aş fi vrut să înceapă să plouă din nou, să mă spele ploaia, să mă trezească. Mă simţeam năclăită şi mi-era sete, îmi simţeam gâtul uscat.

– Dragostea mea, de ce taci, eşti supărată?

Ştefan mă prinse de mijloc, dar, brusc, îmi dădu drumul. Omul care mă aşteptase în gară se apropia din urmă cu valizele. Un câine sărea la el, lătra furios.

– Ciau-ciau! strigă Ştefan.

Câinele avea un cap leonin, blana roşie, coada stufoasă, ca o crosă răsucită. Îmi amintea de apariţia Madeleinei în casa dintre schele, unde aşteptam să se usuce pereţii.

– Are limba albastră. Vezi? Parcă-i muiată în cerneală.

Din iarbă răsări un căţel rotund ca o minge. Ştefan îl luă în braţe.

– Zerul e la dispoziţie, nu-i aşa, Puf uleţ? Apoi către Costică, încruntându-se: Ce te tot foieşti, omule? Doar ştii unde să duci geamantanele. Sau dacă ai ceva de spus, dă-i drumul! Ei? Iar un secret? Costică dacă vrea să-ţi spună că plouă sau că a fătat vaca te cheamă la o parte. E secretos...

– Vasile... începu Costică.

– Ai ce ai cu Vasile!

– Iar a fost în sat...

– Nu te priveşte. Lasă treaba asta în seama mea. Şi după plecarea lui Costică: Crede că ştie tot şi habar n-are. Vasile e cinstit şi munceşte cât zece. Mă tem de alte lucruri, mai grave. În sat s-au găsit manifeste. Îndemnuri la sabotaj. Ţăranii sunt sfătuiţi să nu dea un bob de grâu. Soldaţii, să întoarcă armele contra nemţilor. Se fac percheziţii.

Şi iar mă strânse lângă el.

– Noaptea asta o să dormim împreună, orice s-ar întâmpla. Apoi, enervat: Uite-l şi pe Vasile!

Omul cu faţa tuciurie şi ochii ca păcura ne dădu bună ziua.

– Ce-i cu tine, Vasile?

– Nu pot nici să răsuflu.

– Nici eu nu pot să răsuflu, oftă Ştefan cu înţeles. Şi prezentându-mi-l: administratorul nostru.

– M-am dus la doctor, că nu mai pot. Mă împunge între coaste...

– Dacă nu te împungea, erai pe front, Vasile, şi poate nu mai erai deloc.

– Aşa-i! Da acum mi se pare că-i de rău. Doctorul şi-a pus urechea şi s-a speriat.

– Prostii! zâmbi Ştefan, bătându-l pe umăr. Doctorul ăsta nu-mi place. E un alarmist, îl cunosc... Şi ca să înţeleg: De când avem în sat refugiaţi doctori, avocaţi, toate merg anapoda. Care cum îl auzi, îl doare ceva. Nu era mai bine fără doctori, Vasile? surâse Ştefan.

Dar omului nu-i ardea de glumă.

– N-are vină doctorul, am fost eu prea obosit... Am adormit ca un butuc, lipit de perete. Peretele era rece, eu asudat. Asta-i socoteala.

– Ceai fierbinte şi aspirină, Vasile. Şi scotocindu-se prin buzunare, Ştefan scoase un pliculeţ alb. Nişte buline speciale; te faci bine într-o noapte.

Dar când omul întinse mâna, Ştefan se răzgândi:

– Nu! Cu astea transpiri ca un cal, şi mâine nu mai eşti bun de nimic. Mai bine nişte piramidoane, uite, şi vârî iar mâna în buzunar. Uite aici, ia!

– Am luat de astea destule, spuse Vasile. Mai bine tot alelalte. N-aveţi grijă, chiar dacă nu dorm, tot mă scol de noapte.

– Te-ai cam obişnuit să nu dormi. Umbli cam mult prin sat, Vasile, şi nu-i bine. Nu-i bine! Şi nu te face că nu înţelegi!

Ochii negri ai omului scăpărară de o lumină verzuie. Corneea era parcă prea albă pentru faţa aceea smolită.

– Înţeleg că oamenii s-au săturat...

– Mult a fost, puţin a rămas! Dar fiecare trebuie să-şi vadă de treabă. Nu să caşte gura la zvonuri... Are cine să facă politică.

– Are, dar n-o face cum trebuie. Oamenii n-au ce mânca.

– Şi crezi că d-aia şi-a înjunghiat Nicolae calul? Ca să-l mănânce?

– N-a vrut să-l dea pentru front.

– Asta n-a făcut-o cu capul lui.

La câțiva pași de noi se opri un docar și, într-un nor de praf, sări Madeleine, în costum de călărie, arsă de soare, plină de încredere în ea. Așteptam să-mi întindă mâna, să-mi spună câteva cuvinte de politețe, dar, ca și când n-ar fi băgat de seamă prezența mea, umflându-și nările ca un cal care nechează, i se adresă lui Vasile:

– Ce-i cu femeile de la grădina de zarzavaturi? De ce n-au venit la lucru?

– Sunt nemulțumite cu mâncarea, cu plata...

– Vor să mănânce curcani?

– Sunt plătite ca la începutul războiului și toate s-au scumpit de zece ori.

– Le ții partea?

– Țiu cu dreptatea...

– Ei, Ștefane, ce zici? Cine umblă să împartă dreptatea aici, acasă la noi?... Dar treaba cine o mai face, dacă toată lumea trâncănește despre dreptate? Eu știu că acolo unde mănânci pâinea...

– E pâine și pâine! îi tăie vorba Vasile.

– Destul! făcu Ștefan cu autoritate.

Vasile dădu să plece, dar Madeleine îl opri:

– Stai! Unde ai fost noaptea asta?

– Ca holtei, coniță! surâse omul cu înțeles.

Madeleine rămase o clipă descumpănită.

– Țara arde, și baba se piaptănă, Vasile.

– Asta așa-i...

Privirea omului trecu de la Madeleine la Ștefan și se opri asupra mea. Am simțit cum îmi iau foc obrajii. Parcă toți greierii din lume îmi țiuiau în urechi. N-am mai auzit ultimul schimb de cuvinte. Omul se depărta în praful înroșit de soarele care apunea la orizont. Mersul lui marinăresc, pasul elastic și parcă plăcerea de a lua contact cu pământul – totul îmi amintea de Jacquot.

– La dracu! scrâșni Madeleine.

– Stăpânește-te! făcu Ștefan nemulțumit. Ar trebui să-ți schimbi atitudinea.

– Ar trebui să fii mai atent. Eu îl miros de mult. Tu o să ai surprize. Şi către mine, scuzându-se parcă: Noi l-am scăpat de front, era tuberculos.

– Lucrează cât zece, spuse Ştefan.

– Şmecher. Până ţi se vâră sub piele... Acum, când îl auzi, e bolnav. Şi uite cum umblă săltat. Parcă e stăpân pe moşie...

– S-ar putea să fie într-o zi.

Pe albastrul de cobalt se desfăceau în orizont fâşii roşii. În urma lui Vasile, câţiva bărbaţi şi femei se grăbeau să-l ajungă.

– Noi trebuie să aşteptăm cu mâinile în sân ziua aceea? întrebă Madeleine. Ba chiar s-o pregătim? S-o servim pe tavă?

Nările i se dilatau, fremătau, ochii îi scăpărau. Avea tenul ars de soare, şi bluza galbenă îi stătea bine.

– O să mai discutăm despre toate astea, Ştefan... Şi muindu-şi glasul: Soţul meu e un naiv. Apoi mondenă, ca şi când tot ce se întâmplase n-ar fi avut prea mare importanţă, iar prezenţa mea acolo ar fi fost lucrul cel mai firesc: Nu vii să cinăm împreună, domnişoară Mirona?

– Mulţumesc, sunt prea obosită.

– Îmi pare rău că nu pot să vă duc cu docarul, dar e foarte târziu şi avem oaspeţi... Sper, Ştefan, că n-ai să întârzii! Şi, strâmbând gura într-o încercare de a-mi surâde binevoitor, înclină capul şi se urcă sprintenă în docar.

Abia puteam să mă ţin de Ştefan. Picioarele parcă îmi erau umplute cu nisip. În şale aveam o durere care se ascuţea la fiecare mişcare şi numai ea mă ţinea trează. Câte zile erau de când nu dormisem, de când nu mâncasem? Nu mai puteam socoti. Unde era casa spre care mergeam?

– Vreau să ajungem cât mai repede. Să te iau în braţe, Mirona, dragule! Sunt obosit. N-am dormit toată noaptea. Te-am aşteptat.

Ştefan era obosit!...

– Am aşteptat până târziu, exasperat. Mă temeam de vreun bombardament, pe undeva pe calea ferată. Îmi dădeam seama ce inconştient am fost, ce nebunie am făcut când te-am chemat. Dar nici la Bucureşti nu te puteam lăsa. E drept că te puteai adăposti undeva la ţară, pe lângă Bucureşti, dar eu voiam să te am

aici, aproape de mine... Ce vrei?... Mi-era dor de tine, Mirona... Te doream, înțelegi, draga mea? Nu mai puteam... Eram nebun... Sunt nebun, scumpa mea dragă. Nu știi cât aș fi vrut să stai la conac. De fapt, Madeleine nu s-a opus, să știi. Ai văzut, te-a invitat, și dacă n-ar fi fratele ei... Cumnatul meu nici nu s-a uitat la tine.

Nu știu de ce, dar totul îmi era acum indiferent. Priveam cocioabele strâmbe, mizere, casele de lut gârbovite la fel ca în satul unde înnoptasem, la Cerbu. O fetiță cu picioarele ca niște fuse mâna din urmă o vacă. Apoi, când s-a oprit locului, mi s-a părut că stă în călcâie. Aș fi vrut s-o întreb cum o cheamă... Voi fi în stare să redau strigătul acelei mame, drama lui Biru? Cum îl chema pe băiețelul lui Biru? De ce nu l-am întrebat? Nu știu cum îl chema, dar știu cum a murit.

– Dragule drag, repeta Ștefan, nu pot să cred că ești aici, lângă mine, și totuși n-am avut o clipă a noastră. Nici nu te-am luat în brațe. Ce-i cu tine? Nu te simți bine? Uite, am ajuns. O să te odihnești. E o casă liniștită, curată. Ai să poți să scrii. Eu am să vin să te văd. Uite, acolo unde femeia strânge rufe de pe frânghie. Peste tot e plin de refugiați. Aici, la țața Chiva, stă numai Eliza. O fată liniștită, discretă. Trage piciorul și e cam gângavă, nu prea vorbește. Nici tu nu ești vorbăreață, iubita mea.

Mă strângea lângă el, binedispus, vesel.

– Aveți și un aparat de radio. L-am adus pentru tine. Mi l-a procurat Rain. Ai văzut cum se uita la tine craiul bătrân? Să știi că sunt foarte gelos. Nicio privire nu vreau să te atingă. Până și Vasile, n-ai observat cum te cântărea? El ți-a găsit casa.

Deci Ștefan știa că nu voi locui la conac...

O femeie tânără, scundă, venea spre noi șchiopătând. Purta o bluză în pătrățele albe cu albastru. Atât am deslușit. În fața ochilor mei, curtea se învârtea cu frânghia cu rufe cu tot.

– A venit... l-am auzit pe Ștefan.

De data asta, eu îl țineam de braț, mă agățăm să nu cad. Femeia care strângea rufele s-a întors spre noi. Ștefan repeta „A venit..." Și întreba de geamantane.

Mi se părea că sunt în gară; voiam să mă bucur că mi-am găsit geamantanele, dar nu puteam. Voiam să întind brațele, să mă încredințez că nu s-au pierdut, dar brațele îmi erau ca plumbul.

Dinţii îmi erau încleştaţi. Capul stătea să cadă. Aceeaşi ameţeală ca în ziua când m-am întors acasă, cu pachetul de manifeste. Totul se învârtea. O clipă, m-am cufundat în liniştе şi în întuneric. Apoi am început iar să aud, dar cuvintele nu se legau între ele, şi figurile se clătinau, ca în luciul unei ape mişcate de vânt... Eram acum întinsă pe pat, cineva îmi scotea pantofii, şi eu mă întrebam cum de am găsit pantoful împotmolit în noroi. Ca prin vis auzeam: Eliza... Liza... Lis...

Lis? Vedeam o stradă în pantă şi o fată care-mi întindea un pachet...

– Mai bine lăsaţi-o să doarmă... Mirona, dragule, ce-i cu tine? Vorbeşte!

Ştefan era lângă mine. Aş fi vrut să-i spun că mi-e frig, voiam să cer o pătură groasă, multe pături...

– Eu mă reped până acasă, trebuie să fac act de prezenţă, spunea Ştefan. Dar mă întorc şi vă aduc. Aduc de toate. Zahăr, rom... I-ar face bine câteva ceaiuri cu rom! Îmi mângâia fruntea, părul. Mă reped până acasă...

Auzeam ca un ecou „acasă". „Acasă" însemna Madeleine şi lumea strânsă în jurul mesei. Masa creştea, se lărgea, se lungea, lumea în jurul ei se înmulţea. Sărutări mărunte, grăbite, îmi acopereau obrazul. Recunoşteam glasul lui Ştefan, răguşit.

– Are febră musculară. Uite nişte aspirine, Elizo. Mirona scumpule, mă duc acasă, dar mă întorc repede, numaidecât...

Nu ştiu cât era ceasul când m-am trezit. Cineva umbla la aparatul de radio, ca un copil care se joacă fără să ştie să prindă un post. Nu aveam forţa să deschid ochii.

– Ştefan? am întrebat.

– N-a venit. Eu sunt, Eliza...

– E târziu?

– Miezul nopţii.

– Aşa de mult am dormit?

– E bine că ai dormit.

– În ce limbă e emisiunea asta?

– Daneză.

– Înțelegi?

– Am ajuns să înțeleg și olandeza și turca de când avem radio. Pentru dumneata l-a adus. E cu baterie. Adevărată minune!

Deci Ștefan știa mai de mult că Madeleine nu pleacă. Lucrurile nu erau deloc lămurite între ei, așa cum mă asigurau scrisorile lui, sau dimpotrivă, perfect lămurite, dar în sens cu totul opus. „Sper, Ștefan, că n-ai să întârzii." Oare așa vorbește o femeie care acceptă divorțul? Și Ștefan n-a întârziat „acasă".

Eliza potrivea fitilul lămpii.

– A trimis un pachet cu o mulțime de bunătăți. Apa în ceainic a tot fiert, a tot scăzut...

M-am ridicat și m-am proptit de perete. În lumina săracă a lămpii nu reușeam să deslușesc chipul Elizei. Îi urmăream gesturile, îi observam profilul. Nasul în prelungirea frunții, gâtul lung, cu o grație de lujer, umerii fragili.

– De trei zile sunt pe drum, am spus.

– Și de când n-ai mâncat?

– Nu mai știu. Parcă miroase a pâine prăjită...

– S-o fi ars. Am pus-o pe plită... și dădu fuga.

De ce-mi spusese Ștefan că Eliza își trage piciorul?

Reveni încărcată, aducând farfuria cu pâinea prăjită într-o mână și în alta un pachet.

– Am salvat-o la timp. Vorbea în șoaptă: Aici bunătățile... friptură rece, brânză și o sticluță cu rom.

– Cine a adus pachetul?

– Nu știu. L-a primit țața Chiva. Mă duc să aduc ceainicul.

Trecând pe lângă aparatul de radio, suci iar butonul. „Edwarda bea vin roșu", se auzi clar.

– Edwarda? Nu știu unde am întâlnit numele ăsta...

Eliza ieși fără să-mi răspundă.

Cine descifra aceste mesaje personale, pe care bătrâna Metzel acolo, Eliza aici, le urmărea cu atâta sfințenie? Cu cât se poate scurta sau prelungi războiul, dacă Edwarda bea vin roșu?

Îmi sunau clar în minte cuvintele lui Glahn după ce Edwarda îi spune că-l iubește: „Eram obosit de deznădejde, inima mi se împietrise".

Eliza aducea ceainicul cu apa clocotită...

– Știu unde am întâlnit-o pe Edwarda... Într-un roman de Knut Hamsun.

– Un trădător, replică prompt Eliza. Și cu aceeași asprime în glas: De ce ai făcut călătoria asta?

– Fiindcă îl iubesc pe Ștefan...

M-a podidit plânsul. Nu știu cum să-mi explic. Nu știu cum s-a întâmplat. Poate că prietenia Elizei, pe care, fără cuvinte, o simțeam ca o prezență caldă și vie, poate ceva din ambianța acelei clipe care-mi amintea copilăria: aburii ceaiului, mirosul de pâine prăjită... Poate oboseala. Nu. Nu pot să înțeleg ce s-a întâmplat. Plângeam fără să încerc să mă stăpânesc, fără să mă mai pot opri. Firește, mai plânsesem și altă dată, dar era mult de atunci. Poate în copilărie, când a plecat Trude la Viena, sau mai târziu, când a închis ochii bunicul. Dar niciodată n-am plâns cu atâta deznădejde, atât de nestăvilit. Mi s-a întâmplat, firește, de mai multe ori în adâncimea nopților, când umbra tocului se mișca pe hârtie sau când priveam picăturile de ploaie prelingându-se pe geam, să simt lacrimi pe obraji. Dar în prezența cuiva, în fața unui străin, să izbucnesc în plâns și să plâng fără nicio frână, fără nicio sfială, în torente de lacrimi, asta, hotărât, nu mi se mai întâmplase. În familia noastră, de la bătrâna Cațian și până la mine, nimeni n-a plâns în prezența unui străin și nici chiar pe umărul unui prieten. Dar cred că nimeni în familia mea n-a avut un prieten. Poate că prezența Elizei mi-a deșteptat dorul acelui prieten, de care întotdeauna am fost lipsită. Poate că Jacquot ar fi putut să-mi umple în viață acest gol. Poate că locul pe care-l ocupă în gândurile mele, poate că dorul meu de Jacquot era de fapt această nevoie de prietenie și poate dorința mea de a o întâlni pe Lisandra izvora din aceeași nădejde: că pe umărul ei mi-aș putea descărca amarul, lacrimile neplânse în toți acești ani de război.

– Așa de mult îl iubești? m-a întrebat Eliza.

În clipa aceea eram atât de departe de Ștefan, că n-am înțeles întrebarea.

– Nu merită, mi-a spus Eliza. Nu merită...

– Ştefan?

– Doar pentru el ai venit. Şi drept să-ţi spun, nu te înţeleg. Acum, când încep să te cunosc, abia acum nu înţeleg...

– Dacă ai citi scrisorile lui; zilnic scrisori, telegrame, stăruinţe la telefon... Dacă ai cunoaşte singurătatea mea... Odăi mobilate, rebeliune, război... Război... O hăinuţă de copil agăţată de suflul bombei într-un copac... O casă tăiată pe jumătate şi un scaun rămas în margine cu un picior în aer...

– Şi părinţii dumitale?...

În minte îmi apare un zâmbet viclean, mucalit: zâmbetul tatei.

– Tata are un fel de a întreba: „Ai nevoie de ceva? Mai ai nevoie de ceva?" la care nu poţi să răspunzi decât: „Mulţumesc, nu-mi trebuie nimic". Cât despre mama?... Parcă n-am avut mamă.

Bătrâna Metzel îmi apărea ca într-o carte cu poze în care e zugrăvită o mamă. Răsfoia un album... Fredi în prima zi de şcoală, Fredi cu Etta, nepoţii – Rodi şi Gi... I-am vorbit despre bătrâna Metzel. I-am povestit crâmpeie din călătoria mea. Despre noaptea petrecuta la Cerbu, despre bombardamentul de la Craiova, despre Biru şi despre ceea ce am găsit la conac.

– Îi cunosc, şopti Eliza.

Parcă ar fi spus „îi urăsc".

– Rain pare un om de treabă totuşi...

Eliza vorbea grăbit, de parcă cineva voia s-o ajungă din urmă.

– În '39 deţinea trustul postavurilor din Moldova. Dar, când s-au rechiziţionat fabricile pentru nevoile armatei, acţiunile lui au scăzut. A încercat diferite lovituri; unele au reuşit, altele nu. Ar fi vrut să vândă armatei fabrica de postav de la Săuceni, unde era interesat şi Palatul, care deţinea majoritatea acţiunilor. Vânzarea către Ministerul de Război ar fi adus acţionarilor nu numai acoperirea, ci şi un capital lichid, care ar fi întrecut cu şaizeci la sută aşteptările. Oferta era pentru nouă sute de milioane. S-au oferit treizeci de milioane comision şambelanului care trebuia să facă presiunile necesare pe lângă ministru. Dar regele a şters-o, şi totul a căzut baltă.

– Şi persecuţiile rasiale nu l-au atins pe Rain?

– Jungla marii finanţe are legile ei: legile junglei...

– Acum înţeleg de ce Vasile m-a cercetat atent şi parcă se întreba: „Asta ce hram poartă?..." E bănuit că fură băuturi şi le vinde în sat, refugiaţilor cheflii.

– Fură mama-soacră şi vinde cumnatul, spuse Eliza.

– Ştefan ştie?

– Ca să fii fericit trebuie să închizi un ochi. Ştefan îi închide pe amândoi.

Am căutat să-l apăr, să-mi apăr dragostea.

– E bun, generos...

– Da... E bun... Face filantropie cu banii lui Rain. Are bucăţi de zahăr în buzunar şi aspirine. Dar ţăranii ştiu ce-nseamnă mila boierului: cu o mână dă, cu zece ia.

– În sat s-au găsit manifeste... Oricine poate să fie bănuit... şi Vasile... Poate că ar trebui să fie prevenit. Şi el, şi alţii... am spus în şoaptă.

Dar Eliza, ca şi când n-ar fi auzit:

– Pic de somn...

Mă căzneam să desluşesc în lumina stelelor chipul ei palid, îngust, fără să bănui că n-am s-o mai văd.

– Spune, Eliza, de unde eşti?

– M-am născut în Ardeal, într-un sat: Bogata. Un sat foarte sărac. Pe urmă, am plecat la Oradea. Părinţii mei lucrau într-o fabrică de încălţăminte. Când au fost concediaţi, am căutat de lucru şi am găsit, la aceeaşi fabrică... Patronii angajau copii, fiindcă îi plăteau mai puţin. Îmi aduc aminte că odată am cerut şi noi mărirea salariului. Aveam o prietenă, Iluş, parcă o văd cum bătea cu piciorul: „Azi, când trebuie să mâncăm mai mult ca să creştem..." Începea fiecare frază cu „azi". Când aflam că e vreo nuntă pe undeva ne duceam să spălăm vasele. Eram veselă şi mi se spunea „Hârtie de muşte", fiindcă se lipeau toţi de mine.

Aş fi vrut să-i spun: „Şi eu m-am lipit de tine, Eliza, şi mie îmi eşti dragă. Nu ştiu bine cum arăţi la faţă, dar pe umărul tău am plâns cum n-am mai plâns niciodată..."

La radio se transmiteau mesaje cifrate: *Couchez dans le foin, avec le soleil comme témoin...*

– Celebrul trio Odette, Pils și Tabet cânta șansoneta asta la Nisa, în timp ce în Spania brigăzile internaționale încercau să oprească fascismul, să evite un al doilea război... Pe atunci nu înțelegeam...

– Și acum, când înțelegi? mă întrerupse Eliza.

– Spune, ce-aș putea să fac?

– Să dormi bine, să te odihnești. Mai stăm de vorbă mâine.

– Aș vrea să mă spăl, Eliza. Am văzut un cazan de rufe afară... și o albie. Dacă am scoate o căldare de apă din fântână? Vrei să mă ajuți?

Noaptea era înstelată, parfumată, vrăjită.

– Când eram mică, ieșeam seara în curte, ridicam șorțul și așteptam să pice stelele, să le strâng și să le aduc în casă. Odată am ieșit pe poartă și am trecut peste drum, pe maidan, să caut o ciupercă. Stelele luceau ca și acum...

Nu știu cum m-a prins somnul, cum a început visul. Ștefan venea către mine.

– E pace, Mirona...

– Pace... repetam fără vlagă.

– Azi-noapte Madeleine a născut un copil...

– Copilul vostru, Ștefan...

Îmi dădeam seama de tristețea cumplită a glasului meu, îmi auzeam vocea, deși știam că visez. Visez? Am sucit capul ca să găsesc fereastra, și – tot în vis – soarele bătea în fereastră. Dovadă că nu visez. Atunci, de ce mi-e frig? De ce e rece soarele?

– De ce nu te bucuri, Mirona? mă întreabă Ștefan. E pace, nu înțelegi?

– Nu pot să mă bucur, Ștefan; e prea frig.

Trecea o căruță cu mobile desperecheate, un cazan de rufe, o mașină de gătit, un garderob fără oglindă... Am început să alerg, să ajung din urmă căruța, să mă agăț de ea. În fața zidului alb, în soare, rămăsese Ștefan...

iunie, 1944

Pe marginile hârtiei albastre care camuflează ferestrele străbate lumina fărâmițată.

Câte zile sunt de când m-am întors de la țară? Câte nopți de când scriu? De ce-mi vine atât de greu să povestesc ce s-a întâmplat a doua zi?

Lumina se strânge din ce în ce mai mult și argintează marginile ferestrelor mele. Soarele intră pe sub ușa terasei, ca în dimineața aceea când m-am trezit într-o casă străină, la țară.

Eliza nu era nicăieri. Nici femeia care strângea rufele de pe frânghie cu o zi mai înainte nu apărea. Ușile erau deschise, vraiște. Una spre bucătărie, alta spre sălița care dădea în pridvor. Peste tot – preșuri făcute din petice vechi, colorate. În bucătărie am găsit lângă lighean o căldare cu apă. Ceasul deșteptător, pe lavițã, arăta ora zece. Cum de dormisem atât? Parcă niciodată nu mă odihnisem mai bine. După ce m-am spălat, mi-am scos din valiză tot ce-mi trebuia ca să mă schimb, ezitând între mai multe rochii, ceea ce nu mi se întâmplase de mult. În cele din urmă, m-am îmbrăcat cu o fustă ecosez și o jachetă de lână albă, cu mâneci lungi. Îi eram recunoscătoare lui Ștefan că m-a lăsat să mă odihnesc și căutam să-mi amintesc de ce se făcuse vinovat. La urma urmei, ținuse să mă aibă aproape de el și să mă știe cât mai departe de primejdia bombardamentelor. Știa că am nevoie de liniște, că vreau să scriu. Tot ce s-a întâmplat mai târziu – vizita mea la conac, întâlnirea cu Madeleine – ar fi putut fi evitate dacă aș fi sosit cu o zi înainte. Oare dacă Ștefan nu ar fi fost convins că Madeleine pleacă sau dacă s-ar fi complăcut în atmosfera de la conac ar fi stăruit atât de mult să viu? Nu-l judecasem, din cauza oboselii, cu rea-voință, pripit? Nu era prea aspră Eliza? Unde era acum și de ce nu apărea gazda mea? Îmi aminteam vag o femeie grasă strângând rufele de pe frânghie. Iar seara, când Eliza îmi turna apă să mă spăl, am auzit-o sforăind pe cerdac. Se vede că Paraschiva, sau țața Chiva, cum îi spunea Eliza, s-a sculat când eu am adormit. Va trebui să mă obișnuiesc să scriu ziua. Va trebui să intru în casele oamenilor să-i cunosc mai bine, să le câștig

încrederea. Nu-mi părea rău că venisem. Voi începe un nou capitol: O *călătorie în timp de război. Fana* are să aştepte până ce voi fi în stare să reconstitui scrisoarea străbunicului Miron. Se pare că tatăl lui a fost ţăran. Tocmai această obârşie voiau s-o ascundă mătuşile mele şi cine ştie ce mai aveau de ascuns... Dar de ce nu vine Ştefan? Trebuie să fiu înţelegătoare, am să aştept cu răbdare. Acum suntem aproape, dintr-o clipă într-alta o să apară. Şi războiul o să se termine foarte curând. Frontul e la Iaşi. Mult nu mai poate să dureze. Bombardamentele grăbesc sfârşitul. De ce se uita omul acela la mine aşa?... Cum aşa?... Fără ironie, fără răutate. Parcă m-ar fi întrebat: „Ce cauţi aici?" Când am să-l văd am să-i spun: „Am venit ca atâţia alţii... în dispersare..." Ce straniu sună „dispersare"! Poate fiindcă evocă mizeric, distrugeri, spaimă, război... Mi se pare urât.

Când am ieşit în curte, pe frânghie atârna o bluză cu pătrăţele albastre şi albe. Bluza Elizei. Se vede că apucase să o spele dis-de-dimineaţă. Dar de ce era curtea atât de pustie? Niciun câine, nicio pisică... Două raţe se bălăceau în băltoaca din jurul albiei. Un pled miţos era întins în plin soare lângă cerdac. Şi parcă mă invita. Pe cerul albastru, senin, un singur nor – în forma unui crocodil cu botul căscat... M-am surprins legănându-mă cu genunchii în braţe, cu ochii pe cer, cum se legăna Fana. Crocodilul se lungea. Avea acum un cap de ţap. Nu l-am văzut pe Ştefan intrând pe poartă. Când i-am simţit prezenţa, era la doi paşi.

– Nu te mişca...

Şi, trăgându-şi o lădiţă care-i stătea în drum, s-a aşezat lângă mine.

– Niciodată n-ai fost atât de frumoasă... Nici nu îndrăznesc să te ating, dragule drag.

Mă privea grav.

– Iartă-mă că nu m-am întors aseară.

Mă uitam în ochii lui cu o încredere pe care eram sigură că nimic n-o mai poate clinti. Mi-a luat mâinile şi mi le-a sărutat.

– Nu ştiu cum să încep, Mirona... Nu mă aşteptam să te găsesc atât de liniştită, atât de senină. Nu mă îndur să tulbur liniştea asta. Şi totuşi, trebuie să-ţi spun. Noaptea asta Madeleine...

I-am pus mâna pe buze, am râs.

– Să nu-mi spui că noaptea asta Madeleine a avut un copil!

– Mirona, dragule drag...

M-am aşezat în braţele lui.

– Odată, într-o scrisoare, mi-ai scris că opt milioane patru sute de mii şi una sărutări e prea puţin... Ţii minte?

– Nu am uitat nimic...

– Ce s-a întâmplat, Ştefan?

– Madeleine a avut o criză de nervi.

Ştefan s-a ridicat în picioare. Era nervos, agitat.

– Cumnatul meu se interesează dacă ai autorizaţie de călătorie şi bon de rechiziţie. Nu ştiu dacă e o coincidenţă sau nu, dar Paraschiva a fost chemată să dea relaţii... Nu, nu despre tine. Despre Eliza. Din fericire, Eliza are toate actele în regulă. Şi ai văzut cum arată? Dacă şi Eliza poate să fie suspectă! Din păcate, nu ştiu ce şi-a găsit să plece tocmai azi. Se pare că a avut o ocazie, o maşină, care se ducea la Craiova. Probabil că avea nevoie de medicamente... Dar azi totul pare suspect. Şi maşina, şi ocazia, şi medicamentele. Vasile zace cu 39 de grade. Şi asta e suspect. Cumnatul meu pretinde că purtarea ţăranilor – care ascund tot şi nu mai vor să dea nimic – şi manifestele care s-au găsit ar justifica cercetările cele mai severe. Fiindcă s-au găsit! Uite! – şi Ştefan scoase din buzunar o hârtie împăturită. Citeşte!

Pe manifest apărea o singură dată: *Ajunge.* Dar în mintea mea cuvântul se repeta de zeci de ori. Parcă era scris cu litere mari, luminoase. AJUNGE!

AJUNGE! AM PIERDUT UN MILION DE OAMENI; MORŢI, RĂNIŢI ŞI DISPĂRUŢI. ÎNTREG AVUTUL ŢĂRII A FOST JEFUIT. POPOR ROMÂN, PĂRĂSEŞTE RĂZBOIUL CRIMINAL! SALVEAZĂ-TE! ÎNTOARCE ARMELE ÎMPOTRIVA LOR!

– Se pare că sunt comunişti în sat, că sunt arme ascunse. Paraschiva, întrebată pe cine mai găzduieşte, a răspuns că pe o rudă a mea. Că nu ştie nici cum te cheamă. Tot ce ştie e că ţi s-a

făcut rău tocmai când treceam pe la ea, că am intrat să-ţi dau un pahar cu apă şi n-ai mai fost în stare să pleci. De unde să ştie dacă ai bon de rechiziţie sau autorizaţie de călătorie? Din păcate, s-a fâstâcit când a venit vorba de bagaje. A recunoscut că ai două valize. Cum de nu m-am gândit că ai nevoie de bon de rechiziţie, de autorizaţie de călătorie, dragule drag?! Ce vremuri trăim! Toată lumea mi-a sărit în cap: că nu trebuia să te pun pe drumuri. De ce nu spui nimic, Mirona? Iartă-mă! Sunt vinovat. Poate că am fost uşuratec. Dar te iubesc. Dacă ai şti ce frumoasă mi-ai apărut în soare! Spune-mi, ce-i de făcut? Cumnatul meu parcă-i turbat. Vreau sa mă duc la Comandamentul Militar. Nu suport gândul că ai putea fi chemată, întrebată, cercetată.

– N-aş vrea să i se întâmple vreun rău Paraschivei din pricina mea... Nici Elizei.

– N-am grija lor. Vreau să ştiu ce facem noi. Ce-i de făcut?

Abia acum începeam să mă dezmeticesc, să înţeleg. Treizeci de ore de drum... Mi se părea că Eliza îmi şopteşte: „Nu merită!"

– Plec, am spus cu o linişte care ne-a uimit pe amândoi deopotrivă.

– Nu... Nu... protesta Ştefan, dar într-un fel care mă făcea să cred că totuşi se gândise la asta.

– Ce trenuri sunt? Care e primul tren? Aş vrea să mă conduci la gară. Te rog, Ştefan, cheamă pe cineva să-mi ducă bagajele. Pe urmă vezi ce poţi să faci pentru Paraschiva. Ai grijă şi de Eliza. S-a purtat foarte bine cu mine. Te rog să n-o laşi.

Abia îmi stăpâneam lacrimile.

– Mirona, dragule drag! Nici nu te-am întrebat cum te simţi. Cum ai dormit? Eu n-am dormit toată noaptea... Nu ştii cât de îngrijorat am fost şi ce furtună s-a dezlănţuit la noi în casă. Dar când am ajuns aici, mi-ai apărut atât de odihnită, atât de frumoasă... Nu, nu vreau să pleci, dragule drag. Nu vreau să te las. Nu ne putem despărţi aşa... Mai aşteaptă, mă duc până acasă să văd ce se mai întâmplă. Nu ştiu dacă toate astea n-au fost puse la cale de către cumnatul meu. Ce vrei, ţine cu soră-sa. Madeleine e geloasă. De ce să-ţi ascund? Valizele ei erau pregătite, trebuia să plece de mult şi a tot amânat. Spera să nu vii. Credea că n-o să

ai curajul să porneşti la drum. În sfârşit, ai înţeles, dragule drag... Dar cred că totul se poate aranja. Cumnatul meu e în cele mai bune relaţii cu cei de la Comandamentul Militar. Un singur cuvânt al lui, şi ai putea să stai fără grijă...

– Un singur cuvânt al lui mă poate trimite într-un lagăr, Ştefan, îţi dai seama?

– Da. Altfel, nici n-aş concepe plecarea ta.

– Când găsesc un tren spre Bucureşti? Primul tren.

– De ce primul? Aşteaptă.

A vrut să mă ia în braţe. M-am ferit ca în tren de ofiţerul de jandarmi. Mi se părea mai străin, mă dezgusta mai mult decât Andrei. Îl cunoşteam mai bine. În sfârşit, îl cunoşteam! Poate că a trebuit să fac drumul ăsta ca să-l văd aşa cum îl vedeau Eliza, Vasile, satul întreg.

– La miezul nopţii mai este un tren. Sau poate mâine dimineaţă. Nici nu te-am luat în braţe, Mirona...

Mi-am strâns pumnii, vârându-mi unghiile în palme.

– Vreau să plec cu primul tren. Cheamă pe cineva să-mi ia geamantanele. Te rog!

– Mirona, sunt dezolat.

Ştefan era dezolat! Şi eu nu puteam să fac nimic pentru el. Nu puteam nici să plâng, nici să râd. De ce nu puteam să râd în hohote?! De ce nu puteam să trag palme acestui obraz, care palme cerea?

Costică, ieşind ca din pământ, venea spre noi într-un suflet. Poate că-l însoţise pe Ştefan şi aşteptase anume să mă ducă la gară. Am intrat în casă să-mi strâng puţinele lucruri pe care le scosesem şi să-mi închid valizele. Eram sigură acum că hotărârea lui Ştefan fusese luată înainte de a sta de vorbă cu mine.

Când am ieşit în curte, nu era nimeni. Am rămas în picioare şi am privit în jurul meu. Frânghia pe care atârna bluza cu pătrăţele albastre, casa proaspăt spoită şi strâmbă ca într-un desen animat, câteva ghivece de muşcată pe prispă şi o mică viţă-de-vie în fund, două raţe...

Aş fi vrut să nu uit nimic din tot ce mă înconjura, să ştiu că nu i se poate întâmpla nimic rău Elizei, nici lui Vasile, nici Paraschivei, că n-am făcut rău nimănui.

Când a venit Ştefan cu trăsura, aşteptam cu valizele în poartă. Nu ştiu de unde luasem forţa să le duc singură.

Ştefan era exuberant, vesel, ca un sportiv după un meci câştigat.

– Mirona, dragule drag... Madeleine te poftește să vii să stai la conac. Totul s-a aranjat.

Costică sări de pe capră şi-mi luă valizele.

– La gară! am strigat urcându-mă în trăsură.

Ştefan, lângă mine, căuta să mă convingă să rămân.

– La gară! am repetat – atât de tare, că s-au speriat şi caii.

Când am coborât din trăsură, am recunoscut docarul; Madeleine venea spre noi călcând apăsat, cadenţat... Avea multă, prea multă pudră pe faţă, şi, prin contrast, sprâncenele păreau de un negru strident. Mi-am amintit de tanti Marie, care îşi vâra degetele în gură şi-şi umezea sprâncenele când cineva suna la uşă sau când ieşea în oraş. Era un gest reflex, un tic de care nu se putea dezbăra. Uneori nici nu mai ajungea până la sprâncene, ci rămânea cu degetele în gură sau suspendate în aer.

Deci disperata Madeleine a bănuit că nu voi primi invitaţia. Mă cunoştea mai bine decât Ştefan. Bluza galbenă de olandă, prea scrobită, fusta verde, plisată, nu puteau fi aceleaşi cu care se tăvălise pe jos din pricina crizei de nervi sau de ficat... Părul lustruit cu briantină lucea ca o oglindă neagră. Firele crescute din tâmple erau proaspăt răsucite pe obraji, umede ca şi sprâncenele şi aminteau favoriţii şi profilul fratelui ei.

Căuta să-şi îndulcească glasul, dar ochii rămâneau reci, gâtul ţeapăn.

– Am venit să te rog să rămâi...

– Vă mulţumesc, doamnă. Nu mă întorc niciodată din drum.

Desigur că nu se aşteptase la acest răspuns. Îşi umflă nările, strânse buzele şi, pe un ton care cerea socoteală:

– Atunci, pentru ce ai venit?

– Ca să vă admir colecţia de ceramică. Aveţi o foarte frumoasă colecţie.

Descumpănită o clipă, Madeleine îşi reveni.

– Numai atât?

– Ca să văd coliviile, clocitoarele, covoarele...

– Da, înţeleg. Ei bine, eu te rog, te rog rămâi!

N-am clipit.

– Te rog! a repetat, coborând glasul, privirea.

– E inutil să stăruiţi, doamnă.

– Ştefan n-o să-mi ierte. Aş vrea să înţelegi...

Îi priveam cu atenţie genele, sprâncenele proaspăt umezite, părul prăfuit pe frunte, de prea multă pudră.

– O să vă ierte, doamnă. Sunt sigură.

Ştefan tăcea.

– E ciudat că tot dumneata pari ofensată! Îşi ieşi din fire Madeleine. Ieri, la braţ, tot satul v-a văzut. Adineauri, în trăsură alături...

– Pe capră nu era loc... Cât despre sat, mi se pare că are şi alte griji, şi alte necazuri.

Lângă ghişeu, în timp ce întindeam banii ca să-mi scot biletul, Ştefan, în spatele meu, repeta:

– Mirona, rămâi! Te rog, dragule drag! Madeleine te roagă şi ea. A venit să te roage...

Prinsese curaj. Vioi, îndrăzneţ, mi-a prins mâna pe care o întindeam să-mi iau biletul. La atingerea lui, m-am strâns ca un arici. Clipa când întâia oară i-am văzut mâna lipită de fereastra trenului îmi revenea în minte cu o forţă care lăsa totul în umbră. Ce mână mare! Numai atât mi se păruse atunci: mare. Abia când l-am recunoscut m-au emoţionat mâinile lui şi mi s-au părut frumoase, unice. Fiindcă erau ale lui. Acum, tocmai fiindcă erau ale lui, nu mi se mai păreau decât mari, prea mari. Ştefan devenise un străin? Mâinile lui nu mai însemnau nimic pentru mine? Poate cineva să moară aşa, dintr-odată? Cu totul? De tot? Nu! Când cineva drag închide ochii, îl iubeşti şi mai mult, mai disperat. Poate pe urmă, cu timpul, uneori după ce trec ani şi ani. Alteori, numai când mori tu, moare şi el, cu tine odată, ca doi oameni care se îneacă trăgându-l unul pe celălalt la fund. A cui era vocea răguşită care stăruia? „Rămâi, Mirona, rămâi! Te implor, rămâi..."

Trenul se punea în mişcare. Roţile vagoanelor, pufăitul locomotivei îmi făceau bine, nespus de bine, mă desprindeau parcă

încă o dată de atmosfera pâcloasă, cleioasă, a casei bătrânei Caţian şi mă purtau ca în vacanţele copilăriei spre orizonturi fără nume, pline de neliniştite nădejdi...

Eram în plin câmp când s-a dat alarma. Trenul s-a oprit atât de brusc, încât am crezut că a deraiat. Călătorii au coborât. Alergau care-ncotro. M-am adăpostit într-un lan de grâu. Acolo, la câţiva paşi, în plin soare, o femeie îşi alăpta copilul. Erau poate ultimele clipe pe care le trăiam, şi voiam să mi le întipăresc bine în minte. Femeia, frumoasă, rumenă, plină, cu sânul umflat, semăna cu ţăranca din *Tempesta* lui Giorgione. Poate că toate mamele care alăptează sunt frumoase şi seamănă... Cum o chema pe femeia care umbla să afle cum i-a murit băiatul, dacă a fost lovit peste ochi? Peste ochi...

Îmi ridic gulerul pardesiului. Parcă toate mitralierele din lume trag, mă urmăresc. Oare copilul mai trăieşte? Ridic capul. Femeia, încovoiată, acoperă copilul. Se face linişte. Aud scâncetul copilului. În depărtare arde o sondă. Femeia e în picioare. Nu şovăie, aleargă. Oameni răsar ca din pământ. Mă grăbesc să-i ajung... Aflu că alt tren, pe aceeaşi linie, un marfar, a fost mitraliat.

Sfârşitul călătoriei se apropia. Pe fereastră vedeam vagoane trântite dincolo de şine, răsturnate cu roţile în sus, desfăcute ca nişte fiinţe vii pe masa de operaţie, cu măruntaiele scoase. Munca atâtor mâini... Îl auzeam pe Jacquot: „Pentru ce construim avioane, dacă nu-i ajutăm pe tovarăşii noştri din Spania?" De ce dispăruse Eliza? Nu era nici şchioapă, nici gângavă. Ce-a devenit Irina? În sat s-au găsit manifeste. Un ţăran şi-a înjunghiat calul. Cineva îi stârneşte. Vasile? „E pâine şi pâine..."

Aproape de Gara de Nord, locomotiva şi-a încetinit mersul. Roţile trenului se învârteau mai rar. Foarte rar. O nouă alarmă? Lumea sărea din tren, mă îmbrâncea. Un om cu pălăria trasă pe ochi îmi luă geamantanele fără un cuvânt. Mă ţin după el. Nu se grăbeşte. Observ că-i desculţ şi are picioarele roşii, umflate. Nici ţăran, nici orăşean. În toată lumea aceea care alerga şi se agita, numai el mergea liniştit, cu pas egal, şi din când în când se uita la mine şi surâdea. În faţa unui bloc neterminat, un şir lung

de oameni; aşteptau la rând să intre în adăpost. Alţii se îndreptau grăbiţi spre parterul clădirii. Un fel de galerie cu stâlpi de beton. Omul cu pălăria trasă pe ochi era lângă mine.

– Unde sunt valizele? am întrebat.

– Pe trotuar.

– N-o să le ia cineva?

– Cui îi mai arde...

Când pământul s-a zguduit ca de friguri, m-am pomenit lângă un stâlp. Omul cu pălăria trasă pe ochi surâdea, surâdea blând.

– Asta-i floare la ureche. Să fi văzut acolo! Atârna mortul la trei palme de pământ... Cum te întorceai, cum te suceai, scotea câte unul limba, uite-aşa...

Simţeam o năduşeală rece pe frunte. Omul era nebun, fără îndoială. Liniştea era încordată.

– Nu-i îngropau. Îi aşezau frumos şi le dădeau foc. Un rând de bolovani, un rând de grilaje... Şi morţii la şir... *Luft! Luft!*, striga neamţul, cică să aibă aer. *Luft! Luft!*

Aş fi vrut să-mi fac loc prin mulţime, să ies în stradă cu orice risc.

– Pe femei le-a băgat într-o sală cu uşi închise, ferestre cu gratii... murmura nebunul ca pentru el. Dar nu ardeau, că erau prea înghesuite. Se înăbuşeau, ţipau şi-şi aruncau ţâncii prin gratii. Dar neamţul pe ei: ţac... ţac...

Când sirenele au anunţat încetarea alarmei, am fugit uitând de bagaje.

Spre Statul-Major, cerul ardea. Aproape de casă mi-am reamintit de valize şi am luat înapoi drumul spre gară. Peste drum de clădirea unde mă adăpostisem, pe marginea trotuarului, omul desculţ, cu pălăria trasă pe ochi, şedea lângă geamantanele mele şi-şi răsucea o ţigară.

XII

Răsfoiesc mereu capitole transcrise şi pagini de jurnal, şi mi se pare că dau de ecouri şi umbre, de frânturi de viaţă, lipite dezordonat, pueril, de parcă ar fi cuburi pe care un copil nu reuşeşte să le potrivească. Şi parcă nu eu am ţinut în mână personajele mele, ci ele pe mine. Am vrut să scap de sclavia mătuşilor, de mrejele casei bătrânei Caţian, şi le-am cărat după mine în odaia studenţească, din 13, *rue* Jules Simon, în camera mobilată a coanei Valeriţa şi la etajul şapte al unui bloc neterminat. Pereţii nu erau încă uscaţi. Zidurile n-aveau secrete. Aşa le voiam: fără amintiri, fără ecouri. Parchetul nu va scârţâi sub apăsarea unor paşi de năluci, fiindcă între zidurile astea viaţa începe cu mine. Dar uite, întorc foaie cu foaie şi dau de alte umbre. Ele m-au împiedicat să privesc în jurul meu, să văd ce se întâmplă pe lume. Dar într-o zi am dat de Lisandra...

Era o seară ploioasă şi tristă. O seară opacă, o seară de război, mai neagră ca oricare noapte. Prin pâcla groasă a norilor nu străbătea nicio stea. Ferestrele, sever camuflate. Oraşul parcă era de cărbune. Pe caldarâmul umed mă urmăreau de mult aceiaşi paşi. Uneori îi pierdeam în zgomotul unei maşini. Dar reveneau în aceeaşi cadenţă. *Petit ruisseau qui cours après toy-même...*[1] Poate nu-mi voi aminti niciodată cum a ajuns până la mine acest strop de poezie, cine a trăit o stare de suflet atât de înrudită cu a mea. Şi sigur că nu voi şti niciodată ai cui sunt aceşti paşi. Unde se va ascunde sunetul acestor paşi, în ce ecouri difuze va reveni, în ce împrejurări, îngrijorări, va răsuna din nou.

O fâşie de lumină subţire a spart întunericul. Miros de plăcintă; eram în dreptul simigeriei. Paşii s-au pierdut. Dar au apărut iar

[1] Vers din St. Amant – *Pârâiaş ce alergi căutându-te pe tine* (fr.)

aproape de casă. Aş fi jurat că e un bărbat care mă urmăreşte. Dintr-o clipă într-alta, mă aşteptam să aud: „Urâtă vreme... Nu vă e urât să circulaţi la ora asta? Îmi daţi voie să vă însoţesc? De ce nu răspundeţi? Sunteţi căsătorită? De ce sunteţi aşa de răutăcioasă?" Sau poate va folosi formula cealaltă: „Mi se pare că v-am întâlnit într-un adăpost. Duduia nu răspunde? De ce e duduia răutăcioasă?" Până la acest „răutăcioasă", care îmi dădea senzaţia răului de mare, totul mi se părea suportabil.

Plopul bisericii se ivi în colţul străzii, profilându-se pe cer mai negru decât întunericul dens.

– Nu vă supăraţi că mă folosesc de atâta timp de lanterna dumneavoastră...

O voce de femeie, plăcută, limpede ca un clopoţel de argint.

– Dimpotrivă.

M-am oprit curioasă.

– Îmi pare rău că n-am făcut drumul împreună. Eram sigură că mă urmăreşte un bărbat.

– La nevoie, m-aş fi ţinut şi după lanterna unui bărbat...

Ce timbru cunoscut şi ce sinceritate!

– Deosebirea e că noi nu-i invităm la cinema când avem nevoie de lanterna lor, am spus.

– Nici ei totdeauna.

Eram în faţa casei când a sunat alarma. Am iuţit pasul. Necunoscuta păşea alături de mine. Am deschis uşa.

– Să intrăm. Locuiesc chiar aici. Adăpostul e bun.

În sală, becul înfăşurat în hârtie albastră răspândea o lumină săracă, verzuie. Ascensorul cobora şi urca. Lumea intra grăbită pe uşa din faţă, pe cea din dos. Cele mai multe, figuri cunoscute. Una din ele semăna cu bătrâna Caţian. Avea aproape o sută de ani şi cobora prima în adăpost; sprintenă, grăbită, cu un geamantan ponosit, în care tare aş fi vrut să ştiu ce comoară ascunde! Vecinii o necăjeau: „Nu vrei să mori". „Mai am atât de puţin de trăit", răspundea cu un fel de cochetărie comică, tristă.

Nu ştiu cum a căzut lumina pe chipul femeii care intrase cu mine. Cu părul vârât sub basc, părea tunsă chilug şi semăna cu fata care-mi dăduse pachetul cu manifeste...

– Niciun cuvânt, a murmurat, strângându-mi mâna. Niciun nume.

Aş fi vrut să-i smulg bascul, să-i văd claia arămie, să-i regăsesc glasul.

– La ce etaj? m-a întrebat.

– La ultimul.

„Lumina! Lumina!" striga cineva pe stradă de câte ori se deschidea uşa.

– Mă duc să închid ferestrele, să-mi iau o valiză. Mă întorc imediat.

Lis m-a urmat. *Petit ruisseau qui cours après toy-même...* Mi-am amintit de Parisul descris de Carco, de cheiurile Senei...

În casă, întuneric opac. Cerul, înnourat. Aş fi vrut să închid ferestrele şi să aprind lumina.

– Nu, Mirona, lasă totul aşa. Coboară în adăpost. Te aştept aici.

– Rămân şi eu. De cele mai multe ori, avioanele trec mai departe, spre Ploieşti. Bombardamentele astea ne-au făcut nervii praf.

– Ce vrei?! Hitleriştii au împânat ţara cu obiective militare. Regiunea petroliferă, căile de comunicaţie, oraşele, satele, totul se preface în ruină. Trebuie să scăpăm de nemţi cu o zi mai devreme.

– Ce miracol întâlnirea noastră, Lis! Parcă tot mi-e frică să nu dispari. Gian spunea: *„Lis c'est une étoile filante*[1]. Dispare fără să apuci să-ţi exprimi o dorinţă."

– Şi dacă ar fi să-ţi exprimi o dorinţă, Mirona?

– Aş cere să rămâi noaptea asta aici. Mi se pare că avem să ne spunem o mulţime de lucruri. Hai să stăm mai departe de fereastră. Uite acolo, pe valiză, ca să ni se pară că suntem în adăpost. E plină de caiete.

– Ai terminat romanul?

Ce fericită eram că-şi aducea aminte!

– Câteva capitole. Dar am un jurnal... Şi multe însemnări. Dacă ar fi lumină, ai vedea ce s-a adunat pe masă.

Aşteptam să-mi vorbească de Octav.

– Cine stă alături, Mirona?

---

[1] *Lis este o stea căzătoare* (fr.)

– La stânga – baia, chicineta. La dreapta locuieşte bătrâna Metzel.

I-am povestit în ce împrejurări am cunoscut-o.

– Şi deasupra? Odăile de serviciu?

– Nu, o terasă. Poţi să fii liniştită.

M-a strâns lângă ea.

– Şi cu dragostea, Mirona?...

– S-a încheiat cu o călătorie de şaizeci de ore. Un tren pe aceeaşi linie a fost mitraliat. Aproape de gară, alt bombardament. M-am lipit de un stâlp, la parterul unei clădiri neterminate. Un nebun îmi povestea tot felul de grozăvii... De atunci, ba visez oameni spânzuraţi, ba femei care-şi aruncă copiii printre gratii. Degeaba îmi spun când mă trezesc „Era nebun..." Poate că nu era...

– Acum un an, când s-a prăbuşit avionul peste închisoarea de femei din Ploieşti, mamele care aveau copii au încercat să-i salveze, aruncându-i printre gratii cu orice risc. Uşile erau ferecate. Directorul închisorii, gardienii, la adăpost... N-ai citit în ziar, Mirona?...

– Nu citesc ziarele... Veştile pătrund aici prin ziduri, prin ferestrele camuflate. În adăpost urlă la radio postul *Ilse zwo*. Nemţii vor să ne convingă că au arme secrete: V unu, V doi, V trei... În ziare, aceleaşi minciuni.

– Şi totuşi, dacă ştii să citeşti printre rânduri şi să faci legătura între fapte, vezi că acţiunile de sabotaj s-au înmulţit şi se intensifică zi de zi. Multe fabrici au tras obloanele. Sar în aer trenuri cu muniţii, pe Dunăre şlepuri. Muncitorii din porturi îşi încrucişează braţele. N-ai observat că de la o vreme guvernul e înjurat în gura mare? Deunăzi, în tramvai, au tăbărât călătorii, au dezarmat un soldat hitlerist şi l-au bătut măr. Cred că nici incidentul ăsta n-a fost întâmplător.

– Parcă-l aud pe Jacquot: „Nimic nu-i întâmplător, micuţa mea Mirona".

– Ţinea mult la tine. *Mirona c'est une brave fille*... Şi Jacquot ştia să cântărească un om.

– Uneori visez că sunt îndrăgostită de el. Sunt singurele vise frumoase. Când mă trezesc, mă simt ca un copil orfan.

– Dădea mereu câte-o raită peste Pirinei, cu avionul, până când l-au prins fasciştii. L-au zvârlit de viu într-o groapă şi au aruncat pământ peste el. *Los caballeros.* Glumele lor sinistre, metodele lor.

– Dar a scăpat!...

– Un câine a simţit că mişcă ceva sub pământ şi a râcâit cu botul, cu labele. Un ţăran, trecând pe acolo, l-a dezgropat şi l-a îngrijit cu devotament. Aşa cum ar fi îngrijit rănile Spaniei.

Nu ştiu de ce nu îndrăzneam s-o întreb de Octav.

– Gian mi-a scris că te-ai întâlnit cu sora lui.

– Giulia e o fată curajoasă, un om minunat. Eu eram cu burta la nas, nu mai eram bună de nimic.

– Ai un copil, Lis?

– O fetiţă, Fiameta...

– Când te-ai întors în ţară?

– La sfârşitul lui '37. Cu mari greutăţi şi peripeţii...

– Şi Octav?...

– În septembrie '38, Liga Naţiunilor a hotărât retragerea brigăzilor internaţionale din Spania. Oamenii au fost cantonaţi în diferite locuri, în vederea repatrierii. Dar în a doua jumătate a lui ianuarie '39, în urma unor atacuri pe frontul din Catalonia, guvernul republican a făcut apel la foştii voluntari, care au răspuns „prezent" şi au continuat lupta... Azi toţi, toţi câţi mai trăiesc – glasul Lisandrei se înecă – luptă în Rezistenţă. Cred că unii au reuşit totuşi să ajungă în Uniunea Sovietică. Poate Jacquot...

– Dar cum?

– Într-un singur fel ar fi fost posibil. Dacă au izbutit să fugă sau să plece de pe teritoriul ocupat sau de unde se aflau, în nordul Africii sau în Anglia. Acum un an, un post de radio german semnala prezenţa unui avion francez pe Frontul de Est. Ştirea s-a confirmat la 23 martie, când o escadră franceză a avut prima misiune de luptă, primul zbor. Când trupele sovietice au trecut Niemenul, au fost protejate de bombardiere sovietice şi de avioane de vânătoare franceze. Nu pot să-mi închipui că Jacquot nu e acolo, lângă copiii revoluţiei. Spune, Mirona, ce-ai făcut atunci cu manifestele?

I-am povestit ce s-a întâmplat acasă.

– Îmi pare rău.

– Eu îți sunt recunoscătoare. Familia s-a speriat și m-a lăsat să plec. Nu mai am nicio legătură cu ai mei. Ce ciudat suna „ai mei"! N-am nici rude, nici prieteni. Poți să ai încredere, Lis.

– Dacă n-aș avea încredere n-aș fi aici.

– De ce îți pui viața în pericol dacă ai un copil?

– Mai sunt și alți copii pe lume, Mirona. Al meu nu poate să fie fericit într-o lume în care sunt atâția copii flămânzi, persecutați, uciși...

– Și nu ți-e frică de închisoare, de lagăr?

– Dar ție, Mirona, ție nu ți-e frică? Și tu ai putea să intri în închisoare, în lagăr, dacă m-ai găzdui. Gândește-te bine, pot să rămân câteva zile la tine? Pentru asta am venit.

Azi, într-o călătorie în jurul odăii, i-am prezentat Lisandrei pe prietenii mei: Confucius – o teracotă dăruită de Gian – instalat într-un jilț, privind peste umăr, Diana, statuetă de bronz, cu gâtul întins ca un arc. Un tablou de Marta Lena, reprezentând un bâlci, și o pictură pe sticlă, nesemnată: un călăreț care ar putea fi Don Quijote.

– Rosinanta are trei picioare, și toate de lemn, se încruntă Lis. Și parcă ține o umbrelă deschisă.

– E un palmier... Tabloul este rezultatul unei experiențe cu mescalină. Un fel de opium mexican, care produce fenomene de audiție colorată. Sunetelor le corespund culori și viziuni...

Lisandra se uita amețită când la tablou, când la mine.

– Se pare că profesorul care a făcut experiența le-a pus unor pictori puțin zahăr pe limbă și muzică pe discuri... Și a ieșit tabloul...

– Mirona, sper că tu nu scrii sub influența mescalinei...

– Și totuși, uneori mi se pare că am halucinații. De exemplu, atunci pe stradă, când ai apărut ca din pământ și mi-ai cerut să schimbăm pachetele. Și chiar aseară. Cu părul vârât sub basc ești foarte schimbată.

– Nu din cauza basculului, Mirona. Nu e nevoie să fii politicoasă. Schimbările se fac pe dinăuntru. Fiecare zi de război trage o liniuță pe răboj. Și Lisandra își trecu degetele pe frunte, pe tâmple. Apoi, aruncându-și privirea peste masa plină de caiete și hârtii: Ce-a devenit Fana?

– Îți aduci aminte?

I-am povestit despre călătoria la Monaco. Despre ceea ce a urmat la Triest.

– L-ai iubit, Mirona?

– Cred că amândoi am vrut să construim o iubire. Parcă ne aflam în fața unei prăpăstii și aveam groaza și atracția vidului. Era poate presimțirea războiului, nu știu... Gian era prea tânăr, nu avea încredere nici în el, nici în viață. Dar ce mult s-a schimbat!

I-am redat pasaje din ultima lui scrisoare. O știam pe de rost.

– Vezi, Mirona, a trebuit să răsune pasul de gâscă pe cheiurile Senei ca să-și dea seama și Gian și alții că pământul nu se învârtește în jurul unor drame personale, ci al unor ciocniri de interese care sufocă poporul la fel peste tot. Acolo unde viața e în pericol la tot pasul, acolo o iubești mai mult și o aperi mai dârz. Acolo ai prilejul să te descoperi. Te obligă să alegi, să fii un vierme, sau un erou.

– Dar oamenii obișnuiți?

– Când o casă ia foc, vezi oameni cât se poate de obișnuiți, care sar să salveze un copil cu riscul vieții. Deși nu s-au gândit niciodată că ar fi în stare. Sigur că sunt și unii care trec mai departe. „De ce să te legi la cap dacă nu te doare?" Nu se gândesc că focul de la casa vecină poate să cuprindă propria lor casă, poate să atingă scumpa lor piele. Și Lisandra îmi puse mâinile pe umeri, privindu-mă drept în față: Spune, Mirona, ai vrea să-i înștiințezi pe prietenii mei că bârlogul în care stăteam a fost descoperit? M-a urmărit o Škodă argintie... Nu știu cum am scăpat. Am schimbat două autobuze, trei tramvaie...

Școala primară din cartierul Grivița, unde trebuia să duc învățătoarei un cuvânt din partea Lisandrei, are două clase: una lipită

de o cârciumă – când beţivii greşesc uşa, trec pe acolo şi întrerup lecţia cu înjurăturile cele mai triviale –, alta peste drum, pe maidan. Şobolanii fură în recreaţie mâncarea copiilor.

În acelaşi cartier era casa spălătoresei.

Când am bătut în uşă, n-a deschis nimeni. Am apăsat pe clanţă şi am intrat. În faţa mea, o perdea groasă de aburi, dincolo de care se mişcau umbre omeneşti; parcă erau schelete de copii într-o baie de aburi. Dindărătul unui cazan de rufe a apărut o femeie.

– Intraţi mai repede! s-a răstit la mine. Răcesc copiii. Răcesc numaidecât. Sunt jilavi de aburii ăştia. Numaidecât răcesc.

Femeia spăla, fierbea rufe şi le usca acolo, în odaia aceea, în care mâncau, dormeau, trăiau patru suflete.

I-am spus pentru ce am venit.

– Trebuie să iau un pachet... cu o bluză...

– Da, o bluză şi o fustă... Sunt pregătite... Trebuia să le duc...

– Tocmai că nu trebuie să le duci... Nu mai e nevoie să treci pe acolo...

– Da... Da, înţeleg.

Căutam să mă obişnuiesc cu ce vedeam; umbre de copii, schelete, mişcându-se în aburi.

– Altădată mergeam să spăl pe la case. Aici era bine, aer curat, uscat. Dar acum, de când mi s-a prăpădit fata, n-am cu cine să-i las.

– N-ai cu ce să-i îmbraci?

Copiii erau goi-goluţi.

– Ba, aş mai avea câte ceva, dar se umezesc toate pe ei. Numaidecât se umezesc. Veniţi încoa, Marinică, Ionică! Hai, Stăncuţo... Hai, vino încoa...

Fetiţa avea ochii imenşi, şi cearcănele îi măreau şi mai mult. Mă cerceta gravă, tăcea. I-am vorbit. N-a răspuns. N-a surâs.

– Aşa e ea, tăcută.

– Vorbeşte? am întrebat cu inima strânsă.

– Ei, cum să nu?! Toate le ştie. Ca oamenii mari. Hai, Stăncuţo, o îndemna bunica, ce vrei să-ţi aducă domnişoara? Bomboane?

Fetiţa tăcea şi nu-şi lua ochii de la mine. Băieţii răspundeau în locul ei. Aveau şase-şapte ani, dar păreau mult mai mici.

Stăncuța nu părea mai mult de trei ani, deși avea patru. Tăcea și mă privea serioasă.

Am luat-o în brațe. Pielea îi era umedă, părul – ud. A pus capul pe umărul meu și a suspinat ca o bătrână.

– Îi place jacheta dumneavoastră, că e uscată, mi-a spus bunica.

Fetița stătea ghemuită la pieptul meu și suspina. Când am lăsat-o jos, a ridicat brațele slabe ca fusul. Sub fruntea mare, bombată, pe care era lipit părul ud, ochii mari mă cercetau sfâșietor de triști.

– Vrei să te mai iau în brațe, Stăncuțo, îți place?

A clătinat din cap.

– Da...

– Îi place! au strigat băieții deodată.

– Îmi place, a repetat fetița, în șoaptă.

– Nu știe să râdă, mi-a explicat bunica. Taică-su a plecat pe front când avea un an. Maică-sa ofta... Pe urmă nu știu cum a răcit, s-a îmbolnăvit și s-a prăpădit. Alte bocete în casă. Și uite-așa, într-un bocet am dus-o. De când s-a născut, nimeni n-a râs în casă aici...

Se luminează de ziuă. Aș vrea să continui să scriu, dar e foarte târziu și sunt obosită. „E târziu", spunea pe vremuri bunicul, dar mie nu-mi era somn niciodată. Eu voiam să aud povestea mai departe, mereu mai departe... Uneori, omulețul cu ochii galbeni și aerul veșnic vinovat adormea istovit, iar eu îi număram cutele frunții. Mi se părea o adevărată comoară cutia aceea plină de basme, fruntea scorojită a bunicului meu.

De ce mă lăsa bunicul să cred că dincolo de zidurile casei noastre trăiesc copii fericiți, mici Feți-Frumoși și Cosânzene? De ce nu mi-a spus niciodată că există copii care nu știu să râdă, care au pielea jilavă și plâng de bucurie când dau de o haină uscată? De ce nu mi-a spus ce înseamnă *Cui non riderunt parentes...?* Cărora părinții nu le-au zâmbit...

Azi am avut o întâlnire cu un necunoscut. Ținea în mână revista *Cinema*. Se înserase.

– A înflorit liliacul, am spus.

Cred că-mi tremura glasul.

– Prefer lamele Gilette, mi-a răspuns luându-mă de braţ.

Îmi săruta mâinile repezit şi trăgea cu coada ochiului peste umărul meu.

Trecea cineva, altminteri nu mi-ar fi spus:

– Ce bine îţi stă rochia asta!...

Şi în timp ce mă înălţăm pe vârfuri, în timp ce-l sărutam pe obraz, i-am şoptit:

– O Škodă argintie...

Două siluete îmbrăţişate se pierdeau în ceaţa amurgului. Un băiat şi o fată... Pe ea o cheamă Mirona, pe el nu ştiu cum îl cheamă, nu ştiu cum arată la faţă, şi poate n-am să ştiu niciodată, dar obrazul lui mirosea a frunză, a tutun şi a soare.

În seara asta, când i-am dat pijamaua, Lisandra mi-a spus:

– E ultima dată că o pun. Mâine plec. Casa asta nu mai e bună pentru mine. Ai putea să fii urmărită şi tu. Spune, Mirona, ai vrea să intri într-o tipografie? Mi-ai spus că-l cunoşti pe doctorul Grecea.

– De trei ani îi dau lecţii de franceză băieţelului... E lecţia mea din Cotroceni...

– Dacă vrei să publici o carte, prima ta carte, e destul de firesc să vrei să vezi cum arată o tipografie. Doctorul Grecea lucrează la cabinetul medical al *Cărţii Româneşti*. Ştie că scrii un roman?

– De fiecare dată mă întreabă: „Când apare?"

– Am să-ţi spun cum să procedezi.

O clădire în cărămidă roşie. Zgomotul maşinilor ajungea până în stradă. M-am oprit în poartă şi, uitând o clipă scopul vizitei mele, am privit fascinată: Tipografie! Oare va intra manuscrisul meu într-o tipografie? Căutam să imaginez drumul pe care trebuie să-l parcurgă foile care s-au adunat pe masă până vor ajunge într-o tipografie, şi apoi, prinse între scoarţe cu titlul şi numele autorului, o carte în librării...

Cu toate emoţiile învălmăşite, am urcat scările.

În cabinetul doctorului, sora care m-a primit avea o privire rece, bănuitoare. În schimb doctorul, pleşuv, rotund la faţă, era parcă mai expansiv ca de obicei.

– Profesoara lui Petrică! Şi, ca şi când ar fi uitat cum mă cheamă, adăugă: Scriitoarea. Are o carte gata să vadă lumina tiparului. Prima carte. Şi vrea să vadă cum arată o tipografie, adică pe ce mâini începe copilul... Scriitorii sunt curioşi, iscoditori. Altfel, cum ar descrie un bărbat durerile facerii?

Deşi râdea jovial, nu era în apele lui, parcă el era acela care avea ceva de ascuns... Poate o legătură cu sora Mariana...

– Numărul medicilor scriitori e impresionant. Uite, nu-mi vine în minte decât Axel Munthe, ca să nu mai vorbim de poeţi. Şi eu am scris...

Am îngheţat. Parola era: „Şi eu am scris poezii", şi trebuia să o spuie un muncitor în tipografie. „Să fii calmă, Mirona... şi degajată... Aşteaptă să repete... în zgomotul maşinilor, nimeni n-o să bage de seamă." Dar iată că uşa se deschide, şi un om în halat albastru dă buzna:

– Domnule doctor, trebuie să veniţi cu mine. Are peritonită. Nevasta...

– De unde ştii că e peritonită?

Îmblânzită, sora Mariana mă întrebă ce scriu.

– Un roman.

– De dragoste?

Eu eram atentă la ce spunea muncitorul.

– Am şase copii, dom'le doctor...

– Stai, omule. Nu te pierde cu firea. Tocmai vorbeam despre doctori care scriu romane. Şi către mine: Uite şi zeţari care ştiu medicină.

Omul se întoarse spre mine. Apoi, către doctor, cu toată hotărârea:

– Trebuie să mergem împreună. E în camera de gardă, la Colţea. Nu-s locuri...

Plictisit, dar şi intimidat, doctorul găsi o soluţie:

– Merge sora Mariana cu dumneata. Medicul-şef o cunoaşte, are mai multă trecere decât mine. Eu vă ajung din urmă. Viu cu maşina. Dau o raită prin tipografie.

23 august

Aş fi vrut să descriu în continuare tipografia, zgomotul rotativelor, mirosul de hârtie, de cerneală şi tot ce am simţit în clipa când omul, explicându-mi cum merge maşina, mă privea drept în ochi, dar strângând pleoapele, de parcă l-ar fi jenat soarele, repeta cu modestie: „Şi eu am scris poezii". Clipa când foiţele pe care mi le încredinţase Lisandra treceau în mâna lui aspră mi-a dat o emoţie pe care n-am s-o uit niciodată.

Dar oraşul s-a trezit ca la atingerea unei baghete magice. Casa parcă a fost luată cu asalt. Zgomot pe scări, pe săli şi pe stradă. Nu se desprindea decât un singur cuvânt: Pace! În uşă bătăi violente.

– Pace, Mirona, deschide! E pace!

Tomiţă m-a luat de mână şi m-a tras după el.

– Ei, Mirona, trezeşte-te! N-auzi? E pace! Tu nu asculţi la radio? Am întors armele. Suntem acum şi noi în Frontul antihitlerist. Miniştrii au fost arestaţi la palat.

Pe scară se îmbrăţişau nevasta colonelului cu farmacista şi toţi cei care în adăpost se certau pentru un loc, mai aproape sau mai departe de uşă, pentru oxigenul pe care-l consumau căţelul sau pisica vecinei.

– Ei, Mirona! se răsti Tomiţă. Ce, nu înţelegi? Eu ştiam dinainte. Am şi o broşură, am să ţi-o arăt. Tata o să iasă din închisoare. Chiar în noaptea asta. Mama s-a dus să-l aducă.

Nu ştiu de unde a apărut bătrâna Metzel. Buzele îi tremurau. Faţa îi era udă de lacrimi.

– Crezi într-adevăr? Crezi că s-a terminat?

Mă privea cu ochii mari, de un albastru-palid, în care parcă se luptau bucuria cu grija. Faţa, mai descreţită, prinsese parcă oarecare culoare. Sprâncenele se ridicau şi coborau, trădând un neastâmpăr ciudat.

– Armistiţiu! îi răspunse mecanicul blocului. S-a semnat armistiţiul...

Vecinii se îmbrânceau de parcă ar fi avut nevoie de cât mai mult spaţiu pentru bucuria lor.

– Armata noastră a întors armele!

– Unităţile noastre erau pregătite... vorbeau unii şi alţii, de-a valma.

Bătrâna îmi strângea mâna. Nu mai era rece ca de obicei, dar era aceeaşi mână pe care o ţinusem de atâtea ori într-a mea în clipele grele. O mână totdeauna speriată. Nu auzeam ce spune, dar ştiam ce gândeşte: „O să am veşti de la Fredi... O să-mi văd nepoţeii; pe Rodişor şi pe Ginel... Are să-mi scrie nora mea, Etta..."

– Pacea asta o să vă iasă pe nas, se auzi o voce spartă, stridentă.

Era madam Lilette, croitoreasa, singura care mai aştepta o minune de la Berchtesgaden.

– Ce-ai spus? săriră, gata s-o ia la bătaie, vecinii, indignaţi.

– E nebună! căuta s-o apere cât de cât soţul ei, tapiţerul, un om cumsecade şi blând.

– E hitleristă! strigă Tomiţă, mai indignat ca toţi ceilalţi.

Lumea în stradă parcă era beată. Veselie, vacarm de nedescris. Toţi strigau, se îmbrăţişau, râdeau, fiecare auzise la radio că România a întors armele împotriva Germaniei. Şeful guvernului, şeful Siguranţei şi alţi şefi au fost arestaţi...

Împinsă de entuziasmul unui grup, m-am pomenit în casa de peste drum şi am urcat pe scări necunoscute. Dar de cum am intrat, am întâlnit figurile din adăpost. Fiecare avea un păhărel în mână, ciocneau unii cu alţii şi comentau ştirile, despre armistiţiu, pace, insurecţia armată... Gazda, soţia gazetarului, mi-a dat un păhărel, mi-a turnat vişinată.

– O păstram pentru zile mari, şi azi ori e zi mare, ori nu mai e! Hai să ciocnim!

– Să ciocnim! făcu soţul ei, exuberant.

Şi luându-şi nevasta în braţe, o învârti într-un dans improvizat.

Ea, mică şi îndesată, se împiedica în cămaşa lungă, peste care îşi pusese în grabă o rochie de casă, cu nasturii încheiaţi anapoda. El, peste cămaşa cu râuri, purta un halat cu şnurul dezlegat. Niciun pas de-al ei nu se nimerea cu vreunul de-al lui. Dar ţopăiau fericiţi. Nu ştiu cum s-a încins hora şi cum am intrat în vârtej.

Dar când, mai târziu, m-am desprins, am simțit fiorul unei griji, o îndoială. La fel ca Tomiță, nu sesizam prea bine deosebirea între armistițiu și pace. Vestea era prea mare și venise parcă prea brusc. Nu-i puteam pipăi realitatea. Războiul? Zeci de imagini se depănau în mintea mea. Frânturi grăbite, învălmășite, apăsătoare se îmbulzeau, împiedicându-mă să am aceeași stare de euforie. Era și grija pentru Lisandra, care nu dăduse de mult semne de viață. Căutam în mulțimea care se mișca în fața mea și vorbea, și râdea zgomotos, părul ei aprins, ochii ei castanii, catifelați, vii. Îmi lipseau mâinile ei pe umărul meu.

Când am ieșit în stradă, ciripeau păsările, cânta un cocoș. Era o lumină curată, albastră-verzuie, de noapte polară. Îmi venea să strig: „Unde ești, Lis?" Mi-o închipuiam deschizând toate porțile pe unde ar fi putut să intre libertatea și pacea.

Acasă, în lumina zorilor care mijeau și a lunii care încă veghea, am găsit-o pe bătrâna Metzel ghemuită lângă aparatul de radio. Avea obiceiul să asculte diferite posturi, în nădejdea – absurdă, bineînțeles –, că pe calea undelor va afla ceva despre feciorul ei. M-am așezat pe un scăunel alături, când, foarte emoționată, mi-a spus:

– Parisul va fi eliberat. În aceeași zi cu ieșirea României din război... Da, parcă așa a spus la radio.

Am luat-o pe bătrâna Metzel în brațe, gata s-o sufoc. Am luat-o de mână și am ieșit pe terasă. Și m-am simțit deodată atât de ușoară, că nu m-aș fi mirat să-mi iau zborul, atât de mare, că nu m-aș fi temut să mă măsor cu viața. Era o lumină cum nu mai văzusem. Cerul, ca o imensă lacrimă albastră. Cine și-ar fi închipuit că peste câteva ore...

24 august

Avioanele cu crucea încârligată se ridică de pe aerodromul de la Pipera și împrăștie moartea la întâmplare, orbește, asupra orașului, peste case, școli, spitale, biserici. Luat parcă de friguri, blocul nostru se zgâlțâie. Miros de pulbere și praf intră prin gemulețele sparte ale spălătoriei în boxele pivniței. Molozul cade

din pereți. Clădirea se zguduie neîntrerupt. Caut să-i dau curaj bătrânei Metzel.

– Lasă, că trece; încă puțin, și trece...

– Numai de mi-aș vedea băiatul, și murmură ca o litanie: Fredi... Fredi...

Nerăbdători, unii ies din adăpost, alții, înfricoșați, intră. Dar veștile intră și ele cu aceeași forță și ne aduc oxigenul de care avem nevoie: „Armata noastră, susținută de corpul aviației, a început acțiunea de eliberare a Capitalei... Nemții încearcă să intimideze populația cu covoare de bombe. Mai rău o îndârjește. Președinția, Telefoanele, Radioul, toate sunt ocupate de noi."

– Acum putem vorbi deschis, spune mecanicul blocului. Peste tot, acționează gărzi patriotice, înarmate.

– Fiul nostru a trecut adineauri pe aici să ne liniștească. Nu e singur, ne asigură ziaristul, e cu tot tineretul de la Vulcan, de la Atelierele Grivița. Două mii de patrioți susțin armata noastră.

Tomiță sare ca un ied:

– L-am văzut pe Barbu cu bicicleta. Se dau lupte la Băneasa. Poartă brasardă cu litera P. Dacă aș avea și eu o bicicletă!

– Am să-ți dau bicicleta mea, Tomiță.

Tare mi-e drag acest băiețel, cu urechi clăpăuge, inimos, inteligent, curajos.

– Ai tu o bicicletă? Unde e?

– Undeva într-un pod. Îți promit că dacă se liniștesc lucrurile...

– Păi cum să se liniștească, dacă noi stăm în pivniță, și bicicleta e în pod? Hai să ieșim, Mirona. Ce, e mare lucru să ajungem la Băneasa?

Dar pământul se zguduie din nou. Parcă se prăvălesc ziduri. Ușa cade și o mulțime de oameni năvălesc, împinși parcă din spate de o forță nevăzută, uriașă.

– S-au spart țevile... apă... apă... strigă unii și alții.

Mecanicul aprinde o lanternă. O fetiță cade în brațele lui. Se aude un țipăt disperat:

– Sofica!

Dinspre spălătorie, dinspre uscătorie, lumea dă năvală, cu copii în brațe, pe umeri.

– S-a blocat intrarea...

– Nu faceţi panică! răsună vocea mecanicului, cu atâta am ploare, încât se face linişte. Avem pe unde să ieşim... Un târ năcop...

– Ştiu eu unde e, sări Tomiţă.

– Nu dau voie, protestă madam Lilette, croitoreasa.

– Cine te întreabă? o repezi soţul ei.

– Există pe scara de serviciu o uşă care a fost zidită, îmi explică Tomiţă. Pe uşa aia se intră în apartamentul ei...

– Îmi rămâne casa vraişte, se văita croitoreasa.

Tomiţă aduse târnăcopul.

Mi-am făcut loc şi am ieşit în spălătorie, să văd ce se întâmplă. Apa ajungea până la glezne. Am încercat să-i liniştesc pe oameni spunându-le cum se poate ieşi.

– N-auziţi lovituri de târnăcop? Panica nu-i bună la nimic. Nici când casa ia foc oamenii nu mor din cauza flăcărilor. Panica e mai rea decât focul şi apa.

Setea de aer, de lumină şi veşti i-a făcut pe mulţi să părăsească adăpostul. Spre surprinderea mea, blocul nostru era în picioare. Bomba – cât o minge de fotbal, mă asigură Tomiţă – se îngropase în buza trotuarului. Tabla acoperişului, smulsă parcă de dinţi uriaşi, atârna jalnic, şi geamurile erau toate sparte.

În colţul străzii, pe stânga, o casă prăbuşită. În poarta Cişmigiului, un copac zăcea la pământ, ca doborât de trăsnet. Un soldat fără chipiu, cu părul şi hainele acoperite de praf – părea mai curând un zidar –, se uita la mine zăpăcit.

– Era gata să mă curăţ, acum, la spartul târgului. Chiar aici, la podul Mihai Vodă. Aveau hitleriştii un sediu acolo. S-a zis cu ei! Şi ridicând privirea spre cer: Ăsta-i Heickel, îl recunosc după motor. Cu „Ştiucile" s-a terminat. Mai au la Breaza câteva Heickel... E aici un adăpost, spuse apoi ascultând atent zgomotul motoarelor. Pe Calea Rahovei a trecut o maşină cu nemţi. De dimineaţă. Pe trotuar, la câţiva paşi de mine, un ofiţer de-al nostru. Nemţii au oprit maşina, au tras în el şi au trecut mai departe. M-am aplecat să-l ajut, a sărit şi altă lume. Degeaba...

Era mort... Azi am scăpat de două ori. Dar văd că se îngroaşă gluma. E colea un şanţ acoperit...

– Abia am ieşit din pivniţă. Îmi ajunge.

Soldatul mă luă de mână şi mă trase spre şanţ. N-am apucat să intrăm, că s-a cutremurat iar pământul.

Îmi aminteam cuvintele Lisandrei: „*Los caballeros*... Au vrut să-l îngroape de viu pe Jacquot. Glumele lor sinistre... metodele lor."

– Două tancuri nemţeşti au încercat de dimineaţă să intre în Bucureşti, le-au doborât ai noştri, spunea ostaşul. Un sergent, zece soldaţi şi câţiva oameni din garda patriotică le-au blocat retragerea spre Ploieşti. Gata, s-a terminat. Am avut noroc şi de data asta. Se roagă mama pentru mine.

Când am ieşit la lumină, în poarta Cişmigiului, o ambulanţă ridica pe targă un rănit. Am trecut pe lângă groapa unde căzuse bomba şi am ieşit în bulevard. Ardea Ministerul Justiţiei. Într-un copac atârnau, ca într-un cuier, o haină bărbătească, un fular înflorat. Dincolo, în Intrarea Zalomit, suflul bombei aruncase în stradă mobile, haine, tot felul de obiecte de artă şi multe tablouri. Trebuie să fi fost casa unui colecţionar. Printre pânzele călcate în picioare, împunse parcă de baionete, am recunoscut portretele Martei... Mi se părea c-o aud: „Eu nu fac politică, eu fac portrete..."

În dreapta Cercului militar, doi tineri binedispuşi fumau ţigări de foi, lungi şi subţiri. Văzând nedumerirea mea, au început să râdă.

– E prima dată că umblăm fără agenţi după noi...

Dar zguduitura care a urmat ne-a obligat să intrăm în adăpostul clădirii. Niciodată pământul nu s-a cutremurat atât de violent.

A fost ultima lovitură... Şi Teatrul Naţional a primit-o în plin.

26 august

Cerul e fără limite, noaptea, ireal de frumoasă şi parcă fără sfârşit. Casa e fără geamuri; fereastra şi uşa dinspre terasă, smulse din ţâţâni.

Scriu la flacăra unei lumânări, lampa e la pământ. Au dispărut de pe tavan umbrele lanţurilor de care era atârnată. Umbrele ca nişte pâlnii de gramofon ale celor trei cale, umbra gâtului întins al statuetei de bronz. Confucius şi-a pierdut o mână în această ultimă încăierare. La radio se transmite: „Până la ora 14, ultimele resturi hitleriste s-au predat".

Strada e pavată cu praf de sticlă. Peste mirosul de ars şi încins, de cărămidă şi zgură se simte răcoarea unei cascade uriaşe...

30 august

Tomiţă nu mai are astâmpăr.

– Vino, Mirona, vino să vezi! Toată lumea e pe stradă. N-ai o basma roşie să-ţi faci şi tu un steag, să-l pui pe terasă? Al meu e pe gardul de alături. Că de la noi din subsol nu se vede. Un soldat sovietic m-a luat în braţe. Hai mai repede...

Am alergat cu Tomiţă pe străzi. Toată lumea era afară cu copii în braţe, cu flori şi ţigări.

– Spune, Mirona, unde e podul cu bicicleta?

Tomiţă e convins că dacă ar avea o bicicletă ar ajunge cu ea la Berlin.

XIII

septembrie, 1944

Casa bătrânei Caţian era zăvorâtă straşnic. Geamurile, bătute în scânduri. Un lacăt mai mare ca de obicei, la poartă. Am sunat, sigură că cineva a fost lăsat de pază, că se va ivi din fundul curţii, din odăile dărăpănate ale slugilor. Nu se putea să nu se fi găsit vreo fină, vreo vecină, vreun nevoiaş... Familia mea se pricepea să ajute fără să dea nimic, ba chiar trăgând foloase. Şi într-adevăr, tot stăruind pe butonul soneriei, a apărut cineva din spatele chioşcului. Când s-a apropiat, am văzut o figură fără vârstă, o faţă fără culoare, cu buza tăiată. Un dinte rămânea descoperit, ca la mopşi. Dar ochii sclipeau buni, plini de căldură şi mi-erau cunoscuţi.

– Nu mă cunoşti, duduie Mirona?... Ei, bată-te norocul, ce-ai mai crescut! Erai de-o şchioapă... Eu sunt Mărioara.

Să fie oare Mărioara pe care pe vremuri au dat-o afară mătuşile mele din pricina unei forfecuţe care apoi s-a găsit?

– Cum de nu mă cunoaşteţi? Ne duceam în pod împreună, că vă era frică de şoareci... Eram şi eu o fetişcană, m-am mai schimbat.

Da, era o fată cu obrajii ca mărul domnesc; ochii îi jucau în cap isteţi, avea o coadă castanie, cât pumnul de groasă.

– Cum se poate? Mărioara?...

Îmi păru rău de brutalitatea întrebării mele.

– Nu-i uşor la stăpân... cu copil...

– Mărioara?! repetam prosteşte, în nădejdea că va protesta.

– Eu, domnişoară, chiar eu... Am căzut tocmai când trebuia să nasc. Vedeţi, mi-am tăiat buza. Buza asta mă poceşte de nu m-aţi recunoscut. Bine că a scăpat fata, Georgina...

De pe treptele de piatră ale casei cobora o fată negricioasă, slabă, cu umerii ridicaţi, osoşi, gâtul scurt. Aş fi jurat că-i cocoşată.

Bretonul, pletele negre cădeau pe umeri, amintind de o poză a Salomeei cerând capul lui Ioan. Ochii cenuşii, lungi, reci, faţa trecută.

– E domnişoara Mirona, spuse Mărioara.

Dar fata, ignorându-mă, îi întinse nişte bani.

– Pentru lumină, pentru apă şi gunoi. Vezi să nu te încurci. Să-mi aduci chitanţele.

Avea o voce de bărbat, o atitudine de stăpână. Îndreptându-şi umerii, cu capul sus, se înapoie în casă.

– Aşa e la început, urâcioasă, căută Mărioara s-o scuze. Crede că aţi venit la ghicit. Şi văzând că nu înţeleg: N-aţi auzit de Georgina? Dă în cafea şi în cărţi. Dar trebuie să puneţi ceaşca cu apă seara între geamuri. A doua zi faceţi cafeaua şi aduceţi ceaşca băută şi întoarsă.

Zăboveam în faţa treptelor de piatră, căutând să mă reculeg. Mărioara, fosta fată în casă, e din nou angajată. Şi şi-a adus fata, care dă în cafea şi în cărţi. Dar autoritatea cu care vorbea Georgina, excesiva încredere în propria ei persoană mi se păreau mai greu de înţeles decât necuviinţa faţă de mine. S-ar fi zis că banii care îi dădea pentru lumină, apă, gunoi erau ai ei.

– Cum de n-aţi auzit de Georgina? Nu primeşte pe fiştecine. Lume de soi, miniştri aşteaptă la rând, rămâne cu gura căscată.

– Spune-mi, Mărioara, mama e acasă?

– Nu, e la Sinaia, cu spitalu de răniţi. E numai domnişoarele acasă...

Curtea, atât cât se vedea din faţă, mi se părea acum mult mai mică... Rondurile de flori părăsite, pietrişul murdar, chioşcul mai pitic şi mai strâmb. În stânga, în locul gardului care ne despărţea de curtea vecină şi pe care mă căţăram, curioasă să ştiu ce se petrece acolo, se ridica acum zidul unei case cu ferestruici de serviciu şi balcoane înguste. Am trecut printr-un coridor în care am dat de acelaşi răcitor vechi, nefolosit de când mă ştiam, de aceleaşi reproduceri după scene de vânătoare şi curse de cai – domni cu joben şi doamne elegante, în stilul 1900. Trecând de cele câteva trepte care coborau în subsol, în odaia bunicului, m-am izbit de şifonierul cu oglindă. În faţa acestei oglinzi îmi încercam rochiile Fanei.

– Știți că s-a întors...

Mărioara se obișnuise să vorbească misterios, după obiceiul casei.

– Soțul duduii Neneea... A fugit de la balamuc. E aici.

Înfiorată, mi-am grăbit pașii și, cu aceeași spaimă ca în copilărie când treceam prin întuneric, am căutat ușa care dădea în sufragerie.

– În odaia lui domnu-mare stă acuma dumnealui. E liniștit, nu face rău la nimeni. Eu îi duc de mâncare. Numai o dată s-a înfuriat și a dat cu toporu în dulap.

– Era plin de lucruri, pe câte știu.

– Ticsit. Dar fiecare a tras dinăuntru ce a vrut. Și pe urmă, vorba aia: nici usturoi n-am mâncat, nici gura...

Oare știau și ele ceva despre faimosul brâu roșu?

– Cred că bicicleta e în pod, și ghetele cu patine. Aș vrea să le iau.

– Vă duc eu în pod mai târziu, să nu știe nimeni... Acu, dac-au prins de veste că ați venit...

Regăseam climatul casei bătrânei Cațian.

În hol aștepta o femeie cu pălărie roșie de pai, nou-nouță; mi se adresă familiar:

– Azi e cu toane. Îți ia banii degeaba. Ba îți mai cere și sfaturi... Dar ce să te bagi?... Fiecare cu ale lui. Uite-așa cum o vezi, un pui de cioară, ea ține toată hărăbaia asta de casă. Și pe bufnițele amândouă, și pe bărbatu-său și câți mai sunt...

– Georgina e măritată?

– Veniți prima dată? Atunci, n-aveți de unde să știți... S-a măritat cu nepotul bătrânei. Uite cum ne iscodește. Și arătându-mi portretul Catrinei Cațian: Doamne ferește! Parcă e vie! Apoi, pe un ton mai scăzut: A fost și asta un pui de lele... Și uitându-se la ceas: Nu mai aștept. Norocul dumitale. Te ia numaidecât. Pe-al meu l-a văzut în cafea exact așa cum e. La început îi da zor că poartă uniformă. Ce uniformă? N-am de-a face cu militarii, niște pârliți. Nu-i militar, zice. Uite, poartă o bavetă, un guleraș! Dar ce-i, copil mic? Nu, zice, parc-ar fi procuror. Și așa era... procuror.

În clipa aceea se iviră în uşă tanti Marie şi Neneea. Bărbiile mai teşite decât mi le aminteam, gurile mai rotunde, ochii mai bulbucaţi. Când pălăria roşie dispăru, se năpustiră mătuşile mele:

– Mirona, cum ai crescut...

– Da, zău, fetiţo! Ai mai crescut...

Aşteptam să aud pitpalac, cucu...

– Hai în sufragerie, fetiţo. Nu pe aici. Nu mai trecem direct. Am pus bufetul în faţa uşii. Şi suspinând: S-au schimbat multe...

Am regăsit culoarul întunecos, uşile nenumărate, oficiile inutile, aerul închis de altădată, dar parcă şi mai înecăcios, mirosul de naftalină, lumina întunecată, umbrele dese. Dar odată în sufragerie, mătuşile mele m-au luat în braţe, într-un elan la care nu mă aşteptam. Aveau lacrimi în ochi şi repetau când una, când alta:

– Vai, ce vremuri... Ah, ce vremuri... Cum te-ai încumetat să umbli pe stradă? Nu ţi-e frică? Noi stăm ascunse...

– De ce?

– De frică...

– Frică?

Se uitau una la alta cu ochii holbaţi, apoi împreună mă cercetau atente.

– Tot aşa cu capul în nori, fetiţo? Cu nasul în cărţi? Faci poezii? Nu auzi, nu vezi, nu afli?

– Ce să aflu?

Şi-au făcut cruce pe rând. Apoi, tuşind şi schimbând vorba:

– Iancu ne-a părăsit...

– Pe toate trei?

Se uitau una la alta, ca totdeauna când li se punea o întrebare neaşteptată.

– Păi cum? Nu i-am dat banii, toţi? Ne mulţumeam cu dobânda. Aveam încredere. Şi el îi păpa cu Mitzi...

– O ţii minte pe Mitzi? O scândură cu ochelari...

– Şi mama ce face?

– S-a împăcat cu madam Alexandrescu...

Şi mătuşile mele, ca de obicei când aveau ceva de ascuns, vorbeau de-a valma despre madam Alexandrescu, care făcea pentru aviatori ceai pe aerodromul de la Pipera, despre maşina ei,

cu care au fugit nemții, despre o putinică de brânză care a dispărut, despre o găină care s-a furat.

– O ții minte pe Fifi?

Noi aveam întotdeauna o găină albă din neamul lui Fifi. Și luându-și ghergheful, Neneea începu să socotească anii care au trecut de când a murit cea dintâi Fifi.

– Douăzeci și cinci...

– Douăzeci și șase, corectă tanti Marie. Mirona era în leagăn. Câți ani ai, fetițo?

– Mulți, foarte mulți...

Tanti Marie făcea socoteala în gând, dar brusc se îndreptă spre ușă, cum avea obiceiul când i se părea că cineva ascultă. Observ că i s-au îngroșat picioarele, s-au lăbărțat șoldurile. Apoi, întorcându-se:

– Ar trebui să vorbești cu tatăl tău și să-i spui: „Am douăzeci și șase de ani..."

– Douăzeci și opt...

– Așa-i! Cum trec anii...

Neneea mă măsoară din cap până-n picioare.

– Te-ai făcut fată de măritat. Chiar așa să-i spui tatălui tău: „Ce, vrei să rămân fată bătrână?"

Tanti Marie clipește des, enervată. Nu-i place să i se aducă aminte că nu s-a măritat. Neneea tușește. În liniștea care devine apăsătoare, numele Fanei plutește în aer. Aștept bătăile pendulei.

– A căzut la cutremur. Îți aduci aminte, Mirona? Atâta aveam și noi de la bătrâna.

E curios că nu se sfiesc să susțină, privindu-mă în ochi, că doar atât le-a rămas.

– Într-o dimineață, la ceai, începe Neneea, aud un țârâit de greiere. Chiar în ceașca de ceai. Parcă era o muzicuță. Mi-am făcut cruce. Uite, să spuie Marie...

– Da, da, era și Tanți, am auzit toate trei. Ne uitam la ceașcă și nu știam dacă zumzăie ceașca, sau ceaiul. „O fi fost ceașca prea rece și ceaiul prea fierbinte", zicea Iancu. Și-i dădea zor că s-au dilatat porii. Îl știi pe tatăl tău, Toma necredinciosul. Din patru cești de ceai, numai uneia i se dilată porii când torni apă fierbinte... Ce zici, Mirona?

– Că s-a declarat războiul...

– De unde știi? holbară ochii mătușile mele. Chiar așa s-a întâmplat! Chiar în ziua aia.

– Am păstrat cestile pentru spiritism, șopti tanti Marie.

De teamă să nu înceapă să înșire sfaturile pe care le primesc post-mortem de la bătrâna Cațian, m-am ridicat să plec. Nu știam dacă trebuie să mă strecor pe furiș până în pod, sau să le spun că vreau să-mi iau bicicleta.

– Nu stai cu noi la masă? mă întreabă Neneea cu amabilitate prefăcută.

– Știi, Georgina mănâncă și ea în sufragerie cu noi, intervine tanti Marie.

– Și Mărioara?

Tanti Marie și Neneea erau indignate.

– Să aducem slugile în casă?! La masă?

– Păi cum? Fata stă la masă, și maică-sa o servește în picioare?

– Mirona fetițo, numai ție ți-am spus adevărul, că tu ai idei populare... Nimeni nu știe că Georgina mănâncă la masă cu noi. Dar pe vremurile astea, vezi tu...

– Vă ocupați de politică?

Și-au făcut cruce.

– Vai, se poate? Îți dai seama ce-ar fi... Nici nu vrem să auzim... Taică-tu, cât e el de francofil, și tot are groază de revoluție... Cică o să se ia moșiile...

– Aveți moșii?

– Avem un proces, știi tu, procesul care a băgat-o pe bătrână în mormânt...

– Foarte bine, scăpați de proces.

– Ne-a costat ochii din cap. Ție ți-e ușor să vorbești. Numai noi știm cum ne zbatem. Până a venit Mărioara am stat fără slugi. Li s-a urcat la cap cu sindicatu și cu pretențiile! Unde sunt vremurile...

– Când le dădeai două perechi de palme și terminai povestea?

Mătușile mele tușesc încurcate. Îmi dau seama de echilibristica, de complicatele jonglerii pe care trebuie să le facă pentru a ține casa asta cu atâtea odăi inutile, și totuși lumea să nu știe

că Georgina ia masa în sufragerie, ba şi mai mult, că au ajuns să se înrudească, prin nu ştiu ce nepot sau fin, cu Mărioara. În casa bătrânei Caţian se iveau mereu alte mistere, rămâneau mereu alte taine nedezlegate. Trei războaie au trecut peste această casă. În sufragerie, un tablou în stil Meissonier îl înfăţişează pe străbunicul Miron luptând la Griviţa, în '77. O fotografie mică, discretă, bunicul sergent în campania din '913, iar alta, tata proaspăt mobilizat în '916. Acum mama, în costum de soră de caritate cu toate dichisurile. Oameni adevăraţi au trecut prin mâinile ei, au murit în braţele ei, deci a luat parte la război. Dar în casa lor, în casa bătrânei Caţian, nicio schimbare. Regăseam tot ce era absurd, degenerat, otrăvit: ambianţa pe care o ştiam. Familia, în aceste ultime zvârcoliri ale ei, era în stare de orice ticăloşie.

– Cu cine e măritată Georgina? întreb cu o agresivitate care le sperie pe mătuşile mele.

Tanti Marie şi Neneea, ca să iasă din încurcătură, vorbesc precipitat.

– Măritată! Vorba vine...

– Mai mult de formă...

– Ea ţine casa.

– Ne dă în cărţi, gratis.

– Pe Mărioara tot gratis o avem.

– Trebuie să mai închizi ochii, daca vrei să trăieşti.

– În vremurile astea ....

Pe uşă intră Lavinia. Îi tremură capul mai rău ca altădată. Şi e numai piele şi os. Am înţeles că tot ea duce greul. Biata Lavinia, ultima roabă în casa bătrânei Caţian!

– Mirona! M-a luat în braţe. Ar fi vrut să plângă, dar parcă nu mai avea acel dram de energie de care are nevoie o lacrimă... Ce faci, Mirona?

– Uite, am venit să vă văd şi să-mi iau bicicleta din pod...

Mătuşile mele erau fericite că nu stăruiam să aflu cu cine e măritată Georgina.

– Du-te, fetiţo, du-te şi ia-ţi bicicleta. Dar să ştii că-i plin podul de şoareci şi lilieci.

Bicicleta nu se vedea nicăieri. Cotrobăiam prin sertare şi unghere, mă împiedicam de sobe şi burlane, de mobile despercheate, de lăzi şi lădiţe, fără să ţin seama de păienjeniş şi giulgiuri de praf. În cele din urmă am dat peste patinele ruginite, peste ghetele cu patine înşurubate, care i se vor potrivi lui Tomiţă, şi peste o umbrelă de ploaie, de care avea nevoie bătrâna Metzel. Manechinul de croitorie, ca o femeie decapitată, a căzut peste mine. Bluze cu mâneci sfâşiate, volane de dantelă rupte, păpuşi fără cap, peruci de păpuşi, capete de păpuşi fără păr, fără ochi ieşeau din fundul cuferelor, unde degetele mele scotoceau febrile, în căutarea brâului de catifea de care îmi vorbise bunicul. În norii de praf şi lumina puţină câtă intra prin ferestruici, am descoperit vasul de aramă cu desene subţiri, misterioase şi inscripţii hinduse, pe care naşul Arcadie i-l dăruise Fanei. Dar cine era naşul Arcadie şi cu ce prilej îi făcuse acest dar, n-am aflat niciodată. Capacul, ca un coif ascuţit, se lăţea ca o pagodă, iar vasul propriu-zis avea mijlocul gâtuit ca o talie de viespe, şi în continuare liniile semănau cu nişte şolduri frumos arcuite. Acest vas, în care ardeau pe vremuri cărbuni, era mutat din loc în loc lângă scăunelul pe care-şi proptea picioarele bătrâna Caţian.

Cu gândurile împrăştiate, scotoceam printre pene de struţ, cozi de vulpi, marabuuri, paiete, când deodată am dat de o bucată de catifea. Inima a început să-mi bată grăbită. Nu puteam să-i văd culoarea. Cu respiraţia tăiată, pipăiam căptuşeala. Era încreţită pe mici balene, refractară, scorţoasă. Degetele-mi ardeau şi eram tulburată ca în seara când am descoperit pe maidan o ciupercă. Fugind cu trofeul în mână, m-am izbit de ghidonul bicicletei.

Când am trecut de poarta dantelată şi înaltă – faimoasa poartă a casei bătrânei Caţian – m-am bucurat ca un orb care vede lumina. Pierdusem noţiunea timpului. Trecuseră parcă ani din clipa în care intrasem pe aceeaşi poartă. Lumina nu mi s-a părut niciodată atât de puternică, cerul atât de limpede, atât de înalt, albastrul atât de curat, strada atât de lungă, oamenii atât de vii... Nu-mi venea să cred că am scăpat de păianjenii care se plimbau pe pânze uriaşe şi de păienjenişul familiei. M-am oprit o clipă să-mi trag

sufletul, să arunc o privire maidanului de peste drum. Dar maidanul copilăriei mele nu mai era. Pe locul știut apăruseră tot felul de barăci. Cine știe pe unde rătăcea acum prințesa Ringhi-Ring, în ce ținuturi tainice se ascundeau ciupercile vrăjite...

Scrisoarea bătrânului Miron către Fana am găsit-o în căptușeala brâului de catifea, care nu-i roșu, ci portocaliu decolorat. Și o voi transcrie în noaptea asta, orice s-ar întâmpla. Nu va lipsi decât ortografia epocii. Compromisul, minciuna, viciul, toate tenebrele familiei le voi reda, așa cum s-au păstrat în foile astea mototolite, îngălbenite de timp.

Și poate că așa ar trebui să înceapă romanul...

„Fana, copila mea! Iacă, ceasurile îmi sunt numărate. Trebuie să părăsesc pământul ăsta, unde mi-a fost numai amar. Și bucuros aș pleca, dar, vezi, îmi sunt picioarele adânc înfipte în noroi, așa de adânc! Iar în suflet port bolovani. Ascultă aici: când erai mititică veneai la mine și-mi cereai povești. Dar eu eram amărât. Tare amărât! Și acum ai să vezi de ce eram amărât. Și poate că o să-ți fie de folos să știi cine ești tu, cine am fost eu și de ce e blestemată casa asta a noastră.

Tata a fost țăran. Cătunul nostru era așezat mai mult pe râpi, și când veneau ploile se umfla apa care trecea prin sat și dădea peste cocioaba noastră. Pe mama așa am pierdut-o. Dădea să bată niște pari, să oprească apa, și apa a luat-o și a dus-o. Când au găsit-o oamenii, mai răsufla, dar ochii îi erau sticloși, holbați. Către seară i s-au închis pe vecie. Când eram copil și vedeam cum se adună nourii, fugeam mâncând pământul, care-ncotro. Eram opt copii la început, dar de sărăcie au murit unul câte unul. Am rămas eu. Era devale pământ bun, dar îl stăpânea, cât puteai cuprinde cu ochii, boierul. Ai lui erau merii, perii, prunii, pădurea, pășunile, izlazul. Toate erau ale lui. Bucătăreasă la conac era tușa Arghira. M-am aciuat pe lângă ea. Culegeam frunze de dud, dădeam de mâncare la păsări. La șapte ani slujeam și munceam ca un rob vârstnic și eram bucuros să capăt un codru de pâine și ce rămânea prin farfuriile boierului. Bucătăria era mare și mirosea bine cuptorul. Era cald, și tușa Arghira era din satul nostru.

Îmi era neam după mamă și îi era drag de mine. Când am împlinit opt ani, chiar în aceeași zi, boierii au plecat la București, că trebuia să nască cucoana, și au luat-o cu ei și pe tușa Arghira. Iar dumneaei m-a luat și pe mine.

Uite, dacă vrei să știi cine a fost coana Maria, nevasta boierului Filip, vezi că e o carte groasă în raftul de sus, lipit colea de perete. Ultimul rând, a treia carte din dreapta: *Analele parlamentare ale României.* Uite ce zice acolo (e însemnat subțire cu creion negru): «Maria, Costache, Nicolae, nevârstnici copii ai răposatului paharnic Dimitrie Amira de aici, arătând că tatăl lor a slujit patria cu credință, se roagă a li se adăuga leafa de optzeci de lei ce au pe lună, nefiindu-le de ajuns la scăpătăciunea în care se află, mai ales că au rămas orfani de mamă. Au înfățișat dovada marelui-Logofăt Nicolae Ghika și altor patru persoane, despre adevărul arătărilor lor.»

Maria de care se pomenește aici, vezi, era săracă, dar gingașă ca o zână, și era fata paharnicului Dimitrie Amira. În 1848 avea treisprezece ani. După revoluția care a fost, s-a căsătorit cu un boier bogat. Abia după doisprezece ani a avut un copil, și atunci puțin a lipsit să se prăpădească. Două zile și două nopți s-a chinuit cucoana Maria, și tușa Arghira două zile și două nopți n-a slăbit-o din ochi. A frecat-o pe mâini și pe frunte, i-a descântat, i-a suflat, i-a mestecat leacuri bătrânești. «Dacă scapă cucoana, îți dau zece pogoane, i-a spus boierul. Arghiriță, vezi, fă tot ce știi, ca să n-o pierd și să nu pierd feciorul, că de doisprezece ani tot aștept un fecior. Dar poate că are să fie fată. Ce să fac cu atâta avere? Cui s-o las? Vezi, Arghiriță, fă tot ce știi, și n-o să-ți pară rău. Uite, o să-l țiu pe Miron la școală. O să-l trimit la Viena să învețe... O să-ți dau douăzeci de pogoane, Arghiro, de meri și de pruni.» Și Arghira mesteca buruieni, o stropea pe cucoana, o descânta, îi dădea să înghită băuturi fermecate. Doftorii stăteau strânși în altă aripă a casei, se chibzuiau în tot felul și nu știau cum să facă. Ei ar fi vrut să scape mama și să omoare copilul. Dar tușa Arghira strângea mâna boierului și nu-l lăsa să facă așa păcat. Știa că alt copil n-o să mai aibă, și cucoana o să moară de inimă rea...

Către zorii zilei s-a născut o fetiță. Au numit-o Maniana, fiindcă s-a născut dimineața. Boierul trăise și prin Spania și pe limba de acolo *mañana* înseamnă dimineață. Și pot să spun azi, când îmi închei viața, că pe Maniana am iubit-o de atunci, din zorii acelei dimineți de april, când a venit pe lume.

Boierul s-a ținut de cuvânt; i-a dat douăzeci de pogoane tușii Arghira. La sutele lui de pogoane ce însemnau douăzeci? Un pumn de pământ. Dar pentru tușa Arghira era avere. Pe mine m-a dat la școli, așa după cum făgăduise. Și eu am zis că e om bun. Cocoana Maria îmi era și ea ca o mamă. Așa am crezut. Nu știam atunci că nu există boieri buni și boieri răi, că boieru-i boier și țăranu-i țăran, că stăpânu-i stăpân și sluga e slugă și că bogatul și săracul nu se pot înțelege, cum nici lupul cu oaia. Și așa s-a întâmplat că eu, feciorul plugarului Ștefan Cațian, care a luat parte la revoluția de la Izlaz, mi-am întors fața de la cei necăjiți și amărâți și nici chiar de tata n-am vrut să știu. N-am mai vrut să văd cocioabele de pe râpă, unde și acum vine apa umflată și copiii fug noaptea înspăimântați, și săteanul sărac n-are fir de iarbă unde să-i pască vita, n-are bob de fasole, ci numai bolovani cărați de apă, numai datorii, necazuri, dijmă și boli...

Vezi că am moștenit cele douăzeci de pogoane ale tușii Arghira și am învățat ingineria la Viena. Frumoasa Maniana m-a așteptat cinci ani. De cinci ani se împotrivea când veneau pețitorii. Părinții, ce-i drept, n-o sileau. Avea o fire răzvrătită copila lor și era alintată. Maniana era poetă și picta, și încerca să scrie bucăți muzicale. Părinții îi făceau toate pe plac. Dar când m-am înapoiat și am îndrăznit s-o cer de nevastă, când au văzut că fata lor vrea să se mărite cu Miron, nepotul bucătăresei Arghira, cu mine adică, au îngălbenit de parcă s-ar fi năpustit din nou peste ei revoluția.

«Cum adică? Miron? Un țăran? O sărăcie? Miron care ducea vacile la păscut? Feciorul lui alde Ștefan care umblă desculț? Ștefan, care atunci, la Izlaz, a deschis gura mare...» Vezi, Fana, degeaba mi-am părăsit tatăl, degeaba am învățat carte multă, și în vacanță când mă înapoiam mă prefăceam că nu-i cunosc

pe-ai mei, și tatei abia de-i dam bună ziua. Degeaba, seara, cântam la pian în salonul conacului, și împreună cu stăpânii mințeam, împreună cu stăpânii râdeam. Degeaba! Eu am rămas pentru ei tot linge-blide, nepotul Arghiriței care spăla blidele.

Iată partea întâia a poveștii... Parcă-ți văd ochii mari, parcă te aud: Și apoi?...

Sunt obosit, fetița mea. Obosit de a fi trăit fără un ideal, fără un scop în viață, fără o faptă bună, fără o singură privire înainte. Obosit de a fi fost laș, de a nu fi făcut nimic pentru cei obidiți. Când eram copil, visam să construiesc un dig în sat la noi, să opresc Bălească, să fiu mai tare ca ea. Să scap satul de sărăcie și spaime. Dar boierul avea alte vederi. «Nu te pune cu apa. Omul e slab, natura îl doboară.» Vezi că avea interes să le bage oamenilor în cap că sunt neputincioși, ca să-i poată stăpâni lesne. Le întreținea spaimele și superstițiile și neștiința de carte, ca nu cumva să-și dea seama oamenii că pământul e al lor, că au dreptul la viață și ei. Mai ales ei!

Eu știam toate astea, le știam de la tata, dar îmi vândusem sufletul pentru osul pe care mi-l aruncaseră boierii. Și dacă am o scuză e că o iubeam pe fata lor, pe Maniana.

Ce-am făcut mai pe urmă? Iată, să vezi...

Încerc să ies din noroi, vreau să mă pregătesc pentru marea călătorie, și după cât mi-e de greu să mă scutur, să mă curăț, văd cât de adânc m-am înfundat. Nu m-am putut căsători cu Maniana. Dar ne-am iubit cu adevărat, și într-o bună zi ai venit pe lume tu, copilul dragostei noastre. Te-ai născut la o mănăstire. Așa era obiceiul pe atunci. Fecioarele din lumea mare, când greșeau, nășteau la mănăstire. Era acolo la Feledeșoaia – așa îi zicea mănăstirii – o călugăriță, Hrisanta, care avea grijă de voi amândouă. Și Hrisanta avea o soră care s-a nimerit să vină tocmai atunci s-o vadă. O chema Caterina. Era urâțică, vorbea mult și râdea zgomotos. Avea bărbia ascuțită, ochi de veveriță, nas de pasăre de pradă. N-o puteam suferi. Dar iată că într-o zi mă pomenesc că Maniana, femeia mea, îmi spune: «Miron, am o mare rugăminte». Era străvezie, albă și negrăit de frumoasă. Nu-mi puteam închipui că-mi va cere un lucru prea anevoie de împlinit. «Miron, tatăl meu

e logofăt al Dreptății. Eu, fata lui, ce pot să fac decât să rămân la mănăstire după fapta rușinoasă ce am săvârșit? Dar aici, de rămân, trebuie să mă despart de copila noastră, de Fana. Tu iară nu poți s-o iei, că ești neînsurat și nu poți să ții o copilă în casă. Noi amândoi să ne luăm nu se poate. Și nici să ne ținem așa nu se face. Am citit Pravila. Uite, citește și tu ce zice. Pravila pământului spune că femeia preacurvă și bărbatul ce hrănește țiitoare se vor supune la osânda surghiunului, căci aceasta amenință soțietatea de o mare demoralizație... Miron, iubitul meu, când am venit aici la mănăstire să nasc, am făcut jurământ mamei că mă întorc și mă mărit cu cine mi-a ales dumneaei. Cică-i un om cu avere peste măsură. Nici nu știe cât pământ are, cât aur, câte livezi, câte vite. A făgăduit să mă lase să călătoresc, să fac poezii, să pictez, să risipesc aurul după bunul meu plac. Nu știu cum e la față. Și nici n-o să știu... Eu nu am ochi decât pentru tine și pentru fetița noastră, pentru Fana noastră, pentru Fanette...»

Îmi simțeam mâinile gheață, voiam să strig, să chem ajutor, să urlu: Cum? Fata pe care am iubit-o de când s-a născut, ba chiar dinainte, căci n-am dormit toată noaptea atunci când a fost să vie pe lume, i-am așteptat apariția în viață ca un îndrăgostit care-și așteaptă mireasa, copila pe care am luat-o în brațe când aveam numai opt ani și am crescut-o, și am ocrotit-o, încredințat că va fi a mea și o voi ocroti toată viața, ar putea să se lege de un alt bărbat? Te țineam în brațe pe tine, micuța mea Fana, și mi se părea că o văd tot pe ea, și mică, și mare, căci și în tine tot pe ea o iubeam. N-o puteam iubi decât pe ea, înțelegi, Fana? Numai pe ea! Iată de ce o ascultam buimăcit, lovit ca de trăsnet, și nu aveam vlaga de a răspunde ceva. Căutam să pricep cum ar putea s-o țină în brațe alt om. Nu mă gândisem până atunci că există alți bărbați. Oare ea știa ce se petrecea cu mine? Era albă ca pereții mănăstirii, buzele i se mișcau vinete, și șoaptele erau limpezi: «Miron, dragul meu, mi-ai făgăduit să faci tot ce-ți cer, și iată, îți cer să te însori. S-o iei pe sora maicii Hrisanta, pe Caterina. Știu că n-o să te apropii de ea, nici ea nu dorește... Și nici nu vreau să te apropii de altă femeie, a spus cu patimă, și a roșit. Am vorbit cu maica Hrisanta. Ar vrea să o știe pe Caterina la casa ei, să aibă

un rost şi ea şi să aibă belşug. E urâţică, săracă şi cam trecută, dar deşteaptă foc. Şi îi plac galbenii. Am s-o înzestrez. Îi dau o vie, o pădure şi două perechi de case. Dar îi cer să aibă grijă de fata noastră, de Fana. Fetiţa trebuie să aibă un tată şi o mamă. Tatăl eşti tu, scumpul meu. Tu trebuie să rămâi tatăl ei. Caterina o să-i fie... N-avu curajul să spuie cuvântul mamă. Totuşi se sili, şi reveni cu vocea stinsă: Caterina o să-i fie mamă... Apoi încercă să zâmbească. Eu voi fi zâna cea bună, voi veni s-o văd şi-i voi aduce tot ce va dori sufletul ei... Miron, mi-ai făgăduit să faci tot ce-ţi cer. Ai făgăduit, nu-i aşa, dragul meu?»

Fana, copila mea, acum ştii tot, sau aproape. Anii buni au trecut repede. Caterina nu voia altceva decât bani, cât mai mulţi bani. Dădea bani cu camătă, înşela oamenii, le jupuia şi pielea când îi prindea la nevoie. Eu aveam un singur gând: s-o aştept pe Maniana... Aş vrea să nu ştii cum a murit. Aş vrea să uit şi eu, să uit măcar o clipă, acum, când se apropie sfârşitul.

S-a împuşcat. Da, fetiţo, Maniana s-a împuşcat.

«Nu mai pot să îndur, mi-a spus în scrisoarea de bun rămas. Prinţul se îmbată, mă siluieşte, mă bate... Îi plac fete nevârstnice, copile de doisprezece ani, până la paisprezece. Nu-i de crezut, dar aşa e. Le aduce în casă. Eu stau la uşă, ascult, pândesc, să le fac semn să nu intre. Vreau să le ocrotesc. Nu mai pot să ies din casă. Pândesc. Trebuie să le păzesc, fiindcă avem şi noi o fetiţă. Ai grijă de Fana, Miron, ai grijă de Fana! Caterina e rea, dar e mână de fier. Las-o să fie aşa, ca să ne apere fata. Să o păzească. Nu cumva să iasă din casă singură fetiţa noastră. Niciodată să n-o lase singură, auzi? Niciodată!»

Cred că-şi pierduse minţile. Soţul ei era un prinţ degenerat, un sadic, un maniac. Cinci ani de umilinţe şi grozăvii pe care mi le-a ascuns i-au fărâmiţat nervii, sărmana.

Fana, după moartea ei te-am părăsit. Sunt numai câteva săptămâni de când îmi dau seama de crima asta. Şi mi-e sufletul împovărat... Atât de greu îl simt, că nu mă mai pot urni, parcă mă înfund în mâl cleios. Până la brâu am intrat în noroi. M-am gândit că poate spovedindu-mă ţie o să mă duc mai uşor... Nu ştiu dacă o să înţelegi...

De ce creşteai, semănai mai mult cu maică-ta; atât de mult, că nu ştiam cum să-ţi vorbesc, cum să mă port. Eu am văzut-o crescând pe Maniana. Cum să mă fac înţeles? Eu am fost un copil necăjit şi sărac. Fiu de ţăran nevoiaş. N-am fost copil. Când s-a născut ea, eu eram băiat mare şi zdravăn. O ţineam atât de bine minte la toate vârstele ei, îmi erau atât de vii în minte toate mişcările umerilor ei, ale genelor ei, surâsul, glasul, felul cum legăna cuvintele, frazele, uneori tăiate, scurte, repezite, alteori tărăgănate, totdeauna alintate, iar tu îi semănai, de trebuia să-mi trec mâna pe frunte, să deschid ochii mari, să-mi bag unghiile în carne ca să-mi spun: Nu e ea...

Odată te-ai pironit în faţa mea şi ai aplecat capul pe spate, şi cu genele dese întoarse, puţin încruntată, ai întrebat: «De ce?» Mi s-a oprit respiraţia. Am plecat, am fugit, am umblat ca un nebun pe străzi, ca s-o uit, s-o uit, să vă uit... pe amândouă. În trei zile m-am pregătit de plecare. Am lipsit atunci aproape doi ani din ţară. Când m-am înapoiat, Caterina mi-a spus că vrea să te mărite. M-am gândit: foarte bine. Va avea un bărbat, va pleca cu el undeva departe, va avea copii, se va mai împlini, se va mai urâţi, nu va rămâne veşnic aşa ca o plantă, ca o pisică sălbatică, răzvrătită, liberă, copil şi femeie, cu nu ştiu ce forţă de chemare, cu nu ştiu ce nestăpânită feminitate pe care n-am întâlnit-o decât la Maniana... «Bine, să se mărite», am răspuns. Şi am întrebat: «Câţi ani are Fana?» «Cincisprezece.» Ştiam, dar voiam să aud, ca s-o evoc pe iubita mea la cincisprezece ani, când am îmbrăţişat-o pentru prima oară. Purta o rochie lungă, albastră, întâia ei rochie lungă... Dar iată un lucru la care nu mă aşteptam. Caterina ţinea cu orice preţ să rămâi în casă şi după ce te măriţi. Cine putea să i se împotrivească? Mi-au trebuit câţiva ani ca să aflu care e tâlcul. Bărbatul pe care ţi l-a ales Caterina era ibovnicul ei. Şi voia să-l aibă aproape de ea. Sigur, era dreptul ei să aibă un ibovnic; cu bărbat nu i-am fost decât cu numele. Dar că o să-l aducă în casă, la asta nu m-am gândit. Cum nu s-a gândit nici ea că, însurându-l cu tine, omul ei te va iubi nebuneşte şi că veţi avea trei copii împreună. Iată, Fana, toate astea am vrut să le ştii. E tot ce mai pot face, fetiţa mea. Să-ţi dau înainte de a pleca în cea mare

călătorie cheia tainelor casei. Şi un sfat, dacă nu-i prea târziu: Fana, tata trăieşte. E foarte bătrân, dar sufletul lui a rămas tânăr, fiindcă e curat la suflet şi fiindcă priveşte înainte, tot aşa ca în ziua de pomină de la Izlaz. Pe râpi, în sat la Bălceşti, e o casa arsă de soare, înnegrită de apă. Tata stă singur acolo. Încearcă să fugi, pleacă din casa asta, unde totul e putred, murdar. Şi de nu ştii încotro s-o apuci, du-te la tata. Spune-i că porţi numele lui. Că te cheamă Ştefana. Roagă-l să mă ierte. Tata poate că n-o să spuie nimic. O să tacă. O să strivească cu pumnul o ceapă, o să-ţi pună brânză alături, în blid o să-ţi toarne lapte peste mămăliga tăiată cu aţă, şi totul o să fie simplu, curat, totul o să fie proaspăt şi curat, înţelegi? Totul o să fie curat."

Stăteam cu capul în mâini, răvăşită, când soneria m-a făcut să tresar. Era Lisandra. Parcă pătrunde soarele, parcă se deschid şi se înmulţesc ferestrele, câmpul parcă se apropie, şi o mireasmă de iarbă şi flori se răspândeşte când intră în casă. Un burete magic şterge praful de pe lucruri, din suflet, din gânduri şi-ţi vine să începi o viaţă nouă.

– Ce-i cu tine, Mirona? Eşti slăbită, palidă şi cu aerul tău de căprioară speriată. Eşti sănătoasă, voinică? Nu sunt o arătare, dovadă că vreau o cafea... Te pomeneşti că ai mai descoperit pe undeva câteva boabe de năut veritabil! Spune-mi, ce-i cu tine? A fost prăpăd pe aici? De câte zile n-ai ieşit din casă?

– Cum n-am ieşit? Nu vezi? Am pus geamuri, am tencuit tavanul, peste tot am cârpit, am lipit. Ştiam că ai să pici şi am vrut să te primesc cu tot fastul cuvenit. De ce ai zăbovit atât? Ce-ai făcut? Ţi-ai văzut fata?

– Mi-e sufletul plin, Mirona, înţelegi? Plin...

Al meu era gol. Scrisoarea străbunicului Miron către Fana îmi lăsase un gust de cenuşă, senzaţia de a fi scăpat dintr-o mlaştină...

– Dacă ai şti ce fată am, Mirona! Dacă ai şti ce copil încântător e Fiameta! Nu că-i a mea, cum spun mamele, dar...

– E adevărat că n-ai văzut-o în tot timpul ăsta?

– În primii doi ani de război, foarte rar. Pe urmă deloc. A schimbat câteva gazde. Mi-era frică să nu fiu urmărită, să nu fiu şantajată.

Era un procedeu obişnuit. Copiii erau chinuiţi pentru ca mamele să vorbească.

Şi Lisandra, scoţându-şi trencicotul, se zgribuli, vrând parcă să se ferească de un vis rău. Purta o bluză albă, o fustă albastră, tot în formă de clopot, la fel cu cea cenuşie, şi tot prea lungă, prea largă, strânsă cu un cordon negru în talie; cea mai subţire talie din câte am văzut.

– Ar trebui să vezi casa lui Zaharia Baciu, unde stă Fiameta. Să-l cunoşti. El, un om cât un munte, nevasta atâtica... Au cinci copii de toate vârstele, nu seamănă unul cu altul, şi banda veselă o conduce Fiameta. Bordeiul, săpat în munte, a fost un bun adăpost. În perete, în fund, au lăsat o deschizătură, un fel de prispă, şi alături un cotlon. Pământul le-a ţinut de cald copiilor. N-aveau porumb, n-aveau cartofi. Culegeau cu toţii ce se găsea în pădure, şi oamenii îşi mai rupeau de la gură şi le aduceau.

– Şi ai lăsat-o pe Fiameta acolo?

– N-am putut să stau ca o cloşcă lângă puiul ei. Nemţii, în retragere, au dat foc de trei ori unui sat vecin. Prima dată, oamenii ascunşi în pădure au sărit să stingă focul. Hitlerişti, deşi puşi pe fugă, s-au reîntors şi au dat foc încă o dată. Ţăranii s-au înapoiat şi a doua oară să salveze ce se mai putea. Nemţii au dat foc şi a treia oară. Dar şi furia populaţiei creştea. Oamenii nu-şi precupeţeau viaţa, gata să pătrundă până în reţelele de sârmă ghimpată, ca să aducă armatei o veste, să dea un ajutor. Femei, bărbaţi, copii deveneau peste noapte ostaşi. Mii de tineri, în căruţe, pe jos, călări, se prezentau la porţile regimentelor. S-ar fi zis că au supt odată cu laptele mamei ura contra fasciştilor. Am plecat pe front. Ştiu să curăţ o rană, să fac un pansament, să dau un pahar cu apă. S-au dat lupte grele la Sfântu-Gheorghe. Din păcate, am stat mai mult în spital.

– Ai fost rănită?

– Nu... O pneumonie destul de urâtă. Altfel n-aş fi aici. Închipuie-ţi că în timpul febrei strigam: *No pasaran, no pasaran / Los fascistos no pasaran...*[1] Mă credeam la porţile Madridului. Mirona, ai o ţigară?

---

[1] *Nu vor trece, nu vor trece! Fasciştii nu vor trece...* (sp.)

– Nu. Dar pot să cer de alături.

– Ce face bătrâna Metzel?

– E în veşnică aşteptare, agitată. A aflat că şi din Salonic s-au făcut deportări...

– Îşi închipuia altfel, sărmana?

– Dar tu de când fumezi, Lis?

– O ţigară mă mai linişteşte.

Îşi ridică părul pe creştetul capului, fără să-l prindă. Claia roşcată, spumoasă, stătea cocoţată, proptită doar de perete, şi-i făcea gâtul mai lung, mai alb. Ce bine-i şedea bluza cu gulerul rotund! I-am făcut o cafea. O sorbea cu plăcere. Revenea la Fiameta, la Octav.

– Mi se pare că fiecare zi care trece, fiecare petic de pământ care se eliberează ne apropie pe unul de altul. În timpul bolii mi se părea că ne căutam într-o pădure deasă; eu pe Octav, el pe mine. Sau alergam prin tranşee, printre morţi şi răniţi, cu Fiameta de mână... E ciudat, dar în toţi anii ăştia, dorul meu era ca o rană cicatrizată. Acum parcă s-a deschis, sângerează. Şi scuturându-şi părul, sări în picioare. Ţi-am adus ceva, Mirona. N-am venit cu mâna goală. Din buzunarul trenciului scoase o carte. Am găsit-o în raniţa unui rănit. Un copilandru cu svastica pe braţ. Cred că l-au scos din şcoală şi l-au trimis pe front. Ce zici, Mirona? *Führer*-ul l-a trimis să-i ucidă pe ruşi, şi el l-a luat în raniţă pe Maiakovski.

Am răsfoit cartea. *Das Dasein ist herrlich, das Leben ist wundevoll... Existenţa e superbă, / Viaţa minunată. / Hai să ne înălţăm, / Să creştem, / Să rodim. / Dacă tinereţea e faurul nostru, / Atunci fii ciocanul, / Tu cântecul meu...*

Lisandra pica de somn, dar mă îndemna să-i traduc mai departe.

Văzând globul învârtindu-se, / M-am simţit înaripat. / Da, existenţa e frumoasă, / Şi viaţa e bună...

Lisandra locuieşte de trei zile la mine. Când începe să povestească îmi iau stiloul, caietul pe genunchi şi caut să notez un amănunt, un nume, o dată. Dar atenţia mi-e furată curând de întâmplarea care se deapănă, de emoţia pe care mi-o stârneşte, şi foaia rămâne albă. Abia mai târziu, când adoarme, când

fruntea i se încălzește și inelele ruginii se împrăștie dezordonat pe pernă, când mă așez la masă cu capul aplecat pe caiet, aud ecoul cuvintelor ei:

„Dacă ai deschis o dată ochii asupra nedreptății, dacă o singură dată te-a scuturat conștiința, nu te mai poți liniști..."

„Trebuie să ne zbuciumăm veșnic, Lisandra?"

„N-avem de ales decât între un zbucium care-și are frumusețea și recompensa lui și o conștiință angoasată, care te roade. Crezi, Mirona, că într-un oraș asediat, flămânzit, tu ai găsi de mâncare? Și dacă ai avea ce mânca, ți-ar tihni?"

În seara asta, aruncându-și privirea peste dezordinea caietelor și hârtiilor răvășite pe masă, a zâmbit.

– O iei mereu de la început?

Și cât ai clipi, a desenat pe o foaie albă niște munți uriași, la poalele lor un cap minuscul, între două brațe ca niște lumânărele, care cereau ajutor.

– Te recunoști?

Ce puțin îi trebuia să se înveselească, să râdă.

– Munții dezordinii, Sisif disperat...

Părul arămiu sclipea în lumina lămpii ca în razele soarelui în ziua când am văzut-o, cu opt ani în urmă, ghemuită pe o bancă în grădina Luxemburg. Glasul răsuna ca și atunci, curat ca un clopoțel de argint.

– Nu-mi place cum arăți, Mirona, trebuie să începi să dormi noaptea. Spune, ce ai de gând să faci cu tot ce-ai strâns în maldărul ăsta de foi?... Sau să începem altfel: Te-ai vindecat de Ștefan?

Ștefan! Numele mi se părea fără culoare. Îl auzeam cu o emoție slabă. Sufletul îmi rămânea alb ca și mintea.

– Lisandra, semeni cu un portret de Tonitza.

– Nu ocoli răspunsul, pisico.

– Dacă ai ști de câte ori am început romanul! Credeam că dacă am să găsesc scrisoarea străbunicului Miron către Fana am să pot lega mai ușor fragmentele între ele.

– Mirona, în cartea ta trebuie să se vadă cât de greu a fost drumul pe care eroina l-a parcurs, cât de înalte obstacolele peste care a trecut și cât de îndârjită dragostea ei de viață și bătălia noastră ca să salvăm tot ce e frumos și bun.

– Şi totuşi, nu mi-e uşor să renunţ, am spus căutând să mă apăr, să-mi apăr caietele, adunate maldăr pe masă, notele răvăşite, jurnalul, munca atâtor nopţi nedormite...

– De ce să renunţi? Dacă ai să arăţi tot ce ai învăţat în drumul pe care l-ai parcurs în căutarea Fanei, tot ce ai acumulat...

Curios, dacă mi-ar fi spus să arunc hârtiile în foc, le-aş fi apărat ca o leoaică, pe când aşa, simţeam nevoia să-i arăt cât e de şubred eşafodajul romanului meu.

– Întrebarea dacă Fany şi Fana sunt una şi aceeaşi persoană, dubiul care persistă, mi se părea altădată tulburător. Acum mă întreb pe cine ar mai interesa...

Lisandra se plimba prin odaie, fusta albastră se desfăcea la fiecare mişcare.

– Nu bunica trebuie să fie interesantă în cartea pe care o scrii, Mirona, ci nepoata care a plecat s-o caute... Mai bine zis nu Mirona care a pornit în această expediţie absurdă, ci Mirona care s-a înapoiat cu tot ce a adunat în drum...

Ca să fug de agitaţia din bloc, de tumultul străzii, răsfoiesc manuscrisele, reiau romanul. Nu înţeleg cum poate Lisandra să creadă că între literatură şi viaţă nu există hotar. Că romanul se va putea împleti într-o zi cu jurnalul meu de război. Dar ştiu că trebuie să mă eliberez de cartea asta, aşa cum trebuie să mă eliberez de mine... Sunt totuşi nopţi în care nu mai pot nici măcar consemna evenimentele zilei. Ascult ploaia care cade pe streaşină, prin burlanele casei, pe geam, pe asfalt. Voiam altădată să trăiesc în fiecare din picăturile ei, să fiu nepăsătoare ca ploaia. Dar asta nu se mai poate. Ploaia trebuie să trăiască prin mine. Vreau ca peste mulţi, foarte mulţi ani, cineva, care va asculta cum izbesc picăturile în geam, pe acoperişul casei, în iarbă, să se întrebe: Când am mai trăit o clipă la fel, de ce tristeţe, de ce poveste îmi aminteşte ploaia asta? Unde am mai întâlnit aceeaşi nelinişte, în ce carte pământul respiră la fel? Şi poate îşi va aminti un nume: Mirona... Cum se numea cartea? *Cartea Mironei... Când Mirona nu doarme...?*

XIV

Nu știu cum a trecut toamna, când s-au sfârșit zilele cu lumina de miere, când s-a schimbat verdele frunzelor în ruginiu și galben de lămâie. Când au început să se desprindă... Să dispară.

De câteva zile sună telefonul, dar când întreb cine e, rămâne mut. Neliniștea mea crește. În sfârșit, vocea lui Ștefan.

– Mirona...

– Da... Cine e? întreb, ca să mă reculeg.

– Alo. Nu-mi recunoști vocea? Eu sunt, Ștefan.

Numele a ciocănit în sufletul meu de câteva ori. Ștefan... Ștefan... Dar porțile sufletului au rămas închise.

– Mirona, alo!

– Da, am murmurat, da.

– Trebuie să te văd. Sunt de câteva zile aici și nu îndrăznesc să te chem. Adevărul e că te-am chemat de multe ori, dar când ți-am auzit vocea am închis. Vino, Mirona, te rog. Am să-ți spun multe lucruri...

– Nu, n-aș putea...

– Vino pentru o clipă. Sunt singur, bolnav. Va fi destul să mă vezi ca să înțelegi. Nu mă pot ține pe picioare. Nu pot să vorbesc la telefon. N-am putere. Vino, dragule drag. Sunt singur acasă. Te aștept...

Am închis fără să răspund și am aruncat peste telefon o pătură ca să nu mai aud.

Azi a chemat din nou. Cenușa nopții abia se risipise. Vălurile întunecate se subțiau treptat. În transparența lor își făceau loc ape sidefii, verzui, roz, sângerii. Dincolo de acoperișurile caselor apărea soarele ca un bulgăre de jăratic.

Am ieşit pe terasă, să iau o baie de aer proaspăt. Peste drum, un bărbat umbla în sus şi-n jos, cu gulerul paltonului ridicat, cu capul între umeri. Nu poate să fie el. Nu se poate.

M-am dat deoparte în umbră şi l-am văzut oprindu-se, privind în sus.

Am intrat în casă şi m-am băgat în pat, fără să pot aţipi. De nenumărate ori m-am dus la fereastră; acelaşi om făcea aceiaşi paşi. Nu e el, repetam, nu se poate... Era prea gârbovit, purta căciulă şi un fular pe care şi-l tot arunca peste umăr. În sfârşit, la opt dimineaţa a dispărut.

Dar la ora prânzului, când am ieşit din casă, mă aştepta pe acelaşi trotuar. Palid, slăbit, adus de spate, cu capul ghemuit între umeri, cu un fular gros în jurul gâtului, cu o căciulă roasă. Aproape de nerecunoscut. A traversat strada, încercând să-mi zâmbească, dar parcă prea trist ca să se poată bucura. M-a luat de braţ.

– Mirona, dragule drag. De la cinci dimineaţa te aştept. N-am avut curaj să sun la uşa ta. De atunci te aştept.

Mi-a luat mâna. Mâinile noastre erau îngheţate, uscate. Parcă încercau să se recunoască şi nu izbuteau. „Nu-l mai iubesc", îmi repetam în gând, mulţumită, dacă mulţumirea poate fi tristă. Atât de tristă...

Am mers câtăva vreme alături, tăcuţi. În lumina irizată, prin bolta ca sticla transparentă, lăptoasă, apăreau o biserică părăsită, cu gardul rupt, case arse, drumuri prăfuite. Nu ştiu cum am ajuns pe cheiurile Dâmboviţei. Apa era galbenă, densă ca mâlul şi se încreţea uşor, atinsă de vânt.

– Ştiu, sunt vinovat. Dar dacă ai şti ce scump am plătit... Şi totuşi, ce bine că ai plecat... În noaptea în care ai plecat, a căzut un avion, cu toată încărcătura lui, în parc. Conacul a fost aproape distrus. Ai noştri erau toţi la o nuntă.

Deci în ziua plecării mele Ştefan era la o nuntă! Ştefan petrecea!

Cred că-mi citise gândul.

– M-am dus târziu. Voiam să vorbesc cu cineva pentru ţaţa Chiva, să intervin... Acolo n-am schimbat cu Madeleine un cuvânt. Nici la înapoiere, când am găsit dezastrul. Stătea în faţa

unei gropi, ca un câine bătut, și aștepta un cuvânt de mângâiere. S-a apropiat de mine. Am respins-o.

– Ce face Marta?

– E aici. Lucrează. O bună parte din tablourile ei făceau parte din colecția lui Rain. Casa lui a fost avariată în timpul bombardamentelor hitleriste.

Să fi fost casa lui Rain aceea care luase foc în Intrarea Zalomit... Tablouri arse, călcate în picioare...

– De ce taci, Mirona, și ultimul criminal are voie să se apere.

– Nu e nevoie să te aperi, Ștefan. Și nu văd ce mai putem să ne spunem...

– Nu ești dispusă să mă asculți, să mă crezi. Ai dreptate. Nu-ți cer să mă crezi, îți cer să te uiți la mine.

– Ai slăbit.

– Am fost foarte bolnav.

– Și femeile la care am stat?

– Eliza nu s-a întors. Am avut destule neplăceri din cauza ei, a lui Vasile... Paraschivei i s-a dat drumul.

– Sonia?

– A devenit un fel de sufragetă. N-o mai interesează decât drepturile femeii. Se agită. Sunt fericit că ești lângă mine, Mirona.

Îl credeam și-l pizmuiam, ca un om care a pierdut mirosul și pășește alături de altul care adulmecă florile, frunzele, iarba.

– Mirona dragule, ce miracol că suntem împreună! Am vrut să viu imediat după 23 August. Dar între Turnu-Severin și Orșova, pe singura arteră principală de comunicație, hitleriștii au încercat, cu zeci de unități, cu sute de tancuri, să se strecoare spre Iugoslavia și Bulgaria. Am așteptat să se liniștească lucrurile. Dar ce să se liniștească! Țăranii vor să ia pământul. N-au decât să-l ia, nu-i al meu. Totul aparține zgripțuroaicei bătrâne. Acum s-a grăbit să-l puie pe numele copiilor. O privește. Eu n-am avut niciodată nimic. Și atitudinea mea a fost clară. L-am adăpostit în casă la mine pe Rain. Pe maior l-am smuls cu dinții de pe front, atunci în '42. Era la transmisiuni și a refuzat să transmită un ordin, era vorba de o execuție în masă. Bineînțeles că ordinul

a fost executat, cu sau fără el... Îl aştepta Curtea Marţială. Am reuşit să-i conving pe toţi că e nebun. Eu l-am scăpat.

– Şi acum?...

– Făcea parte din divizia aşa-zisă de gardă. A luat parte la luptele de la Băneasa, după care a trecut Carpaţii, în Transilvania.

Coboram pe lângă zidul cărămiziu al Şcolii de Război. Treceam pe străzi cu case dărâmate, pe străzi cu case rămase intacte, pe lângă vile cu obloane trase, cu iedera veştejită.

Ar trebui să renunţ la paginile care urmează, dar în ziua aceea, acolo, am cunoscut până la fund slăbiciunile mele, mizeria mea morală. Acolo trebuia să pier sau să renasc...

Îmi aduc aminte că am urcat scările şi am intrat în casă, călcând în vârful picioarelor, ca nişte borfaşi. Peste tot umbră, miros de naftalină, zăpuşeală şi praf. Ziua, atât cât se strecura printre storuri, împrăştia o lumină cenuşie, neclară. Îmi aminteam întâlnirea noastră în ziua parastasului bătrânei Caţian, apariţia Lisandrei, care îmi cerea să schimbăm pachetele. Încercam să recunosc holul vast, biroul, salonul, să ridic cearşafurile zvârlite ca nişte giulgiuri pe pian, peste cufere. Ştefan deschise în cele din urmă o uşă îngustă şi scundă.

– E un fost *debarras*. Mi-am aranjat aici odaia mea. Trăiesc studenţeşte.

Era singura încăpere aerisită. Lavanda mirosea prea tare, odolul, briantina se amestecau.

– Mirona, draga mea, nu-mi vine să cred că eşti aici, sunt emoţionat ca un licean.

Îmi mângâia părul, îmi săruta pleoapele.

– Au fost clipe când nu-mi doream altceva decât să ştiu că trăieşti.

Mă privea cu duioşie, mă mângâia fără grabă, îmi săruta mâinile, fiecare deget în parte. Eram în braţele lui şi căutam să cântăresc exact ce-a mai rămas din dragostea mea. Eram obosită, şi-mi era bine, şi aş fi putut adormi, şi aş fi vrut să adorm, să dorm ore în şir. „Lisandra are dreptate, trebuie să încerc să dorm noaptea.

Ce-ar spune dacă m-ar vedea aici? M-ar înțelege? Da, Lis, am vrut să mă îmbăt. Înțelegi? Să mă îmbăt. De ce trebuie să explicăm fiecare pas, fiecare gest? Nu ajunge să ne simțim bine, să uităm ce a fost, să nu ne gândim la ce o să fie?"

Eram pe marginea divanului. Ochii lui Ștefan își schimbau culoarea, lumina, ca marea. Asupra lor s-a deschis odată, demult, sufletul meu curios, nesățios de fetiță.

– La ce te gândești, Mirona? Cum te-ai înstrăinat! Niciodată n-ai fost a mea. Poate de aceea te-am și iubit cu atâta furie. N-am putut să-ți stăpânesc spiritul, mintea, n-am știut să pătrund în gândurile tale. N-am reușit să distrug în ochii tăi licărirea asta lucidă, critică, de care nu te desparți nicio clipă. Iar eu am vrut, vreau, vreau să fii a mea toată. Să-mi potolesc dorul de tine, măcar o singură dată. Dar asta nu se poate, fiindcă pe buze îți flutură veșnic un zâmbet ironic, un zâmbet care nu-mi aparține. De ce vrei să simt că sunt mai prejos decât visul tău? Că ești îndrăgostită de o nălucă? După ce criterii ți-ai construit idealul? Sau poate l-ai găsit? „Îl cheamă Gian." Ți-i minte când mi-ai spus? Ce simplu: „Îl cheamă Gian". De ce ai fost a lui? De ce taci? De ce taci, Mirona? Nimeni nu știe să tacă atâta și așa cum taci tu. Când nu sunt lângă tine simt prezența acestor tăceri, și dorul meu e cumplit. Odată am luat morfină din curiozitate. Am mai încercat de câteva ori. Dar când mi-am dat seama că devine o primejdie, m-am înțărcat. M-am vindecat. De tine nu pot să mă vindec. Nu pot...

Mă săruta, mă dezbrăca cu ardoare, febril, mă privea, îmi vorbea:

– Vrei să te îmbeți? Am niște sticle în cămară, dar nu mă îndur să mă despart de tine. Nu pot. Sunt amețit, beat. Și am să te îmbăt și pe tine, îți jur...

Nu mai știu cât timp a trecut. Mi se părea că mă leagănă marea. Mă simțeam desprinsă de pământ, de legile lui, ridicată parcă pe brațe nevăzute sus, mereu mai sus... Când, deodată, telefonul sună... Instinctiv, împreună, ne-am aplecat spre celălalt capăt al canapelei, unde pe o măsuță zbârnâia soneria. Ștefan a șovăit

o clipă, apoi a ridicat receptorul. Mă aşteptam să spună „greşeală". Dar, cu un gest scurt, m-a îndepărtat. Parcă mi-ar fi dat drumul de sus, de pe piscuri, fără să-i pese că mă fac ţăndări.

– Sunt singur, bineînţeles. Cine ai vrea să fie? întreba contrariat. Apoi vocea începu să se moaie, să capete inflexiuni tărăgănate: Ei, cum poţi să-ţi închipui, Madeleine?!

Mi-era frig.

– Eşti în gară, Mado? Bineînţeles. Vin imediat, *chérie!*

Urmăream cum i se ivesc pe frunte broboane. Pielea i se umezea. Nu se sfia s-o alinte: Mado... Dodo... Dodoline. Aplecat peste telefon, cu obrazul crispat, livid, cu braţul îndoit, înţepenit, cu cotul în aer, vrând poate în felul ăsta să mă ţie la distanţă, ca să nu se simtă la capătul celălalt al firului respiraţia mea, repeta cântat: „Line, Line, Madoline..."

– Destul! am strigat, şi am apăsat pe furcă.

Privirea lui s-a oprit asupra mea ca tăişul unui cuţit.

– Ce-ai făcut? De ce?

Era în picioare.

– Grăbeşte-te!

Mă uitam la lucrurile aruncate pe podea la întâmplare şi mă întrebam cu ce să încep. Dacă aş deschide fereastra, aş putea să respir.

Ştefan se spăla, mă stropea, parcă mă scuipa. Aplecându-mă să-mi iau ciorapii, am văzut cum se urca pe ei un păianjen enorm. Numai în podul casei bătrâneí Caţian mai văzusem astfel de păianjeni... Picioarele parcă mi se afundau în mâl, într-o mlaştină care te absoarbe. Trebuie să mă scol, să fug, să scap!

M-am îmbrăcat într-o clipă. Când am pus mâna pe clanţă, am întâlnit privirea lui Ştefan: crudă, rece ca gheaţa. Mi se părea că suntem la Veneţia, că Ştefan îmi spune: „Camera dumneavoastră este alături". Am deschis uşa. Curentul a izbit-o de perete. Nu ştiu cum s-au deschis celelalte uşi, cum am coborât scările. Traversam strada alergând ca în copilărie când scăpasem din braţele unui chefliu, pe maidan. Ştiam că nu trebuie să întorc capul, că dacă privesc înapoi mă transform într-o stană de piatră...

ianuarie, 1945

Pe coperta acestui caiet am scris mare: *Rezumatul unei poveşti de iubire.* Nu ştiu din ce necesitate interioară, rândurile care urmează au luat forma unei proze ritmate. (Într-o altă versiune, am intitulat acest scurt fragment: *Vindecare.)*

Mi se pare că m-am trezit din morţi. A fost o moarte lungă, uneori ca un vis, ca un basm, ca un joc.

La început parcă am fost legată la ochi, dusă de mână. Apoi am căpătat alţi ochi. Şi braţele, şi sufletul mi-au fost încătuşate într-un lanţ care părea fragil, dar care s-a dovedit cât se poate de trainic. O clipă, m-am zbătut. Viaţa nu se voia înfrântă. Am încercat să rezist. Aripile se agitau ca ale unei păsări cu capul tăiat.

Apoi, nu ştiu cum m-am pomenit dincolo. Aerul, mai dens, mai tare. Climatul aspru, dar şi foarte dulce. Mă aflam pe marile înălţimi, pe piscurile celor puţini, îndrăgostită...

Îl iubeşti? mă întreabă un demon.

Da, răspund vrăjită, într-un zâmbet în care se topesc toate bucuriile lumii. Mi-e drag...

Nu mai ai ochi?

Ba da. Dar îl văd doar pe el.

Şi îţi ajunge?

Da, îmi ajunge, bag de seamă uimită.

Şi cu ce vezi cerul, copacii?

Cu ochii lui!

Şi cu ce simţi zăpada, cum ştii cât de proaspătă e, şi de rece?

Cu mâna lui!

Şi când ţi-e sete, ce faci?

Îl sărut!

Şi când vrei să-ţi înmoi buzele în apa limpede, bună?...

Apa o simt cu buzele lui.

Nu-ţi place să păşeşti singură, să simţi asfaltul elastic, viu, sub paşii tăi?

Îi simt umărul alături şi, lipită toată de el, mă simt legănată de arcurile paşilor lui.

Dar oamenii de pe stradă?

Cărăbuşii aceia mari? Umbrele care trec pe lângă noi? El spune că vor să-mi facă rău, să mă feresc...

Şi tu ce crezi?

Mie mi se pare că sunt un fel de năstruşnice, groteşti, nefolositoare păpuşi. Nu le pricep defel rostul. El crede că-i văd, şi mă ceartă. Se osteneşte, vorbeşte, se înfurie sălbatic. E prost. Nu ştie că-l văd numai şi numai pe el.

Dar bine, de ce?

Fiindcă mi-e drag.

De ce ţi-e drag tocmai el?

Aşa s-a întâmplat. Într-o zi, nu ştiu cum, parcă s-a răspândit în fiinţa mea întreagă o mireasmă îmbătătoare şi dulce. Un nume a început să mi se plimbe prin minte, prin suflet, pe buze. Un singur nume, al lui. Nu, nu ştiu ce s-a întâmplat. Poate că ştie el. El ştie tot...

Şi tu ce ştii?

Îl iubesc.

Şi toată ziua ce faci?

Îl aştept.

Şi când vine?

Mă odihnesc în braţele lui.

Eşti atât de obosită?

Da, e chinuitor, istovitor să aştepţi!

Atunci, eşti nefericită.

Nu! Fiindcă vine.

Dar într-o zi nu mai vine... Se lasă de peste tot, se încrucişează, se suprapun umbre dese, reci, grele, umbre şi spaime. Eu bâjbâi cu mâinile întinse, cad, mă lovesc, mă ridic, mă împleticesc. Mi-e frig, din ce în ce mai frig. El strângea căldura soarelui; eu o culegeam din zâmbetul lui. Copacii se oglindeau în privirea lui ca într-un lac. Apoi nimic n-a mai fost albastru, sau verde, fiindcă au dispărut ochii lui. Aş vrea să aud vântul cum trece printre frunze, dar nu mai pot. Mai demult, în viaţă, auzeam până şi paşii căprioarei. Mai demult puteam să intru în mare, aveam braţe să înot. Simţeam spuma sărată. Acum nimic nu-i sărat. Mă simt

prinsă zdravăn ca de un otgon. Şi totuşi, legătura nu e grea. M-am învăţat cu ea. Mi-e necesară...

Dar el vine şi spune că vrea să-mi dea drumul, nu mai poate să rămână mereu lângă mine. Vorbeşte de „libertate". Înşiră cuvinte goale ca văzduhul, colţuroase şi grele ca nişte pietroaie.

– Cum să pornesc singură? îl întreb înfrigurată, speriată. Singură, fără umărul tău?

– Mai sunt şi alţi oameni, răsună vocea lui aspră, străină.

– Dar oamenii ceilalţi sunt vii, eu am murit, nu ştii?

– Uite, te las să învii. N-a fost o moarte adevărată. A fost un joc.

– Poate, dar eu nu mai vreau altceva. Nu mai pot. Când nu eşti aici, în jurul meu se ivesc adâncuri negre, imense. Gropi fără fund, înfiorătoare prăpăstii, poteci pe care n-am curajul să umblu, cum s-a întâmplat odată pe brâna Caraimanului. Ţii minte ce frică mi-a fost? Pe înălţimile astea m-ai dus tu în braţe. Legată la ochi, am zburat... Îţi aminteşti Cheile Zănoagei? Cascada de spume? Odată, în poiană, te-am întrebat dacă plouă. „Nu, mi-ai răspuns, pasc mieii lacom. Smulg iarba cu poftă, aşa cum săruţi tu, draga mea." Uneori mă prindea totuşi îngrijorarea. Mă linişteai. „Dragostea mea nu-i nici rătăcire, nici zigzag de încântare supremă şi disperări fără fund. Iubesc cum respir: egal, iremediabil şi pentru totdeauna..." Îţi aminteşti?

Ce negre, întortocheate, chinuitoare, reci şi fără luminiş, fără capăt, sunt drumurile care coboară! Pe care să apuc? M-am învăţat cu aerul tare, biciuitor şi proaspăt al înălţimilor, cu adierile lui parfumate. Acum simt că mă înăbuş. Lanţul care îmi lega braţele, umerii, mijlocul mă ocrotea. Acum mă poate atinge oricare.

Un surâs, o clipire care se îndrepta spre mine dădea de el, înarmat până în dinţi. Acum, oricine mă poate lovi, şi lui nu-i mai pasă.

Mişună lume, fiinţe ciudate, pe care încerc să le recunosc, care vorbesc o limbă străină şi parcă se ceartă. El mă împiedica să mă apropii de oameni. Acum, printre toţi îl caut pe el.

Uneori, din întâmplare numai, îl întâlnesc. Se opreşte, se uită la mine, îmi vorbeşte. Dar nu mai spune niciun cuvânt din cele ce-mi sunt necesare ca aerul şi apa. Nu-mi dă nicio privire din

cele ce mângâie. Privirile noastre! Se uită la mine şi nu mă vede. Nu mă întreabă dacă mi-e prea cald sau prea frig, nu-i pasă că mă zbat printre străini, că mi-e necesar ca şi mai înainte umărul lui.

Mă simt dezbrăcată. Ocrotirea lui mi-a fost haină. Dragostea lui mi-a fost adăpost...

Mi se pare că am fost bolnavă. Sau poate a fost un somn lung, cu vise chinuitoare. Ne căutam. Când mă găsea, nu mă recunoştea. Când mă striga, nu-l auzeam. Nu-l recunoşteam.

L-am aşteptat, i-am pândit paşii.

Urechile mele exasperate au aşteptat, au ascultat, au pândit...

M-am hrănit numai din amintirea unor zile trecute, din nădejdi a căror singură sevă erau febra, visul, închipuirea mea.

Să mă trezesc nu doream.

Voiam să dispar, să scap de rosătura din suflet; durere neîntreruptă, ascuţită, chin de neîndurat, care creştea, se înmulţea ca un cancer...

Dar într-o zi am coborât din pat şi m-am uitat pe fereastră (priveam şi înainte, dar nu vedeam nimic, totul era acoperit cu imagini din trecut, din lumea colorată, parfumată, unde am fost dusă, vrăjită, de şoaptele lui). Şi am zărit un copac. Nu ştiu cum s-a ivit. Alb, ca de vată. A doua zi sclipea în soare, cu frunze de argint. Peste câtva timp am dat iar de el; era gol, cenuşiu, zgribulit. Mi-a fost milă şi am coborât din casă anume ca să-l văd mai de aproape. Sub şoşonii mei zăpada scârţâia, prietenoasă. Deci auzeam. Am început iar să aud? Ce curios îmi părea, şi ce plăcut!

Copacul era păzit de un copil şi de un câine lup. Dulăul a lătrat. I-am vorbit. M-a înţeles şi m-a lăsat să-l mângâi şi să ating copacul.

Într-o zi am cumpărat prăjituri pentru copilul care păzea copacul şi pentru câinele lui. M-am oprit în poartă şi am desfăcut pachetul. Acum eram veseli toţi patru. Copacul fiindcă avea muguri, noi fiindcă aveam prăjituri. Botul câinelui era plin de frişcă. Am zâmbit. Pe buze am simţit urme dulci.

A doua zi, de sus, de la fereastra mea, am văzut alţi copaci. Apoi, ca nişte găinuşe albe cu creste roşii, a răsărit în curtea cu copacii înmuguriţi o droaie de copii. Ţipete, râsete, veselie.

Un clopoțel a sunat. Șorțulețe albe, funde roșii s-au adunat în șir și au dispărut. Această miniatură de școală era de mult acolo. Cum de nu auzisem atâta timp toți clopoțeii aceia, amestecați, zglobii, râsetele de copii?

Și flașneta din colț poate cântase altădată. Omul stătuse cu pălăria întinsă poate de multe ori. Am luat un ban și i l-am aruncat. L-am urmărit tăind aerul proaspăt și l-am auzit căzând, sunând jos, pe piatră. Omul îmi mulțumea, flașneta îmi amintea copilăria...

Pe trotuar vedeam acum, desenate cu creta, pătrate strâmbe, la fel ca în copilăria mea. O fetiță sărea într-un picior, un băiat sălta mândru pe o trotinetă. Pe cer se jucau norii albi, se adunau și luau forma unor continente de fum. Pe un acoperiș, un om bătea cu ciocanul. Repara tabla. Altul, cățărat pe o scară, instala o antenă. Pe asfalt se învârteau roți, se auzea tropot de copite. O trăsură s-a oprit, și o rochie înfoiată, înfloratã, a coborât cu grație. O clipă, m-am gândit: poate e un spectacol. Poate mă aflu pe un scaun, într-o sală de teatru. Am întins brațele și, bucuroasă, am văzut că am spațiu...

Puf de păpădie plutea în aer, în jurul meu. Era un miros iute de viață vegetală, de frunze, de pamânt împrospătat de ploaie. Și erau oameni pe stradă, copii, case, grădini, copaci înmuguriți. Și în mijlocul acestor bogății mă aflam eu. Și toate erau pentru mine, să-mi mulțumească auzul și ochii, să-mi ureze bun sosit, să-mi spuie că m-au așteptat, să mă încredințeze că n-am murit. Am respirat lung, cu nesaț, de câteva ori. O lacrimă s-a prelins pe obraz, a lunecat și s-a oprit în colțul gurii. I-am simțit gustul sărat...

XV

Şi totuşi, nu pot să renunţ la liniştea pe care mi-am găsit-o cu atâta greutate, la foaia albă care mă aşteaptă în fiecare seară pe masă. Lisandra nu mă înţelege. Nu poţi, i-am spus, să laşi tocul din mână cum ai lăsa andrelele şi să reiei o idee, o frază aşa cum ai relua firul de lână. Cartea asta trebuie să o duc până la capăt. Poate că nu e cartea care ar putea să-i placă Elizei, Irinei – pe care le-am reîntâlnit –, dar am închis în caietele astea prea multe nopţi de veghe. Trebuie să mă eliberez de tot ce am gândit, de tot ce am trăit, pentru ca să pot să scriu mai târziu cronica acestor zile. Să lucrez în redacţia unei gazete, aşa cum îmi propune Lis, să scriu broşuri, reportaje, să vizitez o creşă înfiinţată la Baia-de-Arieş, să scriu articole? Nu! Nu mai vreau să renunţ la orele mele de reflecţie şi vis, la acele plimbări fără ţintă, la clipele asfinţitului care picură liniştite pe fereastră, la noaptea care mă aşteaptă ca o veche prietenă şi-mi dă umărul ei catifelat, destul de larg pentru toate tristeţile mele.

Lisandra ar vrea să scriu articole, broşuri.

– Viaţa unui om nu intră într-o broşură, draga mea Lis. Abia începe într-un roman.

– Ba chiar un roman-fluviu, ştiu. Dar lumea nu poate să aştepte. Fiecare trebuie să afle, o clipă mai devreme, cum am obţinut eliberarea, cu câte sacrificii, cât ne e de scumpă. Foarte mulţi cred, ca şi tine, că fascismul a fost distrus odată cu axa Roma-Berlin. Dar marea industrie, bancherii, moşierii au interes să-şi menţină privilegiile, cu aceiaşi politicieni şi metode, ţinând poporul în aceleaşi tenebre. Îmi dau seama, Mirona, că avem de luptat nu numai cu fasciştii şi cu reacţionarii, dar şi cu marea armată a celor indiferenţi... Cu aşa-zisul apolitism.

E ora două după miezul nopții și mi se pare că zidul geme. Am stat cu urechea lipită de perete. Să-i fie rău bătrânei Metzel? Ar trebui să-i bat în ușă. Poate are nevoie de mine. Dar poate geme în somn. Are mereu coșmaruri în care apare Alfred...

Mi-am luat caietul și m-am închis în baie. Aici scriam noaptea când geamurile erau sparte. Dar acum pătrunde prin zid zgomotul unei petreceri. Se aude muzică de jazz, chiote de râs. Veselie. Pe mine mă cheamă zidul celălalt, zidul care geme...

În aceeași noapte

Bătrâna Metzel a venit să-mi ceară reșoul electric. Avea un nasture la gât descheiat, părul în dezordine, ochii roșii, fața răvășită.

– Tocmai azi mi s-a terminat aragazul. Și închizând ochii, ca și când ar fi trebuit să-și stăpânească lacrimile: A venit Fredi... băiatul meu.

Am luat-o în brațe, am sărutat-o.

– Și nu va bucurați, doamnă Metzel? Când a venit? De ce nu mi-ați spus? De ce nu sunteți veselă, fericită?

Își încleșta buzele, făcea o imensă sforțare să nu plângă.

– Bietul meu copil, sărmanul meu băiat! Cum de n-am știut! N-am știut nimic... nimic... N-am avut nicio presimțire. Cum poate o mamă să n-aibă presimțiri? Și ferindu-se să nu audă cineva: A fost deportat într-un lagăr, în Polonia...

A podidit-o plânsul.

– Dar acum e aici, e sănătos, nu-i așa?

Căutam s-o liniștesc, dar și să-i înțeleg disperarea.

– Nevasta și copiii...

Își luă obrajii în mâini. Își vârî degetele în păr, la tâmple, strânse pleoapele apoi, privindu-mă drept în ochi, ca să înțeleg toată grozăvia:

– Au fost arși... arși... arși de vii...

– Nu se poate! Nu se poate! Umblă tot felul de zvonuri! O să-i găsească. Sunt sigură!

– Nu... Niciodată! Să vii mâine să-l vezi. Ba nu, să-l mai lăsăm câteva zile. Nu se aude cum geme? Să-l mai lăsăm. Nu mai seamănă

cu Alfred. N-a mai rămas nimic din el. Şi nu ştiu ce să-i spun, nu ştiu ce să fac, cum să-l mângâi... Copiii amândoi, Etta... în camere de gazare...

Capitolul care urmează, *Un om s-a întors din lagărul morţii* sau *Ce ştia Etta,* l-am scris de câteva ori. Dar nu pot să-mi dau seama în care din versiuni m-am apropiat mai mult de ceea ce Metzel a ţinut să înţeleg că a fost primul contact cu lagărul Auschwitz, regia diabolică în care era ascuns cel mai monstruos, mai sadic asasinat în masă pe care l-a cunoscut istoria.

Cum poate vorbi Metzel atât de liniştit şi de simplu? De ce sunt tăcerile lui atât de grele şi lungi?

Uneori mă priveşte încruntat, ca şi când ar vrea să-şi amintească cine sunt şi ce caut acolo, ce aştept, şi după fiecare frază parcă rămâne suspendat în gol şi caută sprijin.

Azi l-am găsit singur. Amurgul se strecura binişor prin fereastră. Pe masă erau răspândite fotografiile unui copil, care râdea cu gura până la urechi. Semăna leit cu Bebe Cadum, băieţelul care a pozat pentru celebra reclamă. Cum putea Alfred Metzel să îndure explozia de bucurie din toate acele fotografii?

– Aici Rodi avea zece luni... Atunci se mai puteau trimite scrisori. Când am plecat la Auschwitz avea trei ani. Un omuleţ cu care te puteai înţelege. Ginel nu era încă înţărcat, şi totuşi gângurea: Gi... Gi... Gi... Şi râdea să se prăpădească. Şi eu râdeam cu el. Ca să-mi dau curaj, s-o liniştesc pe Etta. „Gi, tu ştii că eşti inamicul marelui *Reich?*" Nu credeam că o să ne trimită în lagăr... Fosta doică a lui Rodi, o nemţoaică de treabă, ne asigura că sunt zvonuri. Totuşi, într-o zi am găsit-o umflată de plâns. „Dacă ar fi să plecaţi, lăsaţi-mi-l mie pe Rodi." O prietenă a Ettei, grecoaică, ne propunea să ni-l ţie pe Gi...

– Şi de ce nu i-aţi lăsat? am îndrăznit să întreb.

– S-a opus Etta. Când îi ceream să lase copiii, privirea ei căpăta sclipiri sălbatice, de leoaică, de femelă căreia vrei să-i răpeşti puii. E drept că ni se vorbea de un lagăr model, o aşezare modernă, unde se crea o industrie şi era nevoie de braţe de muncă şi mai ales de ingineri. Urma deci să predăm gospodăria cu inventar,

asiguraţi fiind că vom primi acolo tot ce lăsăm aici. Desigur că eram ros de îndoieli şi griji. Dar Etta la toate argumentele mele avea un singur răspuns: „Mai bine să fim împreună. Oricum, dar să fim împreună. Mai bine mor decât să mă despart de copii." O, dacă n-ar exista expresii gata făcute, acest obicei de a gândi după tipare învechite! Cuvinte pline de sensuri teribile se pronunţă, fără niciun fior, la colţ de stradă, la cafenea, la bucătărie prăjind chiftele – mai bine mor, mai bine murim împreună, mai bine orice – fără să cauţi să imaginezi ce poate să însemne „orice". Dar cine ar fi putut să-şi imagineze? Dumneata crezi că ai destulă fantezie ca să-ţi închipui ce poate să însemne „orice"?

Şi privirea lui Metzel s-a împlântat într-a mea. Aş fi vrut să dau un pas îndărăt sau să aprind lumina.

– Am auzit că scrii. Ar trebui să scrii despre Auschwitz. Lumea trebuie să ştie ce s-a întâmplat acolo... Dacă într-adevăr vrei să scrii... s-o luăm de la început:

O călătorie lungă, chinuitoare. Dormeam pe duşumeaua vagonului. Dacă aş fi mişcat un picior aş fi strivit mânuţa lui Rodi sau picioruşul lui Gi. Nu ştiu care din ei avea capul sprijinit chiar pe pantofii mei... Prin ciorapi îi simţeam respiraţia caldă. Erau şase nopţi de când nu dormeam, şi nu eram obosit. Dacă nu m-ar fi mâncat păduchii, totul ar fi fost suportabil. Prinsesem în ziua aceea o insectă neagră, care se strecura curajos prin părul bălai al lui Rodi, bălai cu un luciu roz-sidefiu. Etta a plâns. Ne-am certat. Ca şi ceilalţi, de altfel. Mai erau din oraşul nostru un lăcătuş, un tâmplar, un toboşar, un medic, o lenjereasă. Toţi erau neliniştiţi, nervoşi. Dar, departe de a-şi imagina ce-i aşteaptă, discutau despre nişte chei uitate acasă, despre nişte lucruri care ar mai fi încăput în bagaje, şi ajungeau la ceartă. Sărmana Etta! Acasă umbla cu mănuşi ca să nu atingă o clanţă cu mâna; se temea de microbi. Spăla copiii cu alcool, le dezinfecta farfuriile, linguriţele... Era maniacă în ce priveşte igiena. Înţelegi cât era de obosită, dacă dormea acum cu copiii pe jos?

Nu ştiam cât mai avem până la Auschwitz. O zi, o oră, câteva minute?... Afară, noaptea era neagră, de nepătruns. Aş fi vrut să se lumineze şi în acelaşi timp mi-era frică de ceea ce va aduce

lumina. „De-am ajunge odată!" ofta lenjereasa. „Cine știe?!" suspina toboșarul. N-avea nevastă, săracul. Avea trei copii. „Orice e mai bine, orice." Nu bănuia ce poate să însemne „orice". Toboșarul repeta: „Cine știe?!"

Auzeam ca un ecou amplificat „Cine știe?!"...

– Lenjereasa a fost luată câteva ceasuri mai târziu de un SS-ist. Băiețelul ei, care n-avea cred șapte ani, a încercat s-o apere, țipa. Am încercat și noi să-l rugăm. SS-istul ne-a amenințat că ne zvârle pe fereastră, începând cu băiatul. Ne-am dat seama că e în stare s-o facă. „Ce, e fecioară? Unde se duce, n-are nevoie de asta." Râdea obscen și, cuprinzându-ne pe toți într-o privire feroce, ne arăta revolverul.

Metzel povestea pe un ton egal, alb, liniștit.

– Mă întreb și azi, după atâta timp, ce-aș fi făcut dacă ar fi luat-o pe Etta. Fără Rodi și Gi, firește, l-aș fi plesnit chiar când s-a atins de femeia aceea străină. Dar nu mai eram bărbat, eram tată... Purtam lanțuri grele de mâini: copiii amândoi.

Și Metzel își aprinse o țigară. Îl găseam vinovat că trăiește, că fumează, că vorbește, când copiii, femeia lui sunt morți... morți... Aș vrea să aflu că nu-i adevărat, că n-au fost arși în crematoriu, că în secolul al XX-lea n-au existat camere de gazare!

– Ce nepăsător și jucăuș și poznaș era Rodi! Când îi văd dinții aici, în fotografie, triumfători, fericiți ca mugurii când dau de lumină, parcă-l aud cum râde. Avea numai doi dinți, și noi eram foarte mândri de ei. Rodi împlinea trei ani când am pornit spre Auschwitz. Nu mai semăna cu bebelușul din fotografia asta. În tren, mă gândeam: Rodi are trei ani și face războiul. Rodi are trei ani și e inamicul Germaniei. Mă întrebam cum îi voi explica toate acestea când va fi mare. Abia acum îmi dau seama că nicio clipă nu mi-a încolțit în minte bănuiala crimei care se pregătea. Gândurile mele fugeau înapoi, înainte, se învârteau în toate sensurile, se împleteau în chipul cel mai absurd, făceau cele mai neverosimile salturi, dar ocoleau cu grijă unele ipoteze. Și totuși, mă încerca o teamă ascunsă, fiorul unei presimțiri. Părerea de rău, de a nu-i fi lăsat pe unul din ei doicii, pe celălalt vecinei, creștea. Ca să mă liniștesc, exageram riscurile gazdelor, ale copiilor.

Mă gândeam: Etta are dreptate. Acum suntem cu toţii împreună. O să fim împreună? Căutam să descifrez în uruitul roţilor răspunsul. Roţile trenului parcă voiau să se facă înţelese. Parcă erau un oracol.

Mă apucase o curiozitate stupidă: Să ştiu ce visează fiecare din nenorociţii care dormeau pe jos. Mă gândeam să-i caut mai târziu, să scriu o povestire fantastică, cu înnodarea viselor acestei călătorii. Sau încercam să imaginez cum se va desfăşura ziua nu acolo unde trebuia să ajungem, ci la Salonic, de unde plecasem. Mă obligasem să livrez nişte radiatoare pentru un teatru care se construia. Îl vedeam pe proprietar... Domnul Denis semăna cu un desen al lui Matisse, un tip cu o fioroasă mustaţă, încruntat, cu ochelari enormi. Zeci de tipuri apăreau, fiecare cu ticurile lor, cu ridicolul lor, şi fiecăruia i se răspundea acelaşi lucru: „E la Auschwitz". Oare nu se ştia ce înseamnă un lagăr? Nu s-au mai făcut deportări? Nu. Nu se ştia adevărul întreg. Şi apoi, era vorba de un lagăr model...

„Nu e bine să pleci marţi la drum", spunea Etta. Poate are dreptate, mă gândeam. Nu eram superstiţios, şi totuşi...

Pe faţa lui Metzel, ca cenuşa împietrită, nu se schiţă niciun zâmbet de ironie. Silueta i se pierdea în cenuşiul încăperii. Numai mâinile îi erau însufleţite, osoase, nervoase. Braţele, picioarele – parcă prea lungi. Şi povestirea lui înainta tot atât de încet, de greu, ca trenul care mergea spre Auschwitz...

– Când trenul şi-a încetinit goana, m-a izbit o fâşie de lumină. Încercam să mă liniştesc, să-mi amintesc într-o secundă toate asigurările care ni s-au dat. Tot ce ni s-a spus despre Auschwitz. Un lagăr model... Dar în jurul meu toţi erau îngheţaţi. Apăreau mereu alte fâşii de lumină. Roţile trenului îndrugau răguşit: La-găr mo-del... Parcă voiau să recâştige timpul. Cei care apucaseră să aţipească pe jos se trezeau speriaţi, săreau în picioare. Gi începu să-mi sugă şireturile pantofilor. O lumină puternică a intrat iar în vagon peste noi. Etta era în picioare, cu Gi în braţe. Era vioi şi gângurea: Gi... Gi... Gi... şi-mi întindea mânuţele. Celălalt mă trăgea de haină, să-l iau în braţe, curios să vadă şi el ce e afară. Afară: lumină puternică, reflectoare impresionante.

Ca să ne dea curaj, doctorul încerca să glumească. „Ne vor primi oficialităţile oare?" Mie îmi clănţăneau dinţii. Cred că şi celorlalţi. A intrat un SS-ist. Liniştea era desăvârşită. Am auzit cum se desfac lanţurile, lacătele vagoanelor. Lumina reflectoarelor era orbitoare. Mi-a trecut prin minte că s-a dat foc lagărului, că arde lagărul model... SS-istul ne-a poruncit să dăm jos bagajele, să le lăsăm în faţa peronului. Etta mi-a şoptit să fac repede, cât mai repede, un pachet cu schimburi pentru copii, să nu uit termosul, cutiile cu lapte condensat, ceaiurile, biberonul lui Gi.

Deci am ajuns.

Câmpul, plin de oameni, lumină puternică de reflectoare. Frig uscat. Umbrele se deplasau cu o iuţeală fantastică. O voce a tunat în noapte, gata să spargă cerul: „Bărbaţii de o parte, femeile de partea cealaltă! Atenţie! Bărbaţii tineri, femeile fără copii, de o parte. *Links!*[1] Femeile cu copii, bătrânii, invalizii, bolnavii, de partea cealaltă! *Rechts!*[2]" În aer se răspândeau spaime şi întrebări: De ce ne despart? „Femeile cu copii, bătrânii, invalizii, bolnavii or să se urce în camioane. Ceilalţi or să facă drumul pe jos." Eram mulţumit. Ba chiar mă gândeam: sunt totuşi oameni şi hitleriştii, orice s-ar spune... Azi, dacă aş putea, aş râde în hohote. Aş râde zile şi nopţi.

Metzel privea departe, prin zid.

– Nu voiam s-o pierd din ochi pe Etta. O urmărisem clipă de clipă, cu voinţa de fier de a nu o pierde. Lumini şi umbre se deplasau halucinante pe câmp, pe tot câmpul, cât era de întins. Mă întrebam ce diabolică minte a regizat această primire, când deodată observ că se desprinde din coloana celor ce urmau să se urce în camioane, o femeie. Era aceea despre care tot timpul fusesem încredinţat că e Etta. Avea copiii în braţe şi ducea o boccea. Trecea prin fâşiile de lumină şi umbră. Era actul de nesupunere al unei demente. Nu mai puteam să cred că e Etta. Sigur că de la început o confundasem. Nevasta mea era slăbuţă, timidă. Etta n-ar fi îndrăznit niciodată să iasă din rând. Îmi venea să strig: Nu e ea! Dar după ce dispărea în fâşiile late de umbră şi apărea în benzile puternice de lumină, semăna halucinant

[1] *Stânga!* (germ.)
[2] *Dreapta!* (germ.)

cu Etta. Îmi venea să urlu: Opreşte-te! Stai! Dar ea se apropia. Era în faţa mea. Etta! Niciodată nu voi înţelege cum ducea în braţe copiii amândoi şi sacul cu mâncare şi rufe. Era înaltă, puternică, o altă femeie.

„Sărută copiii! mi-a spus cu ochii sticloşi, cu figura de ceară. Sărută copiii!"

Eram împietrit. Nu puteam să mişc buzele. M-a sărutat ea. Maşinal, am sărutat-o şi eu, am sărutat copiii, fără să pot scoate un cuvânt. A plecat fără o vorbă. Mă uitam înmărmurit după ea. Mergea spre grupul ei fără grabă, liniştită, ca un om care şi-a făcut datoria sau care nu mai are nimic de pierdut. O urmăream cu respiraţia tăiată, cu dinţii încleştaţi, într-o cumplită încordare. Voiam s-o văd din nou între ceilalţi. Nu înţelegeam cum de nu apare un SS-ist să răcnească, s-o ameninţe, s-o pedepsească. Şi în acelaşi timp, mă întrebam: De unde lua atâta putere să ţie în braţe şi copiii, şi sacul? De unde atâta curaj? Nu ştiam că e moartă... Nu ştiam că în coloana aceea toţi erau morţi... Toţi care urcau în camioane, femeile cu copii până la doisprezece ani, bătrânii, invalizii, toţi care nu erau socotiţi buni de muncă urcau în camioane şi nu ştiau că sunt morţi. Nimeni nu şoptea un cuvânt, nimeni nu pomenea de crematoriu, nicio minte nu imagina camere de gazare, cuptoare...

Mulţumit că nu i s-a întâmplat nimic, încercam să fiu optimist. Luptam cu spaima care mă invada în sudori reci şi mă preocupam, ca şi ceilalţi, de bagajele noastre. Dar o întrebare, la început ca o înţepătură uşoară, se repeta în mii de ace otrăvite. De ce şi-a riscat Etta viaţa? Viaţa ei şi a copiilor noştri? Mai târziu, cu atât mai mult am vrut să ştiu, cu atât mai dureroasă a devenit întrebarea: Ce ştia Etta? Cunoştea cineva adevărul? Avusese cineva cruzimea să-i şoptească un cuvânt? Ştia cineva ce înseamnă Auschwitz? Nu pot să cred. Dar atunci, cum de a avut curajul să traverseze câmpul brăzdat de reflectoare? Dacă n-ar fi ştiut că e moartă, că pentru copii nu mai există nicio scăpare, cum ar fi îndrăznit? Dumneata ce crezi? Crezi că ştia?

Perdeaua subţire a fumului de ţigară dispăruse, dar umbrele amurgului se îngroşau şi ascundeau şi mai mult chipul lui Alfred Metzel. Şedea acum pe scaunul din faţa mea. Mâinile albe

şi vii contrastau dureros cu faţa lui cenuşie, împietrită, cu ochii negri, opaci.

– Cine cunoştea adevărul şi cine ar fi îndrăznit să sufle un cuvânt?! Rodi, în toate fotografiile astea, parcă râde de mine. „Ce importanţă are, ce importanţă mai are?" Ai văzut ce râs sănătos are Rodi? Dar ultima dată, când ne-am despărţit, acolo pe câmp, nu mai semăna cu Bebe Cadum. Aşa era Gi. Rodi era un bărbat de trei ani, cu buzele strânse, cu privirea gravă, cu fruntea severă, cu o buclă desfăcută, rebelă.

Metzel îşi aprinse o ţigară.

– Camioanele se depărtau. Şi nimeni nu ştia încotro se îndreaptă. Fiecare se interesa de bagaje. Totul părea să ţie de soarta bagajelor. SS-iştii alergau dintr-un loc într-altul şi transmiteau ordine. Reflectoarele aruncau lumina lor crudă peste noi. Neliniştea creştea. Târziu, coloana se puse în mişcare. Eram câteva sute. Poate mii. Şi mergeam orbeşte, tăcuţi şi păziţi. Treceam pe sub un pod, o luam într-o direcţie, în alta... Drumuri contradictorii, ocoluri lungi, făcute parcă anume pentru a ne zăpăci. În sfârşit, după multă mărşăluială, când ne aşteptam mai puţin, ne-am pomenit în faţa faimosului lagăr. Pe poartă scria: *Arbeit macht frei*[1]. Clădiri perfect aliniate, proaspăt vopsite, luminate puternic. De ce nu era Etta cu mine, s-o liniştesc? Îi vedeam obrazul cadaveric şi mă întrebam iar ce i s-a spus, ce a crezut. Uite, Etta! *Arbeit macht frei.* Uite grădini cu flori. Azi mă întreb cum de am putut să fiu atât de inconştient, de naiv. Dar cine putea să imagineze că tot ce se vede e o regie diabolică, o punere în scenă minuţioasă, perversă, pentru a ascunde asasinatul în masă, asasinatul sadic, fizic şi moral, a milioane de oameni?...

Metzel tăcu brusc. Tăcerea se prelungea apăsătoare.

– La intrarea în lagăr, o tăbliţă: *Dolly, Dolly-Strasse.* Ce nume jucăuş, optimist! m-am gândit. Deasupra, nişte marionete de lemn: un SS-ist înarmat, un preot, un om gros şi scurt, altul slab şi înalt... Ce înseamnă asta? Nimeni n-ar fi ştiut să explice.

Am fost număraţi, înscrişi pe o listă. De câte ori cineva întreba de bagaje, i se răspundea: „Mai întâi baia".

---

[1] *Munca te eliberează* (germ.)

Sala de baie. O construcție ad-hoc, între două blocuri de lagăr, peste care se făcuse un tavan, așa încât ferestrele lor să rămâie spre baie. La aceste geamuri apăreau fețe supte, cadaverice, spectre vii, care făceau semne și gesturi, cele mai multe vrând să însemne: mâncare, țigări. Altele dezordonate, sacadate, lipsite de sens. Rotirea continuă a ochilor sau fixitatea lor, sforțarea privirii de a completa mișcările mâinilor, de a ține loc graiului, dar mai ales dispariția acestor capete descompuse, desfigurate și apariția lor la alte ferestre, măști de groază, care se repetau, ca într-un joc de oglinzi, te făceau să te simți mereu scăldat într-o sudoare rece. Când vreun paznic ridica ochii încruntați asupra unei ferestre, capetele fantomatice dispăreau subit, și dacă poate tocmai atunci ai fi fost pe cale să dezlegi enigma, gesturile disperate, era prea târziu. Dar cât ai clipi, ieșind din eclipsă, epavele apăreau la altă fereastră, și mâinile continuau să se agite la fel. Figuri descărnate se schimonoseau în aceleași încercări supraomenești de a se face înțelese, exprimând cu totul altceva. Măștile de groază erau altele, mereu altele, și totuși lesne de confundat. Totul era încâlcit și tulbure, ca într-un vis care te înșfacă, în care vrei să strigi ajutor și nu poți. Căutam, cu toată voința, să-mi țin cumpătul, să mă dezmeticesc, hotărât să nu mai privesc spre ferestrele din dreapta, din stânga, dar atunci mă pomeneam cu o ciupitură sau un ghiont, o piedică, un chicot, un țipăt. Paznicii „glumeau". Se trânteau, se ridicau, rânjeau, voiau să se distreze. Știu, e de necrezut. În timp, ce noi așteptam descompuși, obsedați de grija femeilor noastre, a copiilor și părinților noștri, înnebuniți de mâncărimea păduchilor, de năclăiala sudorii, un fel de paiațe se țineau de giumbușlucuri, ne umblau prin buzunare, voiau să ne scoată verighetele din deget, hainele de pe noi... La ferestre apăreau alte spectre și ne făceau semne: Nu... Nu... Ba chiar încercau să ne transmită mesaje complicate. Dar gesturile lor înțepeneau, capetele schimonosite dispăreau, pentru ca să apară la alte ferestre și să semnalizeze în frânturi de gesturi altceva, iar paznicii saltimbanci continuau prin tumbe, chicote și scotocirea „în glumă" a buzunarelor, să aducă la paroxism exasperarea noastră.

În această stranie baie aşteptam ordinul de a ne dezbrăca şi dreptul de a ne spăla. Teama fără nume care m-a stăpânit de la început căpăta relief, devenea chinuitoare. Întrebarea: „Unde sunt Etta, copiii?" se învârtea ca o roată, se multiplica. Unde sunt? Unde sunt? Unde i-a dus camionul? De ce a ţinut Etta să-şi ia, cu atâtea riscuri, rămas bun de la mine?

„Unde sunt soţiile noastre, copiii?" am răcnit cu o forţă care a făcut o linişte de moarte împrejur.

Răspunsul a venit întârziat, fără convingere, pe un ton zeflemitor, tărăgănat:

„Mai întâi baia! Răbdare. Mai întâi baia, apoi carantina."

„Pe urmă o să pot să vorbesc cu mama? a întrebat un tânăr, cu o sfâşietoare disperare în glas. O să fim împreună?"

Pe paznic îl pufni râsul.

„Chiar împreună? Nu. Nu tocmai."

„Dar cum? Spune, cum? stăruia tânărul. Vorbeşte, când o s-o văd pe mama? Unde e mama? Îl podidi plânsul. Cum am s-o văd?"

„Are să vie la sârmă. Acolo! Prin sârmă!"

Eram mulţumit să-i văd pe-ai mei chiar prin sârmă, dar să-i văd, să-i văd...

Paznicul îl ciupea de obraz pe tânărul care plângea. Altul îi trăgea câte-un ghiont. Tânărul plângea în hohote, ca un copil. „Vreau la mama!" Şi paznicii chicoteau, îl înghionteau. Cineva a cerut să bea apă; abia atunci mi-am dat seama că mi-e sete şi mie. Cumplită sete! Dar deasupra robinetului scria: „Băutul apei strict oprit". Aveam să aflu că apa, tratată cu clor contra tifosului, provoca decalcifierea organismului, ftizia. Aveam să aflu mai târziu, mult mai târziu, că Etta, copiii, că toţi cei care au pornit în camioane au fost duşi la crematoriu direct. Aveam să aflu orori care depăşesc orice închipuire. Dar atunci... Şi chiar pe urmă... Cine şi-ar fi putut imagina că unele clădiri din lagărul vecin, Birkenau, impunătoare, atrăgătoare, vopsite mereu proaspăt şi vesel (li se spunea blocuri, deşi n-aveau decât două etaje), cu grădini îngrijite, cu alei înflorite, erau: infirmeria, de unde nu mai ieşea nimeni; clinica, în care oamenii serveau drept cobai

pentru cele mai atroce experienţe şi mutilări; bordelul, în care cele mai frumoase neveste şi fiice erau batjocorite. Sau că pe terenul de fotbal, atât de bine îngrijit, jucătorii înfometaţi, epuizaţi, cădeau şi nu se mai ridicau... Aveam să văd pe ferestruica fabricii trenuri care veneau încărcate şi zăvorâte, aşa cum venisem şi noi, şi se înapoiau uşoare, cu ferestre deschise, în timp ce prin coşul crematoriilor fumul ieşea mereu mai gros şi mai des...

Cine putea să-şi închipuie că acolo ard oameni: femei, copii, bolnavi, bătrâni?... Putea cineva să creadă că există cuptoare mereu alimentate de vieţi omeneşti, crematorii atât de aglomerate, încât copiii, cei mici mai cu seamă, erau aruncaţi în gropi în care ardea permanent un foc uşor?...

Aş fi vrut să strig: Destul! Să mă scol şi să fug... Mă vedeam lipită de un stâlp, într-o casă neterminată, aproape de gară. Un om desculţ, cu pălăria trasă pe ochi, înşira monoton orori pe care nu voiam să le aud. Am crezut că-i nebun... Ce zâmbet blând avea şi ce seninătate în privire! Poate evadase şi el dintr-un lagăr. Poate era dezertor...

– De multe ori am fost gata să depun armele. Mă simţeam la marginea rezistenţei, ca un rătăcit în munţi, iarna în ger, care abia aşteaptă să adoarmă în zăpadă şi să viseze. Dar prin fire nevăzute se răspândeau ştirile de pe front şi ne dădeau puteri supraomeneşti, înfrângerile călăilor noştri ne dădeau oxigenul de care aveam nevoie. Când am aflat că Danielle Casanova, care a venit într-un tren încărcat cu prizonieri din Franţa, a avut curajul să cânte *Marseieza* în poarta lagărului...

Alfred Metzel fuma întruna. Se întunecase de tot. Aerul era îmbâcsit de fum. Bătrâna Metzel a intrat în casă şi a aprins lumina. Proptit de zid, ca un condamnat, fiul ei privea în gol, şi braţele îi atârnau grele. Mi se părea că-i văd pentru prima dată faţa în plină lumină şi mă izbeau fixitatea privirii, paloarea buzelor şi braţele acelea dezarticulate, trase parcă de nişte haltere. Un copil cu doi dinţi poznaşi râdea peste tot în fotografii de amator. Rodi la vârsta lui Gi.

– O evadare părea un lucru imposibil. Şi totuşi...

Nu pot să dorm. Încerc să-mi închipui cum arătau copiii tobosarului, ai lăcătușului, băiatul lenjereseі, copiii care plecau spre Auschwitz... Oare toți au fost arși?

De ce îmi amintesc grădina de copii unde am învățat primele poezii, primele jocuri? Tanti Marie era furioasă: „Ce caută Mirona între băiatul lăcătușului, fata tâmplarului?" De unde vin în noaptea asta spre mine, de ce mi se pare că ei sunt copiii care au plecat din Salonic spre Auschwitz? De ce mi se pare că i-am mai cunoscut? Că-i recunosc? Oameni mici, dar oameni. În recreație, când îmbucau pâine cu magiun sau numai pâine uscată, oftau: „S-a scumpit gazul. A dat laptele în foc. Îi ies dinții lui ăla mic." Când întârziau, se scuzau: „Mama mi-a spălat șorțul și l-a călcat". „Mama spoiește..."

Mulți dintre ei aveau pușculiță, dar ce strângeau dădeau la chirie. Nu credeau în balauri și zmei, le era frică de proprietar. Cum de mi-au rămas atât de bine întipărite în minte chipurile lor? Parcă le-aș fi regăsit fotografiile într-un sertar. Ba nu, fotografia i-ar fi înțepenit într-o „poză", fotografia se șterge cu timpul, pe când acum, pe fondul de tăcere al nopții, apar așa cum i-a păstrat cine știe ce cută a minții mele. Vii, cu ghetuțe și rochițe prea mari, ca să nu le rămână mici când cresc, sau prea scurte, prea strâmte, căpătate de la fratele mai mare sau de la copii care aveau cu totul altă măsură. Cu o pată de funingine pe obraz, cu șireturile rupte, înnodate, cu genunchii juliți.

Lustruiți erau numai ochii, curate numai sufletele lor, și chicoteau de răsuna curtea școlii, maidanul, străzile de primprejur. Îmi dau seama că de multe ori i-am căutat. Firește, nu pe aceiași, care cine știe în ce cartiere creșteau, în ce lume, pe unde se zbuciumau la fel ca și mine. I-am căutat în alți copii, așa cum știam că trebuie să fie copiii: oameni întregi, mici dar adevărați, fiecare oglindind în ochi altă candoare, alt suflet, fiecare altfel frumos. Și mi se părea, de ce-i căutam, că numai ei sunt frumoși, copiii pe care nu-i mai găseam. Poate poetizez trecutul. E poate nimbul care idealizează copilăria cu tot ce a rămas acolo ca într-o imensă și fermecată scoică. E poate parfumul, vraja țărmurilor depărtate.

De ce i-am regăsit tocmai în noaptea asta, într-un tren care-i osândește la moarte?

Printre frunze și flori stilizate de gheață, mi se pare că ochii lor privesc dezolarea peisajului, moartea. Groapa care se pregătește, o imensă groapă în flăcări, e pentru ei. Cum să imaginezi un crematoriu pentru oameni vii, pentru copii?

Aș vrea să întrerup halucinația. Dar nu știu ce demon mă împinge să prelungesc viziunea, să găsesc în fizionomia fiecărui mic condamnat frumusețea care se naște sublimată, adevărată, complexă, ca viața însăși. Înfățișarea lor e parcă locul de întâlnire între toate candorile și toată maturitatea celor sortiți morții prea timpuriu, între prospețimea obrajilor, a buzelor fragede și spaima ochilor... între nevinovăția sufletelor și pumnii care se strâng cu ură. Cum îi chema pe cei cinci copii de care mi-a vorbit Alfred Metzel? Ca să-i arunce în groapă îi striga pe nume, ca din catalog? Nu, acolo nimeni nu avea nume. Cum îi chema pe copiii cu care am învățat primele poezii? Erau mulți, poate treizeci, dar pe toți în noaptea asta îi cheamă Rodi și Gi... Șase milioane de morți, mi-a spus Alfred Metzel.

Degeaba îmi spun: Nu erau toți copii. Dar erau mulți, mulți... Mi se pare că viața mea nu va fi destul de lungă pentru ca să repet: Rodi... Gi... Rodi... Gi... Rodi... Gi... Degeaba îmi spun: Nu sunt vinovată. Mă simt vinovată...

Treceam cu Lisandra prin Cișmigiu și ne îndreptam spre sediul Apărării Patriotice din strada Berzei, unde se înjgheba Universitatea liberă, democrată.

Lisandra era exuberantă.

– Rectorul Universității a primit să fie rectorul universității noastre. E un matematician cunoscut peste hotare. A fost încântat că avem până acum opt sute de studenți. Ne va da o sală de cursuri, la Universitate. I-am arătat lista profesorilor. M-a sfătuit pe cine să mai aduc: „Fiecare intelectual care vine alături de noi întărește rândurile noastre". Exact ce-ți spuneam și eu, Mirona. Am vorbit despre duplicitatea guvernului și de burghezia care îl susține.

Mi-a replicat cu un citat cunoscut: „Dacă axiomele geometrice ar atinge interesele oamenilor, ar fi şi ele contestate".

– Totuşi, Lis, eu nu cred că cineva mai poate să fie alături de fascişti, după toate câte s-au întâmplat.

– Asta înseamnă că nu ştii ce se petrece în nordul Ardealului. Nu ştii cum sunt sabotate condiţiile de armistiţiu şi ce luptă au început partidele aşa-zise „istorice" împotriva forţelor progresiste...

O boare de lumină albă învăluia lacul pe care patinau câţiva copii şi adolescenţi. Dar cei mai mulţi stăteau pe margine şi priveau cu jind.

– Toată noaptea am scris despre oameni care râvneau la o coajă de cartof. Şi acum mi-e milă de copiii care nu au patine.

– Idealul ar fi ca într-o zi să nu mai existe o problemă a cartofilor, ci o problemă a patinelor, a surâs Lisandra.

– Spune-mi, Lis, cum ţi-ai păstrat optimismul? încrederea asta neclintită în viaţă? Războiul a scos la iveală tot ce conţine omul mai crud, mai josnic şi mai bestial.

– Şi tot ce conţine mai frumos, mai bun, mai generos. Dacă Metzel e aici, dacă a evadat, înseamnă că i-au dat curaj armatele care înaintează din Răsărit şi din Apus cu atâtea jertfe. Înseamnă că l-au ajutat partizanii. Înseamnă că a fost ajutat de oameni care şi-au pus viaţa în joc pentru el, i-au dat o coajă de pâine, o cană cu apă şi un acoperiş la nevoie.

– Dacă ai cunoaşte durerea lui Metzel!

– Totul e să nu se mai repete...

– Ce să se mai repete? Alfred Metzel alţi copii n-are.

– Au fost sate rase de pe faţa pământului: Lidice în Cehoslovacia, Oradour în Franţa... Nu mai trebuie să se repete, Mirona. Nu mai trebuie să se repete! Nimeni nu mai poate să spună: „Nu ştiu, n-am ştiut, nu-mi pasă".

februarie, 1945

Sala amfiteatrului era înţesată de lume. Am ajuns, ca de obicei, târziu, şi, neîndrăznind să trec mai în faţă, am rămas lângă uşă. Rectorul vorbea, dar nu puteam să-l urmăresc. Mă întrebam

unde-i Lisandra. Ea urma să ia cuvântul din partea secretariatului Universităţii libere. Eram sigură că se află undeva, în primele rânduri. Va purta, probabil, aceeaşi bluză albă, dar scrobită, ca în zile mari, fusta albastră. Amândouă fustele ei sunt prea lungi. De câte ori n-am vrut să bag foarfecă în ele, să le refac tivul! Dar în cele din urmă am recunoscut că-i stă bine aşa. Îi subţiază talia, îi accentuează feminitatea şi graţia.

Rectorul vorbea despre Lisandra, arătând cât de mult a muncit. Cu fiecare a stat de vorbă, pe fiecare l-a întrebat de ce n-a putut să înveţe altădată, ce i-ar plăcea mai mult: matematica, muzica, istoria artelor?

Mă gândeam ce plăcere trebuie să-i facă Lisandrei să vadă lângă o pălărie de catifea o broboadă, lângă un ofiţer mai în vârstă un tânăr muncitor.

– Această zi, care trebuia să fie pentru noi o sărbătoare, spunea rectorul, poartă o dureroasă umbră...

De ce trebuia să fie şi nu e?... Şi de ce poartă o dureroasă umbră?

– Partidele aşa-zise „istorice" folosindu-se de huligani şi legionari...

– Ce legătură au toate astea cu inaugurarea? îndrăznesc să întreb pe vecinul din dreapta.

Dar omul nu-mi răspunde. E atent ca un premiant la şcoală, cu toate că are tâmple cărunte... Poate că Lisandra s-a dus s-o aducă pe Fiameta... Poate că e acolo, lângă rector, şi eu n-o văd.

– Plugarii au hotărât să împartă moşiile.

Ce legătură au toate astea cu deschiderea universităţii?

– Au hotărât să-şi facă singuri dreptate.

Mi se pare că-l aud pe Ştefan... „La ţară e prăpăd..." Îl văd în haine de călărie, fular de culoarea oului de raţă, cravaşa... Ştefan nu mai există...

– Folosindu-se de huligani şi legionari, guvernul...

Îmi vine să spun: Da, ştiu, am văzut... Mai bine zis am auzit discursul de la Aro, gloanţele care au şuierat în faţa Palatului. Focurile de arme care se trăgeau din Palat, de la Interne... Vorba Lisandrei: „A început demascarea vulpilor bătrâne..." Noroc că nu era acolo, ea nu lipseşte de la niciun miting...

– Lisandra Olt, care se afla în echipele patriotice, care ducea muncă de lămurire la țară...

Eu credeam că s-a dus să-și aducă fetița...

– ...a fost lovită de un glonte vrăjmaș!

Cine? Cum a fost lovită? Îmi vine să strig: Vorbește, omule! A fost rănită Lis?

– Cadavrul a fost transportat la Morgă...

– Nu e adevărat!

Nu știu dacă a fost un geamăt sau un țipăt. Dacă am strigat eu sau altcineva. Toată lumea era în picioare, toți ochii îndreptați asupra mea. Nu știu cum am ieșit de acolo, cum am coborât scările, cum de nu m-am împiedicat și cum m-am pomenit într-un taxi.

– La Morgă!

Mă uitam pe geam și nu recunoșteam nicio stradă. Lume... lume... Încotro mergea fiecare? Lisandra a murit? Nu se poate! Dacă ar fi fost adevărat, ar fi pornit care-ncotro să încerce să facă ceva. Să încerce ce? A murit... Ce simplu! Nu, nu se poate. Moartă Lisandra? Îmi venea să-i spun șoferului să oprească. Să stau de vorbă cu el. Să-l întreb dacă e cu putință să moară Lis. Cred că și șoferul știe că asta nu se poate... Dar el n-o cunoaște... Poate nimeni n-o cunoaște... E ușor să spui „A murit"...

Lacrimile îmi curgeau fără să le mai pot stăpâni.

Nu voi scrie nimic despre rătăcirile mele până ce am găsit-o pe Lis. În seara aceea s-a întrerupt lumina în tot orașul. Nu-mi amintesc decât mirosul de iod, sala întunecată. O lumânare pâlpâind, un cearșaf acoperind o viață întreagă. Cineva m-a întrebat dacă vreau s-o văd.

– Nu! Nu!

Voiam să rămân cu imaginea ei, vie. Lisandra era pentru mine simbolul vieții, și așa trebuia să rămână: vie ca viața.

Era lume care șoptea, discuta, cum a fost, cum s-a întâmplat, câte transfuzii i s-au făcut, cine a dat sânge... Eu nu voiam să ascult. Pentru mine exista o singură realitate: Lisandra. Și ea era acolo, sub un cearșaf alb...

Am plecat fără să scot un cuvânt.

Pe stradă, în urma mea, paşi. De ce nu pot fi ai tăi paşii ăştia, Lis?! Era tot întuneric atunci când m-ai urmărit în drum spre casă, într-o seară. Pe asfalt răsunau paşii tăi. Nu voi uita niciodată cum răsunau paşii tăi. Erai vie. „N-am lampă de buzunar", mi-ai spus într-un târziu. Ce muzical suna vocea ta! Mi se părea c-o mai auzisem demult, în copilărie. Poate glasul lui Trude semăna cu al tău. Poate că aşa sună glasul copiilor: ca nişte clopoţei de argint. „M-am folosit de dâra de lumină a lanternei." Ce nevoie aveai de o dâră de lumină, Lis, tu, care erai numai lumină?...

Şi acum răsunau în urma mea paşi. Dar nu mai puteau fi ai Lisandrei. Nu mai era cu putinţă! În gama uimitoare a ceea ce e posibil, minunea asta era cu desăvârşire exclusă: răsunetul paşilor ei pe asfalt. Încolţită de cei ce voiau să-şi păstreze privilegiile cu orice preţ, chiar cu preţul unui război, paşii ei ştiau unde s-o ducă. Paşii ei răsunau în jungla unei nopţi pe care voia s-o risipească. „Sunt o rotiţă, avea obiceiul să spună, o rotiţă într-un mecanism bine închegat, bine condus"... Când spunea „Tovarăşii mei" i se lumina faţa.

Cine umbla acum în urma mea? Mi se părea că o trădez pe Lisandra ascultând alţi paşi. Mi se părea o impietate ca alţi paşi să răsune în noaptea asta în apropierea mea...

– Bună seara.

N-am vrut să întorc capul.

– Sunt un prieten al Lisandrei...

Aş fi vrut să-i răspund: „Avea mulţi prieteni, mulţi tovarăşi, dar duşmanii au fost mai tari"... La ce ar folosi să vorbesc? Ce-aş mai putea să aflu? Ce se mai poate schimba? Nu puteam să vorbesc şi nici nu voiam. Omul tăcea şi el. Întunericul dăinuia greu.

– Ştiu că aţi fost prietene...

Întorc capul. Dar, în întuneric, nu-l recunosc.

– Noi ne-am cunoscut, la ţară... Eu sunt Vasile...

Mă opresc şi-l privesc în faţă. Întunericul nu mă împiedică să revăd scena din drum: Madeleine, Ştefan, Vasile... Faţa tuciurie, ochii ca păcura. Dar parcă e mai înalt, umerii mai largi. Mi se pare că aud: „E pâine şi pâine..."

– Un aviator francez m-a întrebat...

– Jacquot?

– Da, e aici, cu escadra Normandie.

– Cum aş putea să-l găsesc?

– Are să vă caute. I-am dat adresa. Ştiu că aţi găzduit-o pe Lisandra.

Abia îmi ţineam plânsul. Jacquot e aici, şi eu nu mă pot bucura. Aş fi vrut să strig: De ce? De ce?

– Am s-o aduc pe fetiţa Lisandrei. Aţi vrea să aveţi grija ei, câteva zile, până când?...

M-a podidit plânsul. Îi eram recunoscătoare pentru această încredere. Aş fi vrut să-i vorbesc despre tot ce mă lega de Lisandra, aş fi vrut să înţeleagă ce a însemnat pentru mine.

– Mă simt singură! am spus. Nespus de singură. Era unica mea prietenă.

– E o pierdere grea pentru noi. Dar dumneata mai ai prieteni, să ştii. O să mai stăm de vorbă. Ai să vezi că ai foarte mulţi prieteni...

Mă înapoiam de la incinerarea Lisandrei. Eram gata să mă urc în tramvai, când am auzit:

– Sau cu avionul, sau pe jos!...

– Jacquot!

L-am luat de braţ şi am mers multă vreme alături, ca doi prieteni vechi, ca doi prieteni buni, ca doi oameni bătrâni.

– Jacquot, nu pot să-mi închipui că a murit Lis şi nici nu vreau. Mi se pare că atâta timp cât nu accept moartea ei, totul se mai poate schimba. Niciodată nu mi-aş fi imaginat că întâlnirea noastră ar putea fi atât de tristă. Niciodată, Jacquot! Mi se părea că Lisandra exagerează când vorbeşte de reacţiune. Mi-a trebuit o dovadă... O dovadă care să mă doară, pe care să n-o pot uita.

Străzile mi se păreau şi prea lungi, şi prea întortocheate, şi prea prăfuite, şi prea însorite. Un dor sălbatic mă cuprinse. Tramvaie, maşini şi oameni... Oameni şi iar oameni... Unde era locul gol lăsat de Lisandra?

Şase milioane de oameni, spunea Alfred Metzel. Şi câte milioane pe front? Câţi partizani, câţi patrioţi? Pe stradă niciun

loc gol, niciun loc gol în tramvai. Locurile goale au rămas în sufletele celor care i-au iubit, în nopţile lor fără somn, în zilele lor fără soare. „De ce fără soare? mă certa Lisandra. Soarele o să răsară pentru o lume fără foamete, fără spaime, fără război!" Atâtea milioane de morţi, şi eu nu pot cuprinde cu mintea moartea Lisandrei! Când îmi povestea Metzel, numărul mi se părea de necuprins. Şase milioane! Tot ce vedeam eu acum împrejur erau oamenii unei singure străzi lungindu-se pe malurile Dâmboviţei, pe când şase milioane erau câteva oraşe cât Bucureştii, erau o ţară... Căutam să-mi imaginez o ţară de morţi, ca să pot îndura mai uşor moartea Lisandrei, să-i micşorez proporţiile, şi nu puteam. Tot ce puteam cuprinde cu mintea era golul lăsat în sufletul meu, într-al lui Octav dacă se reîntoarce, într-al Fiametei când va afla... Tot ce puteam măsura era prăpastia din sufletul lui Alfred Metzel după ce a pierdut surâsul micului Rodi, gânguritul lui Gi. Tot ce puteam să înţeleg era singurătatea mea.

– Jacquot! M-am oprit şi l-am privit în faţă. Jacquot, *mon vieux* Jacquot. Ce cauţi aici, pe malul Dâmboviţei? Cum ai ajuns aici?

– Sunt cu escadra Normandie. Normandie-Niemen. N-ai citit în ziar? „O escadră formată din 52 de aviatori..." Ei bine, sunt şi eu unul dintre ei. Acum două zile am sosit. La şapte dimineaţa aterizam. Ni s-a făcut o primire oficială. De cum am scăpat, am pornit s-o caut pe Lis. Mi s-a spus că o pot găsi la sediul Apărării Patriotice, pe strada Berzei. Un om spăla scările. Am intrat în căldarea cu apă şi am răsturnat-o. I-am arătat omului uniforma, insigna şi cerul ca să-mi găsesc o scuză: „sunt cu capul în nori, şi calc în strâchini"... M-a întrebat: „Normandie?" Închipuie-ţi că ştia de Normandie. I-am spus, pe limba mea, că vreau s-o văd pe Lis şi în acelaşi timp am început să strig cât mă ţinea gura: „Lis!" Omul se uita la mine ca la un nebun şi încerca să-mi explice că nu e acolo. Ţipa de parcă aş fi fost surd şi-mi arăta un afiş. Am înţeles că e vorba de o conferinţă... La Athénée Palace, masă, discursuri. Stăteam pe ghimpi. Ca să am astâmpăr, îmi spuneam: ai răbdare! Ai să găseşti o blondă-roşcată într-o ţară cu atâtea brunete. Cine şi-ar fi închipuit?... Micuţa mea Mirona, nici nu te-am întrebat ce faci. Ce face romanul?

– A mai crescut.

– Cred c-aţi crescut împreună, spuse cu tâlc.

– Nu vrei să vii la mine să stăm de vorbă, Jacquot? Nici nu te-am văzut bine.

– Păcat! M-am făcut foarte frumos.

Jacquot nu putea să renunţe la glumă. Nevoia de a face haz era mai tare ca el.

– E târziu, şi se dă iar o masă în cinstea noastră, şi o recepţie, şi alte mese şi recepţii, la care nu pot lipsi. Dar mâine vin neapărat. Am adresa ta. Ai telefon?

– Mâine sunt tot timpul acasă, poţi să vii la orice oră. Te aştept.

Ne-am strâns mâinile, m-am ridicat pe vârfuri şi l-am sărutat pe obraji.

– M-ai prins că sunt neras. De câte ori nu mă rad mă sărută o fată. Pe mâine, Mirona.

Pe masă, în faţa mea, aveam gazeta în care subliniasem cu roşu un articol: „Săptămâna aceasta avem ca oaspeţi în Bucureşti escadra Normandie, care a luptat eroic în rândurile aviaţiei sovietice, luând denumirea de Normandie-Niemen".

Unul din aviatorii glorioasei escadre stătea în faţa mea, proptit de calorifer, cu fereastra în spate, cu capul leonin profilat pe cerul albastru, ca în cadrul lui cel mai firesc.

– Pe Gian l-am văzut numaidecât după atacul asupra Poloniei. Se „plictisea" pe linia Maginot. Şi nu-i mirosea bine *cette drôle de guerre*. Mie îmi mirosea a înţelegere între trusturi. Ştiu că a luptat în Maquis. Şi în Maquis e mai greu să lupţi decât într-un război regulat. Inamicul nu e numai în faţă. E şi în spate, şi în dreapta, şi în stânga, şi acasă, şi în pat. Giulia s-a măritat cu un poet spaniol... Luptau şi ei în Rezistenţă. Sigur că în socotelile lui Hitler n-a intrat Rezistenţa. Războiul fulger a devenit un război *au ralenti*...[1] În iunie anul trecut, forţele franceze din Dijon au făcut impracticabile douăzeci şi şapte de căi ferate. O mie de tunuri au fost imobilizate. Avem acum, datorită Rezistenţei şi furiei populaţiei, un avans de luni de zile faţă de pronosticurile

[1] *Cu încetinitorul*... (fr.)

aliaților. La Avranches, capul de pod s-a lărgit pe toată zona insurecționată. Oficial se recunoaște: *Les FFI à l'interieur de la ville nous forcerent la main*[1]... Cât despre copiii revoluției, Mirona, nu se vor opri decât la Berlin. Sunt așa cum i-am visat.

Jacquot mi-a vorbit despre eroismul aviatorilor sovietici și despre escadra Normandie.

– Și tu, Jacquot? N-ai nimic de spus despre tine?

– Oh, eu? Să fim serioși!

Știam că nu-i place să vorbească despre el. La Paris spunea la fel: „Noi", „Tovarășii mei de la Caudron", „Tovarășii noștri din Spania"...

– De data asta nu scapi, Jacquot, vreau să-mi vorbești despre tine.

– Văd că ți-ai luat și stiloul. Ești gata să scrii un reportaj? Ei bine, notează: în '39 am primit ordin de concentrare și am fost repartizat escadrei 29 de bombardament greu din Nançay. O parte a brigăzii de bombardament a trecut pe terenul de bază din Bordeaux, iar alta s-a deplasat la Chaumont... Era în timpul operațiilor și a invaziei germane în Polonia. Am rămas la Chaumont până la ofensiva germană din Belgia. Asta era în 1940. După trecerea canalului Albert de către nemți, armata franceză a fost obligată să iasă în fața liniilor improvizat fortificate din nord, și atunci am trecut cu unitatea de aviație pe terenul de la Rouen din Normandia. A urmat Dunkerque... Aerodromurile au fost invadate, distruse. O parte din aviația noastră a trecut în Anglia. Acolo s-au format două escadrile franceze: *Menace* și *Topique*. În septembrie '41 am plecat în Africa și am luat parte la acțiunile de la Dakar. O parte din aviatori au rămas acolo, alții – și eu printre ei – am înțeles să luptăm mai departe. Și după o tăcere: Mulți dintre noi au căzut... Jacquot avea ochii umezi. Îi văd pe toți împreună și pe fiecare în parte. Cu obiceiurile lor, cu glumele lor, cu seriozitatea și tinerețea lor...

M-am sculat de pe brațul fotoliului, m-am oprit în fața lui, i-am pus mâinile pe umeri.

– Îți mulțumesc, Jacquot.

---

[1] *Forțele Franceze din Interior ne-au forțat mâna...* (fr.)

– Pentru ce, Mirona?

– Pentru că în clipa asta înţeleg multe lucruri, şi mai ales fiindcă tot timpul, fără să ştii, m-ai ajutat să cred în oameni, în viaţă. Dacă există oameni ca Lisandra, ca tine, mi-e mai uşor să cred că totuşi merită să trăieşti, că viaţa nu-i iremediabil absurdă.

– Dacă în timpul ăsta ai fost alături de Lis, înseamnă că ai fost alături de noi. Şi atunci?... Ce înseamnă absurd? Văd masa plină de caiete... Ce scrii? Îmi închipui că trebuie să existe un acord între viaţa ta şi ceea ce gândeşti şi scrii. Un scriitor angajat e un ostaş în prima linie.

– Nu ştiu dacă o să fiu în stare, Jacquot.

– Am cunoscut o fată ca tine, care a aruncat într-o noapte în aer un depozit de muniţii german. Probabil că nici ea n-a ştiut că ar fi în stare. Pe front aveam zilnic dovezi, admirabile dovezi, că oamenii sunt în stare de cele mai frumoase, mai generoase fapte.

– La fel vorbea Lisandra. Dar eu n-am fost alături de ea cu totul... Mi se părea că exagerează vorbindu-mi de lupta de clasă, de reacţiune, că toate astea n-au legătură cu mine, cu preocupările mele. A trebuit să fie lovită Lis ca să înţeleg că toate au o legătură. Mă simt vinovată, Jacquot... Ultima dată când ne-am văzut, mi-a spus: „Simt de câteva zile o adiere de primăvară, curioasă pentru un sfârşit de februarie. Niciodată n-am aşteptat cu atâta nerăbdare primăvara!" Nu pomenea de Octav, şi totuşi îi simţeam prezenţa în tot ce spunea, în tot ce simţea...

Se înserase. Cerul era înstelat. Din puzderia de luminiţe care luceau, nu lipsea niciuna. Steaua Lisandrei căzuse, şi poate că Octav o văzuse căzând, fără să ştie a cui e. Steaua Lisandrei căzuse fără să lase pe cer vreun semn, vreun gol, aşa cum nici în aglomeraţia străzii nu se simţea lipsa unui om. Şi totuşi, în câte ascunzişuri de suflet şi gând nu a rămas ca un ferment de dăruire, de generozitate, trecerea ei pe pământ! Câte fapte nu-i vor purta pecetea! Privirea lui Jacquot era împlântată pe cer şi-mi amintea de ziua când am plecat împreună de la conferinţa despre Maiakovski. Fruntea nu prea înaltă, nasul foarte uşor curbat, buzele uscate, părul aspru, roşcat, faţa arsă de soare, înroşită

de ger, aspritã de viaţã, tãiatã, zdrobitã, vindecatã, faţã care a înfruntat vãzduhul, faţã mândrã şi dragã. Era ceva leonin, mândru şi trist în chipul lui, şi totuşi atâta optimism în cuvintele lui, şi în privirea lui atâta bunãtate!

Când a întors capul spre mine, m-a izbit albastrul prea deschis al privirii, ochii prea palizi în figura aceea ca de pãmânt ars. Urât? Nu! Frumos? Şi mai puţin. Dar Jacquot n-ar fi putut trece nebãgat în seamã. Tristeţea era adâncitã în cele douã cute care-i încadrau gura, dar zâmbetul lui avea un farmec nespus, şi râsul îi ilumina chipul, lumina tot ce era împrejur. Simţeam cã aş putea sã-l iubesc, aşa cum îl iubise Lisandra pe Octav.

Când mi-a pus mâna pe umãr, am simţit cã mi-e bine şi cald, de parcã toatã viaţa aş fi aşteptat o astfel de clipã.

– Mirona, îmi eşti dragã. Îmi place cã te uiţi la mine ca o şcolãriţã care-şi admirã profesorul. Eu te vãd aşa cum erai cu ani în urmã. Ţineai tot aşa stiloul în mânã, gâtul întins, şi, cu ochii deschişi şi curioşi, mã ascultai când vorbeam despre rãzboiul din Spania. Eşti tot atât de tânãrã ca atunci, micuţa mea Mirona, deşi au trecut câţiva ani. Şi anii de rãzboi se numãrã dublu. M-am gândit de multe ori la tine. Şi acum pot sã-ţi mãrturisesc: am fost îndrãgostit de tine... Dar, vezi, mi-au trebuit câţiva ani şi seara asta înstelatã ca sã ţi-o spun.

– Adevãrat, Jacquot? Nu mi-aş fi putut închipui niciodatã. Cred cã glumeşti, şi n-ai voie. Dacã eu aş putea sã glumesc numai ca sã ascund ce se petrece în sufletul meu, ţi-aş rãspunde: Ce pãcat cã ţi-a trecut...

– Nu-i aşa de sigur cã mi-a trecut, Mirona.

– Atunci, trebuie sã mai aştept zece ani ca sã aflu ce se petrece în sufletul tãu acum.

Jacquot se pregãtea sã rãspundã.

– Bagã de seamã, nu-i frumos sã-i minţi pe copii, nici sã-i dezamãgeşti. Nici sã te joci cu cuvintele când întunericul se aşterne cu atâta gravitate, când cerul se apropie atât de mult. Uite, stelele ne privesc drept în faţã.

– Mirona, parcã citeşti dintr-o carte.

Ce ciudat! De câte ori nu auzisem cuvintele astea! Tata îmi spunea: „Semeni cu Fana. Aşa era Fana. Parcã citea dintr-o carte."

Şi Gian: „Semeni cu Fany. Fany când povesteşte parcă ar citi dintr-o carte."

Dar ce departe mă simţeam acum de dorinţa, de obsesia de a descoperi peste tot urmele Fanei, de a o reconstitui din cioburi!

– În Cungur am întâlnit o fată care-ţi semăna... Era sensibilă, scria. Am vizitat împreună o peşteră. Săli multe, de nepătruns. Pe pereţi scânteiau milioane de diamante. Sala stalactitelor. Când intri, îţi ia ochii, îţi piere graiul. Lacul dinăuntrul peşterii are apa verzuie şi e atât de pură şi rece, că nicio vietate nu poate trăi în ea. Grotele sunt fantastice. Vizitatorii intră cu făclii aprinse, şi un bătrân ghid, care de şaizeci de ani îi conduce, le povesteşte cum se ascundeau aici căpeteniile Rusiei în luptele lor cu tătarii. Mă gândeam la tine, Mirona. Aş fi vrut să fim împreună.

Era tare frumos în Cungur... Un oraş ciudat, străbătut de două râuri – Silva şi Ireni. Silva e liniştită. Apa ei curge dulce şi e plină de peşte. Malurile sunt umbrite de copaci. Ireni e repede, e dură. E numai vârtejuri. Peştele nu poate trăi în ea. Afurisită apă! Dintr-o plimbare cu barca pe Ireni nu te mai poţi întoarce. Plimbările se fac pe Silva... Silva are malurile bogate în nisip, vara apa e caldă. Se fac băi, se face plajă. Ireni e totdeauna rece, tăioasă. Când intri în apa Silvei, părul se face ca mătasea. Din Ireni ieşi cu părul ca măciuca. Amândouă se întâlnesc afară din oraş, nu departe de fabrica de textile.

– E un oraş de munte Cungurul?

– Când întrebi, parcă ai fi Lis. Parcă-i văd ochii, parcă o aud... Nu, Mirona. E un oraş de dealuri, presărat cu biserici. Cupolele se văd de la mari depărtări. Prin mai, când gheaţa începe să se spargă, apele uneori se umflă atât de mult, încât inundă pământul. Până la revoluţie, pe malul lui Ireni îşi făceau muncitorii casele lor sărăcăcioase, pe malul Silvei îşi făceau bogătaşii casele lor arătoase. Silva e un izvor de apă potabilă. Ireni nu-i bună nici pentru spălat rufele; săpunul nu face clăbuc. Ea foloseşte numai ca pritoc, ca mijloc de captare a apelor de pe malul ei. Toate apele se varsă în Ireni.

– Nu mi-aş fi închipuit că oraşele industriale au poezie.

– Au foarte multă poezie... Pe malul lui Ireni e o fabrică de scânduri şi traverse, o uzină metalurgică şi câteva fabrici de piei,

tăbăcării. Când este inundație, stâlpi enormi plutesc pe apele ei zvăpăiate. Toamna se dă drumul la plute. Ele vin liniștite pe Silva, și lemnele se trag frumos pe mal. Pe apele lui Ireni vin atât de repede, încât se încurcă, se încâlcesc, se transformă într-un ghem gigantic.

Vezi, Mirona, atunci când unui tânăr îi place o fată și n-are curajul s-o sărute, o duce pe malul lui Ireni... Ce păcat că nu suntem acolo, Mirona! Te-aș simți zgribulită lângă pieptul meu. E un loc fără umbră, fără un suflet de om. Un vuiet de apă, care te împinge, te stârnește, te îndeamnă să ai curaj. O pădure leagă malurile Silvei de linia ferată, și lacul e atât de cristalin, încât un ban aruncat la fund se vede, și atât de rece, că nici vara nu poți intra în el. Ca să ajungi la lac, trebuie să treci prin pădure. Ecoul e teribil. Orice pas în pădure se aude pe lac. Crengile pinilor încep de sus de tot, de la cinci metri.

– Îmi place cum povestești, Jacquot.

– Îmi place cum asculți, Mirona.

– Mă gândesc că ai să pleci și am să rămân singură. Până acum îmi plăcea să fiu singură. Aveam o voluptate a singurătății. Mi-era necesară. Dar știam că în orice clipă Lisandra poate să intre, să dea buzna aici cu optimismul și verva ei. Râdea, era veselă, povestea...

M-am îndreptat spre lampa cu picior înalt să aprind lumina. Lipsa lui Jacquot de lângă mine, a brațului lui în jurul umerilor mei îmi dădea o senzație de singurătate și frig. Mi se părea că aud un geamăt. Alfred Metzel nu mai gemea, dar durerea lui parcă se cuibărise în zid. I-am vorbit lui Jacquot despre Metzel.

– Acum înțelegi, Mirona, ce s-a întâmplat în Spania? Veneau tineri din toate părțile lumii, cădeau tineri mai prețioși decât tot aurul lumii, ca să-i apere pe copiii lui Metzel.

– Parcă ai fost un oracol, Jacquot.

– Am fost și sunt comunist, Mirona! Drumul nostru e greu, și cei mai mulți cad în drum. Dar alții iau busola și merg înainte. Sigur, mai sunt încă mulți indiferenți, sceptici, struți care-și bagă capul în nisip, nu atât ca să nu fie văzuți, cât ca să nu vadă ei, să nu audă... Acești mari egoiști sunt complicii dușmanilor noștri. Dar cu vremea, mulți dintre ei își vor da seama...

Mi se părea că o aud pe Lisandra... Jacquot avea obrazul opac, gura tristă, ochii luminoşi, fruntea deschisă. Oprindu-se în faţa mea, mi-a pus iar mâinile pe umeri.

– Nu mă îndur să plec...

– Mă voi simţi foarte singură, Jacquot, după ce vei pleca.

– Sunt gata să te iau cu mine, Mirona. Vrei să vii cu mine?

Ţinea mâinile pe umerii mei şi mă privea în ochi, adânc şi cinstit.

– Să ştii că nu glumesc. Vreau să te iau cu mine. Nu-i nevoie să-mi răspunzi chiar acum. Gândeşte-te! Şi dacă ai să vii la aerodrom... dar fără bagaje, te rog! Ia-ţi numai hârtiile, caietele, stiloul...

Mi-am apropiat buzele de buzele lui uscate de vântul înălţimilor. Şi ne-am sărutat ca după o lungă regăsire. Ne-am sărutat ca pentru o lungă despărţire...

Visam că mă trezesc din somn într-un pat ca un hamac suspendat deasupra altor paturi albe de pânză, care se legănau. Am sărit de la înălţime mare, suplă ca o pisică. Şi când am deschis uşa, o uşă de cort, am rămas înmărmurită. Marea venea de sus, cădea ca o cascadă şi era albastră ca cerneala. Răsărea soarele. Spuma valurilor era roşie ca sângele. Cerul, un fel de coral aprins, atât de viu, că am închis ochii. Când i-am deschis, marea semăna cu nişte dealuri albastre, cu marginile albe de cretă.

– Peştera e dincolo! striga Jacquot de departe.

Aş fi vrut să întreb cum să ajung la el, dar era prea tare albastrul valurilor şi erau prea albe crestele lor, prea asurzitor tumultul apelor. Ochii mă dureau de prea crude culori, urechile de prea mult zgomot, dar sufletul mi se îmbăia în culori şi, treptat, zgomotul se transforma în cântec, în imn de triumf. De undeva de departe se auzeau motoare; pe înălţimile de cretă începeau să coboare şi să urce vagonete. Oamenii purtau în spinare enorme mănunchiuri de crengi de fier, legate cu sârmă.

– Sunt cabluri pentru dig, îmi explica Jacquot. N-o să se mai reverse apele, n-or să se mai înece copiii.

Treceau oameni cu unelte de forme necunoscute.

Jacquot, cu braţul întins, îmi arăta împrejur.

– Vezi, maşini de scobit pământul. Screpeţi...

Oamenii păreau pitici pe lângă stâlpii pe care-i duceau în spate sau îi băteau în pământ.

– De unde au atâta putere, Jacquot?

– Nu mai sta aşa înţepenită, apropie-te de ei, să vezi ce puternici sunt şi ce mari...

– Mi se pare că visez...

– Deschide ochii!

Jacquot era vesel. Râdea. Râdea atât de tare, că m-am trezit din somn...

Lampa luminează terasa, cerul e întunecat. Nicio stea. Mi se pare că mă aflu pe o estradă luminată din spate, că lumea aşteaptă. Liniştea e fără hotar, ca şi noaptea. Alfred Metzel fumează.

– Eram sigur că în seara asta îţi pregăteşti conferinţa, mi-a spus după o lungă tăcere.

– N-am vorbit niciodată în public.

– E totuşi mai greu să scrii.

– E altceva. Hârtia are răbdare. Te aşteaptă să te gândeşti şi să te răzgândeşti. Nu se supără când o arunci la coş, nici când o iei de zece ori de la început.

– Ai vrea să-mi împrumuţi o carte de versuri?

– Vino să te uiţi în bibliotecă, să-ţi alegi ce-ţi place.

– Nu e prea târziu?

– S-o întrebăm pe mama...

Metzel a zâmbit. De când pândeam acest zâmbet! Când am intrat în cameră, telefonul suna. Am răspuns, emoţionată, convinsă că e Jacquot. Era Ştefan. Aş fi vrut să închid fără să răspund, dar prezenţa lui Metzel mă stingherea.

– Ce mai faci? am întrebat convenţional, aşa cum aş fi întrebat-o pe tanti Marie, pe Neneea sau pe oricare din lumea lor.

– Trebuie să-ţi vorbesc, Mirona. Trebuie să-ţi explic. Sunt disperat că te-am pierdut. Aş fi preferat să-mi închizi telefonul. Eram sigur că o s-o faci. Indiferenţa ta e şi mai greu de suportat. Te simt străină. Ai uitat ce a fost între noi?

– Dimpotrivă. Îmi amintesc foarte bine.

– Nu-ţi recunosc vocea, Mirona. Spune, e cineva la tine? Spune-mi că nu-i posibil să fie cineva acolo, la ora asta. Spune-mi că sunt nebun.

– Bineînţeles.

– Mirona, te implor...

Nicio vibraţie în sufletul meu, nici urma unei emoţii, şi cât de ridicol suna „te implor"! Şi totuşi, ce bine i se potrivea „te implor". Îl vedeam alergând după tren, „te implor, te implor"...

– Mirona, de ce nu răspunzi? Vorbeşte-mi ca să fiu sigur că n-am dreptate. Linişteşte-mă, te implor. Mirona, spune un cuvânt, vorbeşte!

La fel o „implora" pe Madeleine, şi, ca s-o convingă, o răsfăţa: Mado, Dodo. Îi cânta: Dodoline, Line... Ce fals cânta! Ştefan n-avea ureche muzicală. Şi n-avea simţul ridicolului. Abia acum îmi dădeam seama.

– Mirona, iartă-mă...

Cu toată buna-creştere primită în „distinsa" casă a bătrânei Caţian, am spus:

– Cu plăcere...

– E cineva acolo, Mirona. E intolerabil, de ce eviţi să-mi spui pe nume?...

L-am lăsat să vorbească şi, binişor, am închis telefonul. Îmi dădeam seama că, orice ar face, orice ar spune, n-ar mai avea pentru mine nicio însemnătate. Nu mai era pentru mine decât un personaj de operetă, convenţional, ridicol, din fauna din care pornisem şi eu şi de care mă simţeam ruptă definitiv.

„Îi cunosc foarte bine, spunea Eliza, îi cunosc pe toţi..." Îi cunosc însemna „îi urăsc".

Alfred Metzel răsfoia versurile lui Maiakovski.

– Lisandra le-a găsit la un soldat german. Vrei să încercăm să traducem câteva?

Metzel citea în gând. În ochii aceia întotdeauna uscaţi, arşi de febră, ochi de orb, lacrimile luceau ca de un fel de stranie bucurie, zâmbetul se întindea pe faţă. Şi cu o voce concentrată, joasă, dar cu atât mai intensă, ca şi cum mi-ar fi făcut o imensă destăinuire:

– Am regăsit poezia. Parcă mi-a fost furată. Am avut o amnezie. Uitasem toate versurile. Şi deodată, în noaptea asta, am simţit nevoia să citesc versuri. Şi am simţit nevoia să împărtăşesc cuiva vestea asta bună. Mi se părea că dacă ar mai şti şi altcineva în afară de mine, poate că aş fi mai sigur că nu mă înşel... Dar nu îndrăzneam. Mi-era frică să nu mă crezi nebun. Ştii, când am avut certitudinea că am pierdut-o pe Etta, copiii, a fost ca şi cum aş fi pierdut auzul, văzul, memoria. Am uitat dintr-odată toate versurile, tot ce mi-a încântat viaţa, tot ce se poate numi poezie. La început îţi vorbeam fără să te văd. Era ceva ce-mi scăpa din chipul dumitale. După ce plecai, îţi uitam înfăţişarea. Dar în seara asta ai apărut pe ecranul nopţii ca o stea. Văd, mi-am şoptit. Glasul dumitale suna până acum ca orice glas. Acum nu l-aş mai putea confunda. Când ţineam mâinile pe balustrada terasei nu simţeam nici căldura, nici răceala pietrei. În seara asta am simţit-o zgrunţuroasă şi rece. Spune-mi, cum e acel aviator francez? m-a întrebat spre surprinderea mea.

– Jacquot? E un om cu care aş putea porni la orice drum, pe orice vreme.

– E frumos?

– Profilul lui parcă-i cioplit în piatră. Obrazul, bătut de vânt, tăbăcit de toate furtunile.

– Îl iubeşti?

– Mi-e drag. Atât de drag, încât m-aş putea îndrăgosti...

– El te-a chemat la telefon?

– Nu. Cu totul altcineva.

– Îl iubeşti?

– L-am iubit. Aveam nouăsprezece ani şi-mi aşteptam „eroul". Când l-am întâlnit mi s-a părut superb, primejdios şi mândru. Mi-a trebuit mult ca să-mi dau seama că e convenţional, infatuat şi găunos, un leu de circ, dresat, ascultător ca un căţel...

– Eşti sigură că ţi-a trecut?

– Ai dreptate să vorbeşti ca de o boală. Parcă am fost intoxicată. Cred că mediul în care am trăit, familia, şi o anume literatură m-au otrăvit în doze mici, aşa ca să văd ca prin ceaţă. Îmi plăcea tot ce era incert, nebulos. Ani de zile am trăit, am gândit şi am

iubit în ceaţă. Dar când Lisandra îmi vorbea de Octav, simţeam că dragostea e altceva, e altfel... De curând, în Cişmigiu, mi se părea că toţi copiii care stăteau pe marginea lacului şi cei care zburdau cu patinele pe gheaţă erau ai mei. Pe toţi îi iubeam, şi mă simţeam îndrăgostită de toţi copacii. Îmi era milă de cei desfrunziţi şi îi admiram pe cei care-şi păstrau frunzele, în ciuda anotimpului, mă emoţionau cei înmuguriţi. Ce-ar spune Lis dacă ar şti că vreau să plec?

– Să pleci?

Ochii lui Metzel erau acum vii, plini de întrebări, de curiozitate. Telefonul suna din nou. Metzel se îndreptă spre terasă.

– Am să ies să fumez o ţigară.

L-am urmat. După un timp, m-a întrebat.

– Nu ţi-e frig?

– Nu, şi cred ca n-are să-mi mai fie frig niciodată... Dacă n-ar fi casele acestea care încep să se desluşească, ne-am putea crede pe un vapor. Uite o stea. A ieşit de sub nori, parcă a scăpat de la înec...

– Ai vrea să fii pe un vapor, Mirona?

– Mi se pare că sunt pe un vapor. Un vapor care mă aduce înapoi de departe. Mi se pare că am pribegit destul printre stele, pe ape. Uită-te bine! Vezi, suntem din ce în ce mai aproape de ţărm. Dacă aş întinde braţele, aş atinge casele. *Străzi lungi, nemăsurate, / Tivite de case. / Ale mele sunt străzile, / Ale mele sunt casele...*[1] Niciodată n-am simţit pământul atât de aproape. Puntea se lasă. Încep să simt pământul sub picioare. Se luminează cerul sau mi se pare?

– Uite luceafărul de dimineaţă.

După plecarea lui Alfred Metzel, pe foaia albă care mă aştepta, am scris:

Jacquot, dragul meu, am hotărât să rămân aici, în ţara asta, care nu e a bătrânei Caţian, a lui Madeleine, a lui Ştefan... E a mea. «Şi la noi, / În văgăuna apelor celor mai vii, / E de o mie de ori mai

[1] Versuri de Maiakovski.

bine.[1] *» Da, Jacquot, e mai bine și vom face să fie din ce în ce mai bine. Mâine am să țiu o conferință în locul Lisandrei. Am să străbat țara de la un capăt la altul, am să scriu reportaje, articole, schițe, broșuri, și poate că am să fiu în stare să scriu și o carte. O carte care să-ți placă și ție, Jacquot.*

Lacrimile au udat foaia. Am vrut s-o transcriu. Dar am să i-o trimit așa, fiindcă e adevărată.

Azi am ținut prima mea conferință.

Sala, ca și când ar fi fost reflectată în oglinzi paralele, părea fără sfârșit. Eram sigură că n-aș putea vorbi decât nopții, cerului înstelat. Și iată-mă în plină lumină. Pe masă, câteva hârtii, note, idei schițate. Dar foile parcă se multiplicau și, ușoare ca puful de păpădie, se ridicau, zburau... În urechi îmi zbârnâiau motoare... Avioane decolau, zburau... Lumea aștepta. Mi se părea că-l recunosc pe Tomiță, care-mi face semn: „Hai, Mirona, dă-i drumul!" Vasile îmi zâmbea cu înțelegere, blând. „Știu că nu ți-e ușor. Ți-a murit o prietenă, ți-a plecat un prieten... Dar uită-te în sală, și ai să vezi câți prieteni ai." Mi se părea că-i recunosc pe Irina, pe Eliza, pe Metzel, chiar și pe Marta, pe Sonia... O fetiță semăna cu Lisandra. Aș fi vrut să strig: Fiameta! Să întind brațele până la ea.

Nu știu cum se legau idei și imagini. Dacă mă aflam pe estradă, în plină lumină, sau dintr-un colț întunecat al sălii, o ascultam pe Lisandra. Când m-am dezmeticit, lumea aplauda. Sala ieșea din ceață, brațele se lungeau, se înmulțeau, ajungeau până la mine. Fumul se risipea.

Vasile mi-a adus-o pe Fiameta. Când am luat-o în brațe și s-a lipit de mine, mi-am amintit de mica Ines, când am găsit-o în pivniță lângă bunica ei moartă. Îi simțeam parcă și acum povara, revedeam goana cu Ines în brațe, în acel oraș cu catedrale gotice, în care oamenii erau fugăriți de oameni. „Să vezi, Mirona, ce fată am!" îmi șoptea Lisandra...

[1] Versuri de Maiakovski

– Mă cheamă Dolores-Anda, am două nume. Mama îmi spune Fiameta, aşa-i place ei...

Are ochii luminoşi ca o dimineaţă de vară, părul în nuanţe închise, potolite, ca frunzele toamna, de un auriu veşted, nu viu ca o văpaie, cum îl avea Lis. De ce este atât de palidă, dacă a stat la ţară? A stat cu alţi cinci copii într-un bordei săpat în munte. Muntele îi ţinea de cald. Mâncare, ce se găsea. Dar năsucul porneşte în vânt, curios, curajos, ca al Lisandrei. Gura, foarte bine conturată, frumoasă, mare. Strungăreaţa şi o gropiţă în bărbie scad puţin severitatea frunţii, tristeţea gurii. Fiameta are totul ca să devină frumoasă: siguranţa în mişcări a lui Octav, supleţea şi graţia Lisandrei.

– O să fiu dansatoare, mi-a declarat, apucându-şi rochiţa cu amândouă mânuţele.

Rochiţă albastră, cordon roşu de lac. Nimeni n-a îmbrăcat-o în negru. Nu i s-a spus adevărul. Dar doliul îl simţi închis undeva într-un ungher de suflet, şi străbate destul de bine în lumina ochilor ei castanii, mari şi rotunzi.

– Câţi ani ai, Fiameta?

– Şapte.

Şapte ani de război, şapte ani de rezistenţă! În sfârşit, o zi frumoasă. Bucuria e mare, prea mare pentru sufletul ei de copil. A venit mama. Sunt în sfârşit împreună. O zi, două, apoi iar aşteptare şi dor. Trebuie să vie mama s-o ia de tot, dar vine un străin, care nu îndrăzneşte să-i spuie ce s-a întâmplat. Va avea timp să afle...

– Sigur că ai să fii dansatoare, dacă îţi place... surâde Vasile.

– Şi tu, m-a întrebat Fiameta, de ce ai atâtea hârtii şi caiete pe masă?

– Vreau să scriu o carte.

Fiameta a deschis ochii mari. Ochii copiilor pictaţi de Tonitza.

– Cum se scrie o carte?

Fiameta doarme. Pe scaunul pe care-şi punea Lisandra bluza albă, fusta cenuşie sunt aşezate acum, la fel de ordonat, o rochiţă albastră, un cordon roşu de lac. Pe perna albă sunt împrăştiate inele mătăsoase de culoarea castanei.

Chipul Fiametei e trist. Fruntea se încruntă. Somnul e neliniştit. Umbrele războiului o mai apasă. Faţa ei mică tresare. Dar, treptat, se linişteşte, respiră egal. Războiul se îndepărtează. Pacea se apropie... Se aşterne uşor pe faţa ei albă...

Cum se scrie o carte? Nu ştiu...

Credeam că trebuie să treacă ani nenumăraţi şi grei, că numai o voce tărăgănată, răguşită poate depăna întâmplări cu parfum de legendă, că numai bătrânii ştiu poveşti despre oameni şi lucruri ce nu mai sunt. Dar anii de război, ca şi moartea unui prieten au darul de a împinge un trecut apropiat la distanţe nemăsurate, aşa cum inversând binoclul scena se depărtează neverosimil de mult.

CONFESIUNILE AUTOAREI

*

REFERINȚE CRITICE

Confesiunile autoarei

(...) Eu am trăit epoca în care trebuia să lupți pentru fiecare an de școală sau pentru drepturi care azi ni se par de la sine înțeles *drepturile femeii*. Pentru ca aceste drepturi să devină o realitate, am pledat în fiecare din cărțile mele; în fiecare am combătut apolitismul în care se obișnuise să trăiască femeia, fără a participa la tot ce frământă lumea.

– *Există deosebiri între edițiile vechi și cele recente ale romanelor* Pânza de păianjen *și* Cartea Mironei*?*

– *Pânza de păianjen*, apărut în 1938, s-a retipărit în 1946 în a doua ediție, în colecția care s-a numit *Romanul românesc* și în care au apărut *Enigma Otiliei*, *Patul lui Procust* și alte câteva romane de prestigiu. De fiecare dată am îmbogățit-o cu elemente care vădesc maturizarea mea pe parcurs, ca om și ca scriitor, punând mai mult accentul pe modul în care eroina înțelege drama socială, a cărei victimă era familia ei, tatăl ei, ea însăși.

În *Cad zidurile*, care a apărut în 1950, schimbările pentru ediția din 1965 au fost atât de substanțiale, încât o privesc ca pe o carte nouă și i-am dat un titlu mai potrivit: *Cartea Mironei*. Am căutat să renunț la un anume balast, la anume stridențe, să remediez o anumită lipsă de armonie; anumite capitole foarte lucrate și care apăruseră în decursul anilor în „Revista Fundațiilor" și „Viața românească", și un material brut – nu suficient digerat, față de care n-avusesem destulă perspectivă – erau legate supărător. Am renunțat la capitole întregi și am adăugat multe pagini, dar mai ales am distribuit altfel luminile reflectoarelor, schimbând regia. (...)

– *Ce asigură, după părerea dv., actualității zugrăvite trăinicia de-a lungul anilor?*

– Poate faptul că-mi iubesc cititorii, că le vorbesc ca unor prieteni, cu sinceritate, cu încredere. Nu știu dacă mă gândesc că preocupările lor sunt ale mele sau cred că preocupările mele trebuie să fie și ale lor. Nu-i trag pe sfoară și nu caut să-mi fur căciula. Nu am idealizat copilăria, nu mi-am poleit tinerețea. Și am căutat cu răbdare să găsesc mijloacele ca ceea ce simt și gândesc să ajungă până la ei. Aceste mijloace sunt ale artei și dacă am poate un pic de talent, am desigur o imensă răbdare. O carte se poate

scrie în câteva săptămâni, în câteva luni sau în câţiva ani. Eu nu cred că o carte care se scrie în şase săptămâni va fi tot atât de reuşită ca una care se scrie în şase ani. O mare probitate artistică interzice economia de timp. Cuvântul trebuie căutat într-un teren foarte rebel, cuvântul se ciopleşte tot atât de greu ca şi piatra. Dacă Tolstoi a refăcut de opt ori *Anna Karenina*, sunt sigură că ultima sa formă este incomparabil mai bună decât prima. Caragiale, Creangă, Rebreanu, Camil Petrescu au revenit de nenumărate ori asupra paginilor scrise. Cu mai puţină probitate n-ar fi ajuns la rezultatele pe care le cunoaştem. Se ştie cât de mult şlefuia Brâncuşi piatra ca să ajungă la incomparabila ei strălucire. Cred că foarte multe cărţi nu rezistă pentru că n-au fost lucrate cu destulă răbdare. Nu pot să fac deosebire între fond şi formă în ceea ce priveşte literatura, pentru că ea nu există nici în ceea ce priveşte muzica, sculptura sau oricare altă artă. Mijloacele artistice pot fi atât de diferite ca mărcile de automobil, dar ele trebuie să poată vehicula sentimente, idei, să mişte ceva în conştiinţa cititorului.

Cella SERGHI în dialog cu Michaela Bulgărea, interviu apărut în „Tomis", anul II, nr. 6, iun. 1967; reprodus în *Romanul românesc în interviuri*, antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice şi indici de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, Editura Minerva, Bucureşti, 1988, vol. III, pp. 406-407

*

Viitorul romanului îl văd modelat de istorie, revoluţionat. Mereu alte îngrădiri sunt rupte, mereu altfel irumpe viaţa în conştiinţa oamenilor şi în reflectarea ei artistică. Mereu alte tabuuri dispar şi alte realităţi se impun. În teatru s-a renunţat la faimoasa unitate de timp şi spaţiu, care părea de fier, la prezenţa confidentului, valet sau subretă. În poezie, la rimă cu orice preţ. Furtuna stârnită de boneta roşie a lui Victor Hugo pe vechiul dicţionar a fost necesară. Dar viaţa, în schimbările ei, în marile cotituri, a avut nevoie de Balzac, apoi de Proust şi de alţii... D. H. Lawrence protestează împotriva neînţelegerii contemporanilor săi, dar e complet opac şi refractar faţă de literatura lui Proust şi Joyce. Sub ochii noştri au fost neînţeleşi Brâncuşi şi – în parte – George Enescu. Supărătoare rămâne mimarea artistică, lipsa de sinceritate, automatismul, supralicitarea modernismului cu orice preţ. Dar timpul va cerne neghina din grâu. Din începeţoşări şi monolog interior, din suprapuneri de planuri, trăiri aproape halucinante şi fapte cotidiene, condeiul unui mare scriitor, forţa şi sinceritatea lui pot să dea o carte mare. Romanul viitorului poate să se scrie în prezent. Cititorii trebuie să fie pregătiţi să-l aştepte, să-l înţeleagă şi să-l recunoască. Accesibilitatea implică şi cultură. Romancierii care au fost consideraţi prea moderni la apariţia lor au rezistat timpului, au devenit treptat accesibili: Dostoievski, Proust, Virginia Woolf, Faulkner. La noi, Hortensia Papadat-Bengescu şi Camil Petrescu n-au fost prea accesibili marelui public, la apariţia lor. (...)

– *Cei care cunosc bine literatura dv. au riscat să întrevadă în câteva personaje principale ale romanului* Mirona *prototipuri în viaţă. De pildă, ce raporturi ar fi între Mirona şi autoarea ei?*

– Aceeaşi sensibilitate, aceeaşi optică, aceeaşi curiozitate şi dragoste de a se apropia de oameni şi a înţelege evenimentele, de a lua din viaţă materia primă pentru paginile unei cărţi, acelaşi chin pentru a prelucra materia primă.

– *Există vreo înrudire între* Pânza de păianjen *şi* Mirona*?*

– Nu sunt surori gemene, dar sunt surorile mele.

– *La care dintre cărţile dv. ţineţi cel mai mult?*

– Diana din *Pânza de păianjen* s-a îndepărtat, Mirona s-a apropiat. Mă leagă de ea anii de război, suferinţa evenimentelor prin care am trecut, pasiunea şi chinul de a scrie.

Cella SERGHI în dialog cu Radu Şt. Mihail, interviu apărut în „Cronica", anul VII, nr. 30, 27 iul. 1973; reprodus în *ibidem*, pp. 415-416

*

– *Începuturile dv. literare stau sub semnul romanului românesc de analiză, inaugurat de Camil Petrescu şi Hortensia Papadat-Bengescu. Totuşi, dacă există puncte de convergenţă, ce anume socotiţi că vă deosebeşte de opera iluştrilor dv. maeştri?*

– Eu n-am apărut între cele două războaie, cum se spune *grosso modo*, ci în 1938, în perioada în care Hitler ameninţa cu războiul. Ce însemna apariţia unei cărţi, în faţa cataclismului care nu mai putea fi evitat? Înainte de a fi scriitoare, am fost o pasionată cititoare. La zece ani, am descoperit o bibliotecă pe cheiul Dâmboviţei, aproape de Podul Izvor, şi citeam cu nesaţ, şi de-a valma, *Ivette* de Maupassant, *Elena* de Bolintineanu. În anii care au urmat, am citit marea literatură rusă, clasicii români şi francezi. La şaisprezece ani, citisem tot ce a scris Romain Rolland. Pe urmă Proust şi Gide şi Huxley şi romanele engleze. Literatura de autenticitate a ajuns şi la mine. Am căutat expresia şi stilul care să convină cel mai bine caracterului şi personajelor mele. Radiografia obiectivă a societăţii, pe care, cu atâta dezinvoltură, obiectivitate şi talent o realizează Hortensia Papadat-Bengescu în ciclul *Rădăcini*, n-aş fi fost în stare şi nici n-am căutat s-o realizez, după cum nu mă simt chiar aşa de aproape înrudită cu împătimitul filosof şi lucid scormonitor în lumea ideilor care a fost Camil Petrescu. El căuta idei, eu îmi

căutam copilăria, „cărările pierdute". Autorul *Ultimei nopți...* căuta adevărul, de la înălțimea unei spiritualități existente, a unei culturi achiziționate; eroinele mele au o aspirație spre cultură care, de cele mai multe ori, ia aspecte dramatice. Pentru Camil Petrescu, dragostea e o alegere lucidă, drama eroului este aceea de a se fi înșelat; pentru mine dragostea este o vrajă, când vraja se rupe, personajul apare așa cum este, nu așa cum l-a gândit autorul. Fără acele unelte pe care Camil Petrescu le-a șlefuit timp de două decenii, scriind poezie, teatru, eseuri și polemizând înverșunat și magistral, eu am căutat, dintr-o experiență de viață, dintr-un preaplin sufletesc, să realizez „clipe de viață", cum spunea Saroyan... (...)

– *Care credeți că trebuie să fie condiția ideală a romanului?*

– Ce bine spunea Walt Whitman despre una din cărțile lui: „Când atingi cartea aceasta, atingi un om". Cititorul vrea să atingă un om, în cartea pe care o citește. Un om adevărat, fiindcă numai când e adevărat se recunoaște și cartea are succes. Dar pentru asta trebuie să dai cărții tale ani întregi de muncă...

Cella SERGHI în dialog cu Marius Pop, interviu apărut în „Orizont", anul XXVII, nr. 41, 14 oct. 1976; reprodus în *ibidem*, pp. 420-422

*

– *Noțiunea de scriitor este inseparabilă, dar cu toate acestea s-a vorbit și se vorbește de „literatura feminină" ca un compartiment, o latură distinctă a literaturii, explicit formulată de corifeii criticii românești – G. Călinescu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Mihail Sebastian – fără ca distincția să comporte o diferențiere valorică. Credeți în existența unui specific al literaturii scrise de femei – mă refer la unele teme sau motive, la modalitatea abordării lor? Cum se înscrie literatura feminină în contextul prozei interbelice?*

– Da. Cred într-un specific al literaturii feminine. E altă voce, altă sensibilitate, e celălalt care vorbește și vrea să fie auzit. Femeia are altceva de apărat. Libertatea de a se cultiva, libertatea de a se mișca, libertatea de a fi fericită și chiar libertatea de a fi un partener egal și demn al bărbatului. Pentru toate aceste drepturi atât de firești, ea a trebuit să lupte, să pledeze și această pledoarie se resimte în literatura ei.

Locul literaturii feminine în proza interbelică a fost fixat de critici de cea mai mare autoritate: Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Lovinescu. Desigur, tema principală e căutarea fericirii, dar literatura lor e înscrisă cu litere mai mari sau mai mici în istoria literară. Pentru literatura mediocră nu există nici loc, nici scuze.

Totuşi, sunt scriitoare, şi mă număr printre ele, pentru care evadarea în dragoste, căutarea fericirii nu e singura preocupare. Problemele sociale, războiul, viaţa sub diferite aspecte îşi au rolul lor la fel de important. „Viaţa familiei, cu figura aceea reliefată a tatălui, chinuit de problema existenţei, de nevoile familiei, de propria lui fire, de boala care-l macină, este o schiţă tot atât de vie, deşi mai redusă, a unui alt aspect al talentului scriitoarei", scrie Pompiliu Constantinescu despre *Pânza de păianjen*, romanul debutului meu literar. Iar Lovinescu remarcă despre aceeaşi carte: „Diana are o familie prinsă în drama unor deveniri materiale şi a unei decăderi din care se izolează figura limpede fixată a tatălui, a omului rămas intact în mijlocul ruinelor".

Asupra copilăriei mele planează campania din 1913, drama familiei, trăind de o parte şi de alta a Dunării. Morţi şi răniţi la Plevna. În 1916, morţi şi răniţi la Turtucaia. Evacuarea oraşului atât de iubit, Constanţa, marea, plaja, soarele şi apoi viaţa de refugiaţi, sărăcia. În preajma celui de-al doilea război mondial, am trecut prin Viena ocupată de Hitler. La Paris am găsit ecoul războiului din Spania. La întoarcere, fascismul la noi şi războiul. Mirona, eroina celui de al doilea roman, parcurge cu mine aceleaşi drumuri. Se pot numi intimiste cărţile mele? Cu toate că viaţa ocupă un loc important în zbuciumul vieţii?

Cella SERGHI în dialog cu Liana Cozea, interviu apărut în „Familia", anul XX, nr. 9, sept. 1984; reprodus în *ibidem*, pp. 424-425

*

(...) Este ceva care mă doare şi mă enervează. Mai mult mă enervează. Pentru ce cititorii nu sunt conştienţi totdeauna de această muncă extraordinară, pe care o depun scriitorii pentru a ajunge la ei. Chiar de curând m-am certat cu nişte prieteni buni, care mi-au zis: „Păi, ai avut talent". Poate că am avut şi ceva talent. Fără talent n-ar fi fost nici Enescu compozitorul şi violonistul care a ajuns. Dar cât a muncit. Pentru ce trebuie noi să acceptăm că nu poţi să ajungi balerină fără să munceşti zi de zi, că nu poţi să ajungi muzician fără să munceşti zi de zi, pentru ce ni se pare nouă că e mai uşor să ajungi scriitor? Ceea ce ne dezavantajează, deşi pare că ne avantajează, paradoxal, este faptul că noi lucrăm cu cuvinte de toate zilele. În pictură astea trebuie să le exprimi în culori, în muzică cu note, în balet prin mişcare şi plasticitate. Meseria asta a noastră, care se numeşte şi ea artă, se face cu aceste cuvinte de toate zilele îmbinate în aşa fel, muncite în aşa fel, încât să devină artă, să nu mai fie ceea ce-au fost, să devină altceva. Eu nu pot să explic asta, eu pot să fac. Şi mi-am dat seama de încă ceva. Foarte multă vreme m-am documentat pentru cărţile mele. Am fost la Griviţa Roşie, în fabrici. Am văzut şi m-a impresionat foarte mult greutatea cu care se face nu numai o locomotivă, nu numai un vagon, dar fiecare şurub de care e nevoie pentru un tren care să te ducă de aici până colo. De ce noi ştim că asta-i greu şi lumea nu ştie că

e greu să scrii, că nu-i mai uşor să scrii? Şi ceea ce mi se pare mie ciudat, este că foarte mulţi scriitori mari, mari de tot, unii au luat şi Premiul Nobel, au scris despre această greutate de a scrie. Este o corespondenţă între Thomas Mann şi André Gide. Bineînţeles, citez din memorie. Thomas Mann îi spune lui Gide: „Am ajuns la o anumită magmă din care sper să iasă o carte. Dar cât a trebuit să muncesc, prin câte va trebui să treacă această magmă pentru a deveni o carte." Această magmă a devenit o carte şi a luat Premiul Nobel. Deci, scriitorii foarte mari muncesc foarte mult, ca să ajungă din magma asta, din acest aluat, care e prima formă, să ajungă la o carte mare, sau mai puţin mare. Dar peste aceste lucruri se trece foarte uşor. Cititorii trec foarte uşor peste aceste confidenţe pe care le fac scriitorii mari. Le-a făcut Camil Petrescu, care scria foarte greu. Scria greu Caragiale, scria foarte greu Creangă. Sunt scriitori care scriu mai uşor, Ionel Teodoreanu, de pildă, şi alţii, care au fost scriitori de valoare. Asta se întâmplă foarte rar. Te duci la capătul străzii cu şase lei şi câştigi o maşină, alţii, în schimb, trebuie să adune. În general însă, se scrie greu. Şi ce mă supără e că nu se scrie suficient despre greutatea acestei meserii. Am spus ce-am avut pe suflet.

– Dv., aproape în toate cărţile, aţi revenit asupra textului. Aţi dat variante noi. A fost o nevoie interioară?

– A fost o nevoie pur şi simplu. Pentru că, de câte ori am avut norocul să mi se tipărească o carte, de atâtea ori mi-am dat seama ce-i lipseşte; de atâtea ori mi-am dat seama c-ar fi putut să fie mai bine. Când cartea e scrisă de mână, nu-ţi dai seama ce-i lipseşte. Când manuscrisul e bătut la maşină, îţi dai seama câte greşeli are şi câte îmbunătăţiri i-ai putea aduce. Şi îi aduci îmbunătăţiri. O mai baţi încă o dată la maşină. De fiecare dată la fel. Vine, în sfârşit, faza când o vezi în şpalt, când nu ţi se mai dă voie să faci multe corecturi, dar se ştie despre Camil Petrescu că a scris un volum în şpalt. Deci şi în şpalt şi în cartea tipărită îţi dai seama că sunt lucruri care lipsesc, pentru că nu poţi să prevezi totul. Şi atunci cea mai mare dorinţă a unui scriitor adevărat, şi în orice caz, cea mai mare dorinţă a mea este să mi se retipărească cartea, nu pentru drepturi de autor, ci pentru două motive, dintre care cel mai important este să fie mai bună, al doilea să fie mai răspândită, s-o citească mai mulţi oameni. Am refăcut foarte mult. (...)

– Aţi abordat în aproape toate cărţile dv. o temă nu epuizată, ci bătătorită. Aţi avut îndrăzneala de a căuta ceva nou, de a rosti ceva nerostit despre subiectul etern care este dragostea.

– Dragostea este la baza vieţii şi termină foarte frumos Marin Preda ultima lui carte, cu o frază: „Dacă dragoste nu este, nimic nu este!" Nu ştiu dacă am reţinut bine. Nu înţeleg şi înţeleg de fapt, de ce să mint, este

o anume lipsă de curaj. O au mai ales femeile. Marile romane ale literaturii tuturor timpurilor au avut la bază dragostea. La urma urmei, de ce i-a trebuit mai mult curaj lui Tolstoi s-o despartă pe Anna de un bărbat foarte important şi cu o situaţie excepţională, să sacrifice chiar şi copilul pe care-l adora, pentru că s-a îndrăgostit de Vronski? De ce a avut acest curaj şi de ce să nu-l am şi eu? Mie mi s-a părut că, oricare ar fi consecinţele curajului, merită să-l am. E un lucru, cum să spun, sarea şi piperul vieţii. Oamenii au dificultăţi suficiente, au şi bucurii suficiente, profesia e ceva ce poate să-ţi aducă mari satisfacţii, dar pe mine nu m-a interesat numai fericirea pe care o aduce dragostea, ci să creez premizele de a fi fericit. Acestea se creează prin cultură. Or, aspiraţia la cultură e unul din lucrurile ce m-au pasionat în cărţile mele. Nu toată lumea a avut mijloacele destul de simple pe care le au tinerii acum. Pe urmă mi s-a părut că sportul poate face omul mai fericit. Pentru ca să ai curaj în viaţă, trebuie să fii mai sportiv. Trebuie să cunoşti munţii, marea, peisajul. Toate astea la un loc nu sunt la fel de importante ca dragostea. Că oamenii se ascund de ea din diferite motive, că nu este un lucru despre care să vorbeşti la colţ de stradă, că e un lucru intim, e ceva firesc. Mie mi s-a părut important să vorbesc despre ea. A fost un lucru care m-a preocupat. Dacă m-ar fi preocupat numai pe mine, n-ar fi avut niciun fel de importanţă şi nici n-aş fi scris despre ea. Eu am observat că cititorii, şi bărbaţi, dar în special femeile, care sunt şi mai puţin curajoase, şi au mai puţină libertate, sau au avut, au fost totdeauna mai sensibili la acest aspect al cărţilor mele, mi-au iubit cărţile şi m-au iubit şi pe mine, pentru că am avut curajul să spun nişte lucruri pe care le-am trăit. Şi ele le-au trăit, dar nu le-au exprimat. Dar celelalte arte ce exprimă? Muzica, baletul, pictura chiar exprimă dragostea mai ales.

Trebuie să spun că am primit acum, cu prilejul apariţiei ultimei mele cărţi, foarte multe scrisori de la cititoare şi cititori. Toţi sunt încântaţi de acest aspect al cărţii mele, de această atitudine faţă de viaţă. Marea recompensă faţă de curajul, pe care nu-i simplu să-l ai, ca orice lucru, este această apreciere. Tolstoi spunea undeva „Cum să nu fiu fericit când atâţia oameni mă iubesc?" Eu spun acum, la vârsta pe care o am: cum să nu fiu fericită când primesc atâtea scrisori şi atâtea dovezi de simpatie pentru cărţile mele?

Cella SERGHI în dialog cu Grigore Ilisei, interviu apărut în „Convorbiri literare", nr. 9, sept. 1984; reprodus în *ibidem*, pp. 433-436

Acest roman „al unui roman" (sau jurnal al unui roman) cum îl numea Perpessicius, am început să-l scriu în 1938, stimulată în aceeaşi măsură de încrederea unora şi îndoielile altora. Simţeam pe umăr mâna lui Liviu Rebreanu, aveam girul lui... Mihai Ralea şi D. I. Suchianu îmi deschideau cu generozitate porţile „Vieţii Româneşti", profesorul Al. Rosetti mă invita să public la „Revista Fundaţiilor", E. Lovinescu mă aştepta la Cenaclu.

Şi iată-mă păşind pentru prima dată pragul „Sburătorului". Mă aflam în încăperea tapisată de cărţi, unde de atâţia ani se ţineau celebrele şedinţe, în faţa biroului masiv.

– Ei, ce-ai să mai scrii? – mă întreba maestrul.

Şi ochii aceia mari, întunecaţi, în care se amestecau scepticismul, curiozitatea şi omenia au început să mă iscodească...

–Văd că toţi recunosc că ai talent, dar unii te suspectează că ai să rămâi autoarea unei singure cărţi, că-i vorba doar de o experienţă de viaţă pe care ai pus-o toată într-un singur roman.

Răuvoitorii mă dibuiseră. Nu mai aveam intenţia să scriu. Nu vroiam să devin o scriitoare. Ţineam doar să las ceva în urmă: „Nu trebuie să trec prin viaţă fără să las o urmă, o lacrimă, o tresărire pentru tot ce mi s-a părut frumos şi bun, ceva care să-mi semene cât de puţin, aşa cum trece uneori pe fruntea unui copil o umbră care aminteşte cum cădea pe gânduri mama", va spune Mirona mai târziu. Dar în clipa aceea Mirona nu exista. Exista numai furia mea reţinută împotriva acelora care se mirau de succesul cărţii mele, de parcă aş fi câştigat la loterie. Dar anii în care am scris, nopţile nedormite, camera mobilată în care gazda îmi schimba mereu becul până ajunsese la lumina unei candele? Dar călătoriile în jurul odăii, în faţa aceloraşi fotografii de care nu ştiam nimic? [...] Ce ştiau despre toate acestea cei ce spuneau că-i mai uşor să scrii la persoana întâi, ca şi când prezenţa mării, într-o carte, e mai uşor de realizat la persoana întâi decât la a treia? Dar maestrul aştepta un răspuns şi nu vroiam să-l dezamăgesc.

– Mai am o experienţă pe care n-am folosit-o, experienţa scrisului. [...]

Dar maestrul, pe tonul pe care ar fi spus: „Să lăsăm vorbele mari", m-a întrebat:

– Când vii să citeşti la Cenaclu?

Era convins ca şi ceilalţi, care mă invitau să public, că am sertarele pline de schiţe şi note, pagini de proză nefolosite în primul meu roman. Dar eu n-aveam nici sertare, nici fişe, nici însemnări şi nici o întâmplare care să nu fi intrat în *Pânza de păianjen*. Aveam doar experienţa nopţilor albe, a pereţilor albi şi tăcuţi. Numai despre liniştea lor şi neliniştea mea, numai despre lipsurile în care trăiam şi efortul de a supravieţui, despre chinul şi bucuria de a scrie aş fi putut să scriu. N-aveam niciun plan pentru noua mea carte. Primul fragment intitulat: *„Când Mirona nu doarme"*, publicat în „Viaţa Românească", l-am scris atât de greu şi l-am refăcut de atâtea ori, încât nu am avut curajul să continui. Dar entuziasmul, optimismul lui Suchianu erau contagioase. „Ai să apari alături de Hortensia Papadat-Bengescu în numărul din... Te publicăm în acelaşi număr cu Mihail Sadoveanu. Eram înspăimântată, dar şi ispitită. Aveam în faţă înălţimile munţilor, trebuia să continui urcuşul.

„Mirona e un nume prea căutat, nu există", îmi spunea E. Lovinescu, găsind de altminteri numai cuvinte de laudă pentru fragmentul publicat.

Dar într-o zi, când la ora prânzului ne-am întâlnit la Librăria Alcalay, a intrat pe uşă Mirona, o fată frumoasă, pe care o cunoscusem în vara aceea la mare.

– Mirona! am exclamat şi i l-am prezentat pe maestru.

– Ei, cum, chiar aşa te cheamă? a întrebat-o uimit.

Nu am luat de la această frumoasă fată decât numele. Nu m-am folosit de vreun dosar de existenţă. N-am avut niciodată un astfel de dosar şi mă fac să zâmbesc cei care – în tren, mai ales – îţi spun: „Viaţa mea e un roman", gata să ţi-l încredinţeze. [...]

Erau cei cinci ani în care m-am străduit să ţes *Pânza de păianjen* o ucenicie care mi-a folosit pentru acest roman al Mironei? Nu. Am lucrat zece ani la prima ediţie, care a apărut în 1950, cu titlul *Cad zidurile*. „Un roman al clarificării unor conştiinţe", cum îl numea Petru Comarnescu.

Ca să nu mi se mai pună la îndoială fantezia, puterea de invenţie – după unii critici „binevoitori" reuşita primei mele cărţi s-ar fi datorat materialului autobiografic – am răsturnat toate datele din biografia Dianei şi i-am creat Mironei o familie la antipodul celei din *Pânza de păianjen*. [...]

Dacă totuşi se poate recunoaşte în Mirona o soră a Dianei e fiindcă au aceeaşi curajoasă sinceritate, aceeaşi nevoie de comunicare, de descătuşare, de libertate şi de adevăr. Aceeaşi nostalgie a unei împliniri.

Postfaţa autoarei la ediţia a doua a romanului *Mirona*, Editura Minerva, Bucureşti, 1975

Referinţe critice

Mirona se-nrudeşte cu personajele feminine cuceritoare ale Cellei Serghi din *Pânza de păianjen*, personaje de-o mare prospeţime de simţire, cu atât mai vizibil sensibile, copilăroase şi cochete, cu cât se vor mai lucide, mai mature şi mai „băieţoase". Distanţarea povestitoarei faţă de Diana din *Pânza de păianjen*, conturată cu intenţii de obiectivitate, uneori critică, dispare în ce-o priveşte pe Mirona, care întruchipează pe deplin punctul de vedere al Cellei Serghi. Într-un fel, Mirona dă răspuns insatisfacţiilor sentimentale, rătăcirilor bovarice ale Dianei, rezolvând stenic situaţiile în care eroina din *Pânza de păianjen* se-ncurca la nesfârşit în firele despletite ale propriei imaginaţii. [...] Dacă în *Pânza de păianjen* asistăm la dezvăluirea personalităţii Dianei din veşmintele opace ale aparenţelor care o desemnau frivolă, egoistă şi superficială în pofida adevăratei ei naturi, aici procesul e invers pe canavaua aceleiaşi construcţii. [...]

Cartea este mai mult un roman de acţiune unde primează interesantul, pitorescul, amuzantul episoadelor narate, mai mult sau mai puţin ilustrative pentru caracterul eroinei. [...] Autoarea reuşeşte să creeze (rod, desigur,

și al unor trăiri personale) atmosfera unor anume cercuri și medii. Deosebit de bine, de-o plasticitate aproape palpabilă, e redat aerul sufocant din casa părintească, apăsarea aceea permanentă, populată de intrigi și panici mărunte care, cu niciun preț, nu trebuie să ajungă la urechea opiniei publice. Prezentată de atâtea ori în diferitele cronici de familie de la Balzac și Zola la Philippe Hériat sau Hervé Bazin, atmosfera stătută, retractilă, temnicieră a căminului burghez capătă și aici forța veridicității. De asemenea, boema juvenilă, cu nebuniile ei, își găsește o expresie convingătoare și antrenantă. E evocată tinerețea unei generații care are acum părul (vai!) încărunțit și revede cu nostalgie imaginea tumultuoaselor ei elanuri. Cu toată compoziția modernă a romanului, cu toată lipsa de prejudecăți și concepția de viață, global, contemporană a personajelor, în carte subzistă un ton puțin desuet, amintindu-ne, așa cum se întâmplă nu o dată cu proza lui Teodoreanu sau Cezar Petrescu, de o fermecătoare poză de album, ușor îngălbenită. Dar o poză atât de grațioasă, de plină de mișcare și viață, încât îți vine să spui: „parcă a fost ieri" sau „uite cum a fost ieri", nu-i oare o garanție literară?...

Sanda RADIAN, *Cella Serghi: „Cartea Mironei"*, „Viața românească", an XIX, nr. 6, 1966, pp. 181-182

Abandonând un tip de romane „făcute", în care orice talent nu putea decât să naufragieze fără speranțe (*Cântecul uzinei*, 1950, *Cantemiriștii*, 1954), cu *Cartea Mironei* Cella Serghi revine la vocația ei literară autentică. *Pânza de păianjen* (1938) constituise efectiv o revelație în proza noastră feminină antebelică și Lovinescu, cam complezent cu scriitoarele, nu risca de astă dată să fie dezmințit, elogiind-o pe autoare, după cum nici Camil Petrescu, nici Mihail Sebastian nu greșeau recomandând-o publicului cu entuziasm. Romanul a înfruntat timpul și s-a vădit într-adevăr foarte bun. Substanța lui era scoasă încă o dată din experiența erotică feminină, expusă sub formă confesivă, dar observația fină și pătrunzătoare evita lirismul, localizând mereu lucrurile și situându-le într-o ambianță socială și morală sugerată cu fericită intuiție realistă. [...] Aceasta e „pânza de păianjen", artisticește, un instinct solid al jocului determinărilor și al țesăturii lor aproape invizibile, dar dese și precise.

Cartea Mironei pleacă de la premise similare. Autoarea reia un roman mai vechi, *Cad zidurile* (1950), și, nemulțumită de factura lui prea demonstrativă, îl rescrie, lăsând inerțiilor morale o mișcare mai liberă. Mirona e o ființă oarecum asemănătoare cu Diana Slavu. Sub o falsă dispoziție boemă (vrea să ajungă scriitoare și-și scandalizează familia prin gesturi de nonconformism social) ascunde un suflet echilibrat. Tânără, frumoasă, singură, la Paris dă lecții spre a se putea întreține și în timpul liber vizitează muzeele sau stă acasă și umple cu note caietele. Nu o tentează nici luxul, nici mondenitatea, nici mediile artistice extravagante. Deosebirea de Diana Slavu stă în sentimentul unei vocații certe. Mirona are realmente

gustul scrisului și privește viața din jur ca material virtual al viitoarelor ei cărți. Epicul converge și aici spre experiența erotică, dar absoarbe într-o mult mai mare măsură ecoul evenimentelor istorice (războiul din Spania, ascensiune hitlerismului, conflagrația mondială care cuprinde și țara noastră, actul de la 23 August). Compoziția e ingenioasă. De fapt, cartea Mironei se încheagă singură, eroina dându-și seama că romanul pe care vroia să-l scrie devine chiar această experiență trăită, cu toate avatarurile ei. Un plan vag nebulos schițează de la început o primă direcție epică. Copilă, Mirona crește într-o familie care trăiește sub un asfixiant regim matriarhal. Străbunica, bătrâna Catrina Cațian stăpânește cu autoritate nedisputată și sgârcenie proverbială o casă plină de femei acrite. Singură, nepoata ei, mama Mironei, are un bărbat. În acest univers claustrat, plin de mobile vechi, domnește o stranie promiscuitate muzeală. Generațiile se amestecă prin complicate legături de rudenie. [...]

Toată familia vorbește cu o aversiune neascunsă de bunica Mironei, Fana, rușinea clanului. Ea a fugit, părăsindu-și soțul, pe apaticul Jorj, și a devenit simbolul imoralității și purtării scandaloase. Se înțelege că fantoma răzvrătită împotriva prejudecăților sufocante tribale din casa Cațian ajunge să o obsedeze pe Mirona. O parte a cărții încearcă să descifreze misterul acestei drame vechi [...]

Bună e aici sugestia secretelor inavuabile, familiale, grevând existențele și tulburând cu aura lor tainică imaginația infantilă. Cella Serghi creează un interesant joc de oglinzi: Mirona dă impresia că ar fi o reeditare a Fanei, actele ei de insubordonare sunt judecate acasă, automat, astfel: figura fugarei pare să o fascineze și să-i prefigureze destinul. În realitate, cum spuneam, eroina are cu totul alt temperament, e incapabilă de gesturi decisive, vădește un instinct sigur al realului și atracția pentru bunica tânără cu sânge fugos rămâne mai mult livrescă. [...]

Eroina străbate însă propria sa experiență sentimentală. Acesta e al doilea plan epic al cărții, principalul de fapt. Regăsim, într-un fel, datele din *Pânza de păianjen*, o iubire de care eroina nu se poate elibera, cu toate că deziluziile ei se țin lanț. Încă înainte de a pleca la Paris, Mirona îl cunoaște pe Ștefan. Intelectual subțire, cu oarecare renume în cercurile scriitoricești, distins, manierat, având asupra lui ascendentul vârstei și poziției sociale [...] În ciuda aparenței sale (statură masivă, mâini enorme, purtări degajate), Ștefan e un bărbat famelic, lipsit de voință, laș moralmente și obișnuit să caute ocrotire.

Interesul analizei reacțiilor contrariate pe care Mirona le încearcă față de el stă în surprinderea iraționalității dragostei. [...] Egoist, slab, obișnuit să fie cocoloșit, Ștefan cerșește dragostea. Autoarea reușește să schițeze, descriindu-i comportarea o formă specială de donjuanism, aparent paradoxală, dar pe care femeile o cunosc foarte bine. Ea caracterizează tipul bărbatului neintimidat de nicio umilință sentimentală, capabil să aștepte

ore întregi în stradă, dacă a fost dat afară din casă, nedescurajat niciodată, insistent până la exasperare, dispus să accepte iubirea și din milă. În mod ciudat această speță trezește instinctele materne feminine și reușește, acolo unde alții eșuează. Doamna T. în *Patul lui Procust* îi cedează unui astfel de tip, George D., creionat în fugă. Cella Serghi îl descrie cu excelentă putere de observație a victimei. Mironei nu-i scapă cusururile lui Ștefan. [...] Zdrențuit, umilit, confruntat cu nenumărate realități dezamăgitoare, sentimentul se încăpățânează să nu piară. (...)

Ca Mirona să scape din capcana sufletească în care a intrat sunt necesare zguduiri profunde. De aceea autoarea nu neglijează împrejurările menite să-i tulbure preocupările strict individuale. Romanul dobândește astfel și o zonă întinsă de experiență socială. [...] Adăpostește o comunistă urmărită, află cum ea a fost ucisă de elementele reacționare curând după eliberare, când aștepta să o reîntâlnească, îi ia copila spre a o crește și se angajează în munca patriotică, căpătând prin exemplu sentimentul răspunderii civice. Pe măsură ce acesta crește în conștiința eroinei se produce și desprinderea ei de o întreagă lume și, implicit, de dragostea nenorocită pentru un om ca Ștefan. [...]

[...] Cartea, în ciuda dezordinei aparente, are o arhitectură bine gândită. Paginile cu o notă de poezie și mister, referitoare la atmosfera apăsătoare din casa Cațian și la fantoma tinerei bunici dispărute își găsesc o contrapondere fericită în cele de observație fină psihologică și culoare consacrate mediului cosmopolit parizian. Succesiunea dramatică a evenimentelor, coincidențele, reversurile situațiilor dictate de ele contrapunctează cu salutare efecte diagrama febrei erotice. După *Pânza de păianjen*, acesta e al doilea roman prin care Cella Serghi se fixează durabil în atenția cititorilor.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU, *Cella Serghi: „Cartea Mironei" (roman)*, „Viața Românească", anul XX, nr. 8, august, 1967

Cu modificări substanțiale de text, cartea [*Cad zidurile*] a fost retipărită sub titlurile: *Cartea Mironei* (1965) și *Mirona* (1972). Roman social, realist-socialist, cu implicații psihologice. Eroina cărții, Mirona Runcu, trăiește din plin mizeriile celui de al Doilea Război Mondial și reușește, în ciuda originii sale burgheze, să se apropie de cercurile revoluționare românești și străine, care vor pregăti eliberarea Europei de sub jugul german. Pe același fundal se consumă și dragostea sa pentru Ștefan, prilej de purificare interioară. Ca tip literar, Mirona stă la antipodul Dianei Slavu, eroina din *Pânza de păianjen* (1938), romanul de debut al autoarei, dar numai în sensul biografiei și al educației. Pe amândouă le animă dragostea pentru adevăr și dorința de libertate, modul aparte de a simți nedreptatea, o delicatețe profund feminină. Cartea excelează în surprinderea specificului boemei universitare pariziene, cu aerul său cosmopolit, dar încărcat de tensiunile momentului

istoric. „La limita dintre poezie și roman, *Cartea Mironei* se referă la aproape un deceniu de viață. Pentru acest deceniu de schimbări și efervescențe politice mondiale, de la începutul războiului din Spania și până la reforma agrară din România, ar fi fost nevoie de mai multe volume. *Cartea Mironei* surprinde întreaga perioadă într-o sinteză aproape simbolică, realizată prin punctaje biografice, care cuprinde un teritoriu egal cu al bătrânului nostru continent" (Emil Manu).

Dicționarul cronologic al romanului românesc, Editura Academiei Române, 2004, pp. 516-517.

Considerat de Cella Serghi și de unii comentatori roman (sau jurnal) al unui roman, *Cad zidurile* nu dezvăluie însă procesul lăuntric al propriei plămădiri, ci rememorează, la persoana întâi (cu intercalarea unor pagini de jurnal și corespondență) experiența existențială, pe durata scrierii, a unei virtuale prozatoare, aceeași cu personajul feminin principal. Asemănătoare psihic cu Diana Slavu, dar de condiție socială diferită și purtătoare a unui mesaj conjunctural, propriu anilor '50 ai secolului al XX-lea, Mirona Runcu studiază la Paris, unde se împrietenește cu tineri antifasciști, unii de naționalitate română, care se vor înrola în brigăzile internaționale republicane din Spania. Are o idilă cu unul dintre ei, față de altul nutrește o deosebită admirație, petrece, la întoarcerea în țară, trei zile la Viena, fiind martoră la persecuțiile rasiale declașate după includerea Austriei în Germania nazistă. Repatriată, ruptă de familie, asistă cu groază la expansiunea Gărzii de Fier, la instaurarea dictaturii militare, traversează anii cumpliți ai războiului, pentru ca, în sfârșit, să se bucure de vestea actului de la 23 august 1944. Aflată în aceeași noapte într-un adăpost, Mirona are, spre dimineață, impresia că se zguduie pământul și se surpă ziduri, ceea ce ar explica titlul scrierii. În sfera vieții intime, experiența capitală a eroinei e dragostea mistuitoare pentru Ștefan, împărtășită de el platonic.

Dumitru MICU, *„Serghi, Cella"*, în *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2008, vol. VI, p. 173